

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВСЕУКРАЇНСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ СПОЖИВАЧІВ «ПУЛЬС»
МІЖНАРОДНЕ ТОВАРИСТВО ТОВАРОЗНАВЦІВ І ТЕХНОЛОГІВ
УКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО ТОВАРОЗНАВЦІВ І ТЕХНОЛОГІВ**

Міжнародна науково-практична конференція

**«Україна та ЄС:
подолання технічних бар'єрів
у торгівлі»**

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

(Київ, 18–19 березня 2015 р.)

Київ 2015

ЗМІСТ

Передмова.....	16
----------------	----

ТОРГІВЛЯ В КОНТЕКСТІ СПІЛЬНОГО РИНКУ З ЄС

*АНТЮШКО ДМИТРО, САМОЙЛЕНКО АНТОНІНА,
МИРОШНІЧЕНКО АНАСТАСІЯ*

Проблеми системи технічного регулювання в Україні в аспекті гармонізації з європейськими нормами.....	17
---	----

ГАЛЬКО СВІТЛАНА, ПЛАТОНОВ ОЛЕГ

Спрощення процедур торгівлі: аналіз угоди про асоціацію між Україною та ЄС.....	20
---	----

ІНДУТНИЙ ВОЛОДИМИР

Спрощення процедур митного оформлення культурних цінностей	24
--	----

КОПОТІЄНКО ТЕТЯНА

Розвиток мереж підприємств ресторанного господарства у сучасних економічних умовах	26
--	----

ЛИСЕНКО НАТАЛІЯ

Проблема гармонізації міжнародних та національних стандартів щодо методів випробування шкіри	29
--	----

ПЕРЕДРІЙ ОКСАНА, ПАХОЛЮК ОЛЕНА

Принципи системи контролю сертифікації при експорті та імпорті харчових продуктів	32
---	----

ПРЯДКО ОЛЬГА, ТКАЧУК ВАЛЕНТИНА

Конкурентоспроможність молочної галузі України на ринку ЄС ...	35
--	----

РОМАНЕНКО ОЛЕКСАНДР

Основні проблеми і перспективи виходу України на міжнародні ринки мінеральних вод	38
---	----

ТАРАСОВА ІРИНА, ГАРБАР ВІКТОР, ЛЕВЧУК ОЛЕНА

Проблеми та перспективи розвитку міжнародної торгівлі України.	41
--	----

АРТЮХ ТЕТЯНА

Система технічного регулювання обігу ювелірних виробів з
дорогоцінних металів в Україні 45

ТОРОПКОВ ВОЛОДИМИР, СИВАНЕНКО ГЕННАДІЙ

Потенціал українського підприємництва в контексті євроінтеграції 48

ХЛОПЯК СЕРГІЙ

Знаки якості у туризмі: європейський та вітчизняний досвід 51

ЯНУШКЕВИЧ ДМИТРО, АФАНАСЬЄВА ВІТА, ШУБІНА ЛІДІЯ

Застосування вимог міжнародних стандартів серії ISO 9000 при
наданні митних послуг 55

ЯНУШКЕВИЧ ДМИТРО, ІЛЬЧЕНКО А., ЛУКАНІНА М.

Впровадження системи маркування харчових продуктів у
відповідності з вимогами ЄС 58

ЯНУШКЕВИЧ ДМИТРО, КОВБАСА НІНА, ДЗИГАР ВІКА

Застосування системи управління ризиками у боротьбі з
контрабандою та порушеннями митних правил 61

ТОРГОВЕЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ЛОГІСТИКА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

АЛДАНЬКОВА ГАЛІНА

Місце маркетингових комунікацій торговельної мережі серед
факторів впливу на поведінку покупців 64

БЕГЛАРАШВІЛІ ОКСАНА

Розвиток роздрібної торговельної мережі продовольчих магазинів
Сумської області 67

БОНДАРЧУК МАРИНА

Умови розвитку малого бізнесу в Україні 70

ГОЛОШУБОВА НІНА

Державне регулювання розвитку роздрібної торговельної мережі:
проблеми і завдання 73

ГРИГОРЕНКО ТЕТЯНА

Політико-правові інструменти забезпечення конкуренто-спроможності франчайзингових роздрібних торговельних мереж...	76
--	----

ДУБИНИНА ВЕРА

Бизнес-процессы как основа повышения конкурентоспособности предприятия	79
--	----

ЖАЛБА ІЛЛЯ, ЛОШЕНЮК ІРИНА

Вплив комунікацій на формування лояльності споживачів на міжнародному ринку	81
---	----

ЗІМІНА АННА

Тенденції інтернаціоналізації логістики товарно-матеріальних запасів	84
--	----

ІЛЬЧЕНКО НАТАЛІЯ

Регулювання діяльності підприємства оптової торгівлі	88
--	----

КАВУН ОЛЬГА

Тенденції і перспективи розвитку електронної комерції в Україні...	91
--	----

КОЧУБЕЙ ДМИТРО

Використання моделі scot для оцінки логістичних процесів підприємств торівлі	94
--	----

КУЖЕЛЬ ЕММА

Інформаційне забезпечення бізнес-аналітики	97
--	----

КУЛІК АННА

Франчайзинг: переваги і недоліки	101
--	-----

МОСКВІТІНА ТЕТЯНА

Логістика в умовах інтеграції України до Європейського союзу...	104
---	-----

ШВАНСЬКИЙ ВОЛОДИМИР

Особливості функціонування ланцюгів поставок продовольчих товарів	108
---	-----

ШВЕСТКО ВАЛЕРІЯ

Аналіз розвитку ринку продовольчих торговельних мереж України	111
---	-----

ШЕВЧУН МАРИНА

Удосконалення процесу логістичного обслуговування вітчизняних торговельних підприємств	114
--	-----

**НАУКОВЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ТОВАРОЗНАВСТВО:
РОЗВИТОК ТЕОРІЇ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ**

АПАЧ МАРИНА, ПЕТРЕНКО ГАННА, СИЛЬЧУК ЮЛІЯ

Напрямки впровадження міжнародних стандартів на рибні продукти	117
--	-----

БОЖКО ТЕТЯНА

Біологічна цінність десертних емульсійних крем-лікерів	120
--	-----

БОНДАРЕНКО ЄВГЕНІЯ

Перспективи використання цеолітів у харчовій галузі	123
---	-----

БУЛАХ МАР'ЯНА, КОЛТУНОВ ВІКТОР

Вихід олії з насіння різних сортів гарбуза	126
--	-----

ГАЛИК ІВАН, СЕМАК БОГДАН

Використання п'іс-технологій у текстильному виробництві	129
---	-----

ГОЛУБ БОГДАН

Сучасні напрямки формування споживних властивостей синбіотичних харчових продуктів	132
--	-----

ДОНЧЕВСЬКА РАЇСА

Оцінка рівня споживання риби та рибних продуктів в Україні	135
--	-----

ЗОЛОТАРЬОВА ОКСАНА

Ефективність застосування кремнійорганічних сполук для просочення пористих нерудних матеріалів	139
--	-----

*КОВТУНЕНКО ОЛЬГА, МОКРОУСОВА ОЛЕНА, КАСЬЯН
ЕДУАРД*

Властивості аніоноактивних дисперсій поліуретанів для оздоблення шкір	142
---	-----

<i>КОЖУШКО ГРИГОРІЙ, БАСОВА ЮЛІЯ, ГУБА ЛЮДМИЛА</i> Підвищення енергоекономічності та екологічності світлотехнічної продукції в Україні шляхом розвитку системи технічного регулювання	145
<i>КОЛТУНОВ ВІКТОР, КОВАЛЬ АЛІНА</i> Вміст сухої речовини кукурудзи цукрової при дозріванні початків.	148
<i>КОЛТУНОВ ВІКТОР, КОВАЛЬ АЛІНА</i> Динаміка цукру кукурудзи цукрової при дозріванні початків	151
<i>КОЛТУНОВ ВІКТОР, ВАЩЕНКО ВАЛЕНТИНА</i> Технологічні властивості сортів гречки	154
<i>КОЛТУНОВ ВІКТОР, ВАЩЕНКО ВАЛЕНТИНА</i> Урожайність гречки, як фактор насиченості ринку	156
<i>КОМАХА ВОЛОДИМИР, СВІДЕРСЬКИЙ ВАЛЕНТИН</i> Дослідження процесів взаємодії в системах модифікований карбонатний наповнювач – плівкоутворювач	159
<i>КОРОТЕЦЬКИЙ ВАСИЛЬ</i> Шляхи структурної перебудови галузі рибного господарства України	163
<i>МЕРЕЖКО НІНА, ШУЛЬГА ОЛЬГА</i> Реологічні властивості стирол-акрилових водних дисперсій наповнених каолінами	166
<i>МИХАЙЛОВ СЕРГІЙ, МИХАЙЛОВ ВОЛОДИМИР</i> Аналіз методів оцінювання якості нафтових палив	169
<i>МОТУЗКА ЮЛІЯ</i> Питання термінологічної неузгодженості в сфері обігу продуктів для ентерального харчування	173
<i>ОСИКА ВІКТОР, МОСТИКА КОСТЯНТИН</i> Особливості зберігання печива у паперових пакувальних матеріалах	176

<i>ПАВЛЮЧЕНКО ЮРІЙ, МЕТЕЛЬСЬКА НАТАЛІЯ, БРОВЕНКО ТЕТЯНА</i>	
Проблеми використання харчових добавок у хлібопекарській промисловості	179
<i>ПАСАЛЬСЬКИЙ БОГДАН, ЧИКУН НАДІЯ, ДЖУРА ОЛЬГА</i>	
Експрес-методи визначення природи барвників у напоях	183
<i>ПОБЕДАШ МИКОЛА, СИДОРЕНКО ОЛЕНА</i>	
Споживні властивості рибних пресервів на основі дрібних оселедцевих риб	186
<i>ПОЛИЩУК СТЕПАН, МИХАЙЛОВА ГАЛИНА, ГІЛЕВІЧ ЮЛІЯ</i>	
Біоцидна обробка постільних виробів	189
<i>ПУШКАР ГАЛИНА, СЕМАК БОГДАН</i>	
Інтер'єрний текстиль: товарознавчі аспекти формування вітчизняного ринку	192
<i>РОМАНЕНКО ОЛЕНА, НАДІЯ БОЛІЛА</i>	
Харчова цінність чорноморської акули катран	195
<i>СИДОРЕНКО ОЛЕНА</i>	
Пріоритетні напрямки наукової діяльності в галузі рибного господарства України	197
<i>СОЛОВЙОВА ОКСАНА, СЕРГІЙ ГИРИЧ</i>	
Визначення впливу цукру і цукрозамінників на структурно-механічні властивості мармеладної маси і готового мармеладу ...	201
<i>ТЕРНОВА АЛЛА, СІРЕНКО СВІТЛАНА</i>	
Кевлар та його застосування у виробництві індивідуальних засобів захисту: товарознавчий аналіз	204
<i>ФЕДОРЧУКОВА СВЕТЛАНА</i>	
Бессемянные сорта винограда – конкурентный продукт на потребительском рынке	207
<i>ФОРОСТЯНА НІНЕЛЬ, РАСУЛОВ РАМІС</i>	
Дослідження локальних температурних неоднорідностей в зефірі під час механічного навантаження	210

<i>ХРОБАТЕНКО ОЛЕКСАНДРА, МІКЛАШЕВСЬКА ЮЛІЯ</i>	
Розробка критеріїв оптимізації складу продуктів для спортсменів...	212

<i>ЧИКУН НАДІЯ, КИРИЧЕНКО АНАСТАСІЯ</i>	
Удосконалення експрес-методів дослідження апельсинового соку...	215

УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕЧНІСТЮ ТА ЯКІСТЮ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ

<i>АНДРІЄВСЬКА ЛЮДМИЛА, ГЛУШКОВА ТЕТЯНА, КОПТЮХ ЛЕОНІД</i>	
Вимоги до якості паперу для виробів санітарно-гігієнічного призначення	218

<i>БЕЛІНСЬКА СВИТЛАНА, ДЬЯКОВ ОЛЕКСАНДР,</i>	
Шляхи удосконалення якості швидкозаморожених соків із м'якоттю	221

<i>ВОЙЦЕШИНА НАТАЛІЯ, ВИШНЕВСЬКА ОКСАНА, ГІДЖЕЛІЦЬКИЙ ВІТАЛІЙ, КОЛТУНОВ ВІКТОР</i>	
Технологія покращення якості сухого картопляного пюре шляхом додавання різних компонентів	224

<i>ВИШНЕВСЬКА ОКСАНА, ВОЙЦЕШИНА НАТАЛІЯ, ГІДЖЕЛІЦЬКИЙ ВІТАЛІЙ, КОЛТУНОВ ВІКТОР</i>	
Якість бульб картоплі різних груп стиглості залежно від системи удобрення	226

<i>ГОНЧАРОВА ІРИНА</i>	
Фізико-хімічні методи визначення якості фруктових та овочевих соків	230

<i>ДЬЯКОВА ЮЛІЯ, ОРЛОВА НАТАЛІЯ</i>	
Якість і безпечність баклажанових снєків	233

<i>ІНДУТНИЙ ВОЛОДИМИР</i>	
Товарознавство культурних цінностей: три основних принципи оцінки якості й вартості	236

КАРАВАЄВ ТАРАС

Вимоги до якості лакофарбових матеріалів і покриттів: європейський підхід в Україні	240
--	-----

КОЛОМІЕЦЬ ТЕТЯНА, ЧЕРНЯК ЛЮДМИЛА

Якість та безпечність рідких мийних засобів для посуду	243
--	-----

КОПТЮХ ЛЕОНІД, СТРЕТОВИЧ СВИТЛАНА

Непрозорість паперу як фактор безпеки друкованої продукції для дітей	247
---	-----

ОСІЄВСЬКА ВАЛЕНТИНА

Якість альтернативних енергоносіїв вітчизняного виробництва	251
--	-----

*ПАВЛЮЧЕНКО ЮРІЙ, МЕТЕЛЬСЬКА НАТАЛІЯ,
ВЕЖЛИВЦЕВА СВИТЛАНА*

Системний підхід до управління якістю під час виробництва вершкового масла	254
---	-----

СОКОЛОВСЬКА ОЛЕНА

Безпечність розроблених пастильних виробів	259
--	-----

СИДОРЕНКО ОЛЕНА, ЯКОБЧУК ЮЛІЯ

Фактори формування якості води питної	262
---	-----

РУДАВСЬКА ГАННА, ХАХАЛЄВА ІРИНА

Актуальні проблеми якості сухих розчинних напоїв з цикорію	265
--	-----

CERNAVCA MIHAIL, LUCA TATIANA

Quality and product mix estimations of household porcelain items sold in Chisinau	268
--	-----

*ЧИКУН НАДІЯ, ПАСАЛЬСЬКИЙ БОГДАН, ТРОФИМЕНКО
СВИТЛАНА, СИЧ НАТАЛЬЯ, ПУЗІЙ ОЛЕКСАНДР*

Дослідження ефективності сорбентів при очищенні води від йонів Fe^{3+}	272
---	-----

ШАПОВАЛ СВИТЛАНА, РОМАНЕНКО РОМАН

Динаміка температуропровідності продуктів під час термічної Обробки	275
--	-----

ЯСИНСЬКА НАТАЛІЯ

Впровадження принципів TQM	277
----------------------------------	-----

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

БОРОДАЧЕВА НАТАЛІЯ

Супермаркети: гостеприимные и не очень	280
--	-----

ДИШЛОВА ВАЛЕРІЯ

Товарознавча експертиза на шляху запобігання незаконного переміщення бурштину	285
---	-----

МАРТОСЕНКО МАРИНА

Порівняльне тестування зубних паст дитячих	290
--	-----

МЕРЕЖКО НІНА, ОСИКА ВІКТОР

Система технічного регулювання України	293
--	-----

ОМЕЛЬЧЕНКО НАТАЛІЯ, БРАЙЛКО АННА

Нормативное обеспечение экспертизы на рынке товаров и услуг..	296
---	-----

ПІРКОВІЧ КАТЕРИНА

Особливості експертизи ювелірних виробів у спеціалізованій лабораторії з питань експертизи та досліджень	299
--	-----

ПРИТУЛЬСЬКА НАТАЛІЯ, МОТУЗКА ЮЛІЯ

Концептуальні засади реформування систем технічного регулювання та споживчої політики України	302
---	-----

СІМ'ЯЧКО ОЛЕНА

Ринковий нагляд за безпечністю нехарчової продукції в Україні..	305
---	-----

ХОМЧУК МАРИНА

Проблеми розвитку ринку взуття в Україні	308
--	-----

ШУМСЬКИЙ ОРЕСТ, БЕДНАРЧУК МИКОЛА, САДЛОВСЬКА С.

Аналіз особливостей трактування терміну «інформаційне забезпечення товарів»	311
---	-----

ТОРГОВЕЛЬНА ОСВІТА – ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР

БЄЛОВА ВІКТОРІЯ

Мета як основний фактор, що впливає на якість освіти 315

БІЛОУС НАТАЛІЯ

Основні перешкоди на шляху до ефективної міжкультурної комунікації 318

БОГАТИРЬОВА КАТЕРИНА

Значення навичок міжкультурної комунікації для фахівців у сфері торгівлі 321

БУЛЕНОК СВІТЛАНА, КОВАЛЕНКО ЛАРИСА

Використання мультимедійних технологій у процесі навчання іноземній мові студентів в немовному ВНЗ 323

ГАЛАГАН ВАЛЕНТИНА

Емотивний компонент лексичної семантики 326

ГОПАНЧУК ІРИНА

Особливості сучасного мовотворчого процесу в Україні 329

ГУМИНСЬКА НАТАЛІЯ

Активізація мовленевої компетенції студентів в комунікативній діяльності 331

ДОВЖЕНКО ІННА

Методика викладання дисципліни «Ділова англійська мова» 334

ЖЕРОНКІНА ОЛЕНА, УХАНОВА ЛЮДМИЛА

Роль інтерактивних методів у підвищенні мотивації при вивченні іноземних мов 337

ЗОЩЕНКО ЛЮДМИЛА, БЕРБЕНЕЦЬ ЛОРА

Ефективність використання проектної методики для формування усної англомовної компетенції студентів – майбутніх фахівців торгівлі 339

ІВАНИЦЬКА НАТАЛЯ

Поняття міжкультурної комунікативної компетенції в сучасній транслятології.....	342
---	-----

КОРОТУН ОЛЕНА

Педагогічні технології та методика застосування у вищій школі..	345
---	-----

КУЛАЖЕНКО ОЛЕНА, КЛИМЕНКО ТЕТЯНА

Проблема міжкультурної комунікації	348
--	-----

ЛАТИГІНА НАТАЛІЯ

Мова і політика як чинники міжнародної комунікації	351
--	-----

ЛАТИГІНА АЛЛА, ШАШЕНКО СВІТЛАНА

Особливості виховання особистості майбутнього бізнесмена	355
--	-----

МЕЛЬНІЧЕНКО ОКСАНА

Індивідуально-психологічні особливості науково-педагогічних працівників ВНЗ	357
---	-----

МОРОЗ СВІТЛАНА, ПОЛІЩУК ЛАРИСА, КАЛАШНИК ОЛЕНА

З досвіду розробки освітніх програм професійної підготовки товарознавців-експертів	360
---	-----

НОГАЛЬ ВАЛЕРІЯ

Методика викладання дисциплін митного спрямування	363
---	-----

ПОЛІЩУК ІРИНА, МУДРИК ОЛЕКСАНДРА

Застосування логістичної концепції кадрового менеджменту на торговельному підприємстві	366
--	-----

**ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ЧИННИК МІЖНАРОДНОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА**

КОВАЛЕВСКАЯ ТАТЬЯНА, СИКОРСКАЯ ЛАРИСА

Кросс-культурная коммуникация в бизнесе: преодолевая барьеры общения	370
--	-----

КОЛОТ ЛЮБОВ, ДУБІНІНА ОЛЬГА

Міжкультурна комунікативна компетенція як складова професійної компетентності майбутніх перекладачів	373
--	-----

ЛИСАК ОЛЬГА

Англійська мова в ролі linguafranca як засіб формування мобільності фахівця	376
---	-----

ЛОМОНОСОВА ТЕТЯНА

Шляхи подолання лінгвоетнічного бар'єру	379
---	-----

НОВАК ТЕТЯНА, ПАНТЕЛЕЄВА НАТАЛІЯ

Мовленнєва компетенція та навички спілкування іноземними мовами	382
---	-----

ОБРАЗ ОКСАНА

Вивчаймо іноземні мови (актуальність, мотивація, шляхи і методи)	386
--	-----

ОРЛЕНКО ЛІДІЯ

Використання актів європейського союзу в процесі навчання іноземним мовам як засіб подолання мовних бар'єрів	388
--	-----

ПРИМА ВІКТОРІЯ

Мовленнєва компетенція як засіб кросс-культурної комунікації ...	391
--	-----

РЕБЧЕНКО ОЛЬГА

Проблеми сучасної освіти в Україні та її культурологічна складова	394
---	-----

РОЗУМ АНТОНІНА, КАЙДА НАДІЯ

Платформа дистанційного навчання moodle для організації самостійної роботи студентів у вивченні англійської мови професійного спрямування	397
---	-----

РУДЕШКО ЄВГЕНІЯ

Комунікативно-орієнтований підхід у навчанні іноземним мовам	399
--	-----

СЕМІДОЦЬКА ВІКТОРІЯ, МОЙСІЄНКО ОКСАНА

Подкасти як засоби асинхронної комунікації для формування і розвитку мовної компетенції у навчанні іноземних мов	403
--	-----

СТРОКАНЬ НАТАЛІЯ

Вимоги до текстів посібників з іноземної мови фаху	405
--	-----

<i>ХАРЧЕНКО ГАННА, ІВАНЕНКО ГАЛИНА</i>	
Запровадження інноваційних методів навчання на заняттях з іноземної мови у світлі болонського процесу	408
<i>ЦИГАНОК ОЛЬГА</i>	
Про можливе використання електронного словника при вивченні латинської мови	411
<i>ЧАЛА НАТАЛІЯ</i>	
Мовна компетенція майбутнього фахівця як ключ до професійного успіху	414
<i>ШКОРУБСЬКА ЮЛІЯ</i>	
Міжкультурна компетенція у вивченні іноземної мови	417
<i>ШУМЕЙКО ТЕТЯНА, ФІНІК ЄВГЕНІЯ</i>	
Ейдетика як інваріант сучасної комунікативної методики	420
<i>ШУМЕЙКО ТЕТЯНА, ФІНІК ЄВГЕНІЯ</i>	
Скайп-викладання: досвід зарубіжних практик	422
<i>ЯНУШ ОЛЕГ</i>	
Політична евфемія та інші види інакомовлення	423

ПЕРЕДМОВА

18–19 березня 2015 р. за підтримки Міністерства освіти і науки України, Всеукраїнської федерації споживачів «Пульс», Міжнародного товариства товарознавців і технологів, Українського товариства товарознавців і технологів у Київському національному торговельно-економічному університеті було проведено Міжнародну науково-практичну конференцію «Україна та ЄС: подолання технічних бар'єрів у торгівлі».

Для участі у конференції було заявлено понад 130 доповідей, які мали такі основні тематичні спрямування:

- напрями та перспективи розвитку міжнародної торгівлі України в контексті спільного ринку з ЄС;
- проблеми управління безпечністю та якістю харчових продуктів;
- тенденції розвитку торговельного підприємництва в Україні та шляхи удосконалення логістичного обслуговування в умовах глобалізації;
- дослідження асортименту, якості та класифікації непродовольчих товарів;
- проблеми захисту прав споживачів та технічного регулювання;
- мовленнєва компетенція фахівців у сфері товарознавства як чинник міжнародного співробітництва;
- перспективи розвитку торговельної освіти в Україні на шляху до євроінтеграції.

Конференція проходила у форматі круглих столів: «Торгівля в контексті спільного ринку з ЄС» (за участю Міжінституціонального координатора/Експерта з юридичних питань Програми підтримки галузевої політики «Сприяння взаємній торгівлі шляхом усунення технічних бар'єрів»; голови Правління Ліги виробників харчових продуктів; експерта-практика FMCG ринку, спікера і модератора профільних рітейл-форумів; президента Української асоціації якості; президента Латвійської асоціації торгівлі, радника Європейської комісії з питань торгівлі; представників Департаменту розвитку митної справи ДФС України); «Практика очима студентів і роботодавців» за результатами проходження практики студентами ФТТП в ТОВ «Ашан Україна Гіпермаркет» (за участю менеджерів-кураторів практики ТОВ «Ашан Україна Гіпермаркет»).

Збірник тез доповідей містить найбільш актуальні доповіді з проблем безпечності та якості товарів, захисту прав споживачів, тенденцій розвитку торговельного підприємництва в умовах євроінтеграції.

ТОРГІВЛЯ В КОНТЕКСТІ СПІЛЬНОГО РИНКУ З ЄС

УДК 006:339.972

ДМИТРО АНТЮШКО, АНТОНІНА САМОЙЛЕНКО,
АНАСТАСІЯ МИРОШНІЧЕНКО
ДМИТРИЙ АНТЮШКО, АНТОНИНА САМОЙЛЕНКО,
АНАСТАСІЯ МИРОШНИЧЕНКО
DMITRO ANTIUSHKO, ANTONINA SAMOYLENKO,
ANASTASIIA MYROSHNICHENKO

ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ В АСПЕКТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ НОРМАМИ

ПРОБЛЕМЫ СИСТЕМЫ ТЕХНИЧЕСКОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В УКРАИНЕ В АСПЕКТЕ ГАРМОНИЗАЦИИ С ЕВРОПЕЙСКИМИ НОРМАМИ PROBLEMS OF UKRAINIAN TECHNICAL REGULATION SYSTEM IN ASPECT OF HARMONIZATION WITH EUROPEAN NORMS

Сучасна глобалізація економіки, конкуренція виробників на світовому та національному рівнях, значні темпи науково-технічного прогресу, необхідність якнайповнішого задоволення потреб споживачів і підвищення соціальних стандартів життя населення обумовлюють невідкладну необхідність створення та налагодження ефективної роботи системи технічного регулювання як індикатора розвитку вільної торгівлі та захисту прав споживачів.

В торговельному балансі Європейського Союзу частка України займає близько 2 %, у той час як аналогічний показник ЄС для нашої держави становить близько 35 % [1]. Незважаючи на всі технічні бар'єри та розходження, що існують у нашій країні, європейські товари знаходять своє місце на українському ринку, а вітчизняні виробники, які переобтяжені значною кількістю обов'язкових вимог до виробництва та перевірок контролюючими органами, вимушені конкурувати з ними.

Після підписання та ратифікації економічної частини Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом для підприємств

нашої держави відкрився новий перспективний ринок збуту. Вільна торгівля є основним елементом даної Угоди.

Проте, переважна кількість виробників як харчових продуктів, так і непродовольчих товарів виявилася не готовою для впровадження своєї продукції на новий ринок через розбіжності в українській та європейській системах технічного регулювання.

Становлення вітчизняної системи технічного регулювання відбувалося поступово на основі пострадянської системи обов'язкової стандартизації, мало несистемний характер, що обумовлювалося обмеженістю коштів. Лише на початку 2000-х років з новим етапом реформування, коли була закладена орієнтація на СОТ, були прийняті Закони України «Про стандартизацію», «Про підтвердження відповідності», «Про акредитацію органів з оцінки відповідності», в 2005 році – «Про стандарти, технічні регламенти та процедуру оцінки відповідності». У той же час, дія застарілих законодавчих актів скасована не була.

Необхідність глобалізації вітчизняних вимог до товарів обумовлює важливість усунення технічних бар'єрів шляхом гармонізації до системи, що діє в ЄС. Гармонізація – процес забезпечення узгодженості щодо правових актів, адекватного обсягу повноважень відповідних суб'єктів, а також погодження планів досягнення цілей, визначених державними інститутами.

Відмінністю системи технічного регулювання в ЄС є виключно добровільна сертифікація продукції. Її основною метою є гарантування торговельним підприємствам і споживачам, що товари характеризуються належною якістю. До міжнародних організацій, що розробляють подібні профільні стандарти, відносяться:

- Міжнародна організація зі стандартизації (ISO);
- Комісія Кодекс Аліментаріус (CA);
- Європейський комітет з стандартизації (CEN);
- Європейський комітет з стандартизації в електротехніці (CENELEC).

Питання безпечності продукції в ЄС регулюються директивами. Після прийняття конкретної директиви кожна з держав-членів ЄС приводить своє законодавство у відповідність новим законам і визначає шляхи його впровадження.

У своїй практичній діяльності деякі вітчизняні виробники вже починають сертифікувати свою продукцію, у більшості випадків призначену для експорту, за стандартами ISO, GMP, IFS, BRC, Global GAP, Codex Alimentarius.

У той же час, вітчизняні підприємства із виробництва продукції змушені продовжувати використовувати близько 16 тис. стандартів колишнього СРСР, що не відповідають рівню науково-технічних досягнень і потреб безпосередніх споживачів. У галузі виробництва харчових продуктів рівень їх впровадження становить близько 35 %, сільському господарстві – майже 51 % [2].

Водночас, наразі впроваджено також багато гармонізованих стандартів на методи контролю показників безпечності харчових продуктів, а саме хімічних і біологічних.

Для контролю безпечності продукції високого ступеня ризику, в ЄС існують технічні регламенти, що мають силу законів. У нашій державі на деякі види продукції вони також існують, проте, незважаючи на спрощену відповідно до Постанови КМУ № 708 від 18.06.12 р. [3] процедуру їх підготовки, на даний момент розроблено лише 47 технічних регламентів.

5 червня 2014 р. було прийнято два важливих нормативно-правових акти — Закони «Про метрологію та метрологічну діяльність» і «Про стандартизацію», що спрямовані на формування ефективної та прозорої метрологічної системи, а також зниження рівня конфлікту інтересів, що породжує корупцію. Нова редакція Закону «Про стандартизацію» має забезпечити приведення національних стандартів у відповідність з європейськими стандартами та передбачає створення єдиного Національного органу зі стандартизації.

Отже, необхідно зазначити, що успіх вітчизняних підприємств на міжнародному ринку значним чином визначається системою технічного регулювання. У наш час існує багато проблем у цій сфері, які необхідно вирішувати на сучасному етапі її реформування. Важливою у цьому напрямку є гармонізація з діючою системою ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ЄС підтримує Україну в модернізації стандартів з метою створення нових можливостей для бізнесу [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://europa-torgivlia.org.ua/news22/>

2. Кохан С.В. Проблеми вітчизняної системи технічного регулювання стають яскравішими в процесі їх гармонізації з європейськими нормами / С.В. Кохан // Продукты&ингредиенты. – №3 – 2014. – С. 8-9.

3. Про затвердження Правил підготовки проектів технічних регламентів, розроблених на основі актів законодавства

Європейського Союзу, які затверджуються Кабінетом Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України № 708 від 18.06.12 р. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/708-2012-%D0%BF>

УДК 339.5; 347.7

СВІТЛАНА ГАЛЬКО, ОЛЕГ ПЛАТОНОВ
СВЕТЛАНА ГАЛЬКО, ОЛЕГ ПЛАТОНОВ
SVITLANA GALKO, OLEG PLATONOV

**СПРОЩЕННЯ ПРОЦЕДУР ТОРГІВЛІ: АНАЛІЗ УГОДИ ПРО
АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС
TRADE FACILITATION: ANALYSIS OF THE ASSOCIATION
AGREEMENT BETWEEN THE EU AND UKRAINE
УПРОЩЕНИЕ ПРОЦЕДУР ТОРГОВЛИ: АНАЛИЗ
СОГЛАШЕНИЯ ОБ АССОЦИАЦИИ МЕЖДУ УКРАИНОЙ И ЕС**

Постановка проблеми. На сьогодні спрощення процедур торгівлі є тими питаннями, які обговорює світова спільнота, одним з яскравих результатів такого обговорення і, водночас, підкресленням його важливості є прийнята на конференції СОТ на Балі в грудні 2013 року Угода СОТ про спрощення процедур торгівлі (англ. “Agreement on trade facilitation”) [1].

Для України одним з важливих документів останніх років стала Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, в якій, у тому числі, закладені положення щодо спрощення процедур торгівлі.

Мета. З урахуванням того, що в Україні досі не підготовлено національну стратегію спрощення процедур у сфері зовнішньої торгівлі, в рамках даного дослідження для нас важливо визначити основні положення щодо сприяння торгівлі для подальшого визначення стратегічних напрямків спрощення процедур торгівлі, якими має слідувати Україна у торговельних відносинах з ЄС.

Результати дослідження. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони [2] (далі – Угода) складається з безпосередньо угоди та додатків і протоколів до неї, які є її невід’ємною частиною.

В цілому основні напрямки спрощення процедур торгівлі викладені у наступних складових Угоди про асоціацію між Україною та ЄС:

- **Глава 5** «Митні питання та сприяння торгівлі» Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею»;
- **Додаток XV** «Наближення митного законодавства» Додатку до Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею»;
- **Протокол II** «Про взаємну адміністративну допомогу в митних справах».

Україна та ЄС визнали та закріпили положеннями Угоди, що цілям державної політики щодо сприяння торгівлі має надаватися першочергове значення (ст.75 Угоди).

Основні положення щодо спрощення торговельних процедур містяться в Главі 5 «Митні питання та сприяння торгівлі» Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди, а конкретизація та деталізація окремих питань наведена в додатку (зокрема щодо адаптації законодавства) та протоколі (щодо взаємної адміністративної допомоги). Вісім із десяти статей Глави 5 стосуються безпосередньо спрощення торгівлі.

Положення щодо спрощення процедур, які містяться у Главі 5 «Митні питання та сприяння торгівлі» Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди можуть бути згруповані наступним чином:

- *щодо законодавства і процедур* (статті 76 і 84 Угоди);
- *щодо налагодження комунікації з бізнесом* (стаття 77 Угоди);
- *щодо митного співробітництва* (статті 80-83 Угоди).

Важливо відмітити, що Україна та ЄС визначили подальші кроки для покращення взаємних процедур при переміщенні товарів через митні кордони зробивши акцент на таких питаннях:

- скорочення, спрощення і стандартизація даних і документації, які вимагаються митницею та іншими органами;
- спрощення вимог та формальностей задля швидкого випуску товарів у вільний обіг та їх митного оформлення;
- забезпечення доступності та прозорості процедур оскарження адміністративних дій, правил та рішень митних та інших органів;
- збереження найвищих стандартів доброчинності.

При цьому, сторони в даній Угоді зробили посилання на інші міжнародні угоди та конвенції, які повинні бути враховані у

торговельному та митному законодавстві як України так і ЄС, серед них:

- Рамкові стандарти забезпечення безпеки і спрощення процедур міжнародної торгівлі 2005 року,
- Конвенція про тимчасове ввезення (Стамбульська конвенція) 1990 року,
- Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему опису і кодування товарів 1983 року,
- Угоди СОТ,
- Митна конвенція про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП 1975 року,
- Міжнародна конвенція про узгодження умов проведення контролю вантажу на кордонах 1982 року
- Митні прототипи (Customs Blueprints),
- Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур 1973 року (Киотська конвенція).

Крім того, Україна, на вимогу положень статті 84 Угоди має адаптувати своє законодавство до митного законодавства ЄС, та, в частині спрощення процедур торгівлі, зосередитися на положеннях Митного кодексу ЄС, Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами від 20 травня 1987 року та Конвенції про спільну транзитну процедуру від 20 травня 1987 року.

Оцінюючи положення Угоди слід зазначити, що питання транспортування товарів, як однієї з основних процедур міжнародної торгівлі, не знайшло чіткого та конкретного відображення у тексті Угоди. На нашу думку, реалії сьогодення свідчать, що транспортування окремими видами транспорту регламентується окремими міжнародними та регіональними угодами і конвенціями¹, що також не створює умов для спрощення процедур торгівлі.

Одним з кроків для спрощення процедур торгівлі є визначення основ та впровадження мультимодального перевезення вантажів на підвалинах Конвенції ООН про міжнародні мультимодальні перевезення вантажів², яка нажалі не набула чинності³. Впровадження наскрізного транспортного документу, єдиного тарифу, єдиного відповідального за виконання процедур перевезення є реальним кроком спрощення процедур переміщення, що є одним з основних елементів міжнародної торгівлі.

¹ http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conv_transport.shtml

² **United Nations Convention on International Multimodal Transport of Goods**, Geneva, 24 May 1980

³ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XI-E-1&chapter=11&lang=en

Висновки. Таким чином, Україна та ЄС визнали в Угоді про асоціацію, що державній політиці щодо сприяння торгівлі має надаватися першочергове значення. Окремі положення міжнародних документів та стандартів, які повинні бути враховані у торговельному та митному законодавстві України і ЄС, та на які є посилання в Угоді про асоціацію, в українському законодавстві, тим чи іншим чином вже враховані та присутні, однак спостерігаються деякі невідповідності та неузгодженості. Тому є актуальним і необхідним провести ґрунтовний аналіз торговельного та митного законодавства України на предмет встановлення прогалин, які не сприяють спрощенню процедур міжнародної торгівлі. Такий аналіз допоможе виявити подальші кроки України задля спрощення процедур у сфері зовнішньої торгівлі як з ЄС так і з усіма іншими країнами.

За результатами проведеного нами аналізу варто відмітити, що у процесі адаптації законодавства України до норм Угоди доцільно також зосередити зусилля на спрощенні процедур переміщення вантажів різними видами транспорту, що може бути досягнуто шляхом розробки та впровадження національних норм і положень щодо організації та здійснення міжнародних мультимодальних перевезень вантажів.

СПИСОК ВИКОРИТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. WTO. Ministerial conference ninth session. Ministerial declaration and decisions. Bali, 3–6 December 2013. –pp.11–32. – Режим доступу: http://wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc9_e/bali_texts_combined.pdf

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their member states, of the one part, and Ukraine, of the other part. Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344

3. Конвенція ООН про міжнародні мультимодальні перевезення вантажів. United Nations Convention on International Multimodal Transport of Goods, Geneva, 24 May 1980. – Режим доступу : https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XI-E-1&chapter=11&lang=en

ВОЛОДИМИР ІНДУТНИЙ
ВЛАДИМИР ИНДУТНЫЙ
VOLODIMYR INDUTNYI

**СПРОЩЕННЯ ПРОЦЕДУР МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ
КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ
УПРОЩЕНИЕ ПРОЦЕДУР ТАМОЖЕННОГО
ОФОРМЛЕНИЯ КУЛЬТУРНЫХ ЦЕННОСТЕЙ
FACILITATION OF THE CUSTOMS PROCEDURES OF THE
CULTURAL VALUES**

Процес спрощення процедур митного оформлення культурних цінностей, які переміщуються через митний кордон України може відбуватися лише на основі принципу: «Першочергове значення мають міжнародні проблеми, національні проблеми мають другорядне значення». Цей принцип є засадничим у роботі ООН та Міжнародної митної організації і дозволяє запобігати напруженню у міждержавних відносинах. Зокрема, забезпечується: толерантне та паритетне представлення пам'яток культури, які є символічним вираженням національних та релігійних традицій, захистом індивідуальних світоглядних систем.

Отже, нині не можна спрощувати систему контролю за обігом культурних цінностей в Україні поза рамками міжнародного процесу та участі у міжнародних органах ООН й ЮНЕСКО, а також в порядку ініціативи окремих держав, адже це призводить лише до ускладнень та непорозумінь, напружує відносини між державами у культурній сфері.

Культурні цінності відрізняються від решти видів товарів тим, що їх якість визначається лише властивостями відношення, тобто наявністю інформації про їх причетність до видатних людей, історичних подій, культурних традицій, унікальних місць, інших пам'яток культури. Повна інформація є атрибутивною та відомою лише розпоряднику.

Культурні цінності задовольняють гуманітарні потреби особистості, формують особистість у контексті соціальних уявлень про значимість, красу, причетність до потаємного, соціальний статус, права та обов'язки, етичні норми поведінки.

Спрощення митних процедур оформлення при операціях ввозу і вивозу культурних цінностей, на нашу думку, може бути

продуктивним на основі створення у найближчому майбутньому міжурядової організації під умовною назвою «Протокол цивілізацій», завданням якої буде сертифікація пам'яток культури за країною походження, а також загальна класифікація їх за рівнем соціокультурної цінності на такі групи: пам'ятки культури світового значення першого, другого та третього порядків; пам'ятки культури національного рівня значення першого, другого та третього порядків та пам'ятки культури місцевого та родового значення».

Сертифікація за країною походження дозволяє спростити міжнародний моніторинг за просуванням культурних цінностей, зменшити чисельність контролюючих органів в державі, спростити та уніфікувати страхову оцінку, лібералізувати ввезення й вивезення пам'яток культури місцевого та родового значення незалежно від їх віку, оптимізувати систему митних платежів, лібералізувати умови знаходження тимчасово вивезених пам'яток за межами України, створити сприятливі умови для використання пам'яток культури у фінансових операціях, які є традиційними для розвинутих країн.

Отже, на даний момент ініціатива України щодо сертифікації пам'яток культури за країною походження стоїть на розгляді Міністерства культури України, а також у порядку інформування розглянута представниками країн учасників ООН, які підтримують цю ініціативу. Культурні цінності створюють та підтримують категоріальний апарат мислення у діалектичних парах: «значиме- не значиме», «важливе – не важливе», «цінне – не цінне».

Культурні цінності створюють та підтримують категоріальний апарат мислення у діалектичних парах: «значиме- не значиме», «важливе – не важливе», «цінне – не цінне».

ТЕТЯНА КОПОТІЄНКО
ТАТЬЯНА КОПОТИЕНКО
TATYANA KOROTYENKO

**РОЗВИТОК МЕРЕЖ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО
ГОСПОДАРСТВА У СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ
РАЗВИТИЕ СЕТЕЙ ПРЕДПРИЯТИЙ РЕСТОРАННОГО
ХОЗЯЙСТВА В СОВРЕМЕННЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ
УСЛОВИЯХ
THE DEVELOPMENT OF RESTAURANT BUSINESS NETWORKS
IN THE CURRENT ECONOMIC CONDITIONS**

В умовах економіко-політичної нестабільності та зниження купівельної спроможності клієнтів основна ціль діяльності підприємств ресторанного господарства полягає у збереженні існуючих позицій на ринку та мінімізації можливості банкрутства. Експертні оцінки свідчать про, те що найбільш спроможними пережити кризовий період є господарюючі суб'єкти, які використовують мережевий підхід до організації бізнесу [2]. У сучасних економічних реаліях саме мережеві форми організації бізнесу поступово займають вагоме місце серед різноманітних форм організації господарських систем.

Функціонуючи в складі єдиної мережі, учасники ринку конкурують за вигідніші позиції, що забезпечують доступ до ресурсів і інформації. Мережі змінюються і розширюються за рахунок того, що учасники ринку використовують існуючі зв'язки для визначення і встановлення довготривалих стосунків з новими партнерами. Об'єднання організацій в єдину мережу здійснюється на основі вертикальних і горизонтальних взаємодій між різними бізнес-суб'єктами і їх симбіозної взаємозалежності, яка визначається принципом синергізму [3, с. 124].

Ефективне управління мережевим бізнесом передбачає визначення загальних його цілей: оптимальне комбінування чинників виробництва в мережі за допомогою моделювання технологічних ланцюжків; визначення принципів розподілу сукупної доданої вартості, створеної в мережі; проведення єдиної закупівельної, збутової, асортиментної і рекламної політики.

Мережева форма управління має наступні переваги в порівнянні з ієрархічною:

- вищий рівень освоєння інновацій за рахунок диверсифікації процедур пошуку;
- зниження трансакційних витрат за рахунок спільної маркетингової політики;
- нижчий ступінь невизначеності для вхідних в неї економічних суб'єктів;
- централізований контроль якості обслуговування та продукції, який дозволяє підтримувати єдині стандарти у всіх підприємствах мережі;
- наявність бренду мережі, що впливає на можливість працювати за системою франчайзингу;
- розподіл ресурсів між підприємствами мережі, можливість маневрування ресурсами у разі потреби [3, с. 124].

У сучасних умовах розвитку ресторанного бізнесу для досягнення високої ефективності функціонування мережі та підвищення її конкурентоспроможності необхідно правильно вибрати форму її організації, якою може бути консорціум, холдинг і конгломерат, ресторанна група, франчайзингова мережа, альянс, дивізіональні мережі, змішана форма мереж, децентралізована і централізована мережі ресторанів по відношенню до постачальників.

Консорціум представляє собою спеціальну організацію, що об'єднує незалежні підприємства. Об'єднання незалежних одиничних проектів в консорціум може стати, як показує міжнародна практика, ефективним способом вирішення спільних завдань.

Холдингами вважаються компанії, що володіють контрольними пакетами акцій інших фірм. Дана форма організації мережевих ресторанних підприємницьких структур є однією з найпоширеніших.

Конгломерат - це сукупність не зв'язаних технологічними «ланцюжками» підприємств, що об'єднуються лише на самому верхньому рівні управлінської ієрархії.

Групою компаній є організоване об'єднання двох і більше самостійних господарюючих суб'єктів, контрольованих одним або декількома особами, пов'язаних або не пов'язаних між собою юридичними чи іншими відносинами, керованих з одного центру з метою отримання прибутку.

Франчайзинг - система договірних відносин між великими і дрібними самостійними підприємствами, при якій останні отримують право на виробництво і реалізацію від імені і під торговельною маркою великої фірми певного виду товарів і послуг.

В даний час у сфері ресторанного господарства існують асоціації (союзи) з різним складом учасників. Одні об'єднують

фахівців (професійні асоціації), другі - тільки підприємства ресторанного господарства, можливо в комбінації з іншим форматом (моноформатніе, біформатне), а треті - і підприємства ресторанного господарства, і виробників обладнання, і виробників продуктів харчування, і їх постачальників, і компанії, що продають автоматизовані системи управління - тобто, всіх тих, хто працює на ринку Хорека (мультиформатні асоціації) [1, с. 13-14].

Зазвичай, досить складно знайти мережу підприємств ресторанного господарства, що працює тільки за однією схемою. Частіше застосовується змішаний варіант, коли частина ресторанів належать компанії, інші - розширюють мережу за схемою франчайзингу, або коли група компаній входить в єдиний холдинг, але при цьому крім власних підприємств, що функціонують під брендом мережі, працюють ресторани і за схемою франчайзингу.

Отже, мережеву форму організації діяльності ресторанного господарства варто розглядати як ефективний спосіб господарювання. Головні перевагами її є зниження витрат за рахунок загального управління на основі уніфікації стандартів якості, логістики, маркетингу, оптимізації витрат на персонал і, як результат, підвищення ефективності бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колесникова Ю.Ю. Формирование и развитие сетевых структур в ресторанном бизнесе : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / Юлия Юрьевна Колесникова. – Санкт-Петербург, 2011.-23с.
2. Медведев Г. Как ресторанный бизнес переживает кризис [Электронный ресурс] // - Режим доступа: <http://minfin.com.ua/2014/12/21/5576237/>.
3. Шубчик О.А. Основні положення формування мереж підприємств ресторанного господарства в умовах сучасної економіки // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. - 2014. - №5 - С. 124-128.

НАТАЛІЯ ЛИСЕНКО, НАТАЛІЯ ОМЕЛЬЧЕНКО
НАТАЛИЯ ЛЫСЕНКО, НАТАЛИЯ ОМЕЛЬЧЕНКО
NATALIYA LYSENKO, NATALIYA OMELCHENKO

**ПРОБЛЕМА ГАРМОНІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ТА
НАЦІОНАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ ЩОДО МЕТОДІВ
ВИПРОБУВАННЯ ШКІРИ
ПРОБЛЕМА ГАРМОНИЗАЦИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ И
НАЦИОНАЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ НА МЕТОДЫ
ИСПЫТАНИЯ КОЖИ
PROBLEMS OF HARMONIZATION OF INTERNATIONAL AND
NATIONAL STANDARDS TEST METHODS FOR SKIN**

Світовий досвід розвитку економік держав та їх взаємодії в ринкових умовах виявив ряд проблем у міжнародній торгівлі, що пов'язані з технічними бар'єрами і можуть бути вирішені за рахунок гармонізації національних систем стандартизації і сертифікації. Ефективність стандартизації і сертифікації як методів державного регулювання діяльності у всіх сферах, особливо зовнішньоекономічній, знаходить підтвердження в зростаючих масштабах робіт з гармонізації в цій галузі на міжнародному і національному рівнях. Вступ України до СОТ та її наміри щодо тіснішої інтеграції з Європейським Союзом, зобов'язують країну адаптувати свою систему технічного регулювання, яка включає стандартизацію та сертифікацію, до міжнародного та європейського рівнів. В Україні процеси гармонізації спрямовані, переважно, на розширення фонду державних стандартів, що відповідають міжнародним і міждержавним, розробку технічних регламентів, які регулюють питання безпеки продукції і послуг для життя і здоров'я людей, навколишнього природного середовища.

Діяльність зі стандартизації ґрунтується на чинних нормативно-правових актах у цій сфері, з урахуванням принципів і положень міжнародних організацій зі стандартизації. Серед принципів державної політики у сфері стандартизації окреслено такі, як: пріоритетності прямого впровадження в Україні міжнародних та регіональних стандартів; дотримання міжнародних та європейських правил і процедур стандартизації; участі у міжнародній (регіональній) стандартизації. Хоча варто зазначити, що окрім посилення ролі міжнародних стандартів, Україна має запроваджувати і власні

внутрішні стандарти, які покликані ретельно захищати інтереси національного споживача. Розробкою міжнародних стандартів займається Міжнародна організація зі стандартизації (ISO), яка є однією з найбільших і впливових організацій [1]. Міжнародні стандарти носять добровільний характер і містять актуальні специфікації на продукцію, послуги і передову практику, а також сприяють підвищенню ефективності виробництва та активному росту промислового потенціалу. Міжнародні стандарти розробляються на основі консенсусу, що позитивно впливає на усунення технічних бар'єрів у торгівлі. Стандарти ISO розробляють експерти технічних комітетів, які займаються всіма можливими темами. До складу технічного комітету по розробці стандартів на методи випробування шкіри входять комісії Міжнародного союзу товариств технологів шкіри і хіміків (IULTCS) [2]. Цей Союз, окрім розробки стандартних методів випробувань для шкіри, також сприяє правильному використанню методів випробувань і підтримує впровадження міжнародних стандартних методів у всьому світі, вивчає загальні та специфічні проблеми, пов'язані з виробництвом шкіри.

Нами було проаналізовано стандарти на методи дослідження хімічного складу та фізико-хімічних показників шкіри, розроблені і опубліковані Міжнародною організацією зі стандартизації [1], та діючими на території України, відповідно до даних Науково-інформаційного центру «ЛЕОНОРМ» [3]. У каталозі стандартів ISO представлено 76 найменувань стандартів, які опубліковані та визнані світовою спільнотою. Дані стандарти регламентують підготовку до вимірювань, визначення місця відбору зразків, умови кондиціонування та визначають порядок проведення:

- хімічного аналізу (визначення водорозчинних неорганічних і органічних речовин, летких речовин, азоту, голини, оксиду хрому, дубильних речовин тощо);
- фізичних і механічних досліджень (визначення водопоглинання в статичних умовах, уявної щільності, межі міцності при розриві та подовженні, паропроникності тощо);
- дослідження стійкості пофарбування до прання, слідів від крапельок води, маркості, тертя, дії води, дії поту тощо).

На стадії розробки перебувають 24 стандарти. Більшість їх направлена на розробку і удосконалення методів дослідження показників хімічного складу, зокрема визначення вмісту хрому (IV) колориметричним та хроматографічним методом, етоксильованих алкилфенолів, хлорованих вуглеводнів, N-метил-2-піролідонів (NMP) тощо. Розробка нових стандартних методів зумовлюється,

насамперед, вдосконаленням приладів, перехід їх на більш високий рівень вимірювань та посиленням норм щодо вмісту екологічно небезпечних компонентів.

На території України методи випробування шкіри встановлюються національними стандартами (ДСТУ), у тому числі гармонізованими з міжнародними та європейськими (ДСТУ ISO); міждержавними (ГОСТ) та міждержавними гармонізованими (ГОСТ ISO). Частка ДСТУ складає близько 38 %, що свідчить про низьку активність вітчизняних фахівців, щодо розробки та впровадження методів визначення показників шкіри. Гармонізованих ДСТУ ISO прийнято понад 36%, що підтверджує прагнення України приєднатися до європейської спільноти у цій сфері, що сприяє усуненню торговельних бар'єрів. ГОСТи займають 46% загальної кількості стандартів, серед яких 11% – ГОСТ ISO.

При цьому, очевидною залишається проблема використання застарілих методик проведення вимірювань, обладнання, а також те, що велика кількість хімічних реактивів, необхідних для вимірювань, поповнює перелік прекурсорів та потребує спеціальних дозволів і умов використання. Гармонізація міжнародних та національних стандартів є одним із інструментів загальної стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, що дозволить уникнути технічних бар'єрів в міжнародній торгівлі та підвищить конкурентоспроможність вітчизняних шкіряних матеріалів.

Намагання адаптуватися до міжнародних вимог щодо проведення випробувань шкіри уже очевидні, про що свідчить впровадження ДСТУ ISO та ГОСТ ISO, але їхня кількість значно поступається кількості стандартів розроблених та прийнятих ISO і це, на нашу думку, потребує особливої уваги з боку зацікавлених сторін для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних шкіряних матеріалів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міжнародна організація зі стандартизації [Електронний ресурс] : портал ISO. – Режим доступу: <http://www.iso.org/iso/home.html>. – Назва з екрана. – Дата звернення : 01.03.2015.
2. Міжнародного союзу товариств технологів шкіри і хіміків [Електронний ресурс] : портал IULTCS. – Режим доступу: <http://www.iultcs.org/home.asp>. – Назва з екрана. – Дата звернення : 01.03.2015.
3. Науково-інформаційний центр «ЛЕОНОРМ» [Електронний ресурс] : портал Леонорм. – Режим доступу: <http://leonorm.com.ua/Default.php>. – Назва з екрана. – Дата звернення : 02.03.2015.

ОКСАНА ПЕРЕДРІЙ, ОЛЕНА ПАХОЛЮК
ОКСАНА ПЕРЕДРІЙ, ЕЛЕНА ПАХОЛЮК
OKSANA PEREDRIY, OLENA PAKHOLIUK

**ПРИНЦИПИ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ СЕРТИФІКАЦІЇ ПРИ
ЕКСПОРТІ ТА ІМПОРТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ
ПРИНЦИПЫ СИСТЕМЫ КОНТРОЛЯ СЕРТИФИКАЦИИ ПРИ
ЭКСПОРТЕ И ИМПОРТЕ ПРОДОВОЛЬСТВЕННЫХ ТОВАРОВ
PRINCIPLES OF CONTROL SYSTEM CERTIFICATION IN
EXPORTS AND IMPORTS OF FOOD**

Офіційні та офіційно визнані системи контролю та сертифікації мають фундаментально важливе значення і широко використовуються як засіб контролю якості харчових продуктів. Впевненість споживачів в якості та безпеці харчових продуктів почасти залежить від того, як споживачі оцінюють дієвість заходів з контролю їх якості. Від застосування систем контролю та сертифікації залежить чимала частина світового обсягу торгівлі харчовими продуктами. Тому необхідно, щоб структура і застосування цих систем будувалися на єдино правильних принципах для усіх країн торговельного простору [1].

Системи контролю імпорту та експорту харчових продуктів повинні відповідати таким основним характеристикам:

- вимоги, що пред'являються до імпорتنих харчових продуктів, повинні відповідати вимогам, що пред'являються до вітчизняних харчових продуктів;
- обов'язки компетентного органу або компетентних органів сертифікації країн імпортера/експортера повинні бути чітко визначені;
- законодавство і методи роботи експертних організацій країн імпортера/експортера повинні бути чітко визначені та прозорі;
- першочергове значення має захист споживачів;
- країна-імпортер визнає систему контролю якості, яка застосовується компетентним органом країни-експортера [2].

Основною вимогою при сертифікації продуктів є відповідність вимог, пропонованих до імпорتنих харчових продуктів, вимогам, пропонованим до вітчизняних харчових продуктів. Вимоги, зазвичай, виражаються у вигляді нормативів в кінцевій точці з зазначенням конкретних граничних значень і доповнені режимами вибіркового

контролю. Ці вимоги можуть складатися зі стандартів, положень про вибіркового контролю, вимог до характеристик технологічних процесів, умов виробництва, транспортування, зберігання або з поєднання всього вищепереліченого.

Межі та строгість вимог, що застосовуються в конкретних обставинах, мають бути пропорційні ризику. При цьому необхідно мати на увазі, що ризик може варіювати від джерела до джерела внаслідок впливу таких факторів, як специфічні та подібні ситуації в районі походження, застосовувана технологія, традиція дотримання чи випадки недотримання нормативів у минулому або вивчення представляють інтерес ознак зразка продукції при ввезенні [3].

У максимально можливій мірі вимоги повинні застосовуватися однаково до вітчизняних та імпортованих харчових продуктів. Коли вимоги, пропонувані до вітчизняної продукції, включають такі заходи контролю технологічних процесів, як застосування передових методів організації виробництва і дотримання прогресивної технології, можна визначити дотримання вимог або підтвердити еквівалентність шляхом проведення аудиту відповідних систем контролю та сертифікації і, якщо цього вимагатимуть обставини, технічних засобів і методик в країні-експортері.

Системи контролю імпорту харчових продуктів повинні передбачати положення про визнання в якості належної і придатної системи контролю якості харчових продуктів системи, яка застосовується компетентним органом країни-експортера. Країни-імпортери можуть для визнання заходів контролю безпеки харчових продуктів країни-експортера застосовувати різні підходи, які полегшують ввезення товарів, включаючи укладення протоколів про наміри, угод про взаємне визнання та угод про еквівалентність і одностороннє визнання. Таке визнання має, коли цього вимагають конкретні обставини, передбачати заходи контролю, які застосовуються на стадії виробництва сировини, виготовлення продукції, імпорту, переробки, зберігання і транспортування харчових продуктів, і перевірку застосовуваних систем контролю якості експортованих харчових продуктів.

Контроль країни-імпортера якості імпортованих харчових продуктів може проводитися в одній або декількох точках, включаючи точки:

- походження, коли на цей рахунок досягнута угода з країною-експортером;
- ввезення в країну призначення;
- подальшої переробки;
- транспортування і розподілу;

– зберігання та продажу (роздрібної чи оптової).

Країна-імпортер може визнати заходи контролю, які здійснюються в країні-експортері. Слід заохочувати застосування країною-експортером заходів контролю під час виробництва сировини і виготовлення продукції. Також важливим є контроль при подальшому транспортуванні з метою виявлення та усунення проблем, які виникають.

Країна-імпортер повинна надати країні-експортеру на її прохання докладні відомості про свої санітарні вимоги. Експортер повинен вивчити всі санітарні вимоги країни, куди ввозиться товар, застосовні щодо даного харчового продукту, і визначити ті з них, яким вона буде задовольняти, і ті, для яких вона буде домагатися визначення еквівалентності. Продавець та покупець при цьому повинні потім провести в узгодженому порядку обмін необхідною інформацією, що дозволяє полегшити оцінку еквівалентності.

Ухвалення країною-імпортером рішення про оцінку еквівалентності має представляти собою прозорий аналітичний процес, що проводиться об'єктивно й послідовно, і повинен включати проведення консультацій з усіма зацікавленими сторонами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Декларация Всемирного Саммита по продовольственной безопасности [Електронний ресурс]: Всемирный саммит по продовольственной безопасности Рим, 16-18 ноября 2009 года / Продовольственная и сельскохозяйственная организация Объединённых Наций — Електронний ресурс: режим доступу: <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/Meeting/018/k6050r.pdf>.

2. Экспорт продукції на ринки ЄС: правила гри та очікування споживачів / Упорядники: О. Сороковський, Н.Коваль, С. Калабін, М. Чепой. — Одеса: «Регіональний фонд підтримки підприємництва в Одеській області», 2013. — 52 с.

3. Food import and export inspection and certification systems - Combined texts / Методические указания по разработке соглашений о признании эквивалентности систем контроля и сертификации импорта и экспорта пищевых продуктов (CAC/GL 34-1999).

ОЛЬГА ПРЯДКО, ВАЛЕНТИНА ТКАЧУК
ОЛЬГА ПРЯДКО, ВАЛЕНТИНА ТКАЧУК
OLHA PRJADKO, VALENTINA TKACHUK

**КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ МОЛОЧНОЇ
ГАЛУЗІ УКРАЇНИ НА РИНКУ ЄС
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ МОЛОЧНОЙ ОТРАСЛИ
УКРАИНЫ НА РЫНКЕ ЕС
MARKETABILITY THE DAIRY INDUSTRY IN THE EU**

Для інтеграції вітчизняних товаровиробників у світову економічну спільноту необхідна корінна перебудова насамперед державної системи стандартизації. Стандарти, гармонізовані з міжнародними нормами, формують базу для виконання обов'язкових вимог до якості продукції, що сприяє ідентифікації товарів і впровадженню інновацій. Багато переробних підприємств, що працюють за міжнародною системою стандартизації серії ISO 9000:2008, ставлять вимоги до якості ще за ГОСТом 13264-88. Застосування стандартів ISO 9000:2008 створює рівноправні умови виходу на зовнішній ринок і фундамент для побудови системи менеджменту якості продукції.

Необхідно не тільки підвищити вимоги стандартів до міжнародного рівня, а й для всіх підприємств повинні діяти єдині стандарти на продукцію. З метою гармонізації українських стандартів з міжнародними правилами нами пропонується система оцінки якості молока, яка передбачає здійснювати оцінку за властивостями молока та вмістом невластивих молока компонентів (які потрапляють у молоко з організму тварин або з навколишнього середовища). Особливе місце в цій оцінці відводиться визначенню якості сировини залежно від напрямів її використання: виготовлення дитячих продуктів і питного молока, кисломолочних продуктів, сирів, молочних консервів; використання на корм тваринам. Залежно від призначення й характеру використання вимоги до різних споживчих якостей продукції неоднакові. Для молока, що йде на безпосереднє споживання, потрібно, щоб воно містило весь комплекс корисних речовин. Водночас повинна встановлюватись обґрунтована диференціація цін залежно від якості сирого молока. Рівень цін на сировину, що йде на виготовлення дитячих продуктів і питного молока, повинен бути найвищим, оскільки до нього ставляться

жорсткіші вимоги за показниками якості, для досягнення яких потрібні додаткові витрати.

До останнього часу заходи, що стосуються відповідності нормативних документів міжнародним вимогами і розробки правил ветеринарно-санітарної експертизи молока, мають не лише затяжний характер, а й є недостатніми. Державній ветеринарній службі необхідно ввести в рамки своєї діяльності наступні питання: контроль за безпечністю продовольчої сировини і продуктів тваринного походження; організація прикордонного ветеринарного контролю під час ввезення молока і молочної продукції з-за кордону; підготовка міжнародних угод (конвенцій) з питань співпраці в сфері ветеринарії; контроль за виконанням ветеринарних вимог країн-імпортерів. Щоб мати доступ до світового ринку відповідно до ветеринарних і фітосанітарних вимог, рекомендується запровадити у вітчизняній практиці екологічне маркування товарів як один із важливих чинників конкурентної боротьби на зовнішньому ринку. Можуть бути поширені екологічні емблеми на молочну продукцію, яка виготовлена за особливими технологіями або з екологічно чистої сировини.

Важливу роль у цих процесах відіграє гарантована державна підтримка стійкого розвитку молочної галузі. Практика країн із розвиненою ринковою економікою підтверджує, що державна підтримка є обов'язковим елементом агропродовольчої політики, що забезпечує підвищення конкурентоспроможності продукції за рахунок виділення субсидій для виробництва, підтримки ринкових цін, компенсації виробничих витрат (субсидій на ресурси), кредитних дотацій і гарантій. У скотарстві період технологічного циклу виробництва продукції молока складає 6-8 місяців. Тому у високорозвинених країнах світу сільське господарство як галузь з уповільненим оборотом капіталу має належну державну підтримку.

Світовий досвід переконує, що державна дотація молочної галузі дає змогу стабільно нарощувати сировинну базу згідно із завданнями продовольчої безпеки країни. Без державної підтримки вітчизняного виробництва молока і молокопродуктів досягти стійкого рівня абсолютної конкурентоспроможності неможливо. У всіх країнах світу з розвиненою ринковою економікою проявляється дієвість заходів державної підтримки виробництва молокопродуктів.

Підтримка розвитку молочної галузі повинна мати адресний характер за допомогою фінансування з боку держави конкретних цільових програм. Її розмір повинен забезпечувати компенсацію різниці, що виникла між фактичною ціною реалізації і реальною вартістю виробництва продукції, а також подолання технологічного і

технічного відставання галузі від найбільш економічно розвинених країн світу. Слід визнати, що через обмежені фінансові можливості наша держава не може надавати таку саму могутню фінансову підтримку вітчизняному молочному скотарству й іншим галузям сільського господарства, як розвинені західні країни. Через нестачу фінансових ресурсів їх доцільно спрямовувати в регіони, де здійснюється виробництво дешевого і високоякісного молока, і в ті господарства, де ці засоби можуть бути витрачені з максимальним ефектом. Особливо важливе значення має субсидування експорту молокопродуктів. На ці цілі країни ЄС витрачають 10-11 млрд. євро на рік, рівень експортної підтримки складає від 28 до 46% вартості продукції. Без таких дотацій європейський виробник не зміг би бути конкурентом на ринку. Необхідно умови надання субсидій пов'язати з фіксованим поголів'ям тварин. Подібна практика має місце в зарубіжних країнах. Враховуючи цей досвід, дотації можуть видаватись сільськогосподарським підприємствам з поголів'ям корів понад 20 голів, для особистих селянських господарств – 2 голови за умови виробництва продукції для продажу. Субсидування з розрахунку на одну голову тварин прискорило б процес укрупнення господарств, їх кооперацію.

Вдосконалення системи ціноутворення на молочну продукцію вимагає зміни механізму формування ціни на молокосировину, що передбачає два етапи, період яких залежить від умов його виробництва. Через незадовільну технологічну базу пропонується параметричне ціноутворення за двома показниками – жиром і білком. Суть полягає в тому, що ціна встановлюється з розрахунку на центнер стандартного молока без врахування гатунку, а кожний відсоток перевищення жиру і білка повинен мати приріст до ціни і навпаки. Рівень надбавок повинен бути не нижчим 10% від середньої ціни реалізації. Для активізації роботи, що спрямована на збільшення вмісту білка, рекомендується встановлювати на кожний відсоток перевищення його базисного рівня вищу надбавку, ніж за жирномолочність, але не більше 5%. Наприклад, в Європі надбавка за кожний відсоток перевищення норми вмісту жиру в молоці (3,4%) складає 2,9%, а білка – 3,5% (3,0-3,2%).

Таким чином, для забезпечення виробництва конкурентоспроможних молочних продуктів й достатнього рівня захищеності товаровиробників необхідно на державному рівні вжити наступних заходів:

➤ розробити цільову і дієву програму з розвитку галузі молочного скотарства і контролювати її виконання;

➤ привести у відповідність з положеннями і нормами СОТ законодавчу базу з питань стандартизації, сертифікації і виконання санітарних і фітосанітарних правил;

➤ змінити механізм ціноутворення на молоко і молочну продукцію, що припускає формування системи цін (гарантованих і ринкових) за дотримання принципу доцільності їх вживання;

➤ розширити кредитування сільськогосподарських і переробних підприємств, ввести пільгове оподаткування і провести реструктуризацію їх заборгованості;

➤ розробити програму підтримки доходів населення, направлену на підвищення платоспроможного попиту.

Виділені напрями державного управління тісно взаємопов'язані один з одним і є єдиним механізмом формування конкурентних переваг продукції, галузі, підприємства і країни. Цілісність заходів, спрямованих на забезпечення виробництва висококонкурентоспроможної продукції, повинна охоплювати всі рівні управління і передбачати концентрацію фінансових, матеріальних, трудових ресурсів і систему організованого збуту продукції.

УДК [339.166+339.5]:663.63/.64

ОЛЕКСАНДР РОМАНЕНКО
АЛЕКСАНДР РОМАНЕНКО
ALEKSANDR ROMANENKO

**ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ВИХОДУ УКРАЇНИ
НА МІЖНАРОДНІ РИНКИ МІНЕРАЛЬНИХ ВОД
ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ВЫХОДА
УКРАИНЫ НА МЕЖДУНАРОДНЫЕ РЫНКИ
МИНЕРАЛЬНЫХ ВОД
BASIC PROBLEMS AND PROSPECTS OF EXIT OF UKRAINE TO
THE INTERNATIONAL MARKETS OF MINERAL WATERS**

Вода - найпоширеніший елемент Землі і без неї органічне життя було б неможливим. Живі організми на 2/3 складаються з води. Біологічна потреба людини і тварин у воді за рік в 10 разів перевищує їх власну масу. За даними Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (ВООЗ), щороку у світі біля 25% населення піддається ризику споживання неякісної питної води, а більше як 80% усіх захворювань людини безпосередньо пов'язано із вживанням неякісної води, до

складу якої входять речовини, що можуть викликати токсичні ефекти, в т.ч. мутагенні та канцерогенні.

За запасами води, доступними для використання, Україна належить до малозабезпечених країн. У маловодні роки на одну людину припадає 0,67 тис.м³ річного стоку. За визначенням Європейської Економічної Комісії ООН, держава, водні ресурси якої не перевищують 1,5 тис.м³ на одного мешканця, вважається водонебезпеченою. Україна займає передостаннє місце за запасами питної води на душу населення серед країн СНД.

Україна посідає одне з провідних місць в Європі за ступенем забезпеченості природними ресурсами, серед яких значне місце займають гідромінеральні ресурси. За рекреаційним потенціалом місця зосередження мінеральних вод не мають рівних серед інших природних багатств, а історія їх ефективного використання нараховує сторіччя. Мінеральні води відрізняються від питної води підвищеним вмістом мінеральних речовин та іншими властивостями.

На території України зустрічається більша частина можливого в природі типового різноманіття мінеральних вод. Україна в силу різних причин сьогодні є лідером в добичі мінеральних вод, їх бальнеологічному використанні та промисловому розливі. Розлив мінеральних вод в герметично закритий посуд після попереднього газування вуглекислотою (вуглекислим газом) дозволяє зберегти їх сольовий склад і лікувальні властивості. За останні 15 років промисловий розлив мінеральних вод перетворився в окрему гілку індустрії. Якщо в середині 80-х років минулого сторіччя в Україні розливалось більше 50 найменувань, то сьогодні в реєстрі мінеральних вод нараховується більше 650, з яких активно розливається 300-350.

Ринок мінеральної води є одним із провідних ринків у світі. На сьогодні в світі існує більше 3600 брендів мінеральної води, які належать компаніям з більш як 140 країн світу. Загалом, глобальна галузь мінеральної води стала дуже прибутковою за останні 10-15 років. Світовими лідерами з виробництва мінеральної води залишаються Nestle та Danone. В свою чергу Coca-Cola та PepsiCo також є важливими гравцями, розширюючи виробництво та захоплюючи нові ринки.

Ринок мінеральної води України розподіляють на три основних сегменти: столові (52% обсягу продажів), лікувально-столові (37%) та питні очищені води (11%). Наприклад, середньостатистичний киянин випиває за рік 10–15 л мінеральної води. Це більше, ніж у цілому по Україні, але до показників розвинутих країн (100–150 л/рік на людину) ще дуже і дуже далеко. Як показують дослідження

вітчизняних експертів, екологічна ситуація в Україні найближчим часом суттєво не покращиться, а поступове зростання доходів населення дозволяє виробникам мінеральних вод сподіватися на зростання попиту на очищену воду. Якщо людина вже перейшла на якісну мінеральну воду, то відмовитися від даного продукту її можуть змусити лише екстраординарні події.

Але на сьогодні з'явилися проблеми які виникли в нових економічних умовах і пов'язані з одного боку з недосконалістю нормативно-правової бази, а з іншого – великою кількістю порушень існуючого законодавства окремими користувачами, особливо під час видобутку та розливу мінеральних вод для широкого кола споживачів. В умовах євроінтеграції постає гостра проблема невідповідності діючих нормативно-технічних документів України щодо мінеральних вод до вимог міжнародних (стандарт Кодексу для природної мінеральної води CODEX STAN 108-1981, Rev.1-1997) та Європейського Союзу (Директиві 2009/54/ЄС від 18 червня 2009 р.).

Враховуючи євроінтеграційний курс України, та з метою виконання зобов'язань, які взяла на себе Україна при вступі до Світової організації торгівлі продовжується активна робота з розроблення національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими. З цією метою було розроблено ДСТУ 878:2006 «Води мінеральні природні фасовані», який не був введений в дію. Цей стандарт враховував прийняті в європейському співтоваристві правила, які діють в сфері використання і виробництва природної мінеральної води, призначеної для питних потреб. Це був якісно новий стандарт, оскільки в ньому було поставлено наголос на специфічних властивостях мінеральної води, що відрізняється від звичайної питної. До того ж були враховані два основні моменти, які відповідають європейським стандартам - заборона транспортування мінеральних вод джерела до лінії розливу (мінеральна вода повинна подаватися до лінії розливу тільки по трубопроводу), а також відміна будь-якої обробки, що може спричинити зміну хімічних і мікробіологічних властивостей.

Однак більшість підприємств-товаровиробників України були не готові до такого кроку. Оскільки мінеральна вода, призначена для продажу, розливалася на підприємствах, що знаходились на віддаленій території від місця забору мінеральної води. А технічні умови експлуатації джерела не відповідали встановленим вимогам. Тому потрібно було поступово приймати дії щодо впровадження в життя викладених у новому державному стандарті вимог.

Крім того діюча класифікація мінеральних вод є застарілою,

оскільки не відповідає європейським стандартам на природні мінеральні води. В європейській законодавчій практиці не використовується поняття «столова мінеральна вода». Замість цього вживається термін «природна мінеральна вода», який використовується для усіх мінеральних вод, що добуваються безпосередньо із природного джерела.

Першочергово потрібно в Україні створити та прийняти нормативний документ, який за переліком та значенням показників був би максимально наближений до Директиви ЄС. Це дало б змогу українським виробникам стверджувати, що ми випускаємо питну воду європейського рівня якості. Необхідно розробити та впровадити технічний регламент на бутильовані мінеральні води, переглянути класифікацію мінеральних вод, оскільки поділ на «столові», «лікувально-столові» та «лікувальні мінеральні води» є недоречним. Окрім того треба запровадити жорсткий державний контроль передбачений Законом України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» від 22 липня 2014 року № 1602-VII, за розробкою, запровадженням та використанням постійно діючих процедури, які базуються на принципах системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках.

УДК 339.56.055

ІРИНА ТАРАСОВА, ВІКТОР ГАРБАР, ОЛЕНА ЛЕВЧУК
ИРИНА ТАРАСОВА, ВІКТОР ГАРБАР, ЕЛЕНА ЛЕВЧУК
IRINA TARASOVA, VICTOR GARBAR, ELENA LEVCHUK

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ
ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ
ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ
МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛИ УКРАИНЫ
PROBLEMS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF
INTERNATIONAL TRADE OF UKRAINE**

Міжнародна торгівля будь-якої держави виступає як невід’ємна складова частина національної економіки, тому кожна держава приділяє особливу увагу її розвитку. Наявність ринків збуту на міжнародній арені свідчить про встановлення зовнішніх торговельних зв’язків з партнерами різних держав, що, в свою чергу, підкреслює високий рівень розвитку економіки тієї чи іншої держави в цілому.

Зовнішньоекономічна діяльність дозволяє збалансовувати виробничі можливості держав та переваги споживачів, дає змогу отримувати продукти, в яких відчувається дефіцит, і реалізовувати надлишок товарів, котрий не поглинається внутрішнім ринком. Таким чином, завдяки міжнародній торгівлі задовольняються потреби населення кожної з торгуючих країн на високому рівні.

Міжнародна торгівля України характеризується діяльністю суб'єктів господарювання України та інших держав, яка має місце як на території України, так і за її межами і визначається як посередництво між виробниками та споживачами по здійсненню угод купівлі-продажу товарів або послуг. Міжнародна торгівля України здійснюється у напрямку експорту, тобто вивозу товарів від вітчизняних виробників до іноземних споживачів, та імпорту – ввозу товарів від іноземних виробників до вітчизняних споживачів.

Набуття Україною у травні 2008 року членства в СОТ зробило її рівноправним партнером на світових товарних ринках. Як наслідок, було скасовані окремі обмеження та лібералізовані умови доступу на зовнішні ринки для цілого ряду українських товарів металургійної, хімічної, машинобудівної галузей та сільського господарства.

Аналізуючи зовнішньоторговельну діяльність України у 2014 році, можна зауважити, що у структурі та ефективності міжнародної торгівлі є зміни, відбулась переорієнтація торгівлі з російського ринку на європейський. Можна було б вважати, що такі зміни – це результат очікуваного зближення України та країн ЄС. Однак, слід також не забувати про втрати від згортання торгівлі з Росією.

За показниками першої половини 2014 р. (січень-серпень) зовнішня торгівля товарами мала наступні зміни[1]:

- експорт товарів: 37679.5 млн. дол. США (93.2% від показника за аналогічний період 2013 р.);
- імпорт товарів 36513.6 млн. дол. США (76.5% від показника за аналогічний період 2013 р.);
- сальдо торгівлі товарами +1165.8 млн. дол. США (за 1 півріччя 2014р. -7396.6 млн. дол. США).

Зовнішня торгівля послугами за 1 півріччя 2014 р. характеризувалась показниками[1]:

- експорт послуг: 5957.8 млн. дол. США (89.3% від показника за аналогічний період 2013 р.);
- імпорт послуг 2784.7 млн. дол. США (81.0% від показника за аналогічний період 2013 р.);
- сальдо торгівлі послугами +3173.0 млн. дол. США (за 1 півріччя 2014 р. +3439.2 млн. дол. США).

Аналізуючи вищезазначені дані бачимо, що порівняно з аналогічним періодом 2013 року у 2014 році в Україні експорт товарів знизився на 6.8 %, але імпорт знизився ще відчутніше – на 23.5% (це пов'язано зі зниженням купівельної спроможності економіки загалом та населення зокрема), що і забезпечило позитивне сальдо обсягів зовнішньої торгівлі держави.

Обсяг експорту товарів до країн Європейського Союзу становив 32.6% від загального обсягу експорту, до інших країн – 67.4% (за січень-липень 2013 року – 26.9% і 73.1%, відповідно).

Серед найбільших країн-партнерів експорт товарів збільшився до Єгипту – на 34.7%, Польщі – на 22.1%, Італії – на 13.9%, Німеччини – на 7%, Китаю та Угорщини – на 3.4%. Водночас, продовжив скорочуватись експорт до Росії на 23.7%, Індії – на 2.2%.

Істотно вплинула на можливості міжнародної торгівлі нашої держави економічна і воєнно-політична криза. Слід зазначити, що за перше півріччя 2014 року виробництво скоротилося на 4.7%.

Однак, аналізуючи минулий 2014 рік можна сказати, що рано стверджувати про те, де більше позитивних змін: у збалансуванні міжнародної торгівлі України загалом чи переорієнтації експорту з Росії на країни ЄС.

Розвитку міжнародної торгівлі України перешкоджають такі чинники[2]: нерозвиненість базових інститутів ринкової економіки за відсутності сприятливих умов для розвитку національного конкурентоспроможного бізнесу; відсутність закордонної збутової інфраструктури; недосконалість методів державного регулювання економіки; слабка інфраструктура підтримки експорту.

Для перспективного розвитку міжнародної торгівлі України необхідно вжити наступні заходи:

1. Забезпечити підтримку національних виробників шляхом використання можливостей міжнародно-правового механізму захисту їх інтересів на світовому ринку.

2. Розширювати діяльність на міжнародній арені за рахунок пошуку нових ринків збуту.

3. Вдосконалювати національні виробництва за рахунок закупівлі новітніх технологій у закордонних партнерів.

4. Впроваджувати міжнародні стандарти та сертифікацію товарів або послуг задля зменшення бар'єру виходу даних товарів або послуг на міжнародні ринки.

5. Вдосконалити систему державного регулювання та управління виробництва товарів, які експортуватимуться.

6. Використовувати дипломатичні важелі впливу на управління підприємствами задля підвищення ефективності їх діяльності.

Отже, сучасне економічне положення України на міжнародному просторі вимагає негайного покращення. Існуючий рівень розвитку національного господарства та міжнародної торгівлі не забезпечує належного добробуту населення, тому потребує заходів для перспективного розвитку. Сучасна зовнішньоекономічна політика України повинна бути спрямована на формування нового режиму торгівлі з подальшою інтеграцією до світового економічного простору шляхом поступового збільшення конкурентоспроможності національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Статистичні дані Державного комітету статистики України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: www.ukrstat.gov.ua
2. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004 – 2015 рр.) «Шляхом європейської інтеграції» / авт. кол.: А. С. Гальчинський, В. М. Гесць та ін. ; Нац. ін-т стратег. 4 дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.

ТЕТЯНА АРТЮХ
ТАТЬЯНА АРТЮХ
TETYNA ARTYUH

**СИСТЕМА ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ
ЮВЕЛІРНИХ ВИРОБІВ З ДОРОГОЦІННИХ МЕТАЛІВ В
УКРАЇНІ
СИСТЕМА ТЕХНИЧЕСКОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ОБОРОТУ
ЮВЕЛИРНЫХ ИЗДЕЛИЙ ИЗ ДРАГОЦЕННЫХ МЕТАЛЛОВ В
УКРАИНЕ
SYSTEM OF TECHNICAL REGULATION TO A TURN OF
JEWELS FROM PRECIOUS METALS IN UKRAINE**

Важливою сферою системи технічного регулювання України є обіг ювелірних виробів з дорогоцінних металів. Ювелірний ринок України за останні 6 років суттєво змінився за всіма показниками: обсяги надходжень ювелірних виробів з дорогоцінних металів на клеймування зменшилися за масою у 2,1 рази, за кількістю – в 1,8 раз [1]. Імпорт ювелірних виробів скоротився в 3,6 рази, експорт – в 3,3 рази [2]. Для досягнення можливості експортувати до внутрішнього ринку ЄС та успішного розвитку власного ринку ювелірних товарів Україна має привести свою систему технічного регулювання у відповідність до європейських вимог. Першочерговим завданням є вдосконалення нормативного забезпечення щодо якості сплавів ювелірних та побутових виробів із дорогоцінних металів, а також законодавства у сфері технічного регулювання обігу цінностей, зокрема стандартизації, акредитації лабораторій, підтвердження відповідності та ринкового нагляду. Певна правова та нормативна база для цього в Україні вже створена, це насамперед, Закон України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння та контролю за операціями з ними». Проте вміщені у цьому Законі правоположення в силу їх загального характеру, неузгодженості між собою та з іншими нормативно-правовими актами, не може повною мірою забезпечити втілення усіх норм технічного регулювання ЄС в бізнесову практику.

Наведені вище обставини свідчать про необхідність комплексного аналізу, спрямованого на галузеве нормативно-правове дослідження складових механізму технічного регулювання з метою удосконалення засобів та методів його впливу з боку держави. Крім

цього, в умовах виходу України на міжнародні ринки, усі проблеми, пов'язані із обігом ювелірних товарів з дорогоцінних металів набувають особливої ваги.

Метою роботи є дослідження ключових засад технічного регулювання сфери обігу ювелірних виробів з дорогоцінних металів в Україні для забезпечення стійкого розвитку товарного ринку.

Процес трансформації обігу ювелірних виробів з дорогоцінних металів до європейських стандартів був розпочатий, проте ефективним його ще назвати не можна з огляду на ряд суттєвих причин, пов'язаних зі змінами в регульованих державою процедурах клеймування та контролю якості. З метою збереження довіри споживачів до вітчизняних операторів ювелірного ринку і недопущення на ринок фальсифікованої продукції було посилено пробірний контроль та ринковий нагляд всіх виготовлених та ввезених на територію України ювелірних і побутових виробів з дорогоцінних металів. Внесені у грудні 2012 року зміни до Закону України призвели до втрати ювелірними заводами права самостійного клеймування власної продукції. Проте ці заходи є скерованими на ратифікування Віденської конвенції та приєднання до Асоціації європейських пробірних палат, до складу якої сьогодні входять 18 країн. Режим пробірного контролю дорогоцінних сплавів ювелірних виробів у різних країнах світу різний, обумовлений історичними та економічними чинниками. Переваги входження України до Асоціації європейських пробірних палат знаходяться в площині реформування системи технічного регулювання. По-перше, оцінювання відповідності щодо вмісту дорогоцінного металу в сплавах ювелірних виробів здійснюється «третьою стороною», що акредитована на виконання робіт відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO 17025. По-друге, клеймовані вироби безперешкодно ввозяться в іншу країну – учасницю Конвенції без наступного контролю з боку національної пробірної служби, а результати випробувань визнаються у всіх країнах Конвенції.

Не менш важливим завданням для розвитку системи технічного регулювання щодо ювелірних виробів є їх стандартизація та оцінювання відповідності. Потребують вдосконалення ціла низка чинних законодавчих і нормативних документів шляхом чіткого визначення та уніфікації термінів та визначень щодо класифікації, основних понять, видів продукції, маркування ювелірних виробів. Так, в законодавчій та нормативній базі потрібно чітко розмежувати поняття «дорогоцінний метал», «дорогоцінне каміння» та «ювелірні і побутові вироби з них». Поняття «ювелірні і побутові вироби з них»

доцільно визначити у такий редакції: «ювелірні та побутові вироби з дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння – вироби, виготовлені на основі дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, які за функціональним призначенням застосовуються як прикраси, культові вироби або предмети побуту». Потрібно внести зміни в нормативну документацію щодо маркування ювелірних виробів, зокрема зменшення кількості обов'язкових реквізитів для нанесення на етикетку, дозволити штрихове кодування, відмінити закріплення етикеток пломбами. Основну інформацію щодо якісних характеристик виробів підтверджувати декларацією виробника, сертифікатами відповідності, як це прийнято у всьому світі.

З ратифікацією Нікелевої Директиви, прийнятою значною кількістю країн світу, буде гарантовано Державою їх безпечність та забезпечена гармонізація національних стандартів до міжнародних та європейських в частині методів аналізу дорогоцінних металів, відбору проб, порядку виконання хімічних аналізів тощо. Це унеможливить закупівлю лігатур з-за кордону з вмістом нікелю, інших токсичних елементів, збереже здоров'я нації.

Висновки. Проведений аналіз технічного регулювання ринку ювелірних товарів дозволив встановити:

1. Потребу в перегляді, термінологічній уніфікації основних законодавчих актів у сфері державного пробірного контролю, ринкового нагляду з дотриманням вимог законодавства у сфері технічного регулювання, сертифікації, оцінки відповідності та захисту прав споживачів.

2. Ринковий нагляд ювелірних виробів повинен бути посилений, завдяки правильній державній політиці щодо вдосконалення та гармонізації з європейською нормативно - технічної бази, пробірного контролю, запровадження добровільної сертифікації з метою недопущення на ринок небезпечної продукції та підробок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пробірна служба. Звіт про результати роботи Державної пробірної служби за 2013 рік. [Цит. 2015, 22 лютого]. – Режим доступу: <http://www.assay.gov.ua/>

2. Сумарний обсяг імпорту та експорту ювелірних товарів за кодами УКТЗЕД [Цит. 2015, 22 лютого]. – Режим доступу: <http://minrd.gov.ua/>

ВОЛОДИМИР ТОРОПКОВ, ГЕННАДІЙ СИВАНЕНКО
ВЛАДИМИР ТОРОПКОВ, ГЕННАДІЙ СИВАНЕНКО
VOLODYMYR TOROPKOV, GENNADI SYVANENKO

**ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В
КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ
ПОТЕНЦИАЛ УКРАИНСКОГО
ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В КОНТЕКСТЕ
ЕВРОИНТЕГРАЦИИ
UKRAINIAN CAPACITY IN THE ENTREPRENEURSHIP
EUROPEAN INTEGRATION**

Українська нація протягом багатьох століть прагнула до незалежності. Наприкінці 90-х років нарешті ми її здобули і це було історичне досягнення, важливість якого важко переоцінити. Проте, як виявилось, це був лише перший крок на тернистій дорозі. Величезною рушійною силою у прагненні до незалежності було сподівання людей на свободу та краще життя, адже ті самі сподівання стали основою революцій гідності та свободи 2004 та 2014 років. Не враховуючи політичні складові, які безсумнівно впливають на розвиток будь-якої системи, можна стверджувати, що ефективна економіка країни базується на створенні умов для розвитку бізнесу та підприємництва. Якщо говорити про Україну, дані умови не були створені починаючи з 90-х років і до сьогодні. Єдиною реальною перспективою для вимираючого малого та середнього бізнесу може бути євроінтеграція з впровадженням відповідних стандартів та технологій, освоєння європейських ринків, які повинні стати альтернативою російському.

Українському бізнесу необхідно максимально скористатись автономними торговельними преференціями до кінця 2015 року, які визначені додатком до угоди про асоціацію з ЄС, але дані преференції ми можемо розглядати лише як додатковий час та стимул для адаптації українського бізнесу до Європейських вимог та правил. Дану тезу підтверджують відомості щодо обсягів зовнішньої торгівлі України за 2014 рік, які ілюструють збільшення експорту до ЄС на 2,6% та зменшення імпорту на 21,3% в порівнянні з 2013 роком; щодо країн СНД ми спостерігаємо протилежну тенденцію зменшення експорту на 31,3% та зменшення імпорту на 37,8% [1].

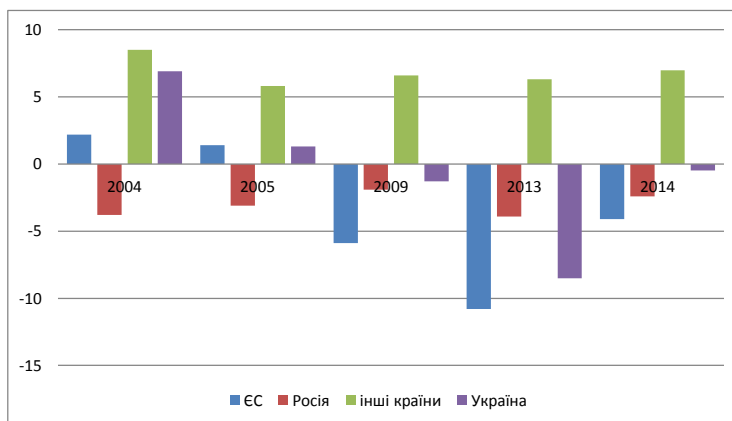
Разом з тим вступ в дію Угоди про асоціацію та зону вільної торгівлі дозволить щорічно збільшувати квоти на імпорт українських

товарів до ЄС. Наприклад в загальному обсязі торгівлі Польщі – країни яка, найактивніше захищає наші інтереси в ЄС, Україна займає 16 місце з часткою в 1,5% (1,89% польського експорту та 1,11% польського імпорту). Разом з тим Надзвичайний та Повноважний посол Республіки Польща в Україні Генрік Литвин зазначає, що польські підприємці звертають увагу на ряд проблем, які перешкоджають налагодженню довгострокових відносин з Українським бізнесом. Основні з них наступні:

- непрозорість та неузгодженість законодавства
- складні та незрозумілі бюрократичні процедури
- високий рівень корупції
- низька якість роботи судової системи, невиконання рішень суду
- незадовільний стан інфраструктури
- нестабільність політичної ситуації [2].

Необхідно зазначити, що автори в попередніх публікаціях звертали увагу на проблеми й перешкоди для розвитку Українського бізнесу, основний перелік яких залишився незмінним [3].

Зважаючи на необхідність формування конкретних заходів щодо адаптації українського бізнесу до умов ЄС необхідно зробити історичний еккурс, з якого зрозуміло, що переорієнтація торгівлі України на Європейський ринок є давньою тенденцією (рис. 1).

Джерело [1]

Рис.1. Динаміка сальдо зовнішньої торгівлі України, млрд. дол.

Виходячи з даних діаграми, у 2004 році загальний експорт України до ЄС був у півтора разу більшим, ніж до Росії. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі з ЄС становило 2,2 млрд. дол., але внаслідок необґрунтованої лібералізації імпорту в 2005 ситуація в торгівлі України з ЄС погіршилася, в тому числі за рахунок безпідставної ревальвації гривні та зниження мита на широкий спектр товарів, і вже починаючи з 2006 року ми мали негативне сальдо торгівлі з ЄС [4].

Отже можемо зазначити, що найбільш перспективними напрямками для українських підприємців є сільськогосподарське виробництво (виробництво екологічно чистої продукції, яке досить активно розвивається останніми роками в Європі), розвиток інформаційних технологій (розробка нового програмного забезпечення, де Україна має одних з найкращих фахівців), розвиток венчурного підприємництва (в нашій країні великий потенціал підприємців, які генерують нові перспективні ідеї, але поки що в силу різних причин не можуть їх реалізувати).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Бізнес №45 (1136), 10.11.2014р. – С. 27-29.
3. Торопков В.М., Сиваненко Г.П. Пріоритети розвитку малого підприємництва в Україні / Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: збірник наукових праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. – №2(7), том 2 – 2014. – Харків: ХНАДУ, 2014. – С. 34-41.
4. Сиваненко Г. Бізнес-клімат як передумова інноваційного розвитку країни. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету №6(86) 2012. – С. 26-35.
5. Павло Гайдучький Невесела ейфорія зовнішньої торгівлі / Дзеркало тижня №38(184) 18.10.2014 р.

СЕРГІЙ ХЛОПЯК
СЕРГЕЙ ХЛОПЯК
SERGI KHLOPIAK

**ЗНАКИ ЯКОСТІ У ТУРИЗМІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА
ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД
ЗНАКИ КАЧЕСТВА В ТУРИЗМЕ: ЕВРОПЕЙСКИЙ И
ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ ОПЫТ
TOURISM QUALITY MARK: EUROPEAN AND UKRAINIAN
EXPERIENCE**

Ефективність державних систем управління якістю туристичних послуг значною мірою залежить від запроваджених механізмів формування зацікавленості суб'єктів туристичної діяльності у дотриманні різноманітних стандартів, вимог і норм. У цьому контексті корисним для вітчизняного туристичного ринку може бути вивчення досвіду використання у туризмі спеціальних знаків якості, що накопичений у деяких країнах світу.

Протягом багатьох років незмінним лідером за кількістю міжнародних туристичних прибуттів залишається Франція. З метою підвищення якості туристичних послуг уряд цієї країни у 2005 році заснував знак якості «Qualité Tourisme», що надається комерційним та державним закладам, які працюють в сфері туризму, за реалізацію суворих процедур контролю якості, орієнтованих на задоволення потреб туристів. З 2011 року присвоєння знаку віднесене до компетенції Управління з туризму Міністерства ремесел, торгівлі та туризму Франції.

Програма «Qualité Tourisme» має три основні завдання: забезпечення туристів якісними послугами; об'єднання зусиль, що вживаються професіоналами з туризму у різних його секторах на усій території Франції, та створення сприятливого іміджу останньої як гостинної країни, що розвиває свої традиції та дорожить багатою спадщиною. Кінцева мета використання знаку «Qualité Tourisme» – спрямувати відвідувачів у ті заклади, де вони можуть отримати найякісніше обслуговування. Девіз знаку: «Зовнішня ознака довіри».

Станом на 1 жовтня 2014 відмітку «Qualité Tourisme» отримали понад 5500 закладів, серед яких: туристичні бюро, агентства подорожей та сезонної оренди, засоби розміщення, ресторани, кафе, бари, конгрес-центри, спортивні споруди, транспортні компанії та

місця відвідань (такі як музеї, культурні та природні пам'ятки).

Існує три варіанти приєднання до програми «Qualité Tourisme», хоча умови вступу є специфічними для кожного бізнес-сектору:

- приєднатися до існуючої професійної програми (наприклад, «Restaurateurs de France» або «Cuisineries Gourmandes» для ресторанів «HOTELcert» – для готелів, «Camping Qualité» – для кемпінгів, «Café brasserie de qualité» – для кафе та барів, програма якості «FNOTSI» та стандарт NF 50-730 – для туристичних агентств);

- інтегруватися до мережі, яка попередньо отримала від міністерського управління з туризму повноваження надавати знак «Qualité Tourisme»; до таких відносяться, зокрема, деякі великі готельні та ресторани ланцюги, Федерація музеїв під відкритим небом та громадських музеїв (FEMS) тощо;

- приєднатися до територіальних програм, які підтримуються різними організаціями (Радою по туризму (CDT), Торгово-промисловою палатою (CCI) та ін.), які визнаються планом «Qualité Tourisme» (наприклад, «Normandie Qualité Tourisme», «Rhône-Alpes-ETQAR», «Touraine-Val de Loire» або «la Martinique-fleur des Caraïbe»).

Надання знаку «Qualité Tourisme» відбувається після незалежного зовнішнього аудиту, що у подальшому проводиться щонайменше один раз на три роки. Послуги для клієнтів оцінюються з точки зору відповідності цілям, визначеним програмою. Знак надається, передусім, за підхід до управління якістю, що забезпечує дотримання санітарних правил та норм безпеки, виконання вимог до якості згідно з національною класифікацією (якщо вона застосовна), обов'язкову обробку реклаमाцій та відгуків туристів.

Національні вимоги до якості, визначені у співробітництві з представниками бізнесу, побудовані навколо спільного ядра для усіх секторів галузі та конкретних обов'язків для кожного з них. Вони поділяються на 5 категорій:

- *інформація та зв'язок*: повна, точна та актуальна інформація, доступна у джерелах, використовуваних клієнтами; якість внутрішніх та зовнішніх вивісок;

- *компетентність персоналу*: професіоналізм, знання іноземних мов, консалтинг, доброзичливий та ввічливий прийом, доступність протягом усього періоду обслуговування;

- *комфорт та чистота місця*: бездоганна чистота та гігієна приміщень, зручні меблі, справний стан різних пристроїв та обладнання, рослинність та озеленення відкритих майданчиків;

- *туристична валоризація територій*: екологічний менеджмент, регіональна інтеграція, розвиток місцевих ресурсів, пропозиція страв і

напоїв місцевої кухні, інформування туристів про пам'ятки території;

- *якість обслуговування*: підвищення загального рівня якості обслуговування та задоволеності клієнтів.

Дослідження впливу знака «Qualité Tourisme», проведене у березні 2013 року TCI Research Mesure, підтвердило, що якість прийому та його співвідношення із ціною для закладів, відмічених знаком «Qualité Tourisme», за сприйняттям французьких та іноземних туристів, в середньому є на 50% вищими, ніж у немаркованих закладах тієї ж категорії; а кількість повторних відвідань DESTINATION зростає на 12%, якщо клієнти проживали у засобах розміщення, визнані «Qualité Tourisme» [1].

Туристичні знаки якості активно використовуються і у інших європейських країнах. Так, Іспанський інститут якості в галузі туризму (ISTE) ще у 2010 році присудив 2482 національним компаніям туристичного бізнесу почесний знак якості «Q». Для його отримання претендент має відповідати ряду вимог, що стосуються надійності, рівня сервісу та освіти персоналу. Серед суб'єктів, які можуть бути відмічені знаком, не лише туристичні фірми, заклади розміщення та ресторанного господарства, але і пляжі, поля для гольфу, лижні курорти, парки та заповідники, інформаційні пункти тощо.

Престижним знаком якості з аналогічною назвою «Q» нагороджує готелі і Міністерство туризму Хорватії. Окрім набору вимог до якості обслуговування, критеріями отримання відповідного сертифікату визначені дотримання екологічних стандартів, співробітництво з регіональними туристичними організаціями, охорона природної та культурної спадщини, турбота про здоров'я туристів. На Мальті існує знак якості Quality Assured Visitor Attractions для історичних пам'яток, що мають чіткий графік роботи, дипломований персонал та якісне екскурсійне обслуговування. Серед пам'яток, які вже мають цей знак – палац Каса-Росса-Піккола у Валлетті, середньовічний Нормандський палац у Мдині, музей каменя Лаймстоун-Херитадж.

Деякі з національних туристичних знаків якості з часом набули статусу міжнародних. Наприклад, введений в 1985 році у Франції «Блакитний прапор» для відзначення найбільш екологічно чистих та якісно обладнаних пляжів країни двома роками пізніше за поданням Фонду екологічної освіти (FEE) був прийнятий Європейською комісією з охорони навколишнього середовища як континентальна нагорода, а у 2001 році вийшов за межі Європи. На початок 2015 року його отримали понад 4000 пляжів у 49 країнах світу, що витримали

щорічне тестування на відповідність стандартам якості води, безпеки та екологічного менеджменту за 33 основними критеріями. Лідерами серед країн за кількістю пляжів з цією відзнакою є Іспанія, Греція, Франція та Туреччина. У 2011 році року «Блакитний прапор» отримав Іллічівський міський пляж [2].

Цікавим для України може бути досвід використання туристичних знаків якості у пострадянських країнах. Особливих успіхів на цьому шляху досягла Естонія, де для заохочення постачальників туристичних послуг існує одразу декілька таких знаків. За Програмою розвитку якісного туризму у Естонії (Märk Kindlast Arengust) заклади, що надають послуги в розміщенні туристів, які відрізняються особливим підходом, спрямованим на постійне поліпшення якості обслуговування, нагороджуються знаком «Прихильники якості» («People committed to quality»). Волошковим рівнем якості (Rukkilill) с 2006 року відзначаються заміські приватні готелі, гостьові будинки, туристичні села і кемпінги, занесені до державного реєстру господарської діяльності (MTR). Волошковий рівень якості свідчить про те, що установа зареєстрована у відповідності з усіма правилами і стандартами з надання послуг у розміщенні туристів за містом. Зрештою, знаком кращих природно-культурних туристичних програм є «Природний шлях» (ENE) – знак асоціації екотуризму Естонії.

Перші спроби запровадити свій знак якості для туристичних підприємств зроблені і в Україні. Асоціація лідерів турбізнесу України (АЛТУ) започаткувала першу недержавну програму захисту прав споживачів туристичних послуг «Знак якості АЛТУ», в рамках якої здійснюється добровільна перевірка туристичних агентів на відповідність правилам ділової практики, встановлених Асоціацією. Зокрема, здійснюється паспортизація приміщень, призначених для обслуговування споживачів туристичного продукту та оцінка кваліфікації персоналу шляхом дистанційного тестування.

Турагенти, які відповідають вимогам Програми, вносяться до реєстру Асоціації та отримують право використовувати зображення «Знаку якості АЛТУ» з індивідуальним номером. Наявність такого знаку означає для підприємства можливість розраховувати на пріоритетні умови роботи з провідними туроператорами-членами АЛТУ, постійний доступ до професійної системи підтвердження кваліфікації персоналу, участь у інформаційних кампаніях АЛТУ. Щороку право на використання «Знаку якості АЛТУ» необхідно підтверджувати [3].

Незважаючи на досягнуті успіхи, слід зауважити, що Програма

АЛТУ у будь-якому разі є лише приватною ініціативою, яка не має загальнодержавного характеру і стосується тільки одного з вузьких сегментів вітчизняної туристичної галузі. Тож, розробка та впровадження єдиного національного знаку якості для об'єктів сфери туризму України все ще залишається актуальним завданням і обов'язково потребуватиме ретельного вивчення найкращих прикладів свого вирішення у світовій практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Direction générale des Entreprises [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.entreprises.gouv.fr>.
2. Blue Flag Programme eco-label for Beaches and Marinas [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.blueflag.org.
3. Асоціація Лідерів Турбізнесу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.altu.com.ua>.

УДК 339.5

ДМИТРО ЯНУШКЕВИЧ, ВИТА АФАНАСЬЄВА, ЛІДІЯ ШУБІНА
ДМИТРИЙ ЯНУШКЕВИЧ, ВИТА АФАНАСЬЄВА, ЛИДИЯ ШУБИНА
DMITRIJ YANUSHKEVYCH, VITA AFANASIEVA, LIDIA SHUBINA

ЗАСТОСУВАННЯ ВИМОГ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ СЕРІЇ ISO 9000 ПРИ НАДАННІ МИТНИХ ПОСЛУГ ПРИМЕНЕНИЕ ТРЕБОВАНИЙ МС СЕРИИ ISO 9000 ПРИ ОКАЗАНИИ ТАМОЖЕННЫХ УСЛУГ APPLICATION REQUIREMENTS OF INTERNATIONAL STANDARD ISO 9000 FOR THE PROVISION OF CUSTOMS SERVICES

В умовах глобалізації та поглиблення міжнародної інтеграції України відкриваються нові можливості для розширення міжнародних зв'язків, розвитку обміну товарами та послугами.

Державна фіскальна служба України (ДФСУ) є дієвим інструментом в руках держави для створення сприятливого клімату у розвитку зовнішньої торгівлі і залучення інвестицій та забезпечення надходжень до державного бюджету та здійснення державної митної справи, яка встановлює порядок і умови переміщення товарів через митний кордон України, їх митний контроль та митне оформлення, застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання

зовнішньоекономічної діяльності, справляння митних платежів, ведення митної статистики, обмін митною інформацією, ведення УКТЗЕД тощо [1].

Модернізація діяльності органів державної влади, насамперед, вимагає чіткого розуміння шляхів та завдань наближення до міжнародних норм та стандартів, в тому числі і в галузі митної справи, виходячи з перспектив соціального захисту, економічного розвитку й використання ресурсів держави. До основних завдань митних органів відносяться надання послуг з митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів [2]:

Ці обставини зумовлюють необхідність підвищення ефективності надання митних послуг і постійне вдосконалення якості їх надання. В сфері надання митних послуг актуальними є питання впровадження системи управління якістю в митних органах на основі міжнародних стандартів серії ISO 9000 [3, 4].

Згідно міжнародних стандартів серії ISO 9000, успішна діяльність будь-якої організації можлива лише в тому випадку, коли вироблені нею продукція та (або) послуги [3]:

- відповідають чітко визначеним потребам, середовищу застосування і призначення;
- мають необхідні споживчі властивості;
- відповідають діючим нормативним документам, відповідають чинному законодавству та іншим вимогам суспільства;
- пропонуються споживачам за конкурентоспроможними цінами та обумовлюють одержання прибутку.

Основними ознаками ефективності державного управління у сфері надання послуг є [5]:

- орієнтація на споживача;
- провідна роль керівників;
- заінтересованість службовців у досягненні кінцевого результату;
- процесний та системний підхід;
- прийняття обґрунтованих рішень.

Митна послуга є результатом принаймні однієї дії, обов'язково виконуваної у взаємодії постачальника та замовника, і, зазвичай, є нематеріальна. Надання послуги може охоплювати, наприклад, таке:

- дії, виконані з матеріальною продукцією, поданою замовником (наприклад, митний огляд та переогляд товарів та транспортних засобів, проведення митних експертиз);

- дії, виконані з нематеріальною продукцією, поданою замовником (наприклад, з документами, необхідними для митного оформлення товарів та транспортних засобів);

- подання нематеріальної продукції (наприклад, консультування з питань митної справи);

- створення сприятливих умов для замовника (електронне декларування).

Для впровадження системи управління якістю організація повинна:

- ідентифікувати процеси, необхідні для системи;

- встановити послідовність і взаємодію цих процесів;

- визначити критерії та методи забезпечення ефективної роботи та управління цими процесами;

- забезпечувати актуальність інформації, необхідної для нормального функціонування та контролювання цих процесів;

- вимірювати і аналізувати процеси і здійснювати заходи, необхідні для досягнення запланованих результатів та постійного поліпшення.

Виходячи із цього, на сучасному етапі керівники митних органів усіх рівнів у перспективі повинні усвідомити, що освоєння системи управління якістю з надання митних послуг та застосування принципів управління якістю згідно міжнародних стандартів серії ISO 9000 є вимогами часу. Ці вимоги ставлять перед митними органами низку завдань, виконання яких має вивести митну службу на новий рівень якості надання послуг суспільству і бізнесу з одночасним неухильним гарантуванням митних інтересів держави.

Переваги зазначеної системи надання митних послуг полягають у такому:

- відповідність уніфікованим міжнародним вимогам;

- комплексність функцій і процедур;

- наявність механізму самовдосконалення, що дозволяє постійно поліпшувати систему управління якістю з надання митних послуг.

Таким чином, упровадження системи управління якістю з надання митних послуг забезпечить свідому дисципліну й зацікавленість персоналу, ретельне пророблення технології митних процесів, систематичне підвищення кваліфікації персоналу, оперативне реагування на відхилення від вимог діючих нормативних правових актів, систематичне коригування технологій, інструкцій, інформаційного забезпечення, структур, штатів, технологічного оснащення, взаємин з учасниками зовнішньоекономічної діяльності тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012. – 552 с.
2. Концепція реформування діяльності митної служби України «Обличчям до людей» від 29 жовтня 2010 р. — Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/>
3. Система управління якістю. Основні положення та словник термінів. (ISO 9000:2005, IDT) : ДСТУ ISO 9000:2007. — [Чинний від 2009—01—01]. — К. : Держспоживстандарт України, 2008. — 31 с. — (Національні стандарти України).
4. Система управління якістю. Вимоги. (ISO 9001:2008, IDT) : ДСТУ ISO 9001:2009. — [Чинний від 2009—09—01]. — К. : Держспоживстандарт України, 2009. — 26 с. — (Національні стандарти України).
5. Система управління якістю. Настанови щодо застосування ISO 9001:2008 в суб'єктах місцевого самоврядування (IWA 4:2009, IDT). : DSTU IWA 4:2009. — [Чинний від 2010—04—01]. — К. : Держспоживстандарт України, 2009. — 58 с. — (Національні стандарти України).

УДК 658.562

ДМИТРО ЯНУШКЕВИЧ, ЛУКАНИНА М., ІЛЬЧЕНКО А.
ДМИТРИЙ ЯНУШКЕВИЧ, ЛУКАНИНА М., ІЛЬЧЕНКО А.
DMITRIY YANUSHKEVYCH, LUKANINA M., ILCHENKO A.

ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ МАРКУВАННЯ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ У ВІДПОВІДНОСТІ З ВИМОГАМИ ЄС ВНЕДРЕНИЕ СИСТЕМЫ МАРКИРОВКИ ПИЩЕВЫХ ПРОДУКТОВ В СООТВЕТСТВИИ С ТРЕБОВАНИЯМИ ЕС IMPLEMENTATION OF FOOD LABELING ACCORDING OF EU

У всіх країнах основними факторами ризику для здоров'я є високий вміст в харчових продуктах жирів, цукру, і недостатня кількість поживних мікро- та макроелементів. Маркування продуктів запобігає споживанню таких продуктів, дозволяє визначити їх склад та містить всю необхідну інформацію про продукт.

Проблема маркування - одна з найбільш дискусійних у сфері продовольчої політики і є центральною темою міжнародних

переговорів в рамках комісії «Кодекс Аліментаріус» - громадському органі Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН і Всесвітньої організації охорони здоров'я, яким доручена розробка загальної угоди щодо ключових проблем безпеки харчових продуктів.

Великобританія першою в Європі почала інформувати споживачів про якісний склад продуктів з метою попередження захворювань. Подібно світлофору, маркування програми GDA складається з трьох рівнів, що позначаються зеленим, жовтим і червоним кольорами, а також допустимого вмісту в продуктах жирів, солі і цукру для кожного з цих рівнів.

1. Червоний (високий рівень): увага, вживати час від часу.

2. Помаранчевий або жовтий (середній рівень): можна вживати тривалий проміжок часу.

3. Зелений (низький рівень): можна вживати в будь-яких кількостях.

У Страсбурзі 25 жовтня 2011 р. був затверджений Регламент Європейського Союзу № 1169, який ввів обов'язкове маркування продуктів харчування з 13 грудня 2014 р. Згідно з Регламентом, на етикетці необхідно вказувати не тільки традиційну енергетичну цінність, кількість жирів, білків і вуглеводів, а й вміст у продукті насичених жирів, транс-жирів, цукру і солі. Основна мета даного Регламенту - поліпшення якості товарів, що виробляються на території ЄС, а також підвищення рівня інформованості населення щодо здорового харчування. Нове маркування повинно допомогти людині усвідомлено вибирати продукти харчування, корисні для здоров'я.

Регламент № 1169 передбачає наявність наступної обов'язкової інформації: найменування товару; список інгредієнтів та їх вміст у продукті; відомості про інгредієнти, що викликають алергію; маса нетто продукту; термін придатності; спеціальні умови транспортування та зберігання; інформація про виробника (юридичне найменування, адреса); країна, в якій виготовлений і вирощений продукт; поживна цінність.

Особливу увагу в Регламенті було приділено таким питанням, як: поживність продукту, оформлення етикетки, регламентація розмірів шрифту, несення даних про інгредієнти, що викликають алергію або непереносимість.

На нових етикетках тепер в обов'язковому порядку повинна з'являтися інформація про енергетичну цінність та кількості жирів, насичених жирів, вуглеводів, цукру, білків і солі. Ця інформація також може бути доповнена вмістом в продукті моно- і поліненасичених жирів, крохмалю, харчових волокон, вітамінів і

мінералів. Ці дані необхідні, щоб визначити є продукт шкідливим чи корисним для здоров'я. У зв'язку з особливою важливістю жирів для здорового і збалансованого харчування в нових етикетках вказують дані про вміст жиру, кількості насичених, ненасичених і транс-жирів та калорійність продукту.

Багато продуктів харчування проходять складний технологічний процес приготування. Іноді цей процес відбувається за допомогою речовин, здатних викликати алергію у широких груп населення. У зв'язку з цим ЄС зобов'язав виробника маркувати продукцію, що містить: глютен, ракоподібних, молюсків, яйця, рибу, арахіс, сою, молоко, горіхи (волоський, фундук, мигдаль, кеш'ю, pekan, бразильський, макадамія), селера, гірчицю, кунжут, діоксид та сульфат сірки в концентрації більше 10 мг/кг або 10 мг/л, люпин. На упаковці не лише повинна зазначатися інформація про наявність цих компонентів, а також за допомогою кольору і фону мають бути виділені та відмічені алергени, що містяться в їжі.

Таким чином, в Україні необхідно продовжити розробку основоположних принципів і стандартів для маркування харчових продуктів, врегулювання процедури маркування сільськогосподарських товарів, вирощених із застосуванням ГМО, а також використовувати сучасні методи і принципи оцінки ризиків, визначених угодами Світової Організації Торгівлі, документами Комісії «Кодекс Аліментаріус» і Міжнародною конвенцією про захист рослин та вимогами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Регламент (EU) № 1169/2011 Європейського Парламенту і Ради від 25 жовтня 2011 року «Про надання споживачам інформації про харчову продукцію» [Електронний ресурс] // – Режим доступу : http://www.milkiland.nl/storage/node/files/1231/218/ES_1169-2011_ukr..pdf.

ДМИТРО ЯНУШКЕВИЧ, НІНА КОВБАСА, ВІКА ДЗИГАР
ДМИТРИЙ ЯНУШКЕВИЧ, НИНА КОВБАСА, ВИКА ДЗЫГАРЬ
DMITRIJ YANUSHKEVYCH, NSNA KOVBASA, VIKA DZYHAR

**ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ У
БОРОТЬБИ З КОНТРАБАНДОЮ ТА ПОРУШЕННЯМИ
МИТНИХ ПРАВИЛ
ПРИМЕНЕНИЕ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ РИСКАМИ В
БОРЬБЕ С КОНТРАБАНДОЙ И НАРУШЕНИЯМИ
ТАМОЖЕННЫХ ПРАВИЛ
APPLICATION OF RISK MANAGEMENT IN THE FIGHT
AGAINST SMUGGLING AND CUSTOMS OFFENSES**

У сучасний умовах безпека становить ключову складову економічної політики будь-якої держави. Особливо вона є актуальною для країн, які не завершивши складних ринкових трансформацій, гостро відчули на собі наслідки світової фінансової кризи. До таких країн належить і Україна, яка за оцінками Європейського банку реконструкції та розвитку, найбільше потерпіла від економічної кризи серед країн Центральної та Східної Європи.

Одним із пріоритетних напрямів забезпечення економічної безпеки України повинно стати посилення уваги до стану всіх складових, що формують рівень економічної безпеки, в тому числі і до митної складової. Найзагальнішим поняттям, яке оцінює небезпеку, є ризик. Під митним ризиком у міжнародних актах та національному законодавстві дане поняття розкривається як ймовірність недодержання законодавства з митних питань.

За останні роки середовище міжнародної торгівлі зазнало значних змін, зокрема це стосується способів перевезення і торгівлі товарами, швидкості операцій і абсолютного об'єму товарів в глобальному обороті. Це, на фоні тиску зі сторони міжнародної торгової спільноти мінімізувати втручання держави, спонукало митні органи приділяти все більше уваги полегшенню торгівлі. Постійне ускладнення, швидкість і обсяги міжнародної торгівлі, що пожвавлюються розвитком технологій, значною мірою вплинули на виконання митними органами своїх функцій. Як наслідок, багато адміністрацій реалізовували більш дисциплінований на структурний підхід до системи управління ризиками (СУР). Це також допомогло їм підвищити ефективність своєї діяльності і раціоналізувати свої процеси та

процедури, мінімізувавши при цьому втручання в торгівельні операції і скоротивши регулятивний тягар комерційного сектору.

Традиційний метод перевірки кожної партії вантажів, що прибувають на митний кордон, стає бар'єром для торгівлі. Застосування СУР дає можливість митним адміністраціям знайти баланс між своїми контролюючими функціями та функцією сприяння торгівлі через вибірккову перевірку комерційних вантажів на науковій основі, що доповнюється пост-митним контролем.

Система аналізу та управління ризиками в митних органах України є методологічною основою для запобігання порушенням законодавства України з питань митної справи шляхом створення та використання сучасної системи митного адміністрування, забезпечення ефективного митного контролю, оптимального розподілу матеріальних та людських ресурсів митної служби на найбільш важливих і пріоритетних напрямках роботи.

Після того, як Україна прийняла філософію управління ризиками для подальшого розвитку митної структури, вона повинна реалізовувати процес СУР, який включає в себе селективність, профілювання і цілеспрямоване виявлення для оцінки ризиків та вжиття відповідних заходів. Тобто, селективність – це спрацювання системи відповідно до закладених у неї параметрів та критеріїв профілів ризиків на фоні загальної кількості декларацій. Іншими словами, це та частка товарів, по яких спрацювала СУР.

Критерій селективності включає історію діяльності задіяних суб'єктів, походження та маршрут переміщення товару, а також різноманітні заборони та обмеження. Показники ризиків – це чітко визначені критерії селективності, такі як: код товару, країна походження, країна відправки вантажу, наявність ліцензування, вартість, торговий суб'єкт, рівень виконання вимог, тип транспортного засобу, цілі перебування на митній території, фінансові наслідки або фінансовий стан торгового суб'єкта. Зарубіжний досвід СУР підтверджує необхідність її автоматизації при електронному декларуванні, врахування регіональної специфіки митних органів при визначенні профілів ризику та переходу до пост-аудиту як основного методу митного контролю.

Ефективність СУР - її здатність забезпечувати економічний, соціальний ефекти при реалізації митних послуг, пов'язана з використанням аналізу можливих змін станів об'єктів аналізу ризиків, в інтересах управління ними. У відповідності з міжнародним досвідом, підвищення ефективності функціонування СУР необхідно проводити, використовуючи для аналізу рекомендовану міжнародним

стандартом ISO 31010:2009 ISO/IEC 31010:2009 «Risk management – Risk assessment techniques» причинно-наслідкову діаграму Ісікави.

Побудова даної діаграми дозволяє виявити фактори, що впливають на ефективність функціонування СУР:

- рівень матеріально-технічного забезпечення;
- якість нормативного забезпечення;
- рівень інформаційного забезпечення;
- ефективна організація роботи митних органів та технічних засобів митного контролю;
- рівень підготовки співробітників;
- якість контролю за застосуванням СУР.

Кожна група факторів має в своїй основі першопричини. Забезпечення впливу кожного фактора, відображеного в діаграмі Ісікави, головним чином відіб'ється на показниках ефективності функціонування СУР. Аналіз даних першопричин дозволить створити безперебійне функціонування системи управління ризиками, знизити ймовірність виникнення митних правопорушень за рахунок підвищення результативності застосування заходів з мінімізації ризиків.

Отже, пріоритетними напрямками роботи митної служби є:

- подальший розвиток та впровадження автоматизації СУР;
- застосування методів випадкового відбору при перевірці суб'єктів ЗЕД та застосування сучасних статистичних методів в функціонуванні СУР;
- вирішення питання забезпечення надійності та репрезентативності відбору із використанням випадкової перевірки;
- дослідження світового досвіду передових досягнень в галузі митної справи та їх імплементація в митну службу України;
- завершення процесу приведення митного законодавства до вимог Кіотської конвенції та Рамкових стандартів ВМО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012. – 552 с.

2. Митна політика та митна безпека: концептуальне визначення та шляхи забезпечення: [монографія] / І.Г.Бережнюк, О.П. Гребельник, І.Г. Калетнік, Ю.О. Коновалов та ін.; за ред. П.В. Пашка. – К.: Знання, 2012. – 238 с.

3. Концепція реформування діяльності митної служби України «Обличчям до людей» від 29 жовтня 2010 р. — Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/>.

ТОРГОВЕЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ЛОГІСТИКА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

УДК 339.138:64.033

ГАЛІНА АЛДАНЬКОВА
ГАЛИНА АЛДАНЬКОВА
GALINA ALDANKOVA

МІСЦЕ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ТОРГОВЕЛЬНОЇ МЕРЕЖІ СЕРЕД ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ПОВЕДІНКУ ПОКУПЦІВ МЕСТО МАРКЕТИНГОВЫХ КОММУНИКАЦИЙ ТОРГОВОЙ СЕТИ СРЕДИ ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ НА ПОВЕДЕНИЕ ПОКУПАТЕЛЕЙ

В умовах кризи більшість споживачів відмовляються від покупок техніки, яка не є предметом першої необхідності, або сприймають аудіо- відео- і велику побутову техніку як об'єкт інвестицій і збереження накопичень. Зниження продажів фахівці також пояснюють ще декількома факторами, серед яких: підвищення комунальних тарифів, зменшення доходів населення, темпів розвитку ринку нерухомості й покупки житла і як наслідок - зниження потреб в побутовій техніці. Крім того, завдяки кредитним програмам техніку, якість якої висока, а термін служби 10–15 років, придбали навіть малозабезпечені споживачі. Тому для мереж, що працюють на ринку побутової техніки та електроніки як ніколи стає актуальним питання факторів, що впливають на покупців щодо вибору місця придбання нової техніки, а також ролі маркетингових комунікацій, що застосовують підприємства торгівлі.

Нами було проведено дослідження шляхом опитування покупців з метою виявлення найбільш впливових факторів, включаючи елементи маркетингових комунікацій, вибору місця покупки техніки.

З усієї сукупності факторів було сформовано групи за якісною ознакою, з яких виділені 15 основних факторів с наступним ранжуванням цих факторів за 5-бальною шкалою від «зовсім не важливо» до «надзвичайно важливо».

У розряд «надзвичайно важливо» увійшов фактор «якість товарів, відсутність підробок» (65,45% всіх хто надав оцінку цьому фактору), до «дуже важливо» фактори «співвідношення ціни та якості» (38,18%) та «рівень цін» (34,54%).

На жаль, ні один фактор з маркетингових комунікацій не є надзвичайно важливим для покупців, але акції стимулювання покупки віднесли до дуже важливих (29,03%).

До важливих факторів віднесли додаткові послуги (36,36%), рекламу в Інтернет (33,33%), організацію продажу (32,73%), способи розрахунку (32,73%), просування на місці продажу (31,91%), імідж мережі (31,71%), територіальне розташування (30,9%), асортимент (29,09%).

Не дуже важливими для покупців у цей час є традиційні форми реклами (реклама в ЗМІ – 37,5% та реклама зовнішня та в/на транспорті – 33,33%).

В розряд «зовсім не важливо» потрапили сучасні заходи Direct mail (45,83%), що включали в себе мобільні технології (SMS, QR-код), рекламу по електронній пошті та в поштову скриньку (регулярну публікацію товарів і цін в друкованих матеріалах торговельної мережі). Чому так?

Мобільні технології - це використання засобів мобільного зв'язку як каналу комунікації між брендом і кінцевим користувачем, який забезпечує спонтанну, безпосередню, інтерактивну й/або адресну комунікацію в будь-якому місці й у будь-який час. Цей канал може бути використаний для мобільних обладнань, включаючи телефони й ноутбуки, що в комплексі з іншими формами стимулювання збуту повинно значно підвищити рівень продажів. Мобільні канали комунікації мають ряд переваг у порівнянні із традиційними засобами реклами, наприклад, це найбільш дешева форма зв'язку з кінцевими користувачами; для того щоб запустити пробну кампанію, буде потрібно мінімум зусиль сторонніх компаній. [1, с. 140].

QR-код (від англ. словосполучення Quick Response – швидкий відгук) – це спеціальна позначка, яку можна розмістити на комунікаційних пристроях та спеціальних засобах інформації. Так, наприклад, на будь-якому товарі в супермаркеті розміщений QR-код і покупець має можливість швидко відсканувати його з допомогою свого смартфона і відкрити інтернет-сторінку з докладним описом товару, технічними характеристиками або відеороликом, що полегшує завдання продавців. Це дозволяє вирішити різні комунікаційні завдання: збільшити кількості контактів з медіа

носіями; спростити процес надання знижок; поєднати засоби стимулювання збуту з засобами реклами та PR; надати споживачам інформацію про поширюваний зразок з метою спонукання його до здійснення покупки; швидко зареєструвати учасника для участі в конкурсі чи лотереї тощо. Але після того, як увага до марки або акції привернута, необхідно утримувати її та залучати споживачів до пошуку додаткової інформації або здійснення покупки. [2]

Однак уявлювана легкість, містить у собі цілий ряд факторів, які необхідно враховувати при встановленні комунікації зі споживачами. І мобільні технології, і реклама по електронній пошті або в поштову скриньку повинні здійснюватися на основі складових дозвільного маркетингу: підтверджені згоди на одержання інформації; можливості відмовитися від участі; мати явні вигоди для одержання інформації; правильного співвідношення частоти й новизни повідомлень; підтримування відносин зі споживачем. Інакше, як показало наше дослідження, споживач відторгає нав'язливу інформацію. Стрімке ж поширення користувачів новітніх пристроїв, засобів розміщення QR-коду свідчить про його великі перспективи в майбутньому. Проте, в Україні використання QR-кодів ще має епізодичний характер.

Таким чином, основними факторами вибору покупцями місця покупки побутової техніки залишаються сьогодні якість товарів, відсутність підробок, співвідношення ціни та якості, та рівень цін. Найближче до них додаткові послуги й кваліфікація персоналу, акції стимулювання покупців та імідж мережі. Новітні технології просування поки не отримали підтримки серед споживачів. З розвитком інформаційних технологій та підвищенням доходів населення вони мають впроваджуватися в комплекс маркетингових комунікацій підприємств торгівлі але не як основний вид просування, а як доповнення до більш традиційних засобів на основі їх інтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Майкл А. Мобильный маркетинг. Создание конкурентного преимущества с помощью беспроводных технологий : пер. с англ. /А. Майкл, Б. Солтер; [пер. с англ. О. Б. Дутовой]. - М. : ООО «Группа ИДТ», 2007. - 400 с: ил. - Доп. тит. л. англ.

2. Діброва Т.Г. Особливості застосування QR-коду в інтегрованих маркетингових комунікаціях [Електронний ресурс]/ Т.Г. Діброва, І.В. Цуканова. – Режим доступу : <http://economy.kpi.ua/uk/node/505>

ОКСАНА БЕГЛАРАШВИЛІ
ОКСАНА БЕГЛАРАШВИЛИ
OKSANA BEGLARASHVILI

**РОЗВИТОК РОЗДРІБНОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ МЕРЕЖІ
ПРОДОВОЛЬЧИХ МАГАЗИНІВ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ
GROCERY STORES RETAIL NETWORK DEVELOPMENT
OF SUMY REGION
РАЗВИТИЕ РОЗНИЧНОЙ ТОРГОВОЙ СЕТИ
ПРОДОВОЛЬСТВЕННЫХ МАГАЗИНОВ
СУМСКОЙ ОБЛАСТИ**

Розвиток роздрібної торгівлі України є складним і динамічним процесом, який відбувається в умовах трансформаційних змін національної економіки під впливом низки факторів економічного, соціального та правового характеру. Мінливість цих факторів спричиняє зміни в ринковому середовищі функціонування торговельних підприємств, зокрема магазинів, вимагаючи пошуку адекватних підходів до управління ними та формування їхніх стратегічних конкурентних переваг. У свою чергу прийняття ефективних управлінських рішень на торговельних підприємствах, як свідчить практичний досвід, вимагає щонайповнішого та актуального інформаційного забезпечення про стан і тенденції розвитку їхнього галузевого середовища [1, с. 18].

Важливим аспектом аналізу розвитку мережі магазинів є дослідження динаміки роздрібного товарообороту. За даними Державної служби статистики, у Сумській області продаж продовольчих товарів у розрахунку на 1 особу в 2009 р. становив 1323 грн, а у 2012 р. – 2443 грн (у 1.8 рази). У такому ж обсязі спостерігається зростання даного показника відносно непродовольчих товарів за даний період з 1544 грн до 2850 грн [2, с. 18]. Зростання даного показника було спричинено не лише зростанням рівня споживчих цін та інфляції, але і зростанням торгової площі магазинів.

Магазини роздрібної торговельної мережі підприємств-юридичних осіб у Сумській області у 2009-2013 рр. характеризують показники табл. 1.

Аналіз наведених у табл. 1 показників дозволяє зробити низку висновків. Можна стверджувати про скорочення чисельності магазинів, яке відбувається за рахунок зменшення їх кількості у

сільській місцевості. В той же час кількість магазинів у міських поселеннях щорічно зростає. Так, у 2013 р. частка магазинів у містах зросла на 9.3% порівняно з 2009 р.

Таблиця 1

Магазини роздрібної торговельної мережі підприємств-юридичних осіб у Сумській області у 2009-2013 рр. [2, с. 112-120]

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2013 р. до 2009 р., %
Кількість магазинів роздрібної торгівлі, од.	1210	1183	1184	1136	1091	90.2
у міських поселеннях, од.	729	7447	786	764	758	104.0
їх частка, %	60.2	63.1	66.4	67.3	69.5	109.3
у сільській місцевості, од.	481	436	398	372	333	69.2
Торгова площа магазинів, тис. м ²	140	145	163	169	171	122.1
у міських поселеннях, тис. м ²	112	117	138	145	151	134.8
їх частка, %	80.0	80.7	84.7	85.8	88.3	108.3
у сільській місцевості, тис. м ²	28	28	26	24	21	75
Забезпеченість населення торговою площею магазинів, м ² на 10000 осіб	1195	1247	1417	1477	1514	126.7
у міських поселеннях	1424	1494	1769	1873	1950	136.9
у сільській місцевості	727	734	684	641	580	79.8
Торгова площа на 1 магазин, м ²	115.7	122.6	137.7	148.8	156.7	135.4
у міських поселеннях	153.6	156.6	175.6	189.8	199.2	129.7
у сільській місцевості	58.,2	64.2	65.3	64.5	63.1	108.4

Високі темпи зростання торгової площі магазинів у Сумській області сприяли тому, що поліпшилась забезпеченість населення торговою площею у розрахунку на 10000 осіб (з 1195 м² у 2009 р. до 1514 м² у 2013 р.). Зростання показника забезпеченості населення торговою площею відбувається за рахунок розвитку мережі магазинів у містах, оскільки її чисельність, торгова площа та забезпеченість населення торговою площею у сільській місцевості мають чітку тенденцію до зниження.

Варто зауважити, що у Сумській області значно зросла середня площа одного магазину – майже на 35% за досліджуваний період, зокрема, у міських поселеннях на 29.7%, а у сільських – на 8.4%.

Досліджуючи тенденції розвитку роздрібної торговельної мережі Сумської області варто проаналізувати показники, що характеризують мережу магазинів з торгівлі продовольчими товарами підприємств-юридичних осіб, які містяться в табл. 2.

Виходячи з даних табл. 2, можна стверджувати, що протягом досліджуваного періоду у Сумській області спостерігаються значні розбіжності у темпах розвитку мережі продовольчих магазинів різних типів, нерівномірно змінюється кількість магазинів відносної їх торгової площі.

Так, якщо чисельність продовольчих неспеціалізованих магазинів скоротилася на 19.4%, а їх торгова площа на – 18.3%, то чисельність продовольчих супермаркетів та гіпермаркетів, навпаки, зросла на 50%, а їх торгова площа - майже в два рази.

Таблиця 2

**Мережа магазинів з торгівлі продовольчими товарами
підприємств-юридичних осіб у Сумській області
у 2009-2013 рр. [2, с. 126-128]**

Магазини	2009 р.	2012 р.	2013 р.	2013 р. до 2009 р., %
Неспеціалізовані магазини, од.	645	567	520	80.6
їхня торговельна площа, тис. м ²	60	54	49	81.7
Супермаркети та гіпермаркети, од.	20	30	30	150
їхня торговельна площа, тис. м ²	22	42	45	204.5
Спеціалізовані продовольчі магазини, од.	36	20	17	47.2
їхня торговельна площа, тис. м ²	3	1	1	33.3
Разом продовольчі магазини, од.	701	617	567	80.9
їхня торговельна площа, тис. м ²	84	97	95	113.1

Таким чином, можна зробити висновок, що динаміка розвитку торгової мережі Сумщини є позитивною: щорічно зростає кількість торгових закладів, як продовольчих так і непродовольчих. Відбувається концентрація магазинів у містах, при чому зростає їх торгова площа. Скорочується кількість магазинів у сільській місцевості, що обумовлено демографічною ситуацією у регіоні – частка сільського населення постійно скорочується за рахунок переселення у міста. Забезпечення населення торговою площею знаходиться на задовільному рівні. Проте важливо сприяти розвитку роздрібної торговельної мережі, зокрема магазинів, здійснювати оптимізацію її структури та територіального розміщення відносно до концентрації населення та їх потреб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Предеїн А. Розвиток роздрібних торговельних підприємств в Україні /А. Предеїн // Товари і ринки. – 2013. – № 2. – С. 18-29.

2. Статистичний збірник. Роздрібна торгівля України у 2013 році / Державна служба статистики України. – К.– 2014. – 165 с.

3. Павлова В.А. Торговельні мережі в Україні: особливості та проблеми розвитку / В.А. Павлова // Академічний огляд. – 2011. – № 1 (34). – С. 63-69.

УДК 339.17(477)

МАРИНА БОНДАРЧУК
МАРИНА БОНДАРЧУК
MARYNA BONDARCHUK

УМОВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА В УКРАИНЕ CONDITIONS FOR DEVELOPMENT SMALL BUSINESS IN UKRAINE

Розвиток малого бізнесу в Україні вже котрий рік залишається на низькому рівні. Окрім впливу військового конфлікту, така ситуація спровокована також нерозвиненим регуляторним середовищем, слабким доступом до фінансування і низьким зростанням конкуренції. Світовий банк, у дослідженні "Проблеми та перспективи розвитку приватного сектора в Україні", особливу увагу приділив малому бізнесу, адже саме ця сфера потребує значного реформування і внутрішнього вирішення проблем.

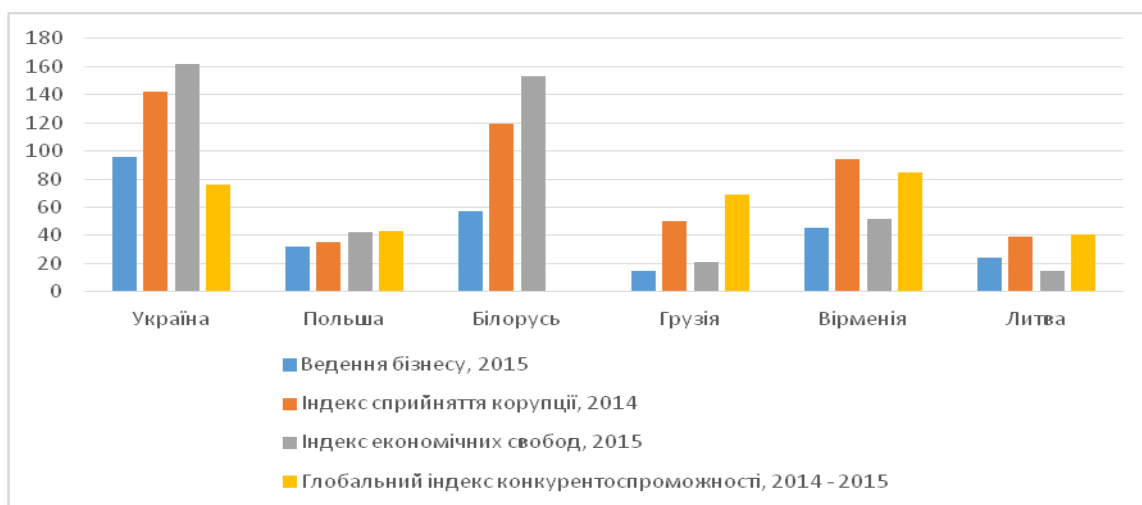

Рис. 1. Позиція України та сусідніх країн у міжнародних рейтингах

Примітка: результати рейтингів подано за шкалою від 1 до 200, де вища позиція свідчить про гірші показники економічного розвитку

Джерела: рейтинг Світового банку «Ведення бізнесу – 2015»; Звіт про глобальну конкурентоспроможність у 2014 – 2015 рр., Всесвітній економічний форум; Індекс економічної свободи за 2015 р., фонд Heritage Foundation і видання Wall Street Journal.

У дослідженні зазначено, що Україна має досить високий потенціал для розвитку підприємництва, але для нормального розвитку малого бізнесу, необхідно зменшити масштаби монополізації великого. Адже зараз в Україні великі підприємства просто витісняють дрібний бізнес.

Незважаючи на поліпшення позицій України в рейтингу "Doing Business" Світового банку, умови існування бізнесу залишаються на низькому рівні. Країна продовжує займати позиції значно гірші, ніж сусіди. Особливо це помітно за такими показниками, як отримання доступу до енергопостачання, сплати податків і транскордонної торгівлі.

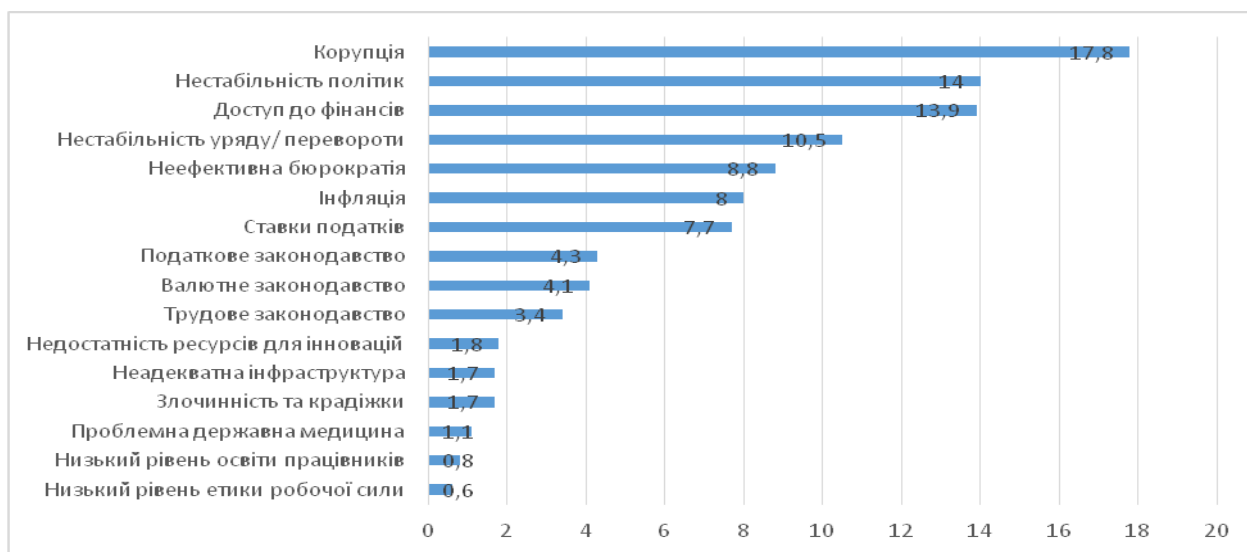

Рис. 2 Основні проблеми бізнесу в Україні. Звіт про глобальну конкурентоспроможність 2014-2015 рр.

Джерела: Звіт про глобальну конкурентоспроможність у 2014 – 2015 рр., Всесвітній економічний форум.

Ще однією проблемою для українського бізнесу є низький рівень конкуренції на внутрішніх ринках. У багатьох сферах спостерігається висока концентрація великих підприємств, а показники виходу на ринок нових фірм залишаються низькими. У такій ситуації новим гравцям на ринку виробництва товарів і послуг важко зміцнити свої позиції, та й взагалі вижити.

Основні проблеми конкурентного середовища полягають у тому, що багато секторів мають високу концентрацію фірм і олігополістичних структур, які призводять до завищених цін. На додаток до цього іноземні інвестори залишають нашу країну, а без їх вкладень рівень розвитку підприємств залишається низьким. Приміром, за даними Міжнародної фінансової корпорації (IFC), іноземні інвестиції в український бізнес у першій половині 2013 року знизилися на 53%, до \$ 1,3 млрд, а 2014 загалом показав негативні результати.

Існує кілька кроків, які допоможуть боротися з проблемою:

- Введення в дію Закону "Про надання державної допомоги підприємствам" та впровадження ефективної системи контролю за вказівкою антиконкурентної державної допомоги.
- Розширення повноважень і можливостей Антимонопольного комітету щодо збору інформації про правопорушення.
- Прийняття законодавчих змін і доповнень з метою гармонізації законодавства України про захист конкуренції зі стандартами ЄС.
- Посилення фактичної політичної незалежності Антимонопольного комітету.
- Позначення меж компетенції суддів щодо розгляду справ про порушення конкуренції.

Але запропоновані шляхи розвитку малого бізнесу в Україні в нинішніх реаліях майже нереальні. Чинна влада швидше робить все для того, щоб даний сектор не зміг вибратися зі складної ситуації. Тільки великі компанії, які давно зміцнилися на ринку, знаходять можливості виживання. Вони ж і тиснуть на потенційних конкурентів.

Малий бізнес може вийти на новий рівень лише в тому випадку, якщо цьому сприятиме влада. Поки не налаштоване законодавство, стосовно бізнесу, і поки Антимонопольний комітет працює недостатньо прозоро, бізнесу в Україні буде нелегко.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Doing Business 2015: Understanding Regulations for Small and Medium-Size Enterprises. – Washington, DC: The World Bank, 2014.
2. Звіт про глобальну конкурентоспроможність у 2014 – 2015 рр., Всесвітній економічний форум [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2014-2015>
3. Індекс сприйняття корупції 2014 від Transparency International [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cpi.transparency.org/cpi2013/>.
4. Індекс економічних свобод 2015 від Міжнародної організації The Heritage Foundation та The Wall Street Journal [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.heritage.org/>.

УКД 339.37

НИНА ГОЛОШУБОВА
НИНА ГОЛОШУБОВА
NINA GOLOSHUBOVA

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ МЕРЕЖІ: ПРОБЛЕМИ І ЗАВДАННЯ ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ РАЗВИТИЯ РОЗНИЧНОЙ ТОРГОВОЙ СЕТИ: ПРОБЛЕМЫ И ЗАДАЧИ STATE REGULATION OF RETAIL OUTLETS: PROBLEMS AND TASKS

Розвиток роздрібної торговельної мережі знаходиться під впливом багатьох факторів – соціально-економічних, демографічних, географічних, містобудівних, транспортних, організаційно-технологічних, управлінських, фінансових, які постійно змінюються. Без прогнозування цих змін неможливо сформулювати оптимальну структуру роздрібних торговельних об'єктів за видами і типами та забезпечити раціональне їх розміщення на території населених пунктів. Разом з тим слід зазначити, що оптимальна структурно-територіальна організація роздрібної торговельної мережі повинна відповідати передусім інтересам споживачів, тобто розвиватися за принципом «бізнес для людини», а не «бізнес для бізнесу». Такий

підхід був визначений ще в Концепції розвитку внутрішньої торгівлі України, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України 20 грудня 1997р. [1]. Відповідно до Концепції основними принципами, за якими слід було розвивати роздрібну торговельну мережу, мали бути суто ринкові принципи «економічної доцільності» і «переваг для споживачів». І для їх втілення необхідно було забезпечити поєднання принципів вільного (ринкового) і регульованого формування роздрібно-торговельної мережі органами державної влади. Однак на практиці цього не сталося. Тому у структурно-територіальній організації роздрібно-торговельної мережі продовжують нарощуватися негативні тенденції. Погіршується товарна спеціалізація магазинів, ринків, дрібно-роздрібних торговельних об'єктів, яка у значній кількості з них не сприяє духовному і фізичному здоров'ю людини. Роздрібно-торговельна мережа продовжує поповнюватися дуже дрібними магазинами, напівстаціонарними й пересувними торговельними об'єктами, серед яких чимало взагалі не зареєстрованих, що збільшує частку «тіньової» економіки. При відкритті багатьох нових торговельних об'єктів не враховуються принципи раціонального розміщення відповідно до їх виду і типу, а також рівень забезпеченості ними та потребу в них.

Розвиток роздрібно-торговельної мережі не здійснюється у належному взаємозв'язку з Генеральним планом розвитку населеного пункту і детальними планами забудови території. Разом з тим слід відмітити, що є ще значна кількість населених пунктів, де Генплан, а відповідно і детальний план забудови території, не розроблені.

Недосконалість статистичної звітності щодо структурно-територіальної організації роздрібно-торгівлі, передусім пов'язаною з відсутністю її по роздрібним торговельним об'єктам, що належать фізичним особам-підприємцям, унеможливорює регулювання розвитку роздрібно-торговельної мережі органами державної влади на всіх рівнях управління. Це також утруднює процес прийняття обґрунтованого рішення суб'єктом господарювання щодо вибору спеціалізації торговельного об'єкту та його територіального розміщення. Тому роздрібно-торговельна мережа розвивається значною мірою методом «проб та помилок», що не дозволяє, поряд з соціально-економічними та іншими проблемами, створити цивілізовану сферу торговельного обслуговування.

Отже, в умовах недостатньо розвиненої ринкової економіки, коли споживач ще не став господарем ринку, а бізнес – соціально відповідальним за те як він виконує свої функції, значну роль у

регулюванні цих процесів повинні відігравати органи державної влади не тільки макрорівня, а й регіональні та місцеві.

Важливе місце в удосконаленні управління розвитком роздрібно-торгівельної мережі посідає Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, що була затверджена постановою Кабінету Міністрів України 6 серпня 2014р. В ній визначено завдання та інструменти «для розв'язання соціальних проблем, підвищення рівня економічного потенціалу територій, продуктивності їх економіки, прибутковості бізнесу та доходів населення і, як наслідок, створення умов для загального підвищення соціальних стандартів, якості життя та розвитку бізнес-середовища» [2].

Для реалізації цих завдань потрібно розробити галузеві програми розвитку, в тому числі роздрібно-торгівлі. Однією із важливих її складових є розвиток роздрібно-торгівельної мережі за визначеними науковцями і виправданими на практиці пріоритетами.

Актуальним є удосконалення законодавчої і нормативно-правової бази, створення ефективного механізму з використанням сучасних інструментів регулювання структурно-територіальної організації роздрібно-торгівельної мережі. Не менш важливим є створення повноцінного за чисельністю і компетенцією структурного підрозділу в місцевих органах державної влади, які б були здатні реалізовувати державну політику з цих питань. Для цього необхідно чітко визначити їхні функції, налагодити належний облік роздрібних торговельних об'єктів за видами і типами усіх суб'єктів господарювання, їх територіального розміщення, проводити аналіз і контроль за розвитком роздрібно-торгівельної мережі відповідно до Генплану розвитку населеного пункту і детального плану забудови території, до нормативів забезпеченості населення торговельними об'єктами різних видів, які слід розробити науковцям на середньо- і довгострокову перспективу. Слід також розробити і впровадити в практику торгів атласи і комп'ютерні карти, які дозволяли б місцевим органам влади краще виконувати свої функції і допомагали б суб'єктам господарювання приймати обґрунтовані управлінські рішення з цих питань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція розвитку внутрішньої торгівлі України: [затв. постановою Кабінету Міністрів України від 20 груд. 1997р. № 1449] // Бюл. Верховної Ради України. – 1998. – №3. – С. 373-380.

2. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року: [затв. постановою Кабінету Міністрів України від 6 серп. 2014р. №385] // Уряд. кур'єр. – 2014. – 3 верес.

УДК 339.372.842

ТЕТЯНА ГРИГОРЕНКО
ТАТЬЯНА ГРИГОРЕНКО
TETYANA GRYGORENKO

**ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ФРАНЧАЙЗИНГОВИХ
РОЗДРІБНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ МЕРЕЖ
ПОЛИТИКО-ПРАВОВЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ
ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ
ФРАНЧАЙЗИНГОВЫХ РОЗНИЧНЫХ ТОРГОВЫХ СЕТЕЙ
POLITICAL AND LEGAL TOOLS ENSURE THE
COMPETITIVENESS OF FRANCHISE RETAIL NETWORK**

Динамічні зміни, що відбуваються в економіці України, значно ускладнили конкурентні умови функціонування суб'єктів підприємництва всіх організаційно-правових форм та видів економічної діяльності.

Актуальним стає питання забезпечення конкурентоспроможності франчайзингових мереж щодо їх ефективного функціонування та подальшого розвитку. Отримання конкурентних переваг для франчайзингових мереж можливе лише за умов створення більш ефективної і повноцінної бізнес-системи зі стратегією майбутнього розвитку, збалансованою системою цілей, ефективною організаційною структурою, відпрацьованим бізнес-процесами та ефективними інструментами забезпечення конкурентоспроможності.

Політико-правові інструменти відносяться до зовнішніх інструментів впливу на забезпечення конкурентоспроможності франчайзингових роздрібних торговельних мереж та є найбільш важливими.

Франчайзингові відносини в Україні відносять до найменше врегульованих. Це пов'язано з тим, що франчайзинг та правові зобов'язання, які виникають з договору франчайзингу для

вітчизняного підприємництва є відносно новими.

Для забезпечення конкурентоспроможності франчайзингових роздрібних торговельних мереж порівняно з корпоративними мережами та торговельними об'єктами роздрібної торгівлі, необхідно зміцнити законодавчу базу шляхом прийняття Закону України «Про франчайзинг», який був переданий на розгляд до Верховної Ради України, але й досі не прийнятий [1].

На нашу думку, законодавство України повинно точно визначити:

- тлумачення термінів «франчайзинг», «франшиза», «франчайзер», «франчайзі» та «франчайзинговий договір»;
- класифікацію франчайзингу, франчайзингових мереж та специфіку їх функціонування;
- форму та порядок реєстрації договору франчайзингу;
- права та обов'язки франчайзера та франчайзі;
- порядок та розмір одержання винагороди (платежів) після підписання договору франчайзингу;
- обов'язки франчайзі щодо використання торговельної марки та дотримання стандартів якості товарів (робіт, послуг), бізнес-процесів франчайзера;
- терміни та умови продовження або припинення договору франчайзингу;
- умови та порядок внесення змін, розгляду спорів, які виникають із договорів франчайзингу;
- чітко регламентувати відповідальність та наслідки франчайзі у разі передачі прав інтелектуальної власності франчайзера іншим особам;
- відокремити договір франчайзингу від ліцензійних та інших договорів;
- захист конфіденційної інформації, що може бути оприлюднена при неналежному виконанні обов'язків франчайзі щодо збереження комерційної таємниці франчайзера;
- відповідальність франчайзі у разі втрати через його провину ділової репутації франчайзера та всієї франчайзингової мережі;
- порядок стягнення збитків франчайзі від неналежного виконання франчайзером своїх обов'язків або через недосконалість розробленої їм бізнес-системи;
- умови про взаємну відповідальність сторін франчайзингового договору в процесі співпраці;
- умови щодо уникнення конкуренції між торговельними

об'єктами франчайзера та франчайзі;

- відповідальність франчайзера та франчайзі у разі порушення прав споживачів та їх захист;
- норми, які закріплюють перехід прав власності та відповідальність за договором франчайзингу до правонаступних осіб – спадкоємців – у випадку смерті франчайзера або франчайзі.

Також, необхідно законодавчо зобов'язати франчайзера та франчайзі оприлюднювати інформацію щодо фінансових результатів їх діяльності за звітні роки у ЗМІ або створити інформаційну базу даних з вільним доступом. Це надасть можливість потенційним франчайзі ознайомитися з реальними результатами діяльності франчайзингових мереж, зменшити ризики пов'язані з вибором та придбанням франшизи.

Отже, удосконалення нормативно-правової бази франчайзингу в Україні є одним із важливих інструментів забезпечення конкурентоспроможності франчайзингових роздрібних торговельних мереж, так як це дозволить:

- створити умови для конкуренції франчайзингових роздрібних торговельних мереж з корпоративними мережами та роздрібними торговельними об'єктами, що не входять ні до яких видів об'єднань;
- надасть можливість усім учасникам франчайзингових правовідносин, а також державним і судовим органам мати чітку визначену норму закону, усунути подвійне тлумачення документів, термінології та однозначно встановлювати права та обов'язки, взяті на себе сторонами при укладанні договору франчайзингу;
- створити прозорість контролю франчайзингових відносин та її елементів для відповідних контролюючих органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проект Закону про франчайзинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?skl=4&pf3516=8241

ВІРА ДУБІНІНА
ВІРА ДУБІНІНА
VIRA DUBININA

**БИЗНЕС-ПРОЦЕССЫ КАК ОСНОВА ПОВЫШЕНИЯ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ
БІЗНЕС-ПРОЦЕСИ ЯК ОСНОВА ПІДВИЩЕННЯ
КОНКУРЕКТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА
BUSINESS PROCESSES AS THE BASIS FOR INCREASING THE
COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES**

Решающий фактор коммерческого успеха предприятия в современных рыночных условиях – его конкурентоспособность, которую необходимо интерпретировать как способность хозяйствующего субъекта отличаться от идентичных предприятий в определенной рыночной нише. Проблемы повышения конкурентоспособности субъектов экономической системы не являются новыми. Результаты деятельности предприятия, гибкость реагировать на изменения рынка, маневренность в конкурентной борьбе за интересы и удовлетворение покупателей, вектор развития предприятия зависят, его конкурентоспособность зависят от грамотности построения бизнес-процессов.

С позиции процессного менеджмента деятельность предприятия рассматривается как совокупность взаимосвязанных, дополняющих, непрерывных бизнес-процессов, направленных на создание ценного для клиентов результата [1, с. 154], пронизывающих всю структуру предприятия. Именно бизнес-процессы напрямую связаны с человеческим капиталом, что обуславливает превалирование процессного управления в экономической науке. Таким образом, философия процессного подхода к управлению также включает концепцию формирования комплексного подхода повышения конкурентоспособности предприятия.

Как показывает практический опыт, в основе создания конкурентоспособности предприятия лежит система его конкурентных преимуществ, которые можно увеличить благодаря ранжированию бизнес-процессы по значимости [2, с. 432]. Для этого рационально использовать «Принцип Парето» 20/80» согласно которому из всех бизнес-процессов, протекающих на предприятии, выделяют 20%, которые в дальнейшем обеспечивают 80% результата. Такие

бизнес-процессы принято называть основными, а их улучшением следует заниматься в первую очередь.

При повышении конкурентоспособности предприятия необходимо выделить следующие бизнес-процессы, а именно:

- анализ продукции предприятия (чем выше уровень конкурентоспособности продукции и чем больше ее востребованность на внутреннем и внешнем рынках, тем выше потенциал конкурентоспособности предприятия);

- анализ внешнего окружения (диагностика внешней среды, в том числе с применением SWOT-анализа);

- разработка управленческих решений по повышению потенциала конкурентоспособности предприятия (определение и описание каждого мероприятия, назначение исполнителей и сроков проведения конкретного управленческого решения);

- определение возможностей и недостатков деятельности предприятия;

- вектор развития предприятия;

- стратегическое управление;

- провести учет изменений потребительских предпочтений;

- оценить перспективность сегментов рынка.

- маркетинговая деятельность.

В качестве индикаторов конкурентоспособности согласно Т. Данько [3, с. 178] необходимо использовать также размер относительной доли рынка, величину издержек, отличительные свойства товаров, степень освоения передовых технологий, метод продаж, известность предприятия и его имидж, инновации.

Компетентное улучшение эталонных бизнес-процессов способствует повышению конкурентоспособности, а также обеспечит долгосрочную перспективу развития предприятия в агрессивной конкурентной среде.

Исходя из проведенного анализа, можно сделать вывод, что конкурентоспособность предприятия — это возможность осуществления эффективной хозяйственной деятельности и ее практической прибыльной реализации в условиях конкурентного рынка. Поддержание на высоком уровне конкурентоспособности обеспечивается всеми компонентами имеющихся у предприятия маркетинговых процессов. Организация бизнес-процессов производств, а в дальнейшем эффективная реализация конкурентоспособных товаров и услуг — обобщающий показатель жизнестойкости предприятия, его умения эффективно использовать

свой производственный, научно-технический, трудовой, финансовый потенциал.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Бай С.И. Развитие организации: политика, потенциал, эффективность: [монография] / С.И. Бай; Киевский национальный торгово-экономический ун-т. - К., Киев. нац. торг.-ек. ун-т, 2009. - 280с
2. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент / Р.А.Фатхутдинов.– М. :Маркетинг, 2002.– 886 с.
3. Лепа Н.Н. Управление конкурентными преимуществами предприятия: Монография/Н.Н.Лепа;Нац. акад. наук Украины, Ин-т экономики пром-сти. – Донецк: Юго-Восток , 2003.– 294 с.;

УДК 339.138:004

ІЛЛЯ ЖАЛБА, ІРИНА ЛОШЕНЮК
ИЛЬЯ ЖАЛБА, ИРИНА ЛОШЕНЮК
ILYA ZHALBA, IRINA LOSHENYUK

ВПЛИВ КОМУНІКАЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ ЛОЯЛЬНОСТІ СПОЖИВАЧІВ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ ВЛИЯНИЕ КОММУНИКАЦИЙ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЛОЯЛЬНОСТИ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ НА МЕЖДУНАРОДНОМ РЫНКЕ THE INFLUENCE OF COMMUNICATION ON THE FORMATION CUSTOMER LOYALTY IN THE INTERNATIONAL MARKET

Відсутність маневреності суб'єктів господарювання та сучасного економічного мислення призводить до значного скорочення обсягів експорту. При цьому мало що зроблено в контексті економічних трансформацій, підвищення рівня інноваційності, а найголовніше вітчизняними фірмами не використовуються сучасні засоби комунікацій. Керівникам підприємств доцільно застосовувати комунікації, які використовуються європейськими споживачами.

Як в Україні так і у світі стрімко зростає частка Інтернет-реклами. Якщо ще в 2012 році на інтернет-рекламу приходилось десь 6,8%, що складало 590 млн. грн., то 2014 р. частка Інтернет-реклами зросла на 23,3% (2,154 млрд. грн.) [1].

Зниження купівельної спроможності населення України через рівень інфляції 25% минулого року і планований рівень інфляції 26% в поточному році потребує пошуку нових ринків збуту. У зв'язку з цим необхідно підприємствам переорієнтуватися на зовнішні ринки. Мережа Інтернет створена для швидкого обміну інформацією, а створення Інтернет магазинів різними іноземними мовами можуть дати можливість швидко вийти на зовнішні ринки. Інтернет магазини з'явилися в Україні відносно недавно, але набули вже широкої популярності, особливо серед молоді. За результатами досліджень кожен п'ятий українець здійснював покупки в мережі Інтернет. В Європі вже давно здійснюють закупівлі товарів через Інтернет, як товари промислові так і продовольчі.

При цьому при створенні сайтів підприємств, Інтернет-магазинів, для просування їх в мережі Інтернет доцільно застосовувати SEO-оптимізацію. Найбільшою відвідуваністю в мережі Інтернет характеризуються пошукові системи, які є провідною зв'язуючою ланкою між користувачем та сайтами мережі, оскільки більше 80% користувачів потрапляють на сайти саме з пошукових систем, особливо на сторінки Інтернет-магазинів та сайти-візитки комерційних фірм. Ввівши пошуковий запит, користувач отримує список посилань на різні сайти, зупиняючи пошуки, зазвичай, на перших позиціях першої сторінки

Пошукова оптимізація виконується у певній послідовності і може бути розбита на декілька логічних етапів. Кожна фірма, яка займається SEO, має свій варіант розподілу оптимізаційного процесу. Підприємством AdhocMedia.net використано одним із найвдалиших підходів [2]:

- 1) **Дослідження контексту;**
- 2) **Технічний редизайн сайту;** Зміна дизайну, контенту і коду веб-сторінок таким чином, щоб сайт ефективно індексувався; Підвищення видимості вибраних ключових слів за пошуковими системами; Побудова мережі внутрішніх лінків;
- 3) **Підвищення індексу цитування** Побудова портфоліо якісних вхідних лінків (посилань) до сайту. Написання привабливого списку анкорів (анкор – це текст, яким оформлюється посилання);
- 4) **На четвертому етапі здійснюється аналіз ефективності** трафіку, шляхом вивчення зворотного зв'язку відвідувачів веб-сайту

після оптимізації. Важливо вимірювати збільшення ефективності сайту щодо цільових ключових слів

Для оцінки сайтів у кожній пошукової системи є свої критерії, які загалом зводяться до того, що пошукові роботи:

- перевіряють унікальність змісту сторінок та частоту їх оновлення;
- оцінюють кількість сторінок та інформації на них;
- оцінюють відповідність сторінки пошуковому запиту (шляхом визначення густоти ключових слів у коді);
- аналізують кількість та якість зовнішніх посилань на сайт (як показник того, наскільки сайт оцінюють споживачі).

У науковій літературі існує поділ заходів маркетингу в Інтернеті на пошукову оптимізацію та заходи з рекламування сайту на тематичних порталах, блогах. Однак останні заходи входять до складу професійної пошукової оптимізації, так само як і моніторинг якості розміщеної на сайті інформації.

Керівників підприємств хвилюють спільні проблеми: як подати найефективнішу інформацію за оптимальною ціною для максимізації продаж на зовнішньому ринку, яку рекламу розробити і який засіб використати для інформування покупців. На нашу думку, основними напрямками вирішення даних проблем є:

— використання нових каналів комунікації, таких як Інтернет і мобільний зв'язок, оскільки традиційні медіа, такі як телебачення, радіо втрачають привабливість через зниження ефективності. Аудиторія, яка щодня користується Інтернетом в Україні, складає близько 10%, а це більше 4,5 млн. чол. У віці 18-25 років 50% споживачів користуються Інтернетом, при цьому вони складають лише 11,9% телеаудиторії [3].

— застосування "вірусного маркетингу" в Інтернет-мережі та підвищення якості реклами, що базується на використанні цікавих ідей та нових технологій розробки. Так, для прикладу ролик Nike "Ronaldinho: Touch of Gold" – 22,6 млн. переглядів в Інтернеті [4]. Криза вносить свої корективи в обсяги витрат на маркетинг та рекламу, але "вірусний маркетинг" продовжує розвиватись як в світі так і в Україні.

Рухомою силою "вірусного" маркетингу є соціальні мережі, які вже традиційно кожен рік демонструють масштабний ріст. У 2010 році Facebook була введена кнопка Like, яка вже встановлена на кількох мільйонах сайтів. У маркетинговій діяльності своєрідним вірусом може стати будь-який цікавий контент – сервіс, зображення, відео, флеш ігри, які викликають сильну емоцію у споживачів.

Отримана інформація сильно впливає на споживачів, він "заражається" ідеєю поширення контенту і сам стає активним її ретранслятором.

Таким чином, на думку українських маркетологів "вірусний маркетинг" працює і дає комбінований ефект (який має раціональну і емоційну складову). Раціональний ефект полягає в тому, що людина згадує предмет чи товар який шукала і передає інформацію своїм друзям. Емоційна складова передбачає одразу після популярності відбувається згасання, а раціональний посыл має довгостроковий ефект.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Електронний ресурс, режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/columns/2015/03/2/531691/>
2. Електронний ресурс, режим доступу: <http://www.adhocmedia.net/search-engine-marketing/search-engine-optimization/>
3. Електронний ресурс, режим доступу: <http://www.seomazzi.ru/work/poiskovaya-optimizaciya-bez-opyta-raboty.html#>
4. Електронний ресурс, режим доступу: <http://www.seo-studio.com.ua/>

УДК 658.

АННА ЗІМІНА
АННА ЗИМИНА
ANNA ZIMINA

ТЕНДЕНЦІЇ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ЛОГІСТИКИ ТОВАРНО-МАТЕРІАЛЬНИХ ЗАПАСІВ ТЕНДЕНЦИИ ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИИ ЛОГИСТИКИ ТОВАРНО-МАТЕРИАЛЬНЫХ ЗАПАСОВ TRENDS IN INTERNATIONALIZATION FOR LOGISTICS OF INVENTORIES

Формування конкурентоспроможності підприємства в сучасному економічних умовах пов'язане з необхідністю пошуку

способів зменшення витрат та підвищення якості послуг, які надаються клієнтам. Ключовими джерелами підвищення ефективності логістичного ланцюга є фокусування на трансформації виробництва та централізації товарно-матеріальних запасів.

Багато європейських транснаціональних компаній в першу чергу намагаються організувати власне виробництво на території власної держави, тобто виробляти повний асортимент продукції для потреб цілої країни. Стратегія сфокусованого підприємства-виробника включає в себе консолідацію виробництва на певних підприємствах, кожне з яких спеціалізоване на певній продукції. Продукція постачається на широкий ринок в міжнародному масштабі та підприємство концентрує свої зусилля на обмеженому сегменті асортименту продукції. Сфокусовані підприємства здійснюють вплив на компроміс між витратами та часом постачання.

Має місце припущення відповідно того, що якщо консолідація виробництва призводить до скорочення витрат, то й консолідація запасів також вплине на отримання цього ефекту. Замість великої кількості локальних центрів дистриб'юції, намагання централізувати їх в незначну кількість підприємств дозволить скоротити витрати. Як наслідок отримати економію коштів шляхом координації менеджменту товарно-матеріальних запасів всередині магістралі логістики. Це дозволить уникнути дублювання операцій та мінімізувати рівень резервних запасів, тим самим скоротити витрати на логістику та загальний час циклу розподілу. Обидва принципи можуть бути доцільними, не зважаючи на те, що транспортна магістраль подовжиться за рахунок більш довгих відрізків дистриб'юції між споживачами та центральним складом порівняно з локальними складами.

Тим не менш, можливо отримати значну економію коштів від централізації товарно-матеріальних запасів завдяки зниженню рівня загальних спекулятивних товарних запасів, що найчастіше пов'язано зі здатністю одного головного товару балансувати між піковими показниками попиту на регіональних ринках збуту.

Саме для тих груп товарів, де витрати на товарно-матеріальні запаси більш значні порівняно з витратами на розподіл, централізація товарно-матеріальних запасів має важливе економічне значення. Така ситуація, як правило, притаманна відносно дорогоцінних продуктів (у витратах на одиницю товару). Прикладом можуть слугувати мікросхеми, які мають таку собівартість на одиницю виробу, що будь-яка відстань доставки зберігатиме вигідність, якщо враховувати зв'язок між транспортними витратами та обсягом й вагою товару.

Другий показник, який слід враховувати це час виконання замовлень з акцентом на фізичній дистриб'юції товару від складу до клієнта при цьому не беручи до уваги вхідну магістраль. Централізація товарно-матеріальних запасів як наслідок може призвести до скорочення витрат, що пов'язані з дистриб'юцією від заводу-виробника до складу, оскільки транспортування можна здійснювати консолідованим способом повними контейнерними нормами.

Загальні витрати на транспортування як відносна складова витрат постійно скорочуються з перебігом часу із-за впровадження інновацій в транспортні технології, перетворюючи транспортні послуги в товар, наприклад судна-контейнеровози. Ці факти самі по собі сприяють підвищенню рівня інтернаціоналізації логістики: фізичні відстані між географічними точками земної кулі стають менш вагомими навіть для вантажів великих об'ємів, які перевозяться навалом.

Тим не менш, показник часу виконання замовлення стає не таким вагомим, якщо розглядати його з точки зору транспортування. Попит клієнтів може бути непередбачуваним та змінним. Точність поставки (кількість товару) може виявитись більш складним завданням, ніж швидкість (своєчасність). Швидкості постачання можна досягти за рахунок використання різних режимів вантажоперевезень, наприклад, судно-контейнеровозами, авіап перевезеннями, експрес-поставками, кур'єрськими поставками, за прийнятними цінами. На ринках з високим рівнем коливання кон'юнктури контроль за міжнародними товарно-матеріальними запасами за допомогою їх централізації може стати першочерговою задачею.

Спостерігається тенденція зростання важливості загальної надійності поставок «в повному обсязі», «точно в строк», що покращує показники ефективності діяльності підприємства в сфері вимог до рівня обслуговування. Здатність збалансовувати критичні (пікові) показники з центрального складу товарно-матеріальних цінностей за всіма ринковими регіонами є додатковою перевагою.

За результатами досліджень компаній, які мають значні досягнення в сфері централізації товарно-матеріальних запасів, фахівці систематизували основні переваги та відповідні частки змін: менша кількість офісів (40%); зниження витрат на робочу силу (45%); більш високий рівень продажу в Європі (49%); більш оперативна реакція на кон'юнктуру ринку (63%); більш вигідна позиція порівняно з конкурентами (65 %); покращення показника наявності

продукту (65%); високий рівень контролю (65%); зниження загальних витрат (63%); більш короткий цикл (70%); зниження витрат логістики (70%).

Отже, можливість розглядати процес в глобальному масштабі з'являється відтоді, коли основний продукт переважно залежить від бренда (лейбла, імені) виробника, його просування на ринку й маркетингу, та в меншому ступеню від місця його виробництва.

Таким чином, локалізація продукції та послуг для задоволення потреб специфічних ринків впливає на рівень матеріально-технічних запасів, складську обробку та транспортування. Нові рішення в сфері створення рівнів логістичного ланцюга сьогодні вимагають апробації. Функціональність підприємств-виробників має бути модифікована для досягнення більш гнучкого реагування на кон'юнктуру місцевих ринків, наприклад, кінцеве збирання виробів в локальних центрах дистриб'юції. Найактуальнішим питанням в досягненні успіху в стратегії інтернаціоналізації є раціоналізація джерел постачання, виробництва та розподілу з одночасним реагуванням на стан та вподобання локальних ринків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бауэрсокс Дональд Дж., Клосс Дейвид Дж. Логистика: интегрированная цепь поставок: Пер. с англ. – М.: ЗАО "Олимп-Бизнес", 2001. – 640 с.
2. Власова Н.О., Пономарьова Ю.В. Формування ефективної закупівельної політики підприємств роздрібної торгівлі: Навч. посіб. – Х., 2003. – 144 с.
3. Крикавський Є.В. Логістика для економістів: Підручник. – Л.: Вид-во Над. ун-ту "Львівська політехніка", 2004. – 448 с.
4. Крикавський Є.В. Логістика і сучасні виклики економіки // Економіка України у ХХІ столітті: ретроспектива і перспектива: – Л.: Львівський національний університет ім. Франка, 2002. – С. 184–212.
5. Москвитина Т.Д. Логистические центры как элемент развития транспортной системы Украины // Матеріали 2-ї Міжнар. наук.-практ. конф. "Ринок послуг комплексних транспортних систем та прикладні проблеми логістики". – К.: Автоекспо, 2000. – С. 196–201.

НАТАЛІЯ ІЛЬЧЕНКО
НАТАЛЬЯ ИЛЬЧЕНКО
NATALIA ILCHENKO

**РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ОПТОВОЇ
ТОРГІВЛІ
РЕГУЛИРОВАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ
ОПТОВОЙ ТОРГОВЛИ
REGULATION OF ENTERPRISES WHOLESale ACTIVITIES**

У сучасній економіці формування нової моделі економічного розвитку України може бути успішним лише якщо держава не буде моделлю як втілення ідеального, відірваного від об'єктивних реалій бажаного образу – а скеровує процеси формування моделі під впливом об'єктивних закономірностей глобального та національного розвитку, виходячи з потреби підтримки конструктивних процесів, що сприяють досягненню визначених цілей та орієнтирів, та максимального послаблення ризиків та загроз розвитку. Вектор відповідних змін досить чітко визначений орієнтирами євромодернізації. Для вступу Угоди про Асоціацію України з ЄС в силу у повному обсязі, потрібно щоб її ратифікували всі сторони та повідомили про затвердження Генеральний секретаріат Ради Європейського Союзу (станом на 13 січня 2015 року, 9 сторін повідомили Раду ЄС про ратифікацію). Видається, що саме досягнення такої системності шляхом завершення перебудови правової системи та практичної інтеграції нової у вітчизняне інституційне середовище і має стати першочерговим завданням державної політики у сфері регулювання торговельної діяльності на сучасному етапі.

Оптові операції, що мають місце в Україні, здійснюються, в основному, в рамках торговельно-посередницької діяльності й здебільшого у сфері руху товарів матеріально-технічного призначення. Вони не спрямовуються на підвищення ефективності торгівлі. Водночас роз'єднаність роздрібних підприємств призводить до значних витрат, пов'язаних з налагодженням господарських зв'язків з великою кількістю промислових підприємств, а також із закупівлею товарів невеликими партіями у географічно віддалених районах. Для вітчизняної оптової торгівлі притаманна одноманітність оптових посередників за їхніми функціональними призначеннями,

організаційно-правовими формами господарювання, технологією роботи, що не сприяє створенню ефективного конкурентного середовища. Підприємства, які мають намір надавати оптово-посередницькі послуги відповідно до спеціалізації, повинні мати належним чином обладнане складське господарство, транспортні засоби, обігові кошти, кадровий потенціал тощо. Нажаль, ситуацію, що склалася в Україні призвела до розбалансованості національного внутрішнього ринку та економічного обміну між територіями [4].

Так, на рис. 1 наведено дані щодо розвитку оптової торгівлі по регіонах України. Згідно з наведеними даними, основний оптовий товарооборот припадає на м.Київ - 39,3%, Донецьку – 17,1%, Дніпропетровську – 7,3%, Київську – 6,9% області. Найменший обсяг товарообороту припадає на Чернівецьку – 0,2%, Рівненську та Хмельницьку області – відповідно 0,4% по кожному з перелічених областей, Сумська область – 0,5% [1].

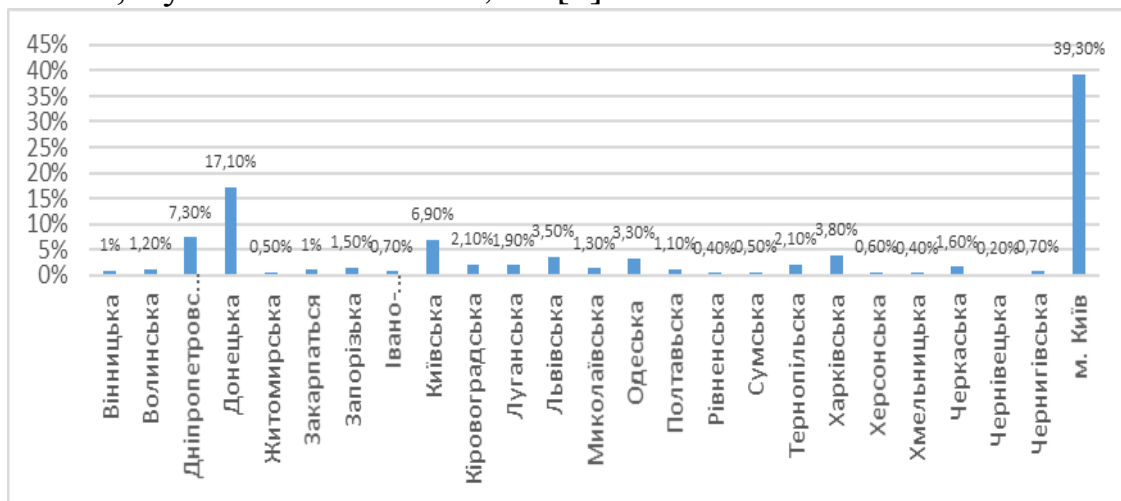

Рис. 1. Структура оптового товарообороту за I півріччя 2014 року по регіонах України, % [1].

Подрібненість і деспеціалізація підприємств оптової торгівлі, нерівномірність їх територіального розміщення, низький рівень забезпеченості складами (лише 8% підприємств оптової торгівлі їх мають) не дозволяють їм виконувати більшість функцій, притаманних оптовій торгівлі. На багатьох вітчизняних підприємствах оптової торгівлі здійснення основної діяльності не супроводжується виконанням усього комплексу маркетингових функцій або виконуються вони в дуже обмеженому вигляді. Це пов'язано, перш за все, з тяжким фінансовим станом багатьох підприємств оптової торгівлі, відсутністю належного інформаційного, технічного,

кадрового забезпечення, а також недооцінкою цих напрямків діяльності.

В Україні склалася парадоксальна ситуація, коли великі оптові підприємства через різні причини мають гірші конкурентні позиції, ніж дрібні. Тому вони зменшують обсяги закупок, звужують товарний асортимент, згортають господарські зв'язки, віддають в оренду частину своїх складських площ тощо, тобто втрачають позиції саме у тих напрямках ділової активності, які повинні забезпечувати їм основні конкурентні переваги.

Згідно з проведеними нами дослідженнями, потребує значний розвиток інновацій в оптовій торгівлі. Варто згадати, що немаловажним елементом у цій сфері діяльності є складські комплекси та приміщення, що перестають бути простою «металевою конструкцією» для збереження товару, а стають основою логістичного процесу і найважливішим елементом логістичної системи. Український ринок сьогодні має гостру потребу в складських приміщеннях. Згідно з проведеними нами дослідженнями за I півріччя 2014 р. нові пропозиції на складські площі серед посередників, які надають складські послуги, склали 81500 м², що на 35 % менше у порівнянні з 2013 р. Ринок складської нерухомості активно розвивається у м. Києві та Київській області, в Дніпропетровській та Одеській областях. Враховуючи політичну та економічну ситуацію, що склалася в Україні, пріоритетною областю для розміщення промислових та складських об'єктів може стати Львівська область. За даними ряду операторів ринку, цей попит залишається незадоволеним на 40%. У Києві та Київській області збільшився попит на складську нерухомість на початок 2014 року. Це пов'язано з тим, що деякі компанії перенесли складські запаси в Центральну частину України зі Східної частини [2].

Таким чином, аналізуючи основні тенденції розвитку оптової торгівлі в Україні можна зробити такі висновки: діяльність підприємств оптової торгівлі характеризується відсутністю стратегії розвитку, орієнтацією на короткострокові результати, слабкою матеріально-технічною базою. Це пояснюється досить помірною конкуренцією, а консерватизм сформованої ситуації вигідний оптовому підприємництву, оскільки дає можливість не витрачати кошти на модернізацію, впровадження прогресивних технологій тощо. Вітчизняна інфраструктура оптової торгівлі, зокрема, ринок складської нерухомості, не задовольняє зростаючому попиту суб'єктів ринку та потребує уваги з боку інвесторів, також відбувається значне зростання орендної ставки на ринку складської нерухомості. Розвиток

оптової торгівлі вимагає інноваційного підходу до визначення її ролі й функцій у регулюванні внутрішньої торгівлі України, а відповідно й визначеної державної програми розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Публікація документів Державної Служби Статистики України/ [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publtorg_u.htm#
2. Development Ukraine in the first half of 2014 / [Electronic resource]
http://www.dtz.com/StaticFiles/Research/DTZ%20Property%20Times%20Ukraine%20H1%202014_rus.pdf
http://www.dtz.com/StaticFiles/Research/DTZ%20Property%20Times%20Ukraine%20H1%202014_rus.pdf

УДК 339.371

ОЛЬГА КАВУН
ОЛЬГА КАВУН
OLGA KAVUN

ТЕНДЕНЦІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ В УКРАИНЕ TENDENCIES AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF ELECTRONIC COMMERCE IN UKRAINE

Розвиток електронної комерції з середини 2000-х рр. характеризувався динамізмом. Серед передумов, які сприяли цьому, слід відзначити позитивну зміну таких показників як доступ до мережі Інтернет та частка регулярних користувачів. Так, за даними internetworldstats.com, якщо у 2000 р. користувачами мережі Інтернет було 200 тис. осіб, що складало 0,4 від загальної чисельності населення України, то станом на другий квартал 2013 р., за даними InMind, цей показник склав 22,1 млн. осіб [3].

Також, на нашу думку, суттєвим підґрунтям для функціонування електронної комерції був розвиток інформаційно-комунікаційних технологій у країні, що розраховується за допомогою Індексу

мережевої готовності (Networked Readiness Index, (NRI), запропонованого у 2001 р. на Всесвітньому економічному форумі [1].

Аналіз рейтингу країн світу за Індексом мережевої готовності за період з 2006 по 2014 рр. показав певну нестабільність позицій України. Так, у 2006-2007 рр. Україна займала 75 місце серед 122 країн світу, у 2008-2009 рр. - 62 місце серед 134 країн, у 2011-2012 рр. - 75 місце серед 142 країн, у 2013 р. - 73 місце серед 144 країн, у 2014 р. - 81 місце серед 148 країн.

У 2012 р. Україна входила до складу чотирьох країн Європи (Туреччина, Греція, Україна і Угорщина) з найбільшими темпами розвитку електронної комерції [2].

Це підтверджують дані фінансової компанії Fintime, відповідно до яких оборот Інтернет-торгівлі України у 2012 р. досяг 1,6 млрд. дол., що у три рази більше, порівняно з 2008 р. Найбільш потужним фактором впливу на її розвиток в Україні стало зростання рівня проникнення мережі Інтернет. За даними GfK Ukraine, з 2007 по 2013 рр. кількість українських користувачів віком більше 16 років зросла вдвічі і досягла 42%. Розмір української Інтернет-аудиторії у травні 2013 р. становив більше 16 млн. осіб.

У 2013 р. електронна комерція в Україні демонструвала позитивну динаміку свого розвитку. Це підтвердили результати дослідження Української асоціації директ маркетингу.

За оцінкою експертів, у 2013 р. обсяг e-commerce України склав близька \$2 млрд., збільшившись на 25%, порівняно з 2012 р. [4]. Частка онлайн-торгівлі в загальному обсязі роздрібного товарообороту склала у 2013 р. близько 2% при рівні проникнення Інтернету 55% в Україні (дані Gemius на червень 2014 р.).

Найвищий відсоток продажів спостерігався в сегменті "Електроніка і побутова техніка" - близька 17%, що склало 50% усього обсягу e-commerce або \$1 млрд. у грошовому вираженні. На другій позиції знаходилися одяг і взуття - на цей сегмент у 2013 р. припало 7,5% електронної комерції в Україні або біля \$150 млн. у грошовому вираженні [4].

Третє місце за обсягом товарообороту зайняв сегмент "Косметика і парфюмерія" - 1,3% або \$25 млн. у грошовому вираженні.

Військово-політичні потрясіння в Україні у 2014 р. не обійшли стороною сектор електронної комерції, відбившись на скороченні оборотів, зменшенні в 1,5 рази середнього розміру чека, падінні кількості покупців. В результаті обсяг продажу через мережу Інтернет може скоротитися на 15-20%, порівняно з 2013 р. Зменшення купівельної спроможності споживачів у 2015 р. призведе до

подальшої раціоналізації їх поведінки, оптимізації та скорочення витрат. За умови поліпшення військово-політичної і економічної ситуації в Україні у 2016 р. можна чекати часткової стабілізації розвитку електронної комерції і повернення до докризових показників у 2017 р.

При цьому відновлення розвитку електронної комерції супроводжуватиметься такими процесами:

- укрупнення існуючих гравців за рахунок злиття та поглинання;
- вихід з ринку великої кількості малих Інтернет-магазинів, що не витримали конкурентної боротьби з сильними гравцями ринку;
- вихід малих і середніх за розміром Інтернет-магазинів на торговельні майданчики для збільшення купівельної бази і зростання товарообороту;
- поліпшення якості сервісу в Інтернет-магазинах з використанням різних способів доставки замовлених товарів (наприклад, надання **послуги Drive-Model та застосування поштоMATів**), впровадженням інноваційних технологій;
- формування лояльності покупців за рахунок впровадження системи адресних маркетингових комунікацій;
- інтеграція Інтернет-магазинів зі сторінками соціальних мереж;
- активізація мобільної Інтернет-торгівлі;
- активний розвиток багатоканальної роздрібно́ї торгівлі (зокрема, відкриття шоу-румів при Інтернет-магазинах, створення корпоративної мережею магазинів власного Інтернет-магазину).

Таким чином, у середньостроковій перспективі у наступні роки роздрібні торговці, що займаються електронною комерцією, дотримуватимуться стратегії інтенсивного розвитку з акцентом на оптимізацію бізнес-процесів і тактики утримання своїх позицій на ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Индекс сетевой готовности. - Режим доступа: <http://gtmarket.ru/ratings/networked-readiness-index/networked-readiness-index-info>
2. Ладин Г. Инфографика: Рынок e-commerce в Европе 2012. - Режим доступа: <http://ua-retail.com/2013/07/9110/>
3. Петухов И. Общая характеристика Интернет-рынка Украины. - Режим доступа: http://www.enog.org/presentations/enog-6/217-Opening_Plenary_Petukhov_General_characteristics_of_the_Internet_mar

4. УАДМ представил рейтинг украинских интернет-магазинов. -
Режим доступа: <http://ua-retail.com/2014/11/uadm-predstavil-rejting-ukrainskix-internet-magazinov/>

УДК 658.7

ДМИТРО КОЧУБЕЙ
ДМИТРИЙ КОЧУБЕЙ
DMYTRO KOCHUBEI

**ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ SCOR ДЛЯ ОЦІНКИ
ЛОГІСТИЧНИХ РОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА ТОРІВЛІ
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МОДЕЛИ SCOR ДЛЯ ОЦЕНКИ
ЛОГИСТИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ ПРЕДПРИЯТИЯ ТОРГОВЛИ
SCORE MODEL FOR EVALUATION LOGISTICS PROCESSES
OF TRADE ENTERPRISES**

Сучасному підприємству важливо володіти ефективною системою контролю результатів логістичної діяльності. Вирішенню цього завдання на загальному рівні можуть слугувати референтні моделі оцінки результатів логістичної діяльності, що зараз починають застосовуватися в галузі управління ланцюгами поставок. Найбільш відомою та апробованою на практиці на даний час є SCOR-модель, розроблена у США Радою з ланцюгів поставок (Supply Chain Council) з метою стандартизації систем управління ланцюгами поставок [1].

Проблеми формування та впровадження референтних моделей побудови та оцінки бізнес-процесів у ланцюгах поставок, до яких відноситься SCOR-модель, досліджували вчені, Дж. Гатторна [2], В.І. Сергєєв [3], Д.А. Іванов [4; 5]. Основним принципом побудови таких моделей є можливість їх застосування до будь-яких підприємств, незалежно від масштабу та виду діяльності за рахунок стандартизації побудови процесної моделі управління та системи оцінки виконання операцій та бізнес-процесів.

SCOR-модель дозволяє визначити процеси в ланцюзі поставок на оперативному рівні у вигляді обмежених часткових процесів і задокументувати як часову і логічну послідовність виробничих циклів виконання замовлень, так і оперативні базисні показники. У такому вигляді наочні процеси являють собою основу для взаєморозуміння партнерів і створюють можливість для аналізу таких факторів як час і витрати SCOR-модель має трирівневу структуру. [5, с.253].

Для побудови системи оцінки логістичних систем, необхідно в першу чергу розробити стандартизовану модель логістичних бізнес-процесів. Використовуючи SCOR-модель, такими базовими процесами є [4]: *take* («робити») – операції, пов'язані з виробництвом товару (фізичного продукту або послуги); *source* («постачати») – операції, пов'язані з одержанням сировини, матеріалів для виробництва товару або товарів для продажу; *deliver* («доставляти») – операції по доставці товарів споживачам як власними підрозділами підприємства, так і його контрагентам; *return* («повертати») – операції, пов'язані управлінням зворотними матеріальними потоками (поверненням бракованої продукції, оборотної тари, утилізацією відходів або браку тощо); *plan* «Планування» поєднує і координує діяльність усіх учасників ланцюга поставок і є інтегруючим елементом SCOR-моделі.

Для реалізації принципів SCOR-моделі необхідно оцінити бізнес-процеси логістичної діяльності за результативністю їх реалізації. Результативність управління характеризуватиме ступінь досягнення показників, що визначені логістичною стратегією як співвідношення між досягненим результатом і використаними ресурсами.

Так як ключові показники логістичної діяльності (KPI) підприємств можуть існувати як у вигляді абсолютних показників, так і показників результативності, необхідно перейти до єдиної системи виміру KPI логістичної діяльності. Доцільним є застосування показників результативності як таких, що характеризують логістичну діяльність незалежно від масштабу підприємства.

KPI логістичної діяльності з точки зору результативності виконання бізнес-процесів обчислюється за таким співвідношенням:

$$KPI(r) = \frac{KPI(abs)}{PL_{KPI}} \quad (1)$$

де: $KPI(r)$ – результативність виконання логістичного бізнес-процесу, оцінена абсолютним значенням KPI;

$KPI(abs)$ – фактичне абсолютне значення KPI логістичного бізнес-процесу;

PL_{KPI} - цільове значення KPI логістичного бізнес-процесу.

Відповідно до SCOR-моделі, необхідно агрегувати отримані показники результативності у інтегральні показники виконання логістичних бізнес-процесів за базовими процесами SCOR-моделі (Make, Source, Deliver, Return, Plan).

$$KPI(scor)_j = \sum_{i=1}^n KPI(r)_{ij} \quad (2)$$

де: $KPI(scor)_j$ - інтегральні показники виконання j-того базового процесу SCOR-моделі;

$KPI(r)_{ij}$ - результативність виконання i-того логістичного бізнес-процесу, що входить до j-того базового процесу SCOR-моделі та оцінена абсолютним значенням KPI.

Отже, використовуючи формули 1 та 2 можна сформувати систему інтегральних показників логістичних бізнес-процесів $KPI(f)$ за п'ятьма базовими процесами SCOR-моделі:

$$KPI(f) = \begin{cases} KPI(scor)make \\ KPI(scor)source \\ KPI(scor)deliver \\ KPI(scor)return \\ KPI(scor)plan \end{cases} \quad (3)$$

При використанні запропонованого методичного підходу в практиці роботи підприємств, можна скористатися набором вимірників ефективності логістичних рішень, що запропоновані В.І. Сергєєвим [6]. Застосування такого підходу до оцінки логістичної діяльності дає ряд додаткових переваг: можливість обґрунтованого встановлення цільових показників логістичної діяльності підприємства; проведення ефективного контролю ключових показників діяльності; створення бази для розробки рекомендацій та механізму впливу на логістичну діяльність з метою підвищення результативності та ефективності його логістичної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. What is SCOR? [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://supply-chain.org/scor>
2. Управление цепями поставок / Под ред. Дж. Гатторны; Перевод с 5-го англ. изд. под науч. ред. д.э.н., проф. В.И. Сергеева. – М.: ИНФРА-М, 2008. – 670с.
3. Сергеев В.И. Логистические системы мониторинга цепей поставок / В.И. Сергеев. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 172 с.
4. Иванов Д.А. Управление цепями поставок / Д.А.Иванов. – СПб: Издательство Политехнического университета, 2009. – 663 с.

5. Иванов Д.А. Логистика. Стратегическая кооперация / Д.А. Иванов – М.: Вершина, 2006. – 176 с.

6. Сергеев В.И. Новое видение системы контроллинга логистических бизнес-процессов в цепи поставок // Логистика и управление цепями поставок. – 2007. – № 5. – С. 9-21.

УДК: 338.24:339.13

ЕММА КУЖЕЛЬ
ЭММА КУЖЕЛЬ
EMMA KUZHEL

**ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ
ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБОСПЕЧЕНИЕ БИЗНЕС-
АНАЛИТИКИ
INFORMATION SUPPORT BUSINESS INTELLIGENCE**

Динамічний розвиток міжнародної співпраці у бізнесі, стрімке генерування новітніх технологій, формування нових видів маркетингу, розширення торгової сфери діяльності та загострення конкурентної боротьби за інвестиції є сучасними чинниками, що впливають на стан та розвиток світової економіки в цілому та нашої країни зокрема. Неоднозначний за рівнем економічного розвитку стан регіонів, недостатня привабливість інвестиційного середовища, недосконале законодавство і одночасно великий потенціал різноманітних ринків в нашій країні, який сприяє зацікавленості потенційних інвесторів та торгових організацій, – це об'єктивна основа інноваційно-інвестиційних та торгових процесів в Україні, а також процедур, що передбачені законодавством при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

В сучасних умовах стагнації вітчизняних підприємств нагальними для них є потреби у фінансуванні поточної та перспективної діяльності. Внаслідок загострення кризи неплатежів, адміністративно-економічне ускладнення отримання кредитів від фінансово-кредитних установ, дефляційні процеси в економіці на фоні зростання конкурентної боротьби усіх секторів економіки є негативними обставинами, що зумовлюють активізацію попиту на інвестиційні ресурси, залучення яких сприятиме вирішенню переліку виробничих, господарських, фінансово-економічних, торгових та

соціальних проблем у реальному секторі економіки. Прикро констатувати, що макроекономічна ситуація в Україні є несприятливою, що підкреслюється рейтинговими оцінками провідних всесвітніх організацій, зокрема Всесвітнім економічним форумом. Але треба відзначити, що за останній рік Україні вдалося дещо покращити свої позиції за показником глобального індексу. [1,с.48].

Варто зазначити, що незважаючи на дефіцит обігових коштів, високий знос обладнання в Україні ще й досі у деяких галузях триває випуск високоякісної, конкурентоспроможної продукції, пропозиції до продажу якої на зовнішніх ринках необхідно поширювати.

В умовах сьогодення зовнішньоекономічна та торгівельна діяльність вітчизняних підприємств, а особливо МСП, є переважно низькоефективною та недостатньо продуктивною. Одною з ключових причин такого стану справ є недостатнє використання ними інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ), не вміння забезпечити себе релевантною інформацією, через що на зовнішніх ринках вони часто діють «навмання». Проте проблема може бути вирішена шляхом використання новітніх інструментів аналітичного бізнесу шляхом отримання інформації про потенційних бізнес-партнерів та конкурентів з метою надання її особам, що приймають управлінські рішення.

Відомо, що зазвичай бізнес-аналітику використовують для ідентифікації реальних можливостей компаній для усвідомлення існуючого стану справ, прогнозування тенденцій розвитку ринків, появи нових технологій, діагностики змін зовнішнього середовища, у якому відбувається конкурентна боротьба, можливостей з'ясування попиту на продукцію та послуги, та інші торгові аспекти.

Для підвищення ефективності діяльності вітчизняних підприємств на зовнішніх ринках доцільним є запозичення досвіду великих компаній, точніше впровадження кращих практик з використання досвіду систем бізнес-аналітики, з адаптацією останніх до специфіки власного підприємства в процесах реалізації продукції. Такий підхід надасть змогу сформувати власну надійну інформбазу, а також вагомі конкурентні переваги в процесі діяльності на світовому ринку.

Дослідження процесів інформаційного забезпечення діяльності підприємств присвячені праці вітчизняних вчених та провідних фахівців: В. Ветлінського, Є. Лазаревої, А. Сичова, О. Лященко та інш..

В закордонній практиці така тематика висвітлена в роботах: Д. Вессета, Б. Евелсона, С. Негаша та інш.. Багато публікацій мають аналітики провідних структурних підрозділів транснаціональних корпорацій. Втім, слід зазначити, що при розмаїтті публікацій системний розгляд інформаційно-аналітичних процесів практично відсутній.

Створення спеціалізованих БД, збільшення їх кількості та об'ємів, вдосконалення ІТ-технологій, збільшення можливостей використання програмних продуктів, поява складної веб-архітектури, використання патентно-інформаційних БД – все це призводить до створення широкого спектру можливостей для проведення повномасштабних бізнес-аналітичних досліджень.

Хоча можливість бізнес-аналітики є поширеною у промислових галузях, її використання в галузі зовнішньоекономічної діяльності, зокрема торгової, є досить обмеженою. Так, американський науковець С. Негаш [2, с.177-195] пропонує низку підходів для формування каркасної моделі для використання бізнес-аналітичного дослідження. Така модель передбачає використання інбаунд-маркетинга з використанням неструктурованих та структурованих даних, адаптацію неструктурованих даних для інтеграції їх з інформаційними системами підприємств будь-якої галузі виробництва та соціально-економічної сфери діяльності.

Процес проведення бізнес-аналітичного дослідження передбачає збір, збереження даних, управління отриманими на їх основі знаннями для представлення комплексу аналітично обробленої інформації особам, що приймають відповідальні рішення при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності та торгівлі зокрема.

У більшості випадків бізнес-аналітичне дослідження повинно бути здійсненим в обмежений часом термін, а часом корелювати з процесом прийняття рішень в режимі on-line для здійснення негайного реагування та втілення у життя відповідних ситуації заходів, тому інформація повинна бути завжди актуальною.

Бізнес-аналітичне дослідження базується на експертному аналізі та конвертує дані цього аналізу у корисну інформацію і знання, враховуючи, що основним завданням дослідження є створення прогнозів, що базуються на історичних даних, минулій і поточній інформації і, як результат, - забезпечення прогностичних оцінок на майбутнє, себто аналіз із категорії «що, якщо...» для оптимізації зрушень діяльності сьогодення, а також для пошуку альтернативних сценаріїв та розробки дієвих стратегій.

Бізнес аналітичне дослідження може бути використане і для здійснення конкурентного аналізу, що включає безперервний систематичний процес отримання інформації, яка спроможна надати конкурентні переваги на ринку завдяки кращому розумінню конкурентного середовища та діяльності окремих конкурентів. [2, с. 186].

При проведенні конкурентного аналізу слід враховувати необхідність ретельності підбору та використання джерел інформації через небезпеку наявності інформаційного шуму та можливості прямої дезінформації. [3].

Варто звернути увагу на той аспект при зборі даних, як їх архітектура. Найчастіше беруться до уваги структуровані джерела інформації стосовно бізнес-орієнтованих структур, ніж технічно орієнтовані. У той час, як архітектура технічних даних зосереджена на апаратному оформленні робіт, системи управління базами даних для бізнес-аналітики сфокусовані на стандартах, методиках, бізнес-правилах, політиках. [4, с.40-47].

Бізнес-аналітика на тлі сучасного стану економіки для українських виробників продукції та організацій, що здійснюють зовнішню діяльність, зокрема торгівлю, може видатися недоцільною статтею витрат, проте варто врахувати, що отримання оптимізованої релевантної інформації надасть змогу уникнути помилок в розробці стратегічних рішень у будь-якій сфері діяльності та, що особливо важливо, у впровадженні комплексу економічних реформ з безпомилковим визначенням пріоритетних секторів розвитку економіки країни загалом та її регіонів зокрема.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проблеми соціально-економічного розвитку регіонів [Електронний ресурс] Режим доступу:
http://pidruchniki.ua/1214101638826/vps/pvobccmi_sotsiaenoekonomichnogo_rozvitku_regioniv/
2. Nedash S. Business Intelligence /S. Nedash/ Communication of the Association for information systems – 2004, vol, 13 – P 177-195.
3. ДСТУ 3575-97 «Патентні дослідження, основні положення та поради проведення»
4. Morris H. The Financial Impact of business Analitics: Build vs. Buy / DM Review – 2003 №13 – P. 30-34

АННА КУЛІК
АННА КУЛИК
ANNA KULIK

ФРАНЧАЙЗИНГ: ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ ФРАНЧАЙЗИНГ: ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕДОСТАТКИ FRANCHISING: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

Серед різних форм кооперації суб'єктів підприємницької діяльності в сучасному міжнародному бізнесі все більшу популярність і розвиток отримує франчайзинг.

Франчайзинг - це система збуту, за якої фірма надає право продажу своєї продукції у вигляді вертикальної кооперації точно визначеному колу торговельних підприємств [1].

Сама по собі ідея франчайзингу проста і полягає в передачі однією компанією (франчайзером) прав на використання свого товарного знаку, імені іншій компанії (франчайзі) на певних умовах.

Дуже часто франчайзер надає можливість скористатися цілою системою бізнесу, яка включає:

- рекламну політику;
- процес виробництва товару і його просування на ринок;
- різні технології ведення бізнесу;

Франчайзинг як вигідна форма ведення бізнесу широко застосовується більш ніж в 80 країнах світу. Популярність франчайзингу пояснюється ефективністю і високою стабільністю бізнесу для знову створених підприємств.

Справжній бум франчайзингу припадає на 50-ті роки ХХ ст. Одним з найбільш наочних і переконливих прикладів розвитку і становлення франчайзингової системи в даний період є діяльність всесвітньо відомої фірми «МакДональдс». Також по франчайзинговій системі працюють такі компанії як «Кока-кола», «Пепсі», «Севен-Ап», «Ксерокс» та ін.

У 90-х роках ХХ століття частка франчайзингових систем у сукупних продажах у США і Західній Європі становила відповідно 30% і 10% і продовжує збільшуватися.

В Україні франчайзинговий бізнес робить успішні кроки. До найбільш масштабних проектів франчайзингового бізнесу в Україні належить відкриття підприємств швидкого обслуговування «МакДональдс».

В даний час налічується вже більше 60 категорій бізнесу, де використовується франчайзинг.[2]

Існують три основні види франчайзингу: товарний (торговий), діловий і виробничий.

1. Торговий франчайзинг використовується в сфері торгівлі. Він може застосовуватися як до товарів, виробником яких є сам франчайзер, так і до товарів, які виготовлені іншими фірмами і продаються під торговою маркою франчайзі. Найчастіше торговий франчайзинг використовується для збуту таких товарів, як бензин, автомобілі, велосипеди, алкогольні та безалкогольні напої та інші.

2. Діловий франчайзинг відрізняється від торгового тим, що основним предметом (франшизою) угоди є передача технології (ноу-хау) і ліцензії на її використання. Розмежування між торговим і діловим франчайзингом нерідко виявляється умовним - в окремих франчайзингових системах можна знайти елементи обох видів.

3. При виробничому франчайзингу невелика фірма не просто виступає під торговою маркою франчайзера і реалізує його продукцію та послуги, але і включається в повний цикл господарської діяльності великої корпорації, виконуючи рівні з нею вимоги технологічного процесу, якості, навчання персоналу, виконання плану продажів, оперативної звітності. Така форма франчайзингу характерна для:

- підприємств ресторанного господарства;
- прокату і побутового обслуговування;
- ділових і професійних послуг бізнесу та населенню.

Франчайзинг - це свого роду операція, в якій беруть участь три сторони: франчайзер, франчайзі і споживач, і кожна зі сторін отримує для себе певні переваги, які вона не змогла б отримати з будь-якого іншого співробітництва(табл.1).

Таблиця 1

Переваги та недоліки сторін франчайзингу[3]

	Переваги	Недоліки
1	2	3
Франчайзер	- отримання вигоди від швидкого розширення свого бізнесу; - здійснення жорсткого контролю над умовами реалізації своєї продукції; - розширення мережі розподілу своїх товарів або послуг.	- франчайзер отримує відсоток від прибутку, а не весь дохід; - немає впевненості про правдивість наданої звітності; - управління компанією ускладнене - багато власників; - наявність проблем із зворотнім інформаційним зв'язком.

1	2	3
Франчайзі	<ul style="list-style-type: none"> - передача франчайзером спеціальних знань за допомогою програм навчання, професійних консультацій з управління підприємством; - використання добре відомого товарного знака, що позитивно позначається на входженні франчайзі в ринок; - низька імовірність банкрутства порівняно із звичайним малим підприємством. 	<ul style="list-style-type: none"> - відсутність права удосконалення товару; послуги франчайзера можуть бути дуже дорогими; - послуги франчайзера засновані на вузькому асортименті, а тому зміна попиту може привести до краху.

Щоб мінімізувати ризики франчайзингу слід узгоджувати дії та інтереси обох сторін, шукати компроміси, оптимальні рішення. У цьому плані можна навести такі взаємовигідні рішення партнерського спрямування:

1. Створення стратегічних альянсів з іншими великими корпораціями.
2. Вихід на закордонні ринки, адаптація продукції компанії до особливостей національних традицій даної країни, орієнтація на потреби цільових сегментів.
3. Нетрадиційне розташування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цират А. В., Кривонос Е. А. Франчайзинг от А до Я: Терминологический словарь. – Киев: Ассоциация франчайзинга, 2004. – 60 с.
2. Режим доступу: <http://hqbusiness.ru/istoriya-vozniknoveniya-i-razvitiya-franchai-zinga> http://info-library.com/content/1165_Perevagi_ta_nedoliki_franchaizingy

ТЕТЯНА МОСКВІТИНА
ТАТЬЯНА МОСКВИТИНА
TETIANA MOSKVITINA

**ЛОГІСТИКА В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
ЛОГИСТИКА В УСЛОВИЯХ ИНТЕГРАЦИИ УКРАИНЫ В
ЕВРОПЕЙСКИЙ СОЮЗ
LOGISTICS IN THE INTEGRATION OF UKRAINE IN THE
EUROPEAN UNION**

Європейський Союз є головним торговим партнером України, тому Угода про вільну торгівлю з ЄС надає Україні потенційні можливості для економічного зростання. Більш достовірним методом оцінки перспектив України в інтеграційних напрямках є аналіз стану тих країн, які вже є членами ЄС. Найкращим прикладом, що ілюструє перспективи проєвропейського вектору інтеграції України, є Польща.

Польща і Україна — дві постсоціалістичні держави, що мали приблизно однакові стартові позиції на початку трансформаційних перетворень, схожу структуру економіки, подібне складне геополітичне положення та поляризовану політичну систему. Тому цікавим є порівняння результатів цих держав сьогодні.

З часу приєднання Польщі до ЄС економічне зростання країни прискорилося, а темп зростання ВВП у всі роки був вищим, ніж середньоєвропейський показник. Це дало можливість зменшити розрив у рівні економічного розвитку між Польщею і ЄС — відношення ВВП на душу населення держави до середнього значення по ЄС зросло з менш як 50% перед приєднанням до ЄС до 63% — у 2012 р. Окрім номінального зростання ВВП, важливими є позитивні структурні трансформації виробництва та експорту в бік високотехнологічної продукції. На сьогодні значний внесок у ВВП роблять машинобудування, ІТ-індустрія, будівництво, легка промисловість, освіта та наука.

Залишаючи поза увагою опосередковані, хоча й гіперважливі здобутки проєвропейського вектору інтеграції Польщі, такі, як покращення бізнес-клімату, укріплення ринкової економіки, створення ефективної системи захисту прав власності, прямий доступ до фінансових ринків європейських країн, відсутність митних бар'єрів у рамках Європейського Союзу, звернімо увагу лише на прямі

конкретні економічні вигоди. Найвідчутнішими з них є прямі дотації з бюджету ЄС. Вони надходять до Польщі в рамках реалізації двох пріоритетів: політики вирівнювання та підтримки сільського господарства. Загалом від моменту вступу до ЄС (1 травня 2004 р.) вона отримала майже 85,3 млрд євро. У рамках політики вирівнювання було отримано 52,8 млрд євро, а в рамках спільної сільськогосподарської політики — 28,2 млрд. В бюджеті ЄС на 2014–2020 рр. Польщі призначено 105,8 млрд євро, з них 72,9 млрд — у рамках політики вирівнювання [1].

Таким чином, на прикладі Польщі можна побачити, які вигоди чекають на Україну у разі повноцінної інтеграції до ЄС, а менталітет поляків близький до українського і комплекс проблем, з якими зараз стикається Україна, подібний до тих проблем, які були притаманні Польщі. Разом з тим варто наголосити, що, крім значних потенційних вигід, на європейському напрямі інтеграції Україну очікують і **потенційні досить значні загрози.**

Головна з них полягає в тому, що українські підприємства не є конкурентоспроможними, а тому можуть не лише не досягнути успіхів на європейських ринках, а й втратити внутрішній. Це є реальною загрозою, оскільки європейські підприємства вже перебувають на порядок вище в технічному та технологічному розвитку. Тому українським управлінцям слід чітко усвідомлювати, що загрозою для вітчизняної економіки є відсутність європейських інвестицій. У зв'язку з відкриттям нового і досить об'ємного ринку європейські компанії мають альтернативу: або розширити експорт капіталу в Україну, налагоджуючи виробництво, або збільшити експорт готової продукції, інвестувавши лише в **логістику.**

Сьогодні вітчизняний транспорт у цілому задовольняє потреби економіки та населення у перевезеннях, однак рівень безпеки, показники якості та ефективності перевезень вантажів, рівень екологічного навантаження на довкілля не задовольняють сучасним вимогам. Найбільшим забруднювачем атмосферного повітря в Україні є саме автомобільний транспорт, його частка становить 33,0% загального обсягу викидів, що перевищує аналогічний показник розвинених країн світу більш ніж в 1,7 рази.

Показники безпеки транспортного процесу не відповідають світовому рівню. Так, кількість загиблих в ДТП з розрахунку на 1000 автомобілів в 3-5 рази перевищує аналогічний показник в розвинених країнах. У середньому за добу в автоаваріях гинуть 20 і отримують травми 130 учасників дорожнього руху. Продовжує залишатися низьким рівень сервісного обслуговування споживачів, а наявний

транзитний потенціал і вигідне географічне положення країни використовуються лише на 70-75%.

Ефективність діяльності транспортної системи та швидкість просування вантажів не відповідають сучасним вимогам. Середня швидкість руху на дорогах України у 2-3 рази нижча, ніж у західноєвропейських країнах. Як результат, частка транспортних витрат в собівартості продукції надто висока.

У всіх галузях транспортного комплексу зберігається стійка тенденція старіння основних фондів, рівень зносу яких складає 50 - 65%, є також відставання у рівні транспортних технологій. Із зростанням обсягів перевезень загострилася проблема оновлення рухомого складу. Невідповідність між темпами зміни параметрів транспортної системи, проведенням інституціональних перетворень та зростанням вимог вітчизняної економіки до транспорту призведуть до відставання темпів розвитку транспортної галузі від потреб соціально-економічного розвитку країни.

Системними проблемами розвитку транспорту України є:

- наростаюче старіння основних фондів, яке приводить до невідповідності технічного та технологічного рівня вітчизняного транспорту європейським вимогам;
- незадовільний транспортно-експлуатаційний стан існуючих автомобільних доріг та їх невідповідність високим темпам автомобілізації країни;
- недостатній рівень обслуговування населення транспортом загального користування;
- зниження рівня конкурентоспроможності вітчизняного транспорту на світових ринках перевезень, що особливо важливо в умовах вступу до СОТ;
- зменшення обсягів зовнішньоторговельних перевезень вантажів українськими судовласниками – частка українського флоту у міжнародних перевезеннях зменшилася з 55% у 1985 р. до 5,5 % у 2015 р.;
- відставання розвитку транспортних технологій – інтермодальних перевезень, рівня контейнеризації, логістичних принципів управління вантажопотоками;
- недостатнє використання експортного потенціалу транспортних послуг, перш за все – транзитного потенціалу України;
- зростання транспортної складової у вартості товарів та високий рівень транспортоємності ВВП – 7,4 ткм/ дол. ВВП, у той час як у розвинених країнах – 1 ткм /дол. ВВП;

- незадовільний рівень безпеки перевезень, зростання викликів світового тероризму на транспорті;
- значне екологічне навантаження транспорту на оточуюче середовище, перш за все - автомобільного транспорту у великих містах.

Таким чином, основною проблемою розвитку транспорту України є його наростаюче технічне та технологічне відставання, що не сприятиме подальшому економічному розвитку країни, її європейській інтеграції та може привести до незадовільного рівня транспортного обслуговування, зменшення швидкості просування товарів, залежності зовнішньої торгівлі від іноземного транспорту, втрати конкурентоспроможності вітчизняного транспорту, росту аварійності та екологічного навантаження. Вирішення цих проблем є особливо важливим в умовах переходу національної економіки в фазу інтенсивного економічного зростання та курсу на європейську інтеграцію.

Курс на європейську інтеграцію вимагає відповідної гармонізації транспортної політики з ЄС. Основними принципами транспортної політики відповідно до Білої книги ЄС є: досягнення балансу використання різних видів транспорту; розміщення користувачів у центр транспортної політики, чітке визначення їх прав та обов'язків; зменшення рівню аварійності на автомобільних дорогах; використання науково-технічних досягнень для створення екологічно чистого транспорту; управління результатами транспортної глобалізації, зокрема адекватне суспільне фінансування інфраструктури в нових країнах-членах ЄС [2].

Важливим завданням є усунення численних бар'єрів під час переміщення вантажів через кордон України, адаптація митних процедур ЄС шляхом удосконалення митного законодавства, спрощення процедур прикордонного і митного контролю, приведення умов роботи прикордонних пунктів пропуску у відповідність із європейськими нормами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інтеграція до ЄС: досвід Польщі та виклики для України «Дзеркало тижня. Україна» № 35, 27 вересня 2013 року.
2. Транспортна стратегія України на період до 2020 року.

ВОЛОДИМИР ШВАНСЬКИЙ
ВЛАДИМИР ШВАНСКИЙ
VLADIMIR SHVANSKIY

**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛАНЦЮГІВ
ПОСТАВОК ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ
ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ЦЕПЕЙ
ПОСТАВОК ПРОДОВОЛЬСТВЕННЫХ ТОВАРОВ
FEATURES OF FUNCTIONING OF FOOD SUPPLY CHAINS**

Формування сучасних ланцюгів поставок продовольчих товарів потребує розвиненої системної методології управління такими ланцюгами, розробка якої неможлива без дослідження їх особливостей.

Ланцюги поставок продовольчих товарів мають суттєві відмінності від класичних ланцюгів поставок, нівелювання яких могло б стати серйозною помилкою. Визначення та класифікація цих відмінностей є невід'ємною складовою раціонального процесу формування та ефективного обслуговування ланцюгів поставок продовольчих товарів.

За даними McKensey, кількість видів таких продуктових груп як пластівці, кондитерські вироби, фасовані напої та хлібобулочні вироби зростала на 25% щорічно у проміжку 2004-2006 роки на ринку північної Америки [1]. В.М. Кокс та Р. Альм вказують на зростання асортименту середньостатистичного супермаркету у США з 14,145 тис. товарів у 1980 році до 49,225 тис. у 1999 [2].

Такі зміни були б неможливі без вирішення нових проблем, що постали перед галуззю, які в свою чергу були вирішені завдяки новаціям у технологіях зберігання, обробки, транспортування та продажу. Загальні тренди схильні до уніфікації особливостей ланцюгів поставок, країни що розвиваються все більше повторюють шлях розвинених країн. [3].

Оптимізація процесів в ланцюгах поставок продовольчих товарів тісно пов'язана з їх особливостями. Сучасний ринок продовольчих товарів має низку особливостей, що впливають на товарорух і виділяють його серед інших споживчих ринків і вказують на особливо важливу його функцію в житті суспільства:

1. Основну масу товарів, що реалізуються в рамках ринку продуктів харчування складають товари першої необхідності, призначені для задоволення фізіологічної потреб людини.

2. Для продовольчого ринку характерні відносно гарантований попит на представлену на ньому продукцію, що обумовлено його здатністю задовольняти первинні потреби населення, і пов'язана з цим відносна рівномірність реалізації продовольчих товарів в часі.

3. На виробництво сільськогосподарської сировини, отримання продуктів її переробки і на роздрібні продажі впливає фактор сезонності.

4. Пропозиція більшості видів продуктів харчування, особливо рослинного походження, залежить від природно-кліматичних умов, що нехарактерно для більшої частини непродовольчих товарів.

5. Попит і пропозиція на ринку продовольчих товарів більш ніж на інших ринках обумовлені товарознавчою характеристикою продуктів, соціальними звичками, традиціями та культурою споживання.

6. Багато продовольчих товарів потребують спеціальних умов транспортування та зберігання, при цьому такі товари не обов'язково є швидкопсувними [4].

7. Швидкопсувність. Завдяки обмеженому життєвому циклу продовольчих товарів найдосконаліші та ефективні технології товароруку застосовуються саме в рамках продовольчого ринку.

8. На відміну від більшості непродовольчих товарів розширення попиту на продовольство має досить чітко окреслені межі, пов'язані з фізіологічними межами насичення потреб людини.

9. Товари, що пропонуються на продовольчому ринку, максимально наближені до споживача — як у часі, так і в просторі [5].

10. Продовольчий ринок є не тільки економічною, але й політичною категорією, тому що являє собою галузь національного господарства, що відповідає за продовольчу безпеку країни.

11. Завдяки значній важливості продуктів харчування для людини і щоденному їх споживанню продовольчі товари належать до найбільш оборотних товарів, продаж яких забезпечує швидке повернення інвестицій.

12. У найближче десятиліття основною рушійною силою споживчого ринку залишаться продуктові мережі. Відповідно, найважливішою конкурентною перевагою мереж буде вартість продуктів харчування для покупця.

13. Аспект харчової безпеки. Якість продовольчих товарів здатна суттєво впливати на здоров'я людини, тому дуже велика увага у всьому світі приділяється принципу «відстежуваності» такого товару та забезпеченню його споживчої безпеки. [6].

Приведені вище особливості продовольчого ринку дозволяють визначити, які вимоги ці особливості висувають до ефективності руху товару в системі поставок і сформулювати вимоги до загальної структури ланцюгів поставок продовольчих товарів. Сформульовані та систематизовані особливості цих ланцюгів поставок дозволяють формувати вимоги до організації продовольчого ланцюга поставок в роздрібній торгівлі, аналізувати існуючі типи ланцюгів поставок на ступінь їх відповідності цілям та завданням роздрібної торгівлі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. CHATTERJEE I. et al. The decade ahead: trends that will shape the consumer goods industry. McKinsey Consumer Shopper Insights [Електронний ресурс], 2011. – 2012. — Режим доступу: http://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/dotcom/client_service/Consumer%20Packaged%20Goods/PDFs/Trends%20that%20will%20Shape%20the%20Consumer%20Goods%20Industry.ashx
2. Cox W. M., Alm R. The right stuff: America's move to mass customization //Annual Report [Електронний ресурс]. – 1998. – С. 3-26. – Режим доступу: <http://www.dallasfed.org/assets/documents/fed/annual/1999/ar98.pdf>
3. Frazão E., Meade B., Regmi A. Converging patterns in global food consumption and food delivery systems //Amber Waves. – 2008. – Т. 6. – №. 1. – С. 22-29.
4. Aung M. M., Chang Y. S. Temperature management for the quality assurance of a perishable food supply chain //Food Control. – 2014. – Т. 40. – С. 198-207.
5. Valin H. et al. The future of food demand: understanding differences in global economic models //Agricultural Economics. – 2014. – Т. 45. – №. 1. – С. 51-67.
6. Dabbene F., Gay P., Tortia C. Traceability issues in food supply chain management: a review //Biosystems Engineering. – 2014. – Т. 120. – С. 65-80.

ВАЛЕРІЯ ШВЕСТКО
ВАЛЕРИЯ ШВЕСТКО
VALERIJA SHVESTKO

**АНАЛІЗ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРОДОВОЛЬЧИХ
ТОРГОВЕЛЬНИХ МЕРЕЖ УКРАЇНИ.
АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ РЫНКА ПРОДОВОЛЬСТВЕННЫХ
ТОРГОВЫХ СЕТЕЙ УКРАИНЫ.
ANALYSIS OF FOOD STORES' MARKET DEVELOPMENT IN
UKRAINE.**

В теперішній час Україна знаходиться в складному положенні - девальвація національної валюти, складні економічні та політичні умови, нестабільність та непрогнозованість подій в країні та в сегменті роздрібної торгівлі. Наслідком цих подій стало зниження купівельної спроможності населення, що відобразилося зниженням товарообороту корпоративних роздрібних торговельних мереж.

За 2014 рік товарооборот роздрібної торгівлі нашої країни знизився на 8,6% в порівнянні з 2013 роком - до 903,534 млрд грн. Лідерами показників роздрібного товарообороту є Київ, Дніпропетровська, Харківська, Донецька, Одеська та Запорізька області (рис.1).

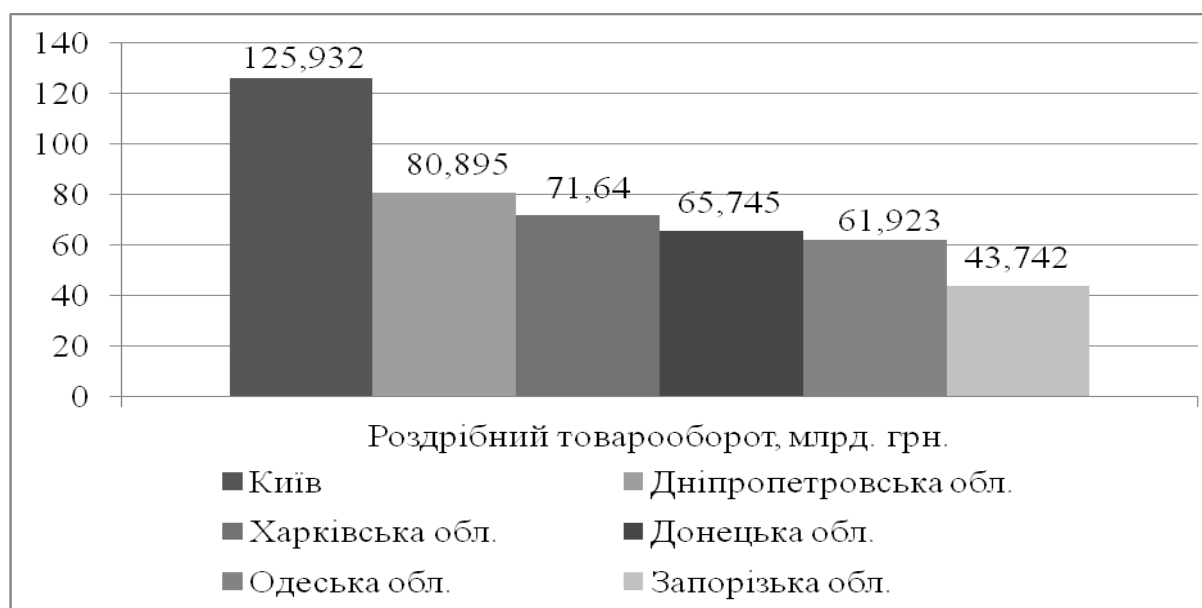

Рис.1. Области України з найбільшим обсягом роздрібного товарообороту за січень-грудень 2014 року, млрд. грн. [3]

Луганська та Донецька області стали лідерами у зниженні показника товарообороту, який зменшився на 49,0% та 37,0% відповідно, поясненням цього є бойові дії на Сході України. Також зниження товарообороту спостерігалось в Миколаївській (на 8,1%), Одеській (на 6,5%), Хмельницькій та Полтавській (по 4,9%), Волинській (на 3,6%) областях та у Києві (на 3,7%) [4]. Серед факторів зниження купівельної спроможності населення є ріст безробіття, неконтрольоване підвищення цін на продукти, девальвація гривні, а також підвищення плати за комунальні послуги.

Проаналізувавши рейтинг 200 найбільших українських компаній (складений за перше півріччя 2014 року) можемо побачити в ньому 30 роздрібних корпоративних торговельних мереж. Мережі «АТБ-Маркет» и Fozzy Group займають лідируючі позиції - 4 та 5 місце рейтингу відповідно. Галузь роздрібних торговельних мереж в загальному обсязі товарообороту займає друге місце – прибуток галузі складає 90,4 млрд. грн. [1]. Корпоративні роздрібні торговельні мережі, що займаються продажем продовольчих товарів, які входять до рейтингу 200 найбільших українських компаній представлені сімнадцятьма компаніями (рис.2).

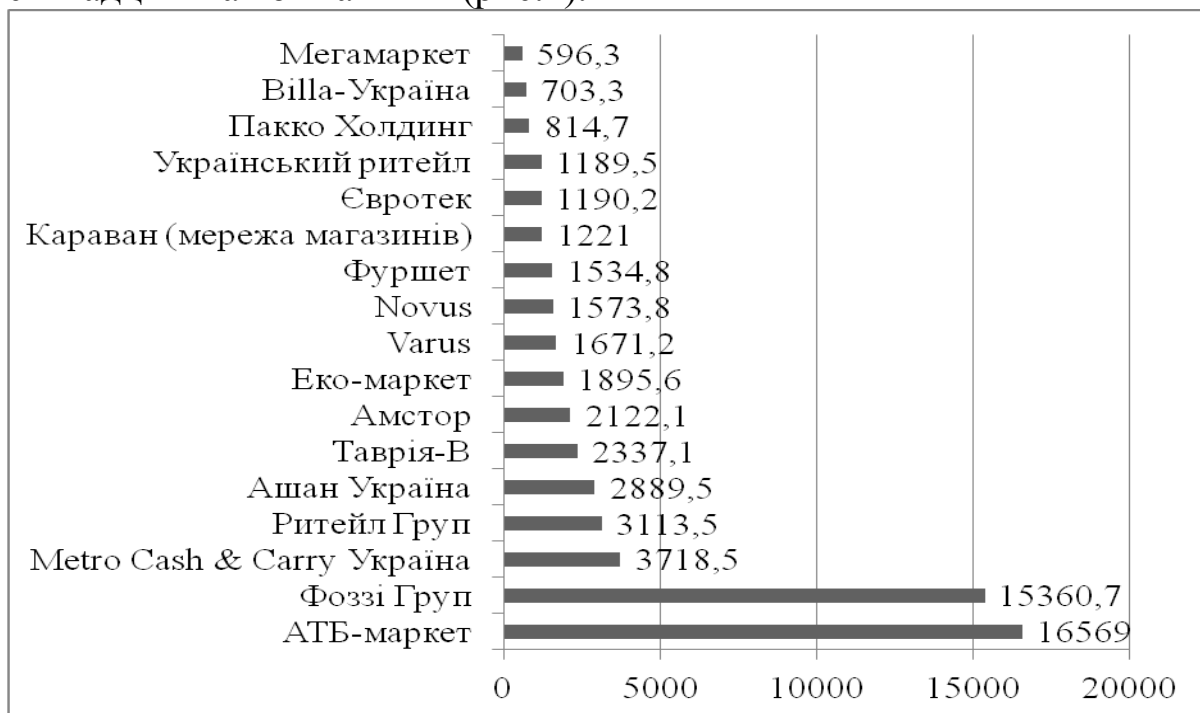

Рис.2. Найбільші продовольчі торговельні мережі за обсягом товарообороту, млрд. грн. (за перше півріччя 2014 року).

В свою чергу через такий вагомий економічний фактор, як курс іноземних валют, а саме його неконтрольоване підвищення, роздрібні

торговельні мережі були вимушені підвищити рівень цін на товари та послуги.

Підводячи підсумки 2014 року за структурною характеристикою ринку роздрібної торгівлі України, можна зазначити, що було кількісне зростання сучасних (супермаркети, гіпермаркети, дискаунтери, cash & carry) та традиційних («магазини біля будинку», традиційні магазини) форматів роздрібної торгівлі. Це зростання можна пояснити тим, що роздрібні мережі завершали розпочаті раніше проекти, тому що в 2015 році планів кількісного зростання вони не мають або в зовсім невеликій кількості, знов ж таки через складні економічні умови. Але є і виключення, це холдинг «Ритейл Груп», які в 2015 році збираються відкрити 15 нових об'єктів та розширювати свою мережу [2].

На сьогоднішній день можна зазначити, що більш активний розвиток мали мережі «магазинів біля будинку» та дискаунтери. В порівнянні з європейськими ринками роздрібних корпоративних мереж, Україна є перспективною територією для розвитку таких видів магазинів, як гіпермаркети, в цьому напрямку є потенціал та перспективи, але після стабілізації економічної ситуації в країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. 200 крупнейших компаний [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://forbes.ua/ratings/2>. - Назва з домашньої сторінки Інтернету.
2. В 2015 году «Ритейл Групп» откроет около 15 новых «ВК Экспресов» и «Велмартов» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ua-retail.com/2015/02/v-2015-godu-ritejl-grupp-otkroet-okolo-15-novux-vk-ekspresov-i-velmartov/>. - Назва з домашньої сторінки Інтернету.
3. Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Розничный товарооборот в Украине сократился в 2014 году на 8,6% [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.capital.ua/ru/news/38797-roznichnyy-tovarooborot-v-ukraine-sokratilsya-v-2014-godu-na-8-6>. - Назва з домашньої сторінки Інтернету.

МАРИНА ШЕВЧУН
МАРИНА ШЕВЧУН
MARYNA SHEVCHUN

**УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ЛОГІСТИЧНОГО
ОБСЛУГОВУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ
ПІДПРИЄМСТВ
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРОЦЕССА ЛОГИСТИЧЕСКОГО
ОБСЛУЖИВАНИЯ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ТОРГОВЫХ
ПРЕДПРИЯТИЙ
LOGISTIC SERVICES IMPROVEMENT OF DOMESTIC TRADE
ENTERPRISES**

Сьогодні загострення конкуренції на світових ринках диктує проблему впровадження логістики в практичну діяльність підприємств як одного з найважливіших факторів підвищення конкурентоспроможності компаній. Головним глобальним завданням логістики є зростання прибутку підприємства за рахунок досягнення з найменшими витратами максимальної пристосованості підприємства до мінливої ринкової ситуації.

Логістичні дослідження проводяться вже не одне десятиліття, і багато проблем ефективно вирішується як засобами економічних наук, так і за допомогою математичних методів і моделей. Проте, логістичний процес торгового підприємства має свої особливості, зокрема, архітектура системи управління логістикою повинна враховувати особливості окремого торгового підприємства і випадковий характер факторів, що обумовлюють і впливають на фази логістичного процесу в умовах невизначеності. Тому актуальним є удосконалення логістичної системи торговельного підприємства за допомогою резервів, що надають врахування особливостей діяльності підприємства оптової торгівлі і використання інструментарію математичного моделювання [1].

Проблему управління та удосконалення логістичних процесів розглядали в різні періоди вітчизняні та зарубіжні вчені, такі як О.М. Азарян, Л.В. Балабанова, М.Ю. Григорак, А.Г. Кальченко, Д.В. Кочубей, Є.В. Крикавський, Р.Р. Ларіна, Д. Бауерсокс, Д. Клосс, Дж. Хескетт та ін.. Основна увага цими науковцями приділяється загальній теорії та особливостям транспортної, складської й

виробничої логістики, але питанням логістичного обслуговування в на торговельних підприємствах не приділялося достатньої уваги.

Під час дослідження проблем удосконалення логістичного обслуговування торговельного підприємства необхідно розробити системно-динамічну модель управління запасами, яка удосконалює логістичну систему підприємства.

На мікрорівні запаси відносяться до числа об'єктів, що вимагають великих капіталовкладень, і тому представляють собою один з факторів, що визначають політику підприємства і які впливають на рівень логістичного обслуговування в цілому. Проте багато підприємств не приділяють йому належної уваги і постійно недооцінюють свої майбутні потреби в наявних запасах. У результаті цього підприємства звичайно зіштовхуються з тим, що їм доводиться вкладати в запаси більший об'єм капіталу, ніж передбачалося.

Найкращі результати застосування і широкого поширення логістики можна чекати тоді, коли ручна, паперова управлінська праця стане автоматизованою.

Розглядаючи питання автоматизації логістики, необхідно мати на увазі, що об'єкт автоматизації – логістика, може функціонувати в двох варіантах: логістичний відділ, який є складовою частиною підприємства нарівні з іншими підрозділами підприємства та логістичні технології, що виступають як юридично самостійні суб'єкти ринку. У зв'язку з цим методи проектування таких різних систем повинні істотно відрізнятися, відображаючи специфічний характер кожної з них. Тому необхідно приділяти велику увагу підготовці самого торговельного підприємства для впровадження автоматизованих систем, яка повинна приділятися до покупки необхідних технічних засобів.

Проведений на цій фазі докладний діагностичний аналіз підприємства, є обов'язковою попередньою умовою застосування системи управління людина – електронний центр – людина.

Такий аналіз документообігу кладеться в основу її розробки. Існування майбутніх логістичних центрів, побудованих на принципах корпоративної інтеграції без електронних центрів представити неможливо. Інформаційне забезпечення буде використовуватися як для окремих операцій, так і для логістичних ланцюгів різної довжини та призначення: постачання, транспортування (на ввезення), збуту і транспортуванні (на вивезенні), так і для інтегрального ланцюга.

Інформаційне забезпечення, пов'язане з електронною обробкою даних, повинне копіювати в автономному режимі online функціональні служби і ланцюги пересування товарного потоку. Тому

в інформаційне забезпечення повинні входити пакети прикладних програм як з фінансового моніторингу, так і аналізу даних, що надходять про товар, які можуть випереджати фізичне його переміщення, запізнюватися чи відображатися одночасно із самим товаром [2, с.118].

До недоліків електронно-інформаційного забезпечення логістичних технологій слід віднести їх юридичну незахищеність: поки не можна пред'явити правові претензії на документи, не оформлені належним чином на папері.

У зв'язку з наявністю специфічних особливостей функціонування торговельного підприємства і відсутністю універсальної теорії або системи управління матеріальними запасами і потоками, наявністю у більшості методик напрямів для подальшого вдосконалення, розробка системи управління запасами із застосуванням принципів логістики і методів економіко-математичного моделювання є актуальною і необхідною. Предметом логістичного управління на торговельному підприємстві є оптимізація логістичних потоків, які дозволяють отримати економічних ефект і підвищити конкурентоспроможність підприємства на ринку товарів і послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Європейська логістична асоціація [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.google.ru>
2. Фролова Л.В. Механізми логістичного управління торговельним підприємством : монографія / Л.В. Фролова. - Донецьк : ДонДУЕТ, 2005. – 322 с.

НАУКОВЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ТОВАРОЗНАВСТВО: РОЗВИТОК ТЕОРІЇ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 639.37:006

МАРИНА АПАЧ, ГАННА ПЕТРЕНКО, ЮЛІЯ СИЛЬЧУК
МАРИНА АПАЧ, АННА ПЕТРЕНКО, ЮЛІЯ СИЛЬЧУК
MARINA APACH, ANNA PETRENKO, YULIA SILSHUK

НАПРЯМКИ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ НА РИБНІ ПРОДУКТИ НАПРАВЛЕНИЯ ВНЕДРЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ НА РЫБНЫЕ ПРОДУКТЫ DIRECTIONS OF INTRODUCTION OF INTERNATIONAL REQUIREMENTS TO FISHERY PRODUCTS

Для країн, які претендують на вступ до ЄС, існує вимога щодо необхідності впровадження на національному рівні не менше, ніж 80 % стандартів, чинних у ЄС. Прийняті стандарти повинні бути ідентичними із європейськими, тобто їхні положення повинні бути прийняті без змін. Тому прискорення темпів гармонізації національної нормативної бази України зі стандартами ЄС особливо актуальне і потребує державної підтримки.

Впровадження міжнародних стандартів до рибних продуктів шляхом застосування ДСТУ CODEX STAN допоможе не створювати перешкод під час міжнародної торгівлі, сприятиме обміну товарами з торговими партнерами інших країн, підвищенню якості та конкурентоспроможності на всіх рівнях виробництва для задоволення вимог споживачів, надійного захисту їх життя та здоров'я. Ці стандарти можна розглядати як важливі національні документи у галузі якості та безпечності харчових продуктів з риби, ракоподібних та моллюсків, які є важливим продуктом у торговельних відносинах між країнами.

На сьогоднішній день розроблено 8 стандартів на рибні продукти, гармонізованих зі стандартами Кодексу Аліментаріус, тобто це гармонізовані стандарти, які є ідентичними міждержавним стандартам за технічним змістом і за формою подання[1]:

– ДСТУ CODEX STAN 90 Кодекс стандарт на консерви з м'яса краба;

- ДСТУ CODEX STAN 92 Кодекс стандарт на креветки швидкозаморожені;
- ДСТУ CODEX STAN 95 Кодекс стандарт на лобстери швидкозаморожені;
- ДСТУ CODEX STAN 189 Кодекс стандарт на плавці акул сушені;
- ДСТУ CODEX STAN 190 Загальний Кодекс стандарт на філе рибне швидкозаморожене;
- ДСТУ CODEX STAN 191 Кодекс стандарт на кальмари сирі швидкозаморожені;
- ДСТУ CODEX STAN 236 Кодекс стандарт на варені солоно-сушені анчоуси;
- ДСТУ CODEX STAN 291 Стандарт на ікру осетрових риб.

Деякі стандарти розроблено вперше. Наприклад, в Україні відсутні НД на варені солоно-сушені анчоуси, плавці акул сушені. Для консервів з крабів зараз діють стандарти, розроблені з часів Радянського Союзу, які не відповідають сучасним вимогам. До того ж Україна не є виробником консервів з крабів, тому переглядати дані ГОСТи недоцільно, достатньо шляхом впровадження ДСТУ CODEX STAN 90 встановити міжнародні вимоги на консерви з м'яса краба.

Для таких видів продукції, як креветки та кальмари заморожені, зараз діють національні стандарти ДСТУ 4381 [2], ДСТУ 4440 [3]. Введення стандартів на ці види продукції, гармонізованих з CODEX STAN, надає можливість підприємствам самостійно вирішувати, які стандарти використовувати під час виробництва продукції, а також дозволить використовувати ці стандарти для ідентифікації рибних продуктів під час їх введення в обіг на території України.

Згідно з ДСТУ 1.7 [4] для розроблених стандартів встановлено ідентичний ступінь відповідності. Ідентичні стандарти — це гармонізовані стандарти, які є ідентичними міждержавним стандартам за технічним змістом і за формою подання. Відповідність міждержавним стандартам гарантує прозорість, яка є запорукою торгівлі, тому пріоритетні питання, розв'язанню яких сприятиме розроблення ДСТУ CODEX STAN - це усунення технічних бар'єрів у торгівлі з іншими країнами шляхом впровадження міжнародних вимог до рибних продуктів.

Гарантією безпечності рибних продуктів в Україні та країнах світової спільноти є контролювання сировини та готової продукції за вмістом радіонуклідів, токсичних елементів, пестицидів тощо.

Допустимі норми перелічених показників безпеки містяться у ряді документів, які є застарілими та не відповідають сучасному

рівню технічного регулювання, тому потребують гармонізації за деякими показниками безпечності з вимогами країн ЄС.

Треба відзначити, що європейські й українські норми щодо вмісту свинцю, кадмію, ртуті у рибних продуктах відрізняються (в країнах ЄС максимально допустимі рівні зазначених елементів є значно нижчими).

Рибні продукти, відповідно до чинних українських нормативних документів, контролюють за вмістом токсичних елементів, гістаміну, пестицидів, радіонуклідів на відміну від вимог ЄС, де додатково контролюють діоксини та поліхлоровані біфеніли, а також бензо(а)пірен та біотоксини для моллюсків. Гармонізація вимог щодо діоксинів та діоксиноподібних речовин можлива через внесення цих показників до вітчизняних нормативних документів.

Висновки. Відповідно до проведених досліджень, розроблено 8 стандартів на рибні продукти, гармонізованих зі стандартами Кодексу Аліментаріус. Проведення робіт щодо гармонізації нормативних документів з виробництва рибних продуктів зі стандартами Кодексу Аліментаріус є перспективним для економіки України.

Таким чином, українське законодавство потребує подальшої гармонізації з міжнародними вимогами та директивами ЄС для забезпечення конкурентоспроможності рибних продуктів вітчизняних виробників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єсіна Л. М., Горобець Л. М. Аналіз показників безпечності, що встановлені в Україні та країнах ЄС для рибних продуктів [Текст] / Л. М. Єсіна, Л. М. Горобець // *Основные результаты комплексных исследований в Азово-Черноморском бассейне и Мировом океане*. — 2011. — № 49. С. 147-157.
2. Кальмар заморожений. Технічні умови; ДСТУ 4381:2005. — [чинний від 2006-01-01] : Національні стандарти України. — К.: Держспоживстандарт України, 2006. — 11 с.
3. Креветки морожені. Технічні умови; ДСТУ 4440:2005. — [чинний від 2006-01-01] : Національні стандарти України. — К.: Держспоживстандарт України, 2006. — 9 с.
4. Національна стандартизація. Правила і методи прийняття та застосування міжнародних і регіональних стандартів (ISO/IEC Guidae 21:1999, NEQ); ДСТУ 1.7:2001 [чинний від 2001-07-01] : Національні стандарти України. — К.: Держспоживстандарт України, 2003. -С. 143–174.

ТЕТЯНА БОЖКО
ТАТЬЯНА БОЖКО
TETYANA BOZHKO

**БІОЛОГІЧНА ЦІННІСТЬ ДЕСЕРТНИХ ЕМУЛЬСІЙНИХ
КРЕМ-ЛІКЕРІВ
БИОЛОГИЧЕСКАЯ ЦЕННОСТЬ ДЕСЕРТНЫХ
ЭМУЛЬСИОННЫХ КРЕМ-ЛИКЕРОВ
THE BIOLOGICAL VALUE OF DESSERT EMULSION CREAM
LIQUEURS**

Важливим показником біологічної цінності харчових продуктів є вміст у них вітамінів, мінеральних речовин, а також поліфенолів. Вітаміни і мінеральні речовини відносяться до незамінних харчових речовин. Вони абсолютно необхідні для нормального обміну речовин, росту і розвитку організму, захисту від хвороб та шкідливих факторів зовнішнього середовища, надійного забезпечення всіх життєвих функцій. Мінеральний склад досліджуваних зразків десертних емульсійних крем-лікерів представлений у табл.1.

Таблиця 1

**Мінеральний склад десертних емульсійних крем-лікерів,
на 100 г продукту**

$p \geq 0,95$, $n=5$

Найменування показника	Середня добова потреба людини	Десертні емульсійні крем-лікери / рівень задоволення добової потреби, %			
		Контроль («Advocaat»)	«Степова красуня»	«Цілюще джерело»	«Здоров'я»
Зола, %	-	2,9	4,3	4,5	3,2
Макроелементи, мг/100 г:					
Калій	3500	270 / 8	278 / 8	370 / 11	350 / 10
Кальцій	1000	350 / 35	460 / 46	480 / 48	300 / 30
Магній	500	17 / 3	30 / 6	50 / 10	45 / 9
Натрій	4000	800 / 20	830 / 21	910 / 23	900 / 23
Фосфор	1000	270 / 27	320 / 32	350 / 35	230 / 23
Мікроелементи, мкг/100 г:					
Ферум	20000	645 / 3	700 / 4	820 / 5	700 / 4
Купрум	4000	40 / 1	50 / 1	55 / 1	50 / 1
Цинк	18000	2500 / 14	2900 / 16	3050 / 17	3025 / 17

Оцінюючи мінеральний склад досліджуваних зразків десертних емульсійних крем-лікерів, слід відзначити, що найбільш багатими за мінеральним складом є зразки «Степова красуня» та «Цілюще джерело», а найнижча зольність притаманна контрольному крем-лікеру «Advocaat». Це, на нашу думку, пояснюється тим, що до складу десертних емульсійних крем-лікерів входить «Цикорлакт», який є джерелом багатьох мінеральних елементів, зокрема, кальцію.

Нижчий вміст фосфору в десертному емульсійному крем-лікері «Здоров'я» у порівнянні з десертними емульсійними крем-лікерами «Степова красуня» та «Цілюще джерело» обумовлений заміною яєчних жовтків в його рецептурі на соєвий фітолецитин.

Багатий мінеральний склад десертного емульсійного крем-лікеру «Цілюще джерело» пояснюється заміною спирту в складі його рецептури на бальзам «Цілющий», до складу якого входять лікарські рослини – джерела кальцію, магнію та феруму.

Вітамінний склад десертних емульсійних крем-лікерів наведено у табл. 2.

Таблиця 2

**Вітамінний склад десертних емульсійних крем-лікерів,
на 100 г продукту**

$p \geq 0,95$, $n=5$

Вітамін	Середня добова потреба людини	Десертні емульсійні крем-лікери / рівень задоволення добової потреби, %			
		Контроль («Advocaat»)	«Степова красуня»	«Цілюще джерело»	«Здоров'я»
Ретинол (А), мг	3,0	0,031 / 1,03	0,068 / 2,2	0,073 / 2,4	-
Кальциферол (D), мкг	2,5	0,036 / 1,44	0,048 / 1,92	0,058 / 2,32	-
Токоферол (Е), мг	0,4	0,210 / 52,5	0,330 / 82,5	0,360 / 90,0	-
Тіамін (В ₁), мг	0,5	0,017 / 3,4	0,023 / 4,6	0,030 / 6,0	0,008 / 1,6
Рибофлавін (В ₂), мг	1,5	0,063 / 4,2	0,068 / 4,53	0,074 / 4,9	0,025 / 1,66
Холін (В ₄), мг	750	78,93 / 10,52	87,33 / 12,47	94,32 / 12,58	82,4 / 10,99
Пантотенова кислота (В ₅), мг	10	0,296 / 2,96	0,383 / 3,83	0,402 / 4,02	-
Піридоксин (В ₆), мг	2,0	0,029 / 1,45	0,046 / 2,3	0,056 / 2,8	-
Фолацин (В ₉), мкг	200	14,58 / 7,29	18,69 / 9,34	19,20 / 9,6	-
Ціанокобаламін (В ₁₂), мкг	3,0	0,190 / 6,33	0,250 / 8,3	0,267 / 8,9	-

Результати, зведені у табл. 2, дозволяють стверджувати, що внесення до складу десертних емульсійних крем-лікерів яєчних жовтків та натуральних біокоректорів сприяло підвищенню їх біологічної цінності порівняно з контрольним зразком.

За результатами проведених досліджень слід зазначити, що наявність жиророзчинних вітамінів А, D, Е в контрольному зразку підтверджує вміст у ньому натуральних жовтків. У той же час, у розроблених нами десертних емульсійних крем-лікерах вміст і водо-, і жиророзчинних вітамінів на порядок вище, ніж у контрольному зразку. Це дозволяє припустити, що крем-лікер «Advocaat» у своєму складі містить жовтків менше, ніж розроблені нами десертні емульсійні крем-лікери.

Біологічну цінність досліджуваних десертних емульсійних крем-лікерів встановлювали також за вмістом у них фенольних сполук.

Оскільки десертний емульсійний крем-лікер «Цілюще джерело» містить у своєму складі бальзам, доцільним було визначати вміст поліфенольних сполук (катехінів, антоціанів та лейкоантоціанів) саме в цьому продукті.

Результати досліджень вмісту поліфенолів у десертному емульсійному крем-лікері «Цілюще джерело» наведені у табл. 3.

Таблиця 3

Вміст поліфенольних сполук у десертному емульсійному крем-лікері «Цілюще джерело»

$p \geq 0,95$, $n=5$

Поліфенольні сполуки	Вміст		Добова потреба, мг
	мг/100 г	%	
Антоціани	1098,15	1,098	100
Катехіни	66,34	0,066	250
Лейкоантоціани	5413,98	5,414	150
Разом	6578,47	6,578	500

За остаточними підрахунками, загальна кількість поліфенольних сполук в досліджуваному десертному емульсійному крем-лікері «Цілюще джерело» склала 6578,47 мг/100 г або 6,58 %.

Таким чином, пропонованим нами десертним емульсійним крем-лікерам «Степова красуня», «Цілюще джерело» та «Здоров'я» притаманні не лише приємні смакові властивості, але й висока

біологічна цінність, що підтверджується проведеними дослідженнями зазначеної продукції.

УДК 661.183.6:664

ЄВГЕНІЯ БОНДАРЕНКО
ЕВГЕНИЯ БОНДАРЕНКО
EVGENIA BONDARENKO

**ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЦЕОЛІТІВ
У ХАРЧОВІЙ ГАЛУЗІ
ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦЕОТИТОВ
В ПИЩЕВОЙ ОТРАСЛИ
PERSPECTIVES OF ZEOLITE USE
IN THE FOOD INDUSTRY**

Одним із перспективних напрямів розробки харчових продуктів спеціального призначення є використання у якості сировини цеолітів, природних мінеральних сорбентів з порід вулканічного походження, відомих людству своїми унікальними властивостями більше 400 років.

Цеоліти – велика група мінералів, водні алюмосилікати кальцію і натрію, які заміщуються іноді K, Ba, Sr та ін. Загальна формула цеолітів: $M_{2/n}O \cdot Al_2O_3 \cdot xSiO_2 \cdot yH_2O$, де M – лужний або лужноземельний метал, n – ступінь його окиснення. Відомо біля 50 видів мінеральних природних цеолітів, серед яких найпоширеніші: кліноптилоліт, гейландит, натроліт, філіпсит, ломонтит, морденіт, шабазит, десмін, еріоніт, монтморилоніт, анальцим тощо, що містять всі відомі хімічні елементи, включаючи рідкоземельні, а саме 45 природних мінералів з 25 різними структурами і близько 100 синтетичних.

Наукова база медико-біологічних досліджень цеолітової породи була закладена в середині XX століття, коли світова наука звернула пильну увагу на природні мінерали з властивостями селективного іонного обміну та виборчої сорбції. В Україні в 70-х роках XX століття було виявлено родовище *анальциму* (кубічна група цеолітів, $NaAlSi_2O_6 \cdot H_2O$) але до теперішнього часу ці цінні породи вулканічного походження знайшли застосування, головним чином, у сільському господарстві.

Анальцим вміщує оксиди фосфору (0,1%), марганцю (0,2%), заліза (1,3%), кальцію (1,4%), калію (1,7%), магнію (10,9%) алюмінію (13,5%) та близько 50% оксиду кремнію, тому на тлі тотального дефіциту цього елемента у харчуванні людини анальцим є його вагомим джерелом.

Проблемами вивчення цеолітів займаються: Інститут біокоолоїдної хімії НАН України, Університет біоресурсів і природокористування України, Вінницький національний технічний університет, Дніпропетровське відділення Інституту мінеральних ресурсів, Єреванський державний університет, НТР «Північгеологія», Інститут рідкісних елементів Російської Академії Наук, Іркутський державний технічний університет. Серед відомих наукових праць щодо вивчення і застосування природних мінеральних сорбентів вагомий внесок належить Кельцеву М.В., Дубініну М.М., Бреку Д., Тарасевичу Ю.І., Богдановій В.І., Бикову В.Г., Дистанову У.Г., Мдивнішвілі О.М., Грязєву М.М., Челищеву М.Ф., В. Т. Погрібному, Л. В. Липчуку, Л. Ф. Однороженко, Михайловій О.О., Іванченку О. І., Любці М. І., Федішину В., Широкоступу О.В., Бгатову В.І., Подобеду Л.І., Townsenol R.P., Knoli H., Hose W., Fuertig H., Mazzi F., Galli E., Zeits. Krist., Cerny P., Pechar, F. та ін.

Велика кількість наукових публікацій розглядає анальцим або з точки зору особливостей його складу і структури, або на чільне місце ставиться питання генезису, розповсюдження в природі, як і питання його використання в тих чи інших галузях промисловості та пов'язаних з ними технологіями переробки. Наприклад, в сільському господарстві анальцим застосовують у якості фунгіциду, добрива, мінеральної кормової добавки та консерванту для збереження кукурудзи, коренеплодів, силосу тощо. У медицині майже всі цеоліти використовуються як високоефективні сорбенти, що підтверджується позитивними результатами їх використання при лікуванні отруєнь, інтоксикацій, в тому числі алкогольних, шлунково-кишкових розладів, хвороб нирок, печінки, опорно-рухового апарату, ротової порожнини та зубів, алергічних реакцій, ожиріння, опіків, дерматозів, туберкульозу, паразитарних інвазій та для їх профілактики.

Дослідження із застосування природних цеолітів в харчовій промисловості розпочато в 80-х роках ХХ століття де вони знайшли своє застосування як адсорбенти і каталізатори. Дані дослідження стосувалися переважно розробки шляхів підвищення якості харчових продуктів, зокрема, молока, алкогольних і безалкогольних напоїв, напівфабрикатів для їх виробництва. Використання цеолітових туфів

виявилось ефективним в сублімаційного сушіння харчових продуктів, в освітленні спирту, вин, соків [1].

Зокрема, вченими запропоновано застосовувати кліноптилоліт для посилення коагуляційних властивостей молока, що дозволяє в 2 рази зменшити витрату ферментних препаратів, які використовуються для коагуляції молока і ряду молочних продуктів (сиру, сирів); скоротити втрату сухих речовин у сироватці і збільшити вихід готового продукту. При очищенні цукрового розчину застосування кліноптилоліту дозволяє збільшити ефективність очищення в порівнянні з традиційною технологією на 11%, зменшується вміст солей кальцію – на 50%, золи – на 44%, азоту – на 29%, пектинових речовин – на 56%, колоїдів – на 54% [2].

Слід зазначити, що в переліку харчових добавок анальцим відноситься до групи бентонітів з індексом Е 558 та використовується як засіб проти утворення грудочок в харчових барвниках, для очищення рослинних олій, алкогольних напоїв, освітлення соків та як носій в лікарських препаратах для лікування невралгії, алергії, псоріазу, чесотки и артриту та має офіційний дозвіл на використання в харчовій галузі на території України, Росії и Євросоюзу. Бентоніти використовуються в якості добавок до харчових продуктів, зокрема для очищення рослинної олії, при виробництві вин – для запобігання утворення осаду / помутніння вин, а також при фільтруванні пива [3].

З позицій охорони навколишнього середовища анальцим є екологічно чистою, доступною і дешевою сировиною, що може бути використана при виробництві харчових продуктів та не забруднювати навколишнє природне середовище, а завдяки своїм вираженим сорбційним, іонообмінним властивостям та здатністю впливати на розвиток мікрофлори має великі перспективи для використання в різних галузях промисловості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Панін Л.Є. Природні цеоліти в медицині, харчовій промисловості та екології / Л.Є. Панін // Нові хімічні системи і процеси: Матер, міжрегіон. наук.-практ. конф. з мсждународ. участю, Новосибірськ, 2001. – К.: СіБУПК, 2002. – С. 150-157.
2. Андреев І.Д. Активация молока на контакті з природним кліноптилолітом / І.Д. Андреев / Природні цеоліти: тр. 4-го Болгаро-Радянського симпозиуму. Бурті, 1985. – Софія, 1986. – С. 521-525.

3. Хорунжіна С.І. Перспективи використання природних цеолітів в якості допоміжної речовини при наливному фільтруванні пива / С.І. Хорунжіна Т.С. Маленька, Л. В. Пермякова // Изв. вузів. Харчова технологія. – 2001. – № 2-3. – С. 63-66.

УДК 635.62

МАР'ЯНА БУЛАХ, ВІКТОР КОЛТУНОВ
МАР'ЯНА БУЛАХ, ВІКТОР КОЛТУНОВ
MARIANA BULAKH, VIKTOR KOLTUNOV

ВИХІД ОЛІЇ З НАСІННЯ РІЗНИХ СОРТІВ ГАРБУЗА **ВЫХОД МАСЛА ИЗ ЕМЯН РАЗЛИЧНЫХ СОРТОВ ТЫКВЫ** **OIL OUTCOME OF VARIOUS PUMPKIN GRADES SEEDS**

З гарбузового насіння можна виготовляти надзвичайно цінний продукт – олію, що користується значним попитом як в Україні так і в країнах ЄС. Завдяки поєднанню комплексу властивостей гарбузова олія за регулярного вживання може принести відчутну користь у профілактиці та лікуванні атеросклерозу, гіпертонії, анемії, аритмії, ішемічної хвороби серця, інфаркту, інсульту, сприяє підвищенню імунітету, підтримці в нормі гормональної системи людини. Гарбузова олія - чудовий косметичний засіб, який входить до складу кремів та бальзамів для обличчя й тіла. Вона м'яко діє на шкіру, заспокоює її, знімає подразнення і запалення та запобігає передчасному старінню шкірних покривів [1]. Ефективність вирощування гарбузів для виробництва гарбузової олії значно залежить від масової частки ядра в насінні (табл. 1).

Таблиця 1

Масова частка ядра у насінні гарбуза (2009 – 2012 роки)

Назва сорту	Зав'язь, №	Роки, %				Середня, %
		2009	2010	2011	2012	
1	2	3	4	5	6	7
Мускатні:						
Новинка (КС)	1	72,1	73,3	76,6	77,5	74,9
	2	-	-	75,3	76,4	75,9
	3	-	-	74,1	75,8	75,0
	4	-	-	70,8	71,7	71,3
Арабатський	1	80,9	85,4	84,0	84,5	83,7
	2	78,8	82,1	83,7	82,1	81,7

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
	3	75,7	79,6	82,2	80,3	79,5
	4	-	75,8	76,5	77,9	76,7
	5	-	76,0	71,4	76,6	74,7
Гілея	1	75,3	76,4	77,7	80,1	77,4
	2	-	-	76,0	76,0	76,0
Руж Віф Д'Етамп	1	77,1	80,5	78,6	82,6	79,7
	2	76,6	-	77,7	80,7	78,3
	3	73,2	-	73,1	76,8	74,4
	4	-	-	-	74,9	74,9
Великоплідні:						
Славута (КС)	1	69,5	70,9	73,0	75,4	72,2
	2	-	-	69,1	71,1	70,1
Стофунтовий	1	82,3	83,9	84,9	84,9	84,0
	2	80,7	81,8	80,5	83,8	81,7
	3	76,9	79,9	79,8	82,7	79,8
	4	75,8	78,7	78,3	78,6	77,9
	5	-	77,6	72,9	76,3	75,6
	6	-	-	70,7	75,9	73,3
Херсонський	1	67,4	67,2	72,4	73,6	70,2
	2	-	-	70,8	70,0	70,4
	3	-	-	66,1	68,2	67,2
Твердокорі:						
Мозоліївський	1	78,1	82,2	83,4	80,6	81,1
	2	73,0	80,9	79,1	79,7	78,2
	3	-	78,3	75,3	77,8	77,1
	4	-	76,3	72,0	76,9	75,1
Ждана	1	74,5	79,0	78,5	83,1	78,8
	2	70,1	-	72,6	77,5	73,4
	3	-	-	71,0	73,2	72,1
Лель	1	83,4	82,1	84,5	87,7	84,4
	2	78,6	-	80,2	82,1	80,3
Український багатоплідний	1	79,8	78,6	85,2	83,3	81,7
	2	76,7	75,5	80,9	81,7	78,7
	3	70,2	73,9	77,3	80,2	75,4
	4	68,5	72,2	76,5	77,5	73,7
	5	-	-	74,8	76,0	75,4
	6	-	-	71,0	74,8	72,9
	7	-	-	68,4	74,2	71,3
	8	-	-	62,5	-	62,5

Результати наших досліджень свідчать, що вміст ядра у насінині залежить від сорту та черговості зав'язі. Найвища питома вага ядра в насінині мускатного сорту Арабатський – у середньому 85,4 – 71,4% залежно від зав'язі, великоплідного Стофунтового – в середньому від 84,9 до 70,7 та твердокорого сорту Лель – 87,7 – 78,6%.

Таблиця 2

Середній вихід олії, т/га, з насіння гарбуза різних сортів

Назва сорту	Роки			Середній вихід олії, т/га
	2010	2011	2012	
Мускатні:				
Новинка (к)	0,04	0,11	0,29	0,15
Арабатський	0,13	0,25	0,36	0,25
Гілея	0,05	0,34	0,26	0,22
Руж Віф Д'Етамп	0,08	0,78	1,22	0,69
Великоплідні:				
Славута (к)	0,22	0,44	0,68	0,45
Стофунтовий	0,29	0,83	0,85	0,65
Херсонський	0,07	0,07	0,15	0,10
Твердокорі:				
Мозоліївський (к)	0,12	0,27	0,29	0,23
Ждана	0,07	0,07	0,17	0,10
Лель	0,09	0,23	0,47	0,26
Український багатоплідний	0,30	0,49	0,66	0,49

Вихід олії з насіння при вирощуванні того чи іншого сорту залежить не лише від масової частки ядра, але й від його олійності. Результати наших досліджень 2010 – 2012 років (табл. 2), свідчать, що найбільший вихід олії, т/га, у мускатного сорту Руж Віф Д'Етамп (у середньому 0,69 т/га). Проте, вихід олії у цього сорту залежить від погодних умов конкретного сезону вегетації і є нестабільним – 0,08 – 1,22 т/га. Для великоплідного сорту Стофунтовий, який значно переважає інші сорти цього виду за досліджуваним показником, характерна більша стабільність за виходом олії, т/га по рокам – 0,29 – 0,85.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шатерников В.А. Физиологическое обоснование разработки новых жировых продуктов / В.А. Шатерников, М.М. Левачев // Масло-жировая промышленность. – 1992. - № 6.- С.1-3.

УДК 621.3.049

ІВАН ГАЛИК, БОГДАН СЕМАК
ИВАН ГАЛЫК, БОГДАН СЕМАК
IVAN HALYK, BOHDAN SEMAK

ВИКОРИСТАННЯ NBIC-ТЕХНОЛОГІЙ У ТЕКСТИЛЬНОМУ ВИРОБНИЦТВІ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ NBIC-ТЕХНОЛОГИЙ В ТЕКСТИЛЬНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ VYKORYSTANNYA NBIC-TEKHNOLOHII U TEKSTYL'NOMU VYROBNYTSTVI

Як свідчить аналіз літературних джерел [1,2,3], в останні роки в багатьох економічно розвинутих зарубіжних країнах чітко намітилась тенденція конвергенції наук і технологій. Прикладом такої конвергенції є NBIC-технології багатьох країн (США, Японія, країни ЄС, Індія та ін.). В даній роботі ми обмежимося тільки розглядом питань, пов'язаних із застосуванням NBIC-технологій в практиці роботи текстильної і легкої промисловості. Термін NBIC-технології походить від початкових букв англійських назв технологій: N – нанотехнології, B – біотехнології, I – інформаційні технології, C – когнітивні технології.

Зупинимось на більш детальному розгляді досягнень NBIC-технологій у текстильному виробництві економічно розвинутих країн світу (2,4).

1. Текстильні нановолокна, отримані із волокноутворюючих природних, штучних і синтетичних полімерів шляхом їх розчину чи розплаву (тип 1), а також наповнення наночастинками різної природи шляхом введення цих наночастинок у розчини чи розплави (тип 2). Виробництво нановолокон типу 2 більш поширене і характеризується більш широким спектром властивостей. В залежності від природи наночастинок волокна типу 2 набувають нових властивостей

(електропровідності, світлостійкості, біостійкості і інших) чи покращення вихідних властивостей (механічних). Нановолокна типу 1 в основному використовуються для виготовлення медтекстилю, захисного одягу, фільтрувальних матеріалів і інших матеріалів технічного призначення. Нановолокна типу 2 використовуються більш широко: для виготовлення нового покоління зверхтонких, зверхміцних композиційних матеріалів для транспорту всіх видів, виробництва багатофункціонального одягу, а також одягу спортивного та медичного призначення.

2. Текстильні біонановолокна – це волокна нового покоління, до складу яких входять:

- генномодифікована бавовна, яка характеризується більш високою (на 30-40%) міцністю;
- генномодифікована шовкова павутина, міцність якої вища, ніж сталевий дріт такої ж товщини;
- волокна на основі полімолочної кислоти, серед яких найбільш поширене полілактидне волокно. Розробляються технології промислового виробництва названих волокон, вивчаються їх властивості та обґрунтовуються сфери використання;

3. Текстильні нанокомпозиційні матеріали, отримані на основі різних типів нановолокон. Особливістю будови цих матеріалів є те, що вони складаються із полімерної матриці, наповненої різними за хімічною будовою наночастинками. Причому для матриці використовуються різноманітні види полімерів, а наповнювачами служать різноманітні наночастинки та мікрочастинки із природних і хімічних матеріалів. Завдяки комплексу цінних властивостей (особливо високих їх механічних властивостей) ці нанокомпозиційні матеріали нині широко застосовуються в будівництві різних видів транспорту (автомобільного, річкового, морського, авіаційного), в ракетобудуванні та інших галузях. Найбільш переконливо проявилися переваги нанокомпозиції над іншими матеріалами в аеро- і космічних галузях.

4. Нанотекстиль і одяг захисного призначення – це одна із найбільш поширених і популярних груп текстильної нанопродукції, отриманої на основі NBIC-технологій. До даної групи наноматеріалів і одягу з них відносяться:

- текстильні наноматеріали із водо- і маслостійкого, вогнестійкого, антимікробного, кислото- і лугостійкого, антирадіаційного та іншими видами спеціального оброблення;
- широкий асортимент одягу, який використовується: працівниками небезпечних і шкідливих підприємств, силових

структур, пожежників, медичних працівників, рятувальників, спортсменів екстремальних видів спорту, туристів та інших.

5. Особливо широке застосування набувають NBIC-технології для виготовлення текстильних матеріалів медичного призначення. Так, автор роботи [2] називає такі основні напрямки використання NBIC-технологій у виробництві текстилю медичного призначення:

- різноманітні за призначенням види медтекстилю (одяг для медперсоналу, постільна і натільна білизна для хворих, перев'язочні і шовні матеріали, лікувальна білизна та інші), які володіють високими і стійкими до багаторазового прання ефектами бактерицидності, гідрофільності, брудовідштовхування, зручності в використанні та іншими;

- захисні покривальні текстильні матеріали, які забезпечують захист людини від поширених інфекційних захворювань (особливо контактних);

- текстильні багатофункціональні наноматеріали лікувально-медичного призначення з наявністю декількох корисних ефектів (біоцидності, гідрофільності, водо- масло- і брудовідштовхування та ін).

- діагностичний текстиль і одяг з вмонтованими мініатюрними датчиками, приймачами та аналізаторами стану організму хворої людини, які при контакті через натільну білизну з тілом здатні визначати основні фізіологічні параметри організму людини на певній дистанції; одним із напрямків використання діагностичного лікувального одягу є телемедицина, яка базується на дистанційній діагностиці і лікуванні пацієнтів;

- широке використання лікувального текстилю і одягу у лікуванні хворих – різноманітні види імплантатів, штучна шкіра, раневі покриття та інші.

Найбільш виправданим виявилось використання дистанційних способів лікування і телемедицини з допомогою лікувального одягу для лежачих і хронічних хворих та інших.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковальчук М.В. Конвергенция наук и технологий – прорыв в будущее /М.В. Ковальчук – http://www.strt.ru/material.aspx?CatalogId=2218d_no=38178#VMn3tbCVexo.

2. Кричевский Г.Е. NBIC-технологии в производстве текстиля и одежды. Ожидания, успехи, разочарования за 13 лет 21-го века /Г.Е. Кричевский – <http://www.rusnor.org/pubs/reviews/10569.htm>.

3. Прайд В. Феномен NBIC-конвергенции: Реальность и ожидание/ В. Прайд, Д.А. Медведев. – <http://transhumanism-russia.ru/content/view/498/110/>.

4. Кричевский Г.Е. Нано-, био-, химические технологии в производстве нового поколения волокон, текстиля, одежды./Г.Е. Кричевский. – М.: Известия, 2011. – 528с.

УДК 637.141.80

БОГДАН ГОЛУБ
БОГДАН ГОЛУБ
BOHDAN HOLUB

**СУЧАСНІ НАПРЯМКИ ФОРМУВАННЯ СПОЖИВНИХ
ВЛАСТИВОСТЕЙ СИНБІОТИЧНИХ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ
MODERN TRENDS IN SYNBIOTIC FOOD CUSTOMER
PROPERTIES FORMATION
СОВРЕМЕННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ФОРМИРОВАНИЯ
ПОТРЕБИТЕЛЬСКИХ СВОЙСТВ СИНБИОТИЧЕСКИХ
ПИЩЕВЫХ ПРОДУКТОВ**

Синбіотиками називають продукти, котрі включають і пробіотики, і пребіотики, які в свою чергу позитивно впливають на виживання та колонізацію кишково-шлункового тракту корисними живими мікроорганізмами. Сучасний погляд на властивості синбіотиків полягає у необхідності забезпечення синергетичного взаємного впливу пробіотичної та пребіотичної складових, а не їх механічному змішуванні. Нині набуває поширення новий термін – еубіотики чи еубіотичні продукти, котрий об'єднує пробіотики та синбіотики, тобто продукти, які містять живі мікроорганізми.

Характерною рисою еубіотиків є наявність у них живих мікроорганізмів у кількостях, що доведено позитивно впливають на певні визначені системи органів чи органи господаря. За сучасними уявленнями це кількість мікроорганізмів близько 10^7 - 10^8 КУО (колонієутворювальні одиниці) на 1 см^3 залежно від виду мікроорганізмів та харчового продукту. Це значно звужує асортимент харчових продуктів, котрі можуть бути перетворені на еубіотики. Зазвичай це ферментовані продукти – кисломолочні продукти та сири, ферментовані плодоовочеві продукти. Ще одним напрямком

розширення асортименту пробіотичних харчових продуктів є введення іммобілізованих пробіотиків, що фактично знімає обмеження щодо їх носіїв – ними можуть бути фактично будь-які харчові продукти. Але фактично це механічне змішування без ферментації сировини, що не підвищує активності пробіотичних мікроорганізмів при споживанні їх людиною [1].

При формуванні складу синбіотиків вихідною точкою є вибір пробіотика, який здійснюється як на основі функціональних властивостей штамів, так і їх технологічності та безпечності [2].

Фізіологічні та функціональні властивості пробіотиків:

- Видоспецифічний оздоровчий ефект, життєздатність, можливість використання у профілактичних та лікувальних харчових продуктах
- Здатність до виживання у кишечнику, зумовлена адгезійністю та іншими чинниками колонізації
- Імуномодуляція, конкурентне пригнічення патогенних мікроорганізмів
- Конкурентоспроможність та колонізація кишкового тракту
- Протидія антибіотичних речовин
- Антагонізм з карієсогенною та патогенною мікрофлорою
- Протидія антимікробних речовин
- Клінічно доведений та документально підтверджений позитивний ефект

Безпечність штамів оцінюється за наступними вихідними характеристиками:

- Штами, що мають тривалу історію безпечного споживання у харчуванні, можуть використовуватись як пробіотики без обмежень;
- Штами, що не мають тривалої історії безпечного споживання і не мають споріднених патогенних штамів, можуть застосовуватись як пробіотики, але впровадження у виробництво та обіг повинно здійснюватись через спеціальну задокументовану процедуру для новітніх продуктів («novel food»);
- Для штамів, що мають споріднені патогенні штами або є генетично-модифікованими, впровадження у виробництво та обіг повинно здійснюватись аналогічно – через спеціальну задокументовану процедуру для новітніх продуктів;
- Потенційна здатність до утворення токсинів, стійкості до дії антибіотиків, алергенна активність повинна бути визначена шляхом аналізу геному та білкового складу штамів;

- Не ідентифіковані належним чином за генотиповими показниками (способом ДНК-гідридизації, вивчення будови тРНК тощо) штами не можуть використовуватись як пробіотики;
- Штами невідомого походження не можуть застосовуватись як пробіотики.

Однією з сучасних тенденцій вибору штамів є підбір їх за підвищеною активністю утворення бактеріоцинів. Бактеріоцини це високо- та низькомолекулярні пептиди і білки, продуковані рибосомами ряду бактерій. Причому бактеріоцини грамнегативних бактерій характеризуються вузьким спектром дії порівняно з бактеріоцинами грампозитивних бактерій, до яких відносяться і молочнокислі та біфідобактерії. Ці речовини здатні пригнічувати таку патогенну та умовно-патогенну мікрофлору *Listeria monocytogenes*, *Clostridium botulinum*, *Clostridium sporogenes*, *Staphylococcus aureus*. Відомі нині бактеріоцини молочнокислих та біфідобактерій нетоксичні та неімунотенні. З цих речовин наразі дозволена до використання тільки одна – нізін, яка визнана абсолютно безпечною. Хоча нині виділено декілька десятків бактеріоцинів, здатних гальмувати розвиток патогенної і умовно-патогенної мікрофлори у харчових продуктах. Існує два способи застосування бактеріоцинів – у вигляді окремих речовин та шляхом культивування штамів з високою бактеріоциноутворювальною активністю. Другий спосіб має свої переваги через відсутність необхідності включати бактеріоцини до переліку інгредієнтів на маркуванні, отримання дозволів та через здешевлення продукції [3].

Властивості пребіотичних речовин, використовуваних у складі синбіотиків:

- Неперетравлюваність та низька енергетична цінність (<9кДж/г)
- Ефект збільшення фекальних мас
- Модуляція кишкової мікрофлори (стимулювання *Bifidobacterium* та пригнічення *Clostridium*)
- Профілактика розладів (виразкового та слизистого колітів) та інфекцій (діарея) кишково-шлункового тракту
- Модуляція імунітету
- Попередження раку товстої кишки
- Зниження вмісту тригліцеридів та холестерину у сироватці

Серед сучасних компонентів синбіотичних харчових продуктів найбільше поширення отримали продукти на основі штамів лактобацил і біфідобактерій з галактоз- та фруктоолігосахаридами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Харитонов Д.В. Разработка концепции создания синбиотиков и синбиотических молочных продуктов / Д.В. Харитонов, И.В. Харитонова, А.Ю. Просеков // Техника и технология пищевых производств. – 2013. – № 4. – С. 91–94.
2. Mishra S. Technological aspects of probiotic functional food development: a review / S. Mishra, H. Mishra // Nutrafoods. – 2012. – №11. – С.117-130
3. Breaking News on Supplements & Nutrition–Europe [Електронний ресурс] : <http://www.nutraingredients.com/Consumer-Trends/Global-probiotics-market-to-grow-6.8-annually-until-2018>.

УДК 64.033:637'8(477)

РАЇСА ДОНЧЕВСЬКА
РАЙСА ДОНЧЕВСКАЯ
RAISA DONCHEVSKA

ОЦІНКА РІВНЯ СПОЖИВАННЯ РИБИ ТА РИБНИХ ПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ ОЦЕНКА УРОВНЯ ПОТРЕБЛЕНИЯ РЫБЫ И РЫБНЫХ ПРОДУКТОВ В УКРАИНЕ ASSESSMENT OF CONSUMPTION OF FISH AND FISHERY PRODUCTS IN UKRAINE

Продукція рибного господарства відрізняється соціально-стратегічним характером, будучи незамінним продуктом здорового харчування і об'єктом продовольчої безпеки країни. Відповідно, споживання риби і рибних продуктів є одним із важливих показників, що визначає економічний та соціальний рівень розвитку країни, а також якість життя населення. У зв'язку з цим, метою дослідження є оцінка рівня споживання риби та рибних продуктів в Україні.

Риба і рибопродукти – цінний продукт харчування, що завжди посідає вагоме місце в біологічно повноцінному раціоні населення, сприяє поліпшенню здоров'я та збільшенню тривалості життя. Фізіологічно обґрунтована норма споживання риби і рибопродуктів у світі – 20-24 кг, в тому числі живої риби - 5-6 кг/рік. З огляду на це,

річне споживання риби та рибопродуктів повинно становити понад 1 млн. т, в тому числі живої риби - 300 тис. т [1].

Впродовж 2000-2014 рр. споживання риби на душу населення в Україні зазнало величезних змін. За даними Державного комітету статистики, в період з 2000-2008 рр. рівень споживання риби і рибних продуктів демонстрував стабільну тенденцію до збільшення з 8.4 до 17.5 кг за рахунок зростання імпорту у 2005-2008 рр. Впродовж наступного періоду даний показник неухильно зменшувався та у 2011 р. досяг 13.4 кг, що значною мірою, на нашу думку, зумовлено наслідками фінансово-економічної кризи, яка вплинула на скорочення імпорту риби і рибних продуктів. У 2012 р. даний показник становив 13.6 кг на особу, що на 23% менше порівняно з рівнем 1990 року (18 кг) [2].

І хоча на сьогоднішній день в нашій країні даний показник досі не досяг рівня часів застою, він у кілька разів збільшився і становить 14.6 кг/рік на одну особу, показник достатності – 0.73, що на 27 % менше рівня рекомендованих норм та на 58-78 % менше від показників розвинутих країн [1, 3]. Основним чинником, що зумовив підвищення рівня споживання рибної продукції населенням України у 2014 р. лише на 4,4%, порівняно з минулим роком, є зростання імпорту та незначне збільшення обсягів власного виробництва за окремими напрямками рибогосподарської діяльності.

Порівнюючи з іншими європейськими країнами, низький рівень споживання риби і рибних продуктів на душу населення відмічено у Польщі, Нідерландах, Естонії та Німеччині (13-15 кг). Істотні переваги за даним показником мають Норвегія, Іспанія, Португалія, Ісландія та Японія (38-65 кг). У Швеції, Данії, Фінляндії, Франції, Італії рівень споживання рибної продукції коливається в межах 20-35 кг. Серед країн Європи, які найменше споживають рибу є Румунія, Угорщина, Словаччина, Болгарія, Чехія та Австрія (4-11 кг) [4].

Щодо асортиментної структури рибних продуктів, то найбільше українці споживають морожену рибу – 260 тис. т, охолоджену та живу – 67 тис. т, пресерви – 43 тис. т, заморожені напівфабрикати – 21 тис. т, а найменше - копчені та солоні рибні продукти – 15 тис. т., ікру всіх видів – 8 тис. т. У структурі споживання риби за видами найбільша питома вага припадає на сорти низького та середнього цінового сегментів: оселедець, кілька, скумбрія, мойва, салака, хек, з морепродуктів – креветки, кальмари, мідії. Слід відмітити, що рівень споживання оселедця в Україні – найвищий у світі і становить - 2.6 кг/рік на особу, з них 93% імпортується з Норвегії [2, 3].

Основними факторами, що зумовлюють зниження рівня споживання риби й рибопродуктів в Україні є загальні економічні процеси в Україні, низький рівень купівельної спроможності населення, скорочення вилову риби та морепродуктів у світовому океані, слабе використання внутрішньої інфраструктури ринку: потенціал вітчизняних водоймищ використовується лише на 10%, незадовільний технічний стан риболовного флоту, фізичний знос якого становить 70-80%.

Як було відмічено, низька купівельна спроможність населення є одним із основних чинників, що негативно впливають на величину споживчого попиту. Тим не менш, потенційний попит на рибу та морепродукти залишається стабільно високим за рахунок їх біологічної цінності та смакових властивостей.

Крім того, чинниками формування рівня споживання рибної продукції населенням України є традиції харчування та смакові пріоритети, урбанізація, реальна доступність продуктів і матеріальні умови проживання основної частини споживачів.

Зростання рівня урбанізації зазвичай веде до змін способу життя людей, режиму харчування як у кількісному, та і у якісному відношенні. Варто відмітити, що вищий рівень прибутку міських жителів зумовлює їх вищу купівельну спроможність. Жителі міст споживають більше свіжої та мороженої риби, в той час, як в раціоні сільських жителів переважає солена, копчена та сушена риба, що також пов'язано з традиціями їхнього харчування.

Споживання риби, на нашу думку, знаходиться у прямій залежності від географічного положення регіону. Так, у великих містах та приморських регіонах рівень споживання рибних продуктів значно вищий, порівняно з областями Західної України. Зокрема, найбільше споживають рибу в Київській (20.1 кг/рік на одну особу), Одеській (17.7 кг/рік), Миколаївській (17.1 кг/рік), Вінницькій і Черкаській областях (16.5 кг/рік), тоді як найменше - в Івано-Франківській (8.5 кг/рік) та Закарпатській (9.5 кг/рік) [2, 3].

Крім того, рівень споживання рибних продуктів залежить також і від кількості міського населення. Так, у 2013 р. високий річний рівень споживання риби та рибних продуктів відмічено в Одеській (18.6 кг) з часткою міського населення — 66.54%, Донецькій — 15.7 кг (90.5%), Миколаївській — 17.1 кг (67.7%) Дніпропетровській. — 15.8 кг (83.5%), АР Крим — 15 кг (62.3%), Запорізькій — 14.4 кг (76.96%). Найменше споживання риби встановлено в Закарпатській — 9.2 кг (частка міського населення — 36.8%), Івано-Франківській —

8.5 кг (43.1%), Тернопільській — 10.7 кг (43.9%), Хмельницькій — 10.8 кг (55.4%), Рівненській областях — 12.4 кг (47.4%) [2, 3].

Винятком є Київська область з часткою міського населення 61.5 %, де рівень споживання рибної продукції у 2013 р. був найвищим і досяг рекомендованої норми споживання — 20.1 кг, що пояснюється статусом столичного регіону із вищою купівельною спроможністю населення та безперебійними поставками товарної продукції [2, 3].

Підсумовуючи, слід констатувати, що рівень споживання риби та рибних продуктів в Україні на сьогоднішній день становить 14.6 кг, що на 27 % менше рівня рекомендованих норм та відповідає рівню країн, що розвиваються. Крім того, даний показник досягнуто не за рахунок продукції вітчизняних виробників, а за рахунок імпорту. Адже на даний час національний рибний ринок складається з 95 % імпортової рибної продукції і лише 5 % вітчизняної [1].

Серед чинників низького рівня споживання риби можна виокремити наступні: загальні економічні процеси в Україні, низький рівень купівельної спроможності населення, скорочення вилову риби та морепродуктів у світовому океані, слабе використання внутрішньої інфраструктури ринку, недостатній розвиток складської та торговельної інфраструктури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Самофатова В. А. Аналіз перспектив розвитку рибопереробної галузі України / В. А. Самофатова, Г. І. Фалюта // Економіка харчової промисловості . — 2014. — № 3. — С. 50—52.
2. Рибне господарство. Архів / Державний комітет статистики України. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України за 2013 рік. Статистичний збірник / Державний комітет статистики України. — К., 2014. — 56с.
4. Чисельність населення за 2013 р. Архів / Державний комітет статистики України. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Кернасюк Ю. Рибицтво: потенціал є! / Ю. Кернасюк // Агробізнес сьогодні. — 2014. — № 11 (282). — С. 14—18.
6. Стасишен М. С. Економічні проблеми відродження рибного господарства України [Текст] / М. С. Стасишен // Рибне господарство України. — Керч, 2012. — № 4 (81). — С. 42—47.

ОКСАНА ЗОЛОТАРЬОВА
ОКСАНА ЗОЛОТАРЕВА
OKSANA ZOLOTAROVA

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ КРЕМНІЙОРГАНІЧНИХ
СПЛУК ДЛЯ ПРОСОЧЕННЯ ПОРИСТИХ
НЕРУДНИХ МАТЕРІАЛІВ
ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ
КРЕМНИЙОРГАНИЧЕСКИХ СОЕДИНЕНИЙ ДЛЯ
ПРОПИТЫВАНИЯ ПОРИСТЫХ НЕРУДНЫХ МАТЕРИАЛОВ
EFFICACY OF THE USE OF SILICON COMPOUNDS FOR
IMPREGNATING OF POROUS NON-METALLIC MATERIALS**

Натуральний камінь характеризується високими показниками фізико-механічних властивостей та має відмінний естетичний вигляд, що зумовлює його широке застосування в архітектурі, будівництві та ландшафтному дизайні. Під час експлуатації в атмосферних умовах природні кам'яні матеріали постійно зазнають впливу навколишнього середовища, що спричиняє їх пошкодження та руйнування.

Постійний контакт поверхні природного каменю з агресивними чинниками навколишнього середовища викликає поступове погіршення експлуатаційних і декоративних властивостей внаслідок процесів корозії [1,2]. Вирішення цієї проблеми можливе шляхом застосування в матеріалах та конструкціях полімерів, стійких до природних факторів та хімічно-агресивних агентів.

Майже всі процеси руйнування матеріалів, які експлуатуються в природних умовах, пов'язані з впливом на них вологи та водних розчинів. Підвищення довговічності та покращення експлуатаційних властивостей матеріалів можливо за рахунок гідрофобізації. Досить ефективним способом гідрофобізації пористих нерудних матеріалів є застосування кремнійорганічних сполук, нанесення яких на поверхню матеріалу забезпечує утворення водовідштовхуючої плівки, яка при цьому не впливає на показники повітропроникності.

Просочування поруватого природного каменю кремнійорганічними сполуками різних класів являється складним дифузійним процесом. Останній включає стадії адсорбції, змочування, дифузії і заповнення пор. Ці стадії протікають у різній послідовності та поєднаннях і залежать від фізико-хімічних властивостей матриці і просочуючих складів [3].

Відомо, що здатність поверхні пористого матеріалу до водовідштовхування являється одним із визначальних факторів забезпечення його стійкості у вологому середовищі.

З метою об'єктивної оцінки ефективності застосування кремнійорганічних сполук для гідрофобізації природного пористого каменя було запропоновано використовувати наступні критерії: збільшення водовідштовхуючих властивостей поверхні (за крайовими кутами змочування) і матеріалу в цілому (водо і - вологопоглинання), повітропроникність, адгезія до муруючого розчину.

Вибір кремнійорганічних препаратів здійснювався з урахуванням хімічного складу і фізико – хімічних властивостей, а також ступеню екологічної безпеки та економічної доцільності. Кількісна оцінка впливу кремнійорганічних сполук на водовідштовхуючі властивості поверхні мінеральної матриці здійснювалась із залученням широкого спектру останніх. При цьому були задіяні водорозчинні сполуки (органілсиліконати та алюмоорганілсиліконати натрію і калію), гідролізат етилсилікату, водні емульсії і розчини з використанням органічних розчинників (поліетилгідридсилоксан, поліметилфенілсилоксан, поліорганосилозан). Концентрація їх складала 0,1 – 0,5 мас. %.

В якості мінеральних матриць використовувались композити на основі портландцементу та суміші дисперсій вапняку, черепашника, піщаника і туфа, що утворюються в процесі розпилу природного каменю.[4]

Встановлено, що у випадку застосування для гідрофобізації водорозчинних сполук органілсиліконату та алюмоорганілсиліконату натрію і калію максимальні значення краєвих кутів змочування збільшувались від 67 до 91 град. в інтервалі концентрації 0,1 – 5,0 мас%. Подальше збільшення вмісту силікон атів призвело до змочуваності поверхні водою. Використання всіх інших силоксанів дозволило забезпечити дещо вищу гідрофобність поверхні. Так, значення краєвих кутів змочування знаходились в межах 94 – 106 град. при діапазоні концентрацій від 0,1 до 15,0 мас %. Причому водні емульсії забезпечують відносно меншу гідрофобність (змочення кутів Q на рівні 94 – 102 град.). При застосування гідролізату етилсилікату водовідштовхуючий ефект не спостерігався.

На прикладі цементних композиційних матеріалів до складу яких входять силікатні і карбонатні заповнювачі показано, що гідрофобізація їх кремнійорганічними сполуками суттєво впливає на процеси адсорбції води.

Показник водопоглинання за 24 години у гідрофобізованих мінеральних матриць зменшився залежно від виду кремнійорганічної сполуки від 12,9 мас.% у вихідного матеріалу до 6,2 – 7,1 мас.% у оброблених матеріалів. Найменше зниження показника водопоглинання за 24 години продемонстрував зразок, гідрофобізований гідролізат силіконатом (8,9 мас.%).

Стосовно вологопоглинання при відносній вологості 96% протягом 30 діб необхідно відмітити неоднозначний вплив різних кремнійорганічних сполук. Водорозчинні сполуки, що містять натрій і калій практично не зменшують, а іноді збільшують поглинання водяної пари (1,51 – 1,58 мас.% проти 1,53 у вихідного матеріалу). Використання силоксанів характеризується зменшенням водопоглинання до рівня 1,40 – 1,48 мас.%.

Встановлено також, що мінімальна міцність на зсув просочених матеріалів (на прикладі туфу) спостерігається при використанні поліетилгідридсилоксану (0,36 Мпа) і гідролізату етилсилікату (0,45 Мпа) проти 1,20 Мпа у матеріала без просочення. Використання метилсиліконатів натрію і калію найменше впливає на зниження міцності на зсув (0,75 – 0,80 Мпа).

Таким чином, проведені дослідження ефективності застосування кремнійорганічних сполук для просочення нерудних матеріалів, що відрізняються хімічним складом, характером і об'ємом порової структури дозволяють констатувати, що оптимальні концентрації кремнійорганічних сполук для досягнення найбільшого ефекту гідрофобізації становлять 1 – 3 мас.% для органілсиліконатів та 3 – 10 мас % всіх інших досліджуваних препаратів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Золотарьова О.Г. Кремнійорганічні сполуки для гідрофобізації нерудних матеріалів // Товари і ринки, 2013, № 2 (48). — С. 148—153.
2. Лобанов О.Ю., Свідерський В.А. Вплив просочуючих складів на експлуатаційні властивості газобетонів. // Будівельні матеріали, виробни та санітарна техніка. — 2012. — № 43. — С. 223—226.
3. Зимон Н.Д. Адгезия жидкости смачивание. М., “Химия”, 1974. 413с.
4. Мережко Н. В., Золотарьова О. Г. Дослідження просочення пористих нерудних матеріалів кремнійорганічними сполуками. // Вісник ЧДТУ, 2014. — №4. — с.94-99.

ОЛЬГА КОВТУНЕНКО, ОЛЕНА МОКРОУСОВА, ЕДУАРД КАСЬЯН
 ОЛЬГА КОВТУНЕНКО, ЕЛЕНА МОКРОУСОВА, ЭДУАРД КАСЬЯН
 OLHA KOVTUNENKO, OLENA MOKROUSOVA, EDYARD KASYAN

**ВЛАСТИВОСТІ АНІОНОАКТИВНИХ ДИСПЕРСІЙ
 ПОЛІУРЕТАНІВ ДЛЯ ОЗДОБЛЕННЯ ШКІР
 СВОЙСТВА АНИОНОАКТИВНЫХ ДИСПЕРСИЙ
 ПОЛИУРЕТАНОВ ДЛЯ ОТДЕЛКИ КОЖИ
 THE PROPERTIES OF THE ANIONIC POLYURETHANE
 DISPERSIONS FOR FINISHING OF LEATHER**

Покривне фарбування є одним з важливих фізико-хімічних процесів оздоблення шкіряного напівфабрикату. Завдяки покривному фарбуванню остаточно формуються споживні та експлуатаційні властивості готової шкіри. Враховуючи важливу роль у складі покривних фарб плівкоутворювачів, актуальним є створення і застосування нових екологічно чистих полімерних матеріалів (ПМ) на основі синтетичних іономерних поліуретанів (ПУ).

Метою роботи є дослідження фізико-механічних властивостей плівок та покриттів для оздоблення шкіри на основі ПУ.

Об'єктом дослідження є дисперсії ПУ та плівки на їх основі для оздоблення лицьової поверхні шкіри.

В результаті реологічних досліджень встановлено, що всі дисперсії ПУ проявляють псевдопластичний характер течії, про що свідчить зниження в'язкості при зростанні напруження зсуву. Досліджені ПУ відрізняються значенням критичного напруження зсуву $\tau_{кр}$ (табл. 1). Важливим є висока стійкість у часі досліджуваних ПУ, що підтверджено відсутністю розшарування дисперсій протягом 36 місяців.

Таблиця 1

Фізико-хімічні властивості водних дисперсій ПУ

№ зразка	Модифікатор/%	Сухий залишок, %	pH	Z _{ср} , нм	η мін, сПуаз	τ кр, дин/см ²	τ мак, дин/см ²
1	Азобарвник/1.0	17.6	7.8	290	2.0	1.6	77.3
2	Азобарвник/2.0	16.0	7.8	190	3.0	5.8	39.3
3	Азобарвник/3.0	14.0	7.8	140	10.7	9.8	140.8

Виявлено, що введення до основного ланцюга ППУ азобарвників (АБ) в кількості 0.05–0.15 моля від вихідного макродіізоціанату суттєво підвищує фізико-механічні властивості плівок. Модифікація ППУ водними розчинами Na^+ –ММТ трансформує структуру ППУ та покращує фізико-механічні властивості їх плівок, що проявляється у підвищенні модуля еластичності (σ_{100}), міцності при розтягуванні (σ_{300}), межі міцності при розриві (σ_{\max}) та зниженні відносного видовження (ε) (табл. 2). В цілому, фізико-механічні властивості плівок ППУ покращуються із збільшенням вмісту АБ до 3.0 %, а також введенням 5–12 % водного розчину Na^+ –ММТ. Подальше збільшення вмісту АБ призводить до хімічного зшивання структури ППУ.

Таблиця 2

Фізико-механічні характеристики плівок нових ППУ

№ зразка	Модифікатор, %	$\Delta_{\text{ср}}$, мм	σ_{100} , МПа	σ_{300} , МПа	σ_{\max} , МПа	ε , %
ППУ–1	АБ/1.5	0.2	0.29	0.49	1.47	2900
ППУ–2	АБ/2.0	0.22	0.28	0.49	2.29	1400
ППУ–3	АБ/3.0	0.25	0.98	1.27	7.89	900
ППУ–2	Na^+ –ММТ/ 12.0	0.22	4.45	6.24	12.1	1000
ППУ–3	Na^+ –ММТ / 5.0	0.21	1.12	2.26	13.5	1100
ППУ–3	Na^+ –ММТ /10.0	0.13	2.29	4.41	21.64	1000

Ефективність впливу модифікованих ППУ оцінена в результаті використання їх в складі покривної композиції для оздоблення шкір (табл. 3). Для цього зразки напівфабрикату хромового методу дублення були оздоблені покривними складами на основі дисперсій ППУ, модифікованими Na^+ –ММТ та АБ (варіант 1), а також дисперсією ППУ, модифікованою АБ (варіант 2).

Використання у складі для оздоблювання шкіри дисперсій ППУ, модифікованих Na^+ –ММТ з малим розміром часток, для попереднього ґрунтування дозволяє значно збільшити адгезію покриття до сухої шкіри. Збільшення сухої адгезії обумовлене утворенням додаткових зв'язків між спорідненими структурами колагену дерми та ППУ, а також більш рівномірним та глибоким прониканням покривної композиції у товщу лицьового шару шкіри. Пароємність покриття має дещо більший показник в порівнянні з варіантом 2.

Фізико-механічні та гігієнічні властивості покриття на шкірі

Показники	Варіант 1	Варіант 2
Адгезійна міцність покриття на шкірі, Н/м:		
– у сухому стані	1832	960
– у мокрому стані	377	843
Стійкість покриття до багаторазового вигину, тис. балів	> 36.12	> 36.12
Стійкість покриття до тертя, оберти		
– мокрого	> 1000	> 1800
– сухого	> 1000	> 4000
Пароємність, %	9.72	8.16

Присутність у складі покривної композиції 3 % АБ в усіх шарах покриття (варіант 2) забезпечує високий рівень адгезії покриття до мокрої шкіри. Це пояснюється, ймовірно, більшою стійкістю дисперсії до дії води, за рахунок високої молекулярної маси а також, збільшенням вмісту жорсткого компонента в покритті та формуванням більш пористої структури покривної плівки.

В цілому, дослідження впливу аніоноактивних ППУ на властивості плівок показало, що їх використання дозволяє отримати покривні плівки з високим модулем еластичності. При отриманні ППУ на стадії диспергування водними розчинами Na^+ ММТ спостерігались зміни структури ППУ та покращення їх фізико-механічних характеристик, а саме, підвищення межі міцності при розриванні та зниження відносного видовження.

Використання дисперсії ППУ для оздоблювання шкір дозволяє сформувати покриття на шкірі з високими експлуатаційними та гігієнічними властивостями. Покриття має високу адгезійну міцність, стійкість до багаторазового вигину та сухого і мокрого тертя.

Нові поліуретанові дисперсії можуть використовуватися самостійно чи суміщено з традиційними зв'язуючими та допоміжними речовинами, а також в комбінації з аніоноактивними поліуретановими чи акриловими дисперсіями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пат. 20281 України МПК7 C08G18/16, C08G18/34. Спосіб одержання аніонних поліуретанових іономерів, які

вододиспергуються. // Ю. В. Савельев, А. Н. Брикова. – Інститут хімії високомолекулярних сполук НАНУ. Опубл. 15.01.2007. Бюл. №1.

2. Щеглов С.Ю., Кленин В.И. Определение параметров сложных дисперсных полимерных систем из спектра мутности // Высокомолекулярные соединения. Серия Б. – 1971. – 13/№12. – С. 2809-2815.

3. Головтеева А. А. Лабораторный практикум по химии и технологии кожи и меха [Текст] : Учеб. пособие для вузов / А. А. Головтеева, Д. А. Куциди, Л. Б. Санкин ; ред. И. П. Страхов. – М. : Легкая и пищевая промышленность, 1982. – 310 с.

УДК 621.32:006.015

ГРИГОРІЙ КОЖУШКО, ЮЛІЯ БАСОВА, ЛЮДМИЛА ГУБА
ГРИГОРИЙ КОЖУШКО, ЮЛИЯ БАСОВА, ЛЮДМИЛА ГУБА
GRIGORY KOZHUSHKO, YULIYA BASOVA, LYUDMILA GUBA

**ПІДВИЩЕННЯ ЕНЕРГОЕКОНОМІЧНОСТІ ТА
ЕКОЛОГІЧНОСТІ СВІЛОТЕХНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В
УКРАЇНІ ШЛЯХОМ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО
РЕГУЛЮВАННЯ**

**ПОВЫШЕНИЕ ЭНЕРГОЭКОНОМИЧНОСТИ И
ЭКОЛОГИЧНОСТИ СВЕТОТЕХНИЧЕСКОЙ ПРОДУКЦИИ В
УКРАИНЕ ПУТЕМ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ ТЕХНИЧЕСКОГО
РЕГУЛИРОВАНИЯ**

**INCREASE ENERGY EFFICIENCY AND
ENVIRONMENTAL ENVIRONMENTAL OF LIGHTING
ENGINEERING PRODUCTION IN UKRAINE THROUGH
DEVELOPMENT OF TECHNICAL REGULATION**

В рішенні Ради національної безпеки України відзначено, що «... основним фактором підвищення енергоекономічності продукції (послуг) в усіх галузях економіки є посилення державної політики ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів та створення ефективно діючої системи державного управління у цій сфері».

Для України, як європейської держави, орієнтиром може стати політика технічного регулювання в ЄС. Об'єктивною необхідністю на даному етапі є розроблення та використання технічних регламентів,

стандартів, процедур оцінки відповідності та ринкового нагляду, які б відповідали світовим тенденціям і забезпечували якість, безпечність, енергоекономічність, яка поступає на внутрішній ринок.

Метою роботи є аналіз досвіду ЄС з підвищення енергоекономічності та безпечності освітлювальної техніки та обговорення шляхів використання механізмів технічного регулювання для підвищення її технічного рівня та зниження споживання електроенергії на освітлення.

Реформування системи технічного регулювання в Україні прискорило як розроблення гармонізованих з міжнародними та європейськими національних стандартів, так і технічних регламентів, що відповідають Директивам ЄС щодо суттєвих вимог стосовно ламп та світлотехнічного обладнання. Постановами КМУ на сьогодні затверджено чотири технічних регламенти, дія яких поширюється на світлотехнічне обладнання [1–4], розроблено більше 90 національних стандартів на основі міжнародних та європейських.

Для подальшого підвищення технічного рівня освітлювальної техніки, що постачається на ринок України, необхідно розробити технічні регламенти на основі Директив Європейського парламенту стосовно вимог енергоефективності окремих видів освітлювального обладнання, обмеженню кількості відходів та повторне використання матеріалів після утилізації, тощо.

Найбільш актуальними є розроблення технічних регламентів на основі таких європейських нормативних документів:

- Регламент ЄС № 244/2009 щодо вимог до екологічності конструкції побутових ламп ненаправленого світла [5] який містить обов’язкові вимоги до характеристик ламп та інформації, яка має надаватись на упаковці, каталогах та офіційних сайтах виробника про ці лампи.

- ✓ Директива 2002/96/ЄС щодо відходів електротехнічного обладнання [6], у якій встановлено вимоги стосовно обмеження кількості відходів, повторного використання матеріалів після утилізації, підвищення екологічних параметрів продукції протягом усього життєвого циклу, а також відповідальності виробників та імпортерів за збір і утилізацію продукції з вмістом шкідливих речовин;

Використання прогресивних Технічних регламентів і міжнародних стандартів, може бути сьогодні одним із найефективніших шляхів підвищення технічного рівня та якості продукції світлотехніки та підвищення енергоекономічності

освітлення в Україні, тому що вони відображають передовий міжнародний науково-технічний досвід.

Сьогодні практично неможливо забезпечити гігієнічно обґрунтований рівень освітлення без застосування розрядних ламп. Тенденція росту споживання світлової енергії вказує на те, що в найближчий час обсяги виробництва розрядних ламп будуть зростати. Але ці лампи створюють екологічні проблеми, вирішення яких потребує суттєвих витрат – всі сучасні розрядні лампи, які використовуються для освітлення вміщують незначну кількість ртуті. Обмеження кількості ртуті в лампах, підвищення їх надійності та строку служби повністю не вирішує проблеми. Відходи сучасних ЛЛ вміщують приблизно 10^{-3} % ртуті, що в 10 разів перевищує гранично допустимі концентрації, тому їх утилізація необхідна як з точки зору забезпечення екологічної безпеки, так із точки зору повторного використання матеріалів.

Фінансування збирання та переробки відходів в різних країнах вирішуються по-різному, наприклад, у США фінансування здійснюють за рахунок місцевих бюджетів, у Німеччині – за рахунок виробників ламп (хоч в кінцевому рахунку ці витрати є складовою частиною ціни на лампи). Але незалежно від джерела фінансування утилізацію потрібно проводити і цю проблему можна вирішувати через механізми технічного регулювання.

Таким чином, впровадження в Україні технічних регламентів на основі Директив ЄС та національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими є запорукою виконання вимог безпечності, енергоекономічності та екологічності світлотехнічної продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про затвердження Технічного регламенту безпеки низьковольтного електричного обладнання: постанова КМУ від 29.10.2009 №1149 // Офіційний вісник України. – 2009. – 06 лл. (№83). – С. 33.
2. Про затвердження Технічного регламенту обмеження використання деяких небезпечних речовин в електричному та електронному обладнанні: постанова КМУ від 03.12.2008 №1057 // Офіційний вісник України. – 2008. – 19 груд. (№94). – С. 13.
3. Про затвердження Технічного регламенту етикетування ламп побутового використання стосовно ефективності споживання

електроенергії: постанова КМУ від 27.12.2008 №1144 // Офіційний вісник України. – 2009. – 12 січня (№100). – С. 351.

4. Про затвердження Технічного регламенту з електромагнітної сумісності обладнання: постанова КМУ від 29.07.2009 №785 // Офіційний вісник України. – 2009. – 10 серп. (№58). – С. 39.

5. Требования к экологической конструкции бытовых ламп с ненаправленным световым излучением – With regard to ecodesign requirements for non-directional household lamps [Электронный ресурс] : [Директива : утвержд. Европарлам. и Советом 18 марта. 2009 г. № 2005/32/EC]. – Режим доступа : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:076:0003:0016:en:pdf>. – 10.12.2014 г.

6. Об отходах электрического и электронного оборудования – Waste Electrical and Electronic Equipment directive (WEEE) [Электронный ресурс] : [Директива : утвержд. Европарлам. 27 янв. 2003 г. № 2002/96/EC]. – Режим доступа к журн. : <http://certforum.ru/New-Approach-Directives/WEEE-Directive-2002-96-EC-CertForum-Ru.pdf>. – 10.12.2014 г.

УДК 635.67

ВИКТОР КОЛТУНОВ, АЛІНА КОВАЛЬ
ВИКТОР КОЛТУНОВ, АЛИНА КОВАЛЬ
VIKTOR KOLTUNOV, ALINA KOVAL

**ВМІСТ СУХОЇ РЕЧОВИНИ КУКУРУДЗИ ЦУКРОВОЇ
ПРИ ДОЗРІВАННІ ПОЧАТКІВ
СОДЕРЖАНИЕ СУХОГО ВЕЩЕСТВА САХАРНОЙ
КУКУРУЗЫ ПРИ СОЗРЕВАНИИ ПОЧАТКОВ
DRY MATTER CONTENT DURING SWEET CORN COBS
RIPENING**

Висвітлені в літературних джерелах дані по хімічному складу кукурудзи цукрової взагалі, та за вмістом сухої речовини окремо, носять великі розбіжності. Деякі автори та довідкові джерела інформації обмежуються лише середнім показником, що мало свідчить про коливання цього показника, який залежить від багатьох факторів, тому що урожай – функція багатьох факторів. Його

величина та якість залежать від сорту, клімату, сукупності погодних умов, складу та властивостей ґрунту, розвитку бур'янів, шкідників і хвороб сільськогосподарських культур, обробітку ґрунту, застосування добрив та гербіцидів і багатьох інших агротехнічних прийомів, факторів і умов, що визначають рівень урожайності використовуваних культур та їх якості [1].

Згідно вищевикладеного стає зрозумілим чому вміст хімічних речовин у сільськогосподарських культурах, у тому числі кукурудзі цукрової на всіх стадіях її стиглості, має великі межі.

Одним із основних показників ступеня стиглості зерна є вміст сухої речовини. В фазі технічної стиглості він коливається в межах 24-30%. Так згідно узагальненим зарубіжним даним [2] кукурудза цукрова в середньому містить 24% сухої речовини. За даними [3, 4] вміст сухої речовини досягає 27.5 %. Відповідно даним Держкомісії по сортовипробуванню цей показник коливається в межах 18.2 – 37.8%, а його середній вміст складає 27.2% [5]. Жоден з вищезазначених авторів не вказує в якій стадії стиглості початків визначали вміст сухої речовини. Процес переходу зі стадії молочної стиглості до повної стиглості, залежно від погодних умов (зокрема температури навколишнього середовища) триває 4-10 днів.

Нами були проведені дослідження швидкості зміни сухої речовини під час дозрівання кукурудзи цукрової, яку вирощували у фермерському господарстві Вінницької області. Цей регіон представляє центральну частину Лісостепу України і представлений чорноземами. Вони мають 4-6% гумусу, реакція ґрунтового розчину нейтральна або близька до нейтральної ($pH = 6-7$), багаті на мінеральний склад. На цих ґрунтах можна отримувати сталі врожаї сільськогосподарських культур з високими товарними якостями. Гібрид кукурудзи Кокані F1, який за нашими даними [6] серед районованих сортів за всіма господарськими і товарознавчими показниками займає перше місце.

Згідно отриманих даних коливання вмісту сухої речовини з початку молочно-воскової і до повної стиглості коливається в таких межах: загальних – 12.28-24.85%, розчинних – 9.28-16.31%, не розчинних – 3.79-8.59%.

Згідно отриманих даних (табл.1), після збирання врожаю середній вміст сухої речовини декількох дослідів склав 17.08%, а через 7 діб вміст підвищився на 12.5%, або 173.18% відносно процента і склав 29.58%, що свідчить про високі темпи дозрівання і перехід зерна від технічної до повної стиглості. Слід відмітити, що

темпи щоденного дозрівання підвищувались протягом 5 днів, а на 6-7 день знижувались, у зв'язку з закінченням процесу дозрівання.

Таблиця 1

Динаміка загальних сухих речовин (ЗСР) кукурудзи цукрової в обгортках залежно від ступеня її стиглості

День визначення	Зона утворення насінні на початку	Вміст ЗСР, %	Вміст ЗСР у середньому по початку, %	Підвищення вмісту ЗСР, %		Щодобове підвищення вмісту ЗСР, %	
				абсолютне	відносне	абсолютного	відносного
1	Основа	16.91	17.08	-	-	-	-
	Середина	18.54					
	Верх	15.79					
2	Основа	19.91	18.06	1.52	108.89	0.76	4.44
	Середина	20.01					
	Верх	16.08					
3	Основа	21.18	20.94	3.86	122.59	1.28	7.53
	Середина	20.85					
	Верх	20.81					
4	Основа	21.10	21.11	4.03	123.59	1.00	5.89
	Середина	22.15					
	Верх	19.72					
5	Основа	21.38	21.10	4.02	123.58	0.80	4.71
	Середина	21.15					
	Верх	20.81					
6	Основа	28.04	27.96	10.88	163.70	1.81	10.61
	Середина	28.59					
	Верх	27.27					
7	Основа	30.93	29.58	12.50	173.18	1.78	10.45
	Середина	31.04					
	Верх	26.79					

Зерно кукурудзи цукрової за вмістом сухої речовини не однорідне по довжині початку. Найбільше сухої речовини утворюється в середній частині (23.19%), трохи менше у його основі (22.77%) і найменше у верхівці (21.03%). Процес накопичення сухої речовини залежить від активності процесів перетворення цукру у крохмаль.

Таким чином, після збирання початків у стадії технічної стиглості, в умовах високих температур, її потрібно реалізувати не більше як за 5 діб, після яких процеси дозрівання значно прискорюються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колтунов В.А. Прогнозування збереження якості продовольчих товарів [Текст] / В.А. Колтунов. – К.: КНТЕУ, 2002. – 199 с.
2. SweetCorn [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hgic.clemson.edu>.
3. Грушка Я. Монография о кукурузе. / Грушка Я.; пер. с чешского М. Н. Умнова. – М.: Колос, 1965. – 751 с.
4. Говоров Н. В. Селекция межлинейных гибридов сахарной кукурузы: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. с.-х. наук: спец. 05.01.06 «Селекция» / Н. В. Говоров– Л., 1969. – 19 с.
5. Карташова Л. В. Товароведение продовольственных товаров растительного происхождения [Текст] / Л. В. Карташова, М. А. Николаева. - М.: "Деловая литература", 2004. –816 с.
6. Коваль А., Дідух Н. Господарсько-товарознавча оцінка районованих в Україні сортів кукурудзи цукрової [Текст] / А. Коваль, Н. Дідух // Товари і ринки. Міжнародний науково-практичний журнал. – 2014. - №2 (18). – С. 61-70.

УДК 635.67

ВИКТОР КОЛТУНОВ, АЛІНА КОВАЛЬ
ВИКТОР КОЛТУНОВ, АЛИНА КОВАЛЬ
VIKTOR KOLTUNOV, ALINA KOVAL

ДИНАМІКА ЦУКРУ КУКУРУДЗИ ЦУКРОВОЇ ПРИ ДОЗРІВАННІ ПОЧАТКІВ ДИНАМИКА САХАРА КУКУРУЗЫ САХАРНОЙ ПРИ СОЗРЕВАНИИ ПОЧАТКОВ CHANGES OF SUGAR SWEET CORN DURING CORNCOBS RIPENING

Найбільш динамічною групою речовин в зерні кукурудзи цукрової являються вуглеводи. У рослинній сировині частка цукру від загальної кількості розчинних сухих речовин становить біля 80%. Встановлено, що солодкість сахарози становить 1.0%, глюкози – 0.76% і фруктози – 1.56. Вміст органічних кислот і якісний склад цукру формують смак плодів та овочів.

Якщо солодкість глюкози умовно прийняти за 1, то солодкість сахарози становитиме 1.45, фруктози – 2.2. Отже, смакове відчуття солодкості плодів та овочів залежить не тільки від вмісту цукру, але і від їх виду. Проте, слід відмітити, що співвідношення цукру в плодах і овочах навіть одних і тих же сортів залежить від умов вирощування і ступеня їх стиглості, тобто не є стабільним. Ще більша різниця існує в межах сортів. Зерно кукурудзи цукрової багате найбільш повноцінними, швидко засвоюваними формами білка.

За В.А. Домарецьким (2011), якщо солодкість сахарози (звичайного цукру) взяти за 1, то солодкість фруктози становить 1.73, інвертного цукру – 1.3, глюкози – 0.74, галактози – 0.32, рафінози – 0.23, галактози – 0.16.

Багато цукрів дуже гігроскопічні, але цей показник характеризує окремі види цукру по-різному. Найбільшу гігроскопічність має фруктоза, меншу – сахароза і ще меншу – глюкоза, тобто розділяється в такому порядку, як і за ступенем стиглості.

Отже, насиченість водою клітин залежить від співвідношення сахарози, глюкози і фруктози, а білки які є складовою плазми клітин, зумовлюють значною мірою воду утримуючу властивість тканин, тобто явище тургору клітин.

Цукрова кукурудза відрізняється від інших овочів, за перетворенням цукру у крохмаль і навпаки. У нестиглих овочах міститься багато крохмалю, який при їх дозріванні перетворюється в цукор, наприклад у бульб. Зворотний процес відбувається в зерні кукурудзи цукрової, тобто цукор перетворюється в крохмаль, але при цьому погіршуються смакові якості, а при повному досяганні вона стає неїстівною. Крім того, кукурудза цукрова відрізняється не тільки високим вмістом крохмалю, в зернах багато незамінних амінокислот – лізину та триптофану [1]. Вміст крохмалю слугує одним із показників споживчої стиглості кукурудзи, чим його менше, тим вища якість початків при умові сформованості зерна (табл. 1).

Згідно таблиці втрати всіх форм цукру значно зростають з п'ятої доби від початку молочно-воскової стиглості. Особливо спостерігаються великі втрати сахарози, які досягають 83-87%. Вміст інвертного цукру перші три доби зростає, а з 5 дня вміст всіх видів цукру став різко знижуватись і залишився на одному місці.

Динаміка вмісту цукру (%) кукурудзи цукрової залежно від швидкості її дозрівання

День Визна- чення	Вид цукру	Вміст цукру в партії, що надійшла , %	Вміст цукру на день визначення , %	Зміна цукру, % + або -		Щодобова зміна, % + або -	
				абсолютни й	відносни й	Абсолютни й	відносни й
1	Загальний	3.52	3.63	+0.11	+3.13	+0.11	+3.13
	Сахароза	0.72	0.60	-0.12	-16.70	-0.12	-16.70
	Інвертний	2.80	3.03	+0.23	+8.21	+0.23	+8.21
2	Загальний	3.52	3.29	-0.23	-6.53	-0.12	-3.27
	Сахароза	0.72	0.28	-0.44	-61.11	-0.22	-30.56
	Інвертний	2.80	3.01	+0.21	+7.50	+0.11	+3.75
3	Загальний	3.52	3.12	-0.40	-11.36	-0.13	-3.79
	Сахароза	0.72	0.15	-0.57	-79.17	-0.19	-26.39
	Інвертний	2.80	2.97	+0.17	+6.07	+0.06	+2.02
4	Загальний	3.52	3.16	-0.36	-10.13	-0.09	-2.56
	Сахароза	0.72	0.26	-0.46	-63.89	-0.12	-15.97
	Інвертний	2.80	2.90	+0.10	+3.57	+0.03	+0.89
5	Загальний	3.52	2.40	-1.12	-31.82	-0.22	-6.36
	Сахароза	0.72	0.09	-0.63	-87.50	-0.13	-17.5
	Інвертний	2.80	2.31	-0.49	-17.50	-0.10	-3.50
6	Загальний	3.52	2.38	-1.14	-32.39	-0.19	-5.40
	Сахароза	0.72	0.08	-0.64	-88.89	-0.11	-14.82
	Інвертний	2.80	2.30	-0.50	-17.86	-0.18	-2.98
7	Загальний	3.52	2.48	-1.04	-29.55	-0.15	-4.22
	Сахароза	0.72	0.12	-0.60	-83.33	-0.09	-11.90
	Інвертний	2.80	2.36	-0.44	-15.71	-0.34	-2.24

Цей факт пояснюється на наш погляд тим, що зіграв «ефект захисту» і зернятка активізували свою діяльність, на одержання відповідних поживних речовин зі стержня початку, для повноцінного процесу дозрівання, а також тим, що вже утворилась відповідна кількість крохмалю і розпад цукру на його утворення зменшився.

Таким чином, достатня кількість цукру, яка впливає на смакові якості зерна при кулінарній обробці може триматись лише 3-4 доби після переходу з початку технічної стиглості до її завершення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Болотських О.С. Енергоефективні елементи технології вирощування кукурудзи цукрової [Текст]/ О.С. Болотинських, Н.О. Дідух// Настоящийхозяин. – 2011. – №9. – С.26–29.

ВІКТОР КОЛТУНОВ, ВАЛЕНТИНА ВАЩЕНКО
ВИКТОР КОЛТУНОВ, ВАЛЕНТИНА ВАЩЕНКО
VIKTOR KOLTUNOW, VALENTINA VASHCHENKO

ТЕХНОЛОГІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ СОРТІВ ГРЕЧКИ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА СОРТОВ ГРЕЧКИ TECHNOLOGICAL PROPERTIES OF GRADES BUCKWHEAT

Гречка заготовляється і постачається для виробництва крупи. При продажу гречки безпосередньо на крупзавод показники якості мусять бути витриманими згідно відповідного стандарту. У випадку недотримання норм, клас гречки визначається зі значенням найгіршого показника.

Гречка, яка вирощена без застосування пестицидів і призначена для дитячого харчування повинна відповідати вимогам 1-го класу, не мати пророслих зерен, а кислотність мати не більше 4 градусів. Вміст токсичних елементів, мікотоксинів, пестицидів не повинен перевищувати допустимих рівнів.

Технічні вимоги до гречки складаються з базисних норм, заготівельних норм для 1, 2 і 3 класів і постачальних норм для цих класів. Отже, вимоги для гречки, яка заготовляється для виробництва круп високі, а їх виконання пов'язане з можливістю сортів, які спроможні максимально дати можливість для сформування найвищих технологічних критеріїв.

В Україні вирощують 22 сорти гречки, які значно різняться за технологічними властивостями (табл.1). Так, залежно від сорту вихід крупи з одержаного врожаю можливий в межах 69-95%; вирівняність зерна коливається від 52 до 95%; плівчастість 18-25%; маса 1000 зерен 24-37г; натура зерна 590-645 г/л; вміст білка 13,9-18%.

Як видно з таблиці 1 показники якості не завжди корелюють з врожайністю. Низька врожайність не вигідна аграрію, а низькі технологічні показники не вигідні переробнику.

За виходом крупи найбільш доцільно використовувати сорт Ювілейна 100 (80-95%), але цей сорт має низьку врожайність (17,9 ц/га) і його не вигідно вирощувати. За виходом крупи також виділяються сорти Сумчанка (78-79%), Кара-Даг (73-79%), Дев'ятка (75,5%), Лілея (74-77%), Рубра (74-77%), Син-3/02 (75-76%), але не всі вони мають достатньо високі показники білка в зерні.

Середній вміст білка українських сортів гречки знаходиться на рівні 15,5%. А тому, в комплекс показників якості і придатності зерна гречки для виготовлення крупи необхідно включати показник, який переважає або дорівнює середньому значенню.

Таким чином, за комплексом найважливіших показників найбільш конкурентоздатними на аграрному ринку є сорти: Зеленоквіткова 90, Сумчанка та Син – 3/02.

Таблиця 1

Технологічні властивості районованих сортів гречки

Сорт	Вміст білка, %	Натура зерна, г/л	Маса 1000 зерен, г	Плівчастість, %	Вирівняність, %	Вихід крупи, %
1	2	3	4	5	6	7
Антарія	16	597-605	28-29	21-22	92	78
Амазонка	14,9	610	30-32	23,6	88-92	71
Вікторія	15,5-18,0	608-645	24-28	20-26	65-75	69-74
Дев'ятка	14,8-15,3	612	30-36	20,9	52,4	75,5
Дикуль	16,2	590	28-32	20,1	64,5	72,9
Єлена	14	627	31-32	22-23	89-90	72-74
Зеленоквіткова 90	15-16	620-625	23-28	22-23	70-80	72-73
Іванна	16	618-620	24-27	18-20	85-96	73-79
Крупинка	15-16	630-640	24-27	18	85-96	73-79
Кара-даг	12,9-14,6	550	34-37	24-25	95-99	73-75
Крупнозелена	16	590-610	28-32	21-23	82-85	71-73
Лілея	13,9 -15	620	28-29	22-24	89-91	74-77
Оранта	15,7-16,1	595	28-29,3	21,5-22,2	88-90	74,9-79,1
Роксолана	15-16	610	33-34	24-25	87-94	72-73
Рубра	16	600-610	25-29	21-22	81	74-77
Сумчанка	15-16	630-640	28-30	19-22	87-95	79-78
Степова	16,2	612	25-28	20-21	80-85	72-73
Син– 3/02	15,8-16,1	605	26-29	22	88-90	75-76
Слобожанка	16-17	598-610	26-27	20-22	78-88	74-77
Українка	14-15	590	28-29	21-22	87,3-94,5	75-77,5
Ювілейна 100	15-16	600-610	30-31	19,8	85-90	80-95
Ярославна	15-16	630-640	29-30	19-20	85-90	75
Середнє значення	15,5	609,5	28,1	21,4	80,1	75,2

ВІКТОР КОЛТУНОВ, ВАЛЕНТИНА ВАЩЕНКО
ВИКТОР КОЛТУНОВ, ВАЛЕНТИНА ВАЩЕНКО
VIKTOR KOLTUNOW, VALENTINA VASHCHENKO

**УРОЖАЙНІСТЬ ГРЕЧКИ, ЯК ФАКТОР НАСИЧЕНОСТІ
РИНКУ
УРОЖАЙНОСТЬ ГРЕЧКИ, КАК ФАКТОР
НАСЫЩЕННОСТИ РЫНКА
YIELD CAPACITY OF BUCKWHEAT, AS A FACTOR
OF MARKET SATURATION**

Гречка належить до родини гречкових (Polygonaceae), до роду *Fagopyrum Gaertn.*, який представлений декількома видами. Важливіший з них – культурна гречка *F. esculentum Moench.*, яку вирощують в Україні для одержання зерна і як медоносну рослину.

Гречка є важливою, цінною і, при хорошому врожаї, високоприбутковою культурою. Гречана крупа (ядриця, проділ) характеризується великою поживністю і високими смаковими, дієтичними, споживними властивостями. Вміст білку в гречаній крупі сягає 12-13%, крохмалю 65%, 3% олії, 3% мінеральних речовин, 0,3% цукру. Вона багата корисними для організму людини з'єднаннями фосфору, заліза, кальцію, міді, а також лимонної, яблучної і щавелевої кислотами, які сприяють кращому засвоєнню їжі. Зерно містить також незамінні амінокислоти, вітаміни групи В, Р, має лікувальні властивості, а тому користується попитом у населення.

Білки гречки, які складаються переважно з глобуліну і глютеліну, більш повноцінні, ніж білки хлібних злаків, і за поживністю і засвоюваністю не поступаються білкам зернових бобових [1].

Сучасний асортимент гречаної крупі представлений достатньою кількістю виробників, проте не вся продукція, яка надходить до споживача є відповідної якості.

Основними якісними характеристиками сортів є маса 1000 зерен, урожайність, коефіцієнт розварюваності, плівчастість, вихід крупі, вирівняність, які у свою чергу також впливають на якість виготовленої крупі.

На формування споживних властивостей гречаної крупи впливають такі фактори як: якість сировини, а саме гречки, яка використовується при її виготовленні, споживні властивості сорту гречки, плоду та технологія виготовлення. Залежно від урожайності, вегетаційного періоду, розміру зерен, плівчастості і виходу крупи гречка поділяється на ботанічні сорти [2].

Економічна та енергетична ситуації, які складаються в сільському господарстві, доводять, що отримувати високі і сталі врожаї всіх культур можна лише за наявності у виробництві сортів, адаптованих до різних ґрунтово - кліматичних умов. Сорт є важливим чинником середовища [3].

Ґрунтово-кліматичні умови України цілком благо приємні для вирощування зернових культур. Основні площі посіву гречки концентруються в західному та центральному регіонах країни [4].

До реєстру сортів на 2014 рік занесено 15 сортів, але в умовах виробництва вирощують 22 сорти, характеристику яких наведено у табл.1.

Таблиця 1

**Групування сортів гречки за потенційною врожайністю
залежно від ґрунтово-кліматичної зони**

Групування сортів за врожайністю, ц/га	Кількість сортів, шт.		
	Степ	Лісостеп	Полісся
15-20	2	4	2
20-25	5	5	3
25-30	1	0	2
30-35	3	3	2
35-40	2	4	2

В Україні щорічно посіви гречки займають біля 300 тис.гектарів, валовий збір її при середній врожайності 8,7 ц/га складає біля 240 тис.т, що на душу населення припадає всього лише 5 кг.

Гречку сіють у всіх ґрунтово-кліматичних зонах України. Згідно даних сортовипробування урожайність сортів коливається в межах 17,4 – 40,0 ц/га, а тому резерви виробництва зерна гречки дуже великі, які можна вирішити за рахунок виробництва

високоврожайних сортів, які є у всіх ґрунтово-кліматичних зонах країни.

Групування сортів гречки за потенційною врожайністю залежно від ґрунтово-кліматичних зон (табл.1) показало, що можна звільнитись від сортового баласту, врожайність якого знаходиться в межах від 15 до 30 ц/га.

Дані таблиці 2 свідчать, що є достатня кількість сортів які мають стабільну врожайність більше 30 ц/га. До таких сортів відносяться Вікторія (38,5 ц/га), Дев'ятка (38-40 ц/га), Єлена (39,0 ц/га), Зеленоквіткова (35 ц/га), Крупнозелена (33,5 -37,4 ц/га), Лілея (39,5 ц/га), Роксолана (37 ц/га), Сумчанка (34 – 38 ц/га), Син 3/02 (35,8 ц/га). Якщо взяти за середню врожайність 35 ц/га то з 300 тис.га при належній агротехніці можна одержати 1,05 млн.т зерна гречки, виробництво якої на душу населення буде становити 23 кг.

Таблиця 2

Урожайність районованих сортів гречки

Сорт	Урожай- ність, ц/га	Сорт	Урожай- ність, ц/га	Сорт	Урожай- ність, ц/га	Сорт	Урожай- ність, ц/га
Антарія	18,6-36,8	Зелено- квіткова 90	35,0	Оранта	20,2-32,6	Слобо- жанка	18-21
Амазонка	22,1-25	Іванна	20-25	Роксола- на	37	Українка	20,1-36
Вікторія	38,5	Крупинка	20,5-22,3	Рубра	30	Ювілей- на 100	17,9
Дев'ятка	38-40	Карадаг	39,1	Сумчан- ка	34-38	Ярослав- на	23,4
Дикуль	17,4-22,4	Крупнозе- лена	33,5-37,4	Степова	32		
Єлена	39,0	Лілея	39,5	Син– 3/02	35,8		

Логістика такого врожаю дозволить не тільки наситити ринок України гречаним борошном, крупою, але і мати великий експортний потенціал.

Стабільний ринок гречки залежить від рівномірності постачання якісного зерна, а це можливо тільки при умові його зберігання. Тому гречку зберігають і перевозять роздільно за класами в сухих приміщеннях. Також враховують стан вологості та категорії за засміченістю.

Таким чином, для всіх зон найбільш придатні сорти які дають гарантований урожай гречки 30 – 40 ц/га це : Антарія, Оранта, Син – 3/02 та Українка; а також для зони Лісостепу ще і сорти – Вікторія, Дев'ятка, Єлена та Лілея; для зони Степу – Дев'ятка; і для зони Полісся – Вікторія, Єлена та Лілея.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колтунов В.А. Продовольча сировина: підручник / В.А. Колтунов. - : Київ. нац. торг.-екон.ун-т, 2009. – 268 с.
2. Демиденко П.М. Гречка – цінна круп'яна культура / Демиденко П.М. – Дн.: Промінь, 1972. – 100 с.
3. Гончарук А.В. / Селекція подольських сортів гречихи, Черновцы : Рута, 1999.д - 120 с.
4. Повадюк О.Н., Розумович П. О., Камінський /Якість гречаних круп, як її підвищити// Зерно і хліб. - № 2, -1998, -С. 22-23

УДК 667.6

ВОЛОДИМИР КОМАХА, ВАЛЕНТИН СВИДЕРСЬКИЙ
ВЛАДИМИР КОМАХА, ВАЛЕНТИН СВИДЕРСКИЙ
VOLODYMYR KOMAKHA, VALENTYN SVIDERSKYU

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ ВЗАЄМОДІЇ В СИСТЕМАХ МОДИФІКОВАНИЙ КАРБОНАТНИЙ НАПОВНЮВАЧ – ПЛІВКОУТВОРЮВАЧ ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОЦЕССОВ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ В СИСТЕМАХ МОДИФИЦИРОВАННЫЙ КАРБОНАТНЫЙ НАПОЛНИТЕЛЬ – ПЛЕНКООБРАЗОВАТЕЛЬ STUDY OF INTERACTION PROCESS IN THE MODIFIED CARBONATE FILLER – BYNDER SYSTEMS

Одним із перспективних напрямків розвитку лакофарбової промисловості є підвищення економічності та екологічності продукції. Тому значна увага приділяється використанню нешкідливих та недорогих білих наповнювачів, таких як карбонати, у складі водно-дисперсійних фарб. Однак, карбонатні наповнювачі характеризуються високою поверхневою енергією, що ускладнює процес їх диспергування в матриці полімеру [1]. Ця проблема може бути вирішена шляхом механохімічної активації карбонатів. Нами

було встановлено можливість підвищення процесів взаємодії в системах наповнювач – плівкоутворювач шляхом цілеспрямованого модифікування поверхні карбонатів метилсиліконатом калію (ГКЖ-11К) та акрилатом натрію (ВУК 155).

ІЧ-спектри систем на основі крейди марки МТД-2, модифікаторів і акрилового полімеру характеризуються зменшенням інтенсивності смуг поглинання адсорбованої води на 25-30% у порівнянні з вихідною крейдою та появою нових в діапазоні 2996-2945 см^{-1} . Інтенсивність смуг відповідальних за валентні коливання зв'язків $\text{C}=\text{O}$ спадає до 50%. Остання закономірність спостерігається і після видалення надлишку плівкоутворювача, тоді як кількість адсорбованої води зростає приблизно на третину.

У системах на основі крейди марки ММС-1 фіксується неоднозначна зміна ІЧ-спектрів. При використанні метилсиліконату калію в поєднанні з акриловим плівкоутворювачем інтенсивність смуг поглинання адсорбованої води зменшується на 25%. Ще більш інтенсивно це відчувається в процесі відмивання. Зміщення їх складає від 34 см^{-1} в бік збільшення першому випадку до зменшення до 40 см^{-1} в другому.

Отже, взаємодія між наповнювачами, модифікаторами та плівкоутворювачем відбувається за участі адсорбованої води та зв'язків $\text{C}=\text{O}$ карбонатів [2].

Дані ІЧ-спектроскопії добре корелюються з результатами досліджень адсорбційних властивостей модифікованих карбонатних наповнювачів (табл. 1).

Таблиця 1

Адсорбційні властивості модифікованих карбонатів

Наповнювач	Модифікатор	Питома адсорбція, мг/г	
		полімеру	води
МТД-2	—	98	270
	ГКЖ-11К	160	88
	ВУК 155	154	95
ММС-1	—	131	327
	ГКЖ-11К	184	164
	ВУК 155	98	270

Аналіз отриманих свідчить, що найбільшу спорідненість до акрилового плівкоутворювача виявляє крейда ММС-1. Безумовно, це пов'язано з високими значеннями питомої поверхні [3]. Крім того, для

цього карбонату характерні найнижче значення умовного тангенса кута діелектричних втрат та найвище – коефіцієнта фільтрації (табл. 2).

Таблиця 2

Властивості поверхні модифікованих карбонатів

Наповнювач	Модифікатор	Питома ефективна поверхня, $\text{см}^2/\text{см}^3$		Коефіцієнт фільтрації, K_f , $10^{-6} \text{ см}^3/\text{см}^2 \cdot \text{с} \cdot \text{Па}$		Умовний тангенс кута діелектричних втрат, $\text{tg} \delta$
		вода	бензол	вода	бензол	
МТД-2	–	1.34	0.96	0.231	0.454	0.062
	ГКЖ-11К	1.06	1.28	0.179	0.524	0.013
	ВУК 155	1.13	1.21	0.171	0.536	0.014
ММС-1	–	2.6	1.83	0.213	0.541	0.053
	ГКЖ-11К	1.63	2.43	0.182	0.596	0.021
	ВУК 155	1.98	2.27	0.178	0.606	0.021

При значеннях $\text{tg} \delta = 0.053$ і $K_f = 0.541 \cdot 10^{-6} \text{ см}^3/\text{см}^2 \cdot \text{с} \cdot \text{Па}$, та питомій поверхні $3.3 \text{ м}^2/\text{г}$ адсорбція акрилового полімеру карбонатом ММС-1 становить 131 мг/г . Менш активним по відношенню до полімеру виступає карбонат МТД-2, величина питомої поверхні якого становить $1.45 \text{ м}^2/\text{г}$, а $\text{tg} \delta = 0.062$ та $K_f = 0.164 \cdot 10^{-6} \text{ см}^3/\text{см}^2 \cdot \text{с} \cdot \text{Па}$. Тобто, серед факторів, які впливають на величину адсорбції полімеру, більш істотний вплив у порівнянні зі значенням питомої поверхні карбонатів виявляють енергетичні та фільтраційні властивості досліджуваних наповнювачів [4].

Внаслідок модифікації питома поверхня наповнювачів та коефіцієнт фільтрації по бензолу зростають, а по воді – зменшуються, разом із тим змінюється енергетичний стан поверхні, що підтверджується зменшенням значень $\text{tg} \delta$. Таким чином, досягається зниження питомої адсорбції води та збільшення адсорбції полімеру [5, 6].

Адсорбція акрилового полімеру карбонатами модифікованими метилсілконатом калію вища, ніж при використанні акрилату натрію. Крейда ММС-1, оброблена метилсілконату калію, характеризується вищими значеннями адсорбції полімеру порівняно з

МТД-2. Значення адсорбції полімеру порівняно із вихідними матеріалами збільшується на 30-60% в залежності від марки крейди.

Значення питомої адсорбції води та полімеру крейдами модифікованими акрилатом натрію змінюються в меншій мірі, ніж при використанні метилсиліконату калію. Величина адсорбції полімеру порівняно із вихідними матеріалами збільшується на 57 % у випадку МТД-2 та 35 % у випадку ММС-1.

Механохімічна активація поверхні карбонатів дозволяє підвищити взаємодію в системі наповнювач – плівкоутворювач. Дані ІЧ-спектроскопічного аналізу підтверджують підвищення рівня взаємодії шляхом утворення нових хімічних зв'язків. Вирішальним фактором, що впливає на адсорбційну активність карбонатів по відношенню до плівкоутворювача, тобто визначає їх сумісність з полімером, є фільтраційні властивості та енергетичний стан поверхні наповнювачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Свідерський В.А. Властивості поверхні карбонатних наповнювачів / Т.А. Караваєв, В.А. Свідерський, І.В. Земляной // Вісник Черкаського державного технологічного університету. Серія: технічні науки. — 2012. — №4. — С.95-100.
2. Мережко Н.В. Исследование процессов взаимодействия в системе наполнитель - эпоксидно-акриловый пленкообразователь / Н. В. Мережко, Р. Г. Домниченко // Журнал «Технологический аудит и резервы производства» 2013. — №5/1— С. 7-9.
3. Moczo J. Adsorption of surfactants on CaCO_3 and its effect on surface free energy / J. Moczo, E. Fekete, B.Pukanszky // Progress in Colloid and Polymer Science. — 2004. — № 125. — pp. 134-141.
4. Липатов Ю.С. Адсорбция полимеров / Ю.С.Липатов, Л.М. Сергеева. — К.: Наукова думка, 1972. — 196 с.
5. Свідерський В.А. Реологічні властивості модифікованих акрилових дисперсій / В.А. Свідерський, В.О. Комаха // Товари і ринки. — 2014. — №2. — С. 156-162.
6. Комаха В.О. Реологічні властивості водних суспензій карбонату кальцію модифікованих ПАР // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Технічні науки». — 2014. — №2 (73). — С. 43-48.

ВАСИЛЬ КОРОТЕЦЬКИЙ
ВАСИЛИЙ КОРОТЕЦЬКИЙ
VASIL KOROTETSKY

**ШЛЯХИ СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ ГАЛУЗІ РИБНОГО
ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ
ПУТИ СТРУКТУРНОЙ ПЕРЕСТРОЙКИ ОТРАСЛИ РЫБНОГО
ХОЗЯЙСТВА УКРАИНЫ
DIRECTIONS OF STRUCTURAL ALTERATION OF
FISH INDUSTRY OF UKRAINE**

Метою роботи є визначення та наукове обґрунтування шляхів структурної перебудови галузі рибного господарства України для забезпечення сталого розвитку держави.

Всі зовнішні та внутрішні глобальні фактори спаду економіки країни в цілому і затяжної рецесії галузі рибного господарства мають у своїй основі суб'єктивне походження:

- відмова уряду від безпосереднього управління галуззю рибного господарства (шляхом ліквідації у 2000 році Державного комітету рибного господарства України);
- реструктуризація галузі по «непрозорих» схемах;
- відсутність дієвих механізмів підтримки вітчизняних рибогосподарських підприємств;
- інертність щодо укладання міжурядових угод на видобуток риби в зонах іноземних держав і конвенційних водах;
- припинення експедиційного лову у районах Світового океану, які багаті промисловими запасами риби й морепродуктів;
- скасування дотацій і кредитів під сезонний характер і тривалий промисловий цикл;
- скасування дотацій на вирощування рибопосадкового матеріалу;
- розрив горизонтальних і вертикальних зв'язків між підприємствами та системою управління, тощо.

Комплекс цих негативних факторів спричинив порушення системи управління рибним господарством як цілісним комплексом, втрату традиційних районів рибальства в закордонних водах, фактичне припинення робіт по відтворенню рибних запасів і відновленню рибогосподарського потенціалу водойм України, фінансову неспроможність і стагнацію рибогосподарських підприємств, інноваційну відсталість при старінні устаткування та технологій, занепад традиційних рибогосподарських регіонів, продовольчу залежність

від не виправдано вартісного імпорту риби і рибопродуктів, зменшення споживання риби на душу населення.

В даний час Держрибагенство може контролювати не більше як 5% потенціалу галузі, оскільки не має фактично механізмів впливу на інші 95% підприємств. Зазначений чинник є основною причиною рецесії галузі рибного господарства України.

Вказані тенденції в національному рибальстві та аквакультури не можуть забезпечити внутрішній ринок України необхідною рибною продукцією гарантованого рівня якості та безпечності, набувають загрозливого характеру, негативно впливають на економічний потенціал і залежність держави від рибного імпорту [3].

З метою виходу з кризи галузі рибного господарства України нами було розроблено Проект (концепцію) [3].

Проект спрямований перш за все на створення сприятливих умов для значного нарощування рибогосподарських потужностей водойм і зростання національного виробництва рибної продукції для повного забезпечення всіх (в перше чергу найбільш дефіцитних) прошарків населення в обсягах, достатніх для науково обґрунтованих норм споживання ($\approx 20\div 25$ кг/рік на душу населення) [4].

Виходячи із зазначеної головної цілі роботи галузі – забезпечення продовольчої безпеки країни, стратегічним завданням повинна стати її повномасштабна структурна перебудова, яка допоможе:

- використовувати з найбільшою ефективністю можливості водойм України по природному і штучному відновленню;
- забезпечити сталий розвиток рибогосподарських підприємств.
- адаптувати діюче законодавство до сучасних умов господарювання, забезпечивши оптимальні умови розвитку галузі рибного господарства України;
- залучити для розвитку рибогосподарських підприємств кошти іноземних і вітчизняних інвесторів;
- оновити основні фонди підприємств на основі широкого впровадження у галузеве виробництво досягнень науки і техніки, сучасних технологій видобутку, збереження, транспортування і переробки риби;
- підвищити ефективність використання рибних запасів шляхом раціонального управління, забезпеченням їх довгострокового збереження, відтворення і належної охорони;
- підвищити якість і розширити асортимент рибної продукції, доступної для широких верств населення;
- розвивати міжнародне і науково-технічне співробітництво та зовнішньоекономічні зв'язки в галузі рибного господарства, здійснювати євроінтеграційні процеси;

➤ гармонізувати законодавство України щодо функціонування галузі до норм ЄС та інших провідних країн світу.

Таким чином, насичення ринку рибопродукції в Україні повинно досягатися за рахунок розвитку національного виробництва. Імпорт окремих видів рибних товарів доцільно контролювати обґрунтованими митними тарифами.

Проведення структурної перебудови в галузі повинно сприяти створенню справжнього власника виробництва, зацікавленого у випуску якісної рибної продукції для національного ринку. Для цього треба використовувати інструменти реструктуризації підприємств, такі як акціонування, передача у власність або у довготермінову оренду засобів і знарядь виробництва, врегулювання питання власності та оренди рибогосподарських водойм різними за формою власності користувачами.

Втілення нового підходу до управління галуззю повинно базуватися на відкритості та справедливості у прийнятті рішень, участі в законотворчій роботі всіх працівників галузі, протидії і боротьбі із корупційним стилем управління і господарюванням у галузі, проявами якого є здирництво, хабарництво, «непрозорість» прийняття рішень, надання привілеїв наближеним особам і переслідування конкурентів.

Отже, головною метою структурної перебудови галузі рибного господарства України повинно стати створення такої інноваційної моделі устрою галузі, яка зможе забезпечити розвиток ефективного законодавчого, фінансового і виробничого простору для стрімкого становлення національного виробництва конкурентоспроможної, якісної рибопродукції та її реалізації на ринку України і поза її межами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Норми споживання риби та рибо продукції в Україні : сайт Української Аграрної Конфедерації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agroconf.org>
2. Рибне господарство : сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Мазаракі А.А. Модернізація системи державного управління в галузі рибного господарства / А.А. Мазаракі, В.П. Коротецький, О.В. Сидоренко // Наук. зб. «Інтегроване управління водними ресурсами». – К. : ДИА. – 2013. – №1. – С. 13-25.
4. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України : стат. зб. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uga-port.org.ua/sites/default/files/zb_spog_2012.pdf

НИНА МЕРЕЖКО, ОЛЬГА ШУЛЬГА
 NIINA MEREZHKO, OLGA SHULGA

**РЕОЛОГИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ СТИРОЛ-АКРИЛОВИХ
 ВОДНИХ ДИСПЕРСІЙ НАПОВНЕНИХ КАОЛІНАМИ
 РЕОЛОГИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА СТИРОЛ-АКРИЛОВЫХ
 ВОДНЫХ ДИСПЕРСИЙ НАПОЛНЕННЫХ КАОЛИНАМИ
 RHEOLOGICAL PROPERTIES OF STYRENE-ACRYLIC
 AQUEOUS DISPERSIONS FILLED WITH KAOLINS**

Реологічні характеристики водно-дисперсійних фарб тісно пов'язані з дисперсністю та природою поверхні частинок наповнювачів [1]. Каолін – нешкідливий, нетоксичний матеріал є альтернативним компонентом водно-дисперсійних фарб. Встановлення параметрів каолінів, які визначають реологічну поведінку наповнених полімерних водних дисперсій, дозволить формувати і регулювати експлуатаційні властивості фарб на їх основі. Нами були дослідженні стирол-акрилові водні дисперсії наповнені збагаченими каолінами типу КС-1 Просянівського і Глуховецького родовищ України.

Аналіз дисперсності досліджуваних наповнювачів показав, що за вмістом найбільш тонкодисперсних частинок (менше 2 мкм) превалююче положення займає просянівський каолін (табл. 1).

Таблиця 1

Дисперсний склад каолінів

Наповнювач	Вміст фракцій, %				
	0-2 мкм	2-5 мкм	5-10 мкм	10-20 мкм	Більше 20 мкм
Глуховецький КС-1	1.4	58.1	33.3	5.3	1.9
Просянівський КС-1	4.4	24.3	53.4	11.1	6.8

Переважає кількість частинок досліджуваних каолінів має розмір до 10 мкм. Більша дисперсність притаманна глуховецькому каоліну: вміст фракції з розміром частинок 2-5 мкм становить 58.1% проти 24.3% у просянівського.

З гранулометричними характеристиками каолінів тісно пов'язані властивості їх поверхні: питома ефективна поверхня просянівського

каоліну більша, ніж у глуховецького, і відповідно вища змочуваність при натіканні як по воді, так і по бензолу (табл. 2).

Таблиця 2

Властивості поверхні каолінів

Каолін	Змочування при натіканні, 10^{-6} $\text{см}^3 \cdot \text{с} / \text{г}$		Питома ефективна поверхня, $\text{м}^2 / \text{г}$		Крайовий кут змочування водою, град
	вода	бензол	вода	бензол	
Глуховецький КС-1	0.024	0.194	36.0	17.0	47
Просянівський КС-1	0.058	0.236	49.6	18.7	43

Вища ефективна питома поверхня та значний вміст тонкодисперсних фракцій просянівського каоліну обумовлюють утворення більшого числа контактів в його системі з полімерною дисперсією [2, 3]. Саме тому система просянівський каолін – водна дисперсія полімеру характеризується вищим значенням шведівської в'язкості, що вказує на переважаюче утворення найбільш міцного типу контактів частинок (табл. 3).

Таблиця 3

Структурно-механічні характеристики систем каолін – водна дисперсія полімеру

Стирол-акрилова дисперсія каоліну	Умовна статична межа плинності, R_{k1} , 10^{-1} Па	Шведівська в'язкість, η_0 , 10^{-1} Па·с	Статична пластичність, R_{k1}/η_0 , с^{-1}
Глуховецького КС-1	8.5	3	2.83
Просянівського КС-1	34	3.2	10.6

Система глуховецький КС-1 – водна дисперсія полімеру має меншу кінетичну стійкість, ніж система просянівський КС-1 – водна дисперсія полімеру. При менших значеннях умовної динамічної межі плинності та бінгамівської в'язкості суспензія глуховецького каоліну характеризується значно більшою плинністю та динамічною пластичністю порівняно із суспензією просянівського каоліну, відповідно 35.7 проти 13 та 23.21 проти 9.35 (табл. 4).

Таблиця 4

Реологічні показники систем каолін – водна дисперсія полімеру

Стирол-акрилова дисперсія каоліну	Умовна динамічна межа плинності, $R_{k2}, 10^{-1} \text{ Па}$	Бінгамівська в'язкість, $\eta^*, 10^{-1} \text{ Па}\cdot\text{с}$	Динамічна пластичність, $\Psi \cdot 10^2, \text{ с}^{-1}$	Плинність $1/\eta^*$
Глуховецького КС-1	65	0.028	23.21	35,7
Присянівського КС-1	72	0.077	9.35	13

Основним показником, що відображає реологічні властивості фарю, є в'язкість [3]. Каолін надає водним дисперсіям полімеру чітко виражений псевдопластичний ефект (висока в'язкість при низьких швидкостях зсуву і низька – при збільшенні швидкості зсуву (рис. 1). Це спрощує процес виробництва і застосування фарб.

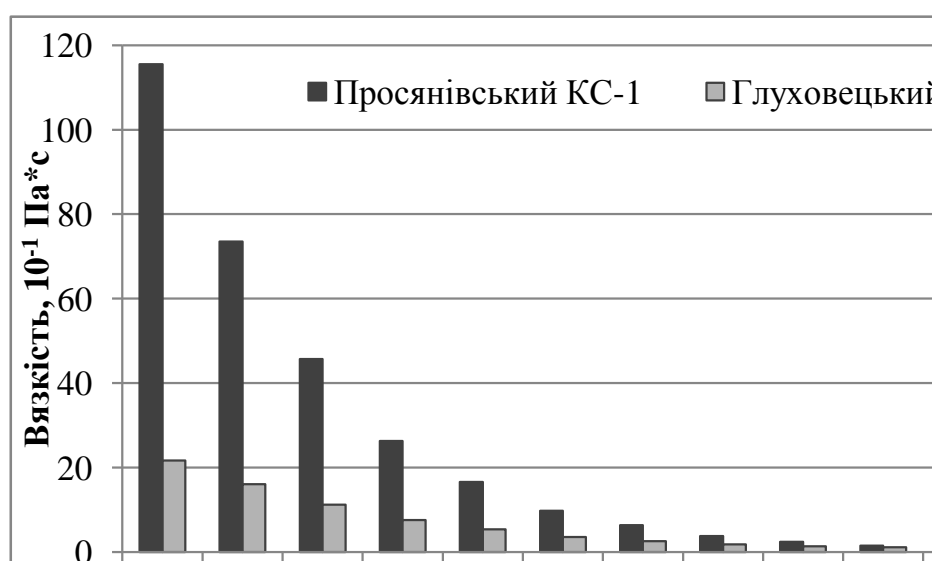

Рис. 1. Залежність в'язкості стирол-акрилових водних дисперсій наповнених каолінами від швидкості зсуву

Псевдопластичний ефект стирол-акрилових водних дисперсій, наповнених каоліном, зростає при зменшенні частинок наповнювача, і перешкоджатиме утворення потьоків, зменшує розшаровуваність і седиментацію наповнювачів у фарбі, «вирівнює» в'язкісні характеристики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Egres R.G., Wagner N.J. (2005). The rheology and microstructure of acicular precipitated calcium carbonate colloidal suspensions through the shear thickening transition. *Journal of rheology*, (49), pp. 719-746.
2. Gregorova E., Pabst W., Bouchet J. (2009). Influence of particle shape on the viscosity of kaolin suspensions. *Acta geodyn. Geomater*, Vol. 6, No. 1, pp. 101-109.
3. Ходаков Г.С. Реология суспензий. Теория фазового течения и её экспериментальное обоснование // Российский химический журнал, 2003. – т. 47, № 2. – С. 34-44

УДК 662.88.003.12

СЕРГІЙ МИХАЙЛОВ, ВОЛОДИМИР МИХАЙЛОВ
СЕРГЕЙ МИХАЙЛОВ, ВЛАДИМИР МИХАЙЛОВ
SERGIY MYKHAILOV, VOLODIMIR MYKHAILOV

АНАЛІЗ МЕТОДІВ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ НАФТОВИХ ПАЛИВ АНАЛИЗ МЕТОДОВ ОЦЕНКИ КАЧЕСТВА НЕФТЯНЫХ ТОПЛИВ ANALYSIS OF THE QUALITY EVALUATION OF OIL PRODUCTS

Нафтові палива складають клас F (ISO 8216/0-86), до якого, крім інших, входять дистилятні палива (бензини, керосини, газойль та дизельні). Ринок нафтових палив в Україні складається з продукції відомих нафтопереробних заводів. Неетиловані автомобільні бензини для карбюраторних двигунів внутрішнього згоряння (ДВЗ), наприклад, А-92 Євро, А-95 Євро, А-98 Євро виготовляють за ДСТУ 4839:2007 [1]; Нормаль-80, Регуляр-91, 92, Преміум-95 і Супер-98 – за ГОСТ Р 51105-97 [2], різні види Регуляр Євро-92, Преміум Євро-95, Супер Євро-98 – за ГОСТ Р 51866-2002 (EN 228-2004) [3].

Бензини повинні відповідати технічним (технологічним), екологічним вимогам, у т.ч. безпеки. Експлуатаційні властивості бензинів визначаються фізико-хімічними показниками, до яких належать детонаційна стійкість, об'ємна частка вуглеводнів, бензолу,

органічних кисневмісних сполук тощо. Корозійну здатність бензинів (впливати на паливну систему і деталі ДВЗ) оцінюють випробуванням на мідній пластинці, метод контролю якого наведено у ДСТУ ISO 2160:2012 (EN ISO 2160:1998, IDT) [4]. Корозію паливної системи можуть спричинити продукти згоряння сірки, тому показник її вмісту також регламентується – його значення не повинно перебільшувати 10 і 50 мг/кг для I і II типу бензину відповідно.

Дизельні палива призначені для використання у двигунах компресійного запалювання. Ці палива виготовляють за ДСТУ 4840:2007 (специфікація EN 590:2004) переважно з цетановим числом (ЦЧ) не менше 51 [5]. ЦЧ визначає характер пуску двигуна, швидкість наростання тиску (жорсткість робочого процесу), витрати палива і димність відпрацьованих газів. Підвищення ЦЧ збільшує швидкість процесу попереднього окислювання палива в камері згоряння, займання робочої суміші, дозволяє легко запустити двигун.

Якість дизельного палива визначається також ступенем впливу на металеві частини двигуна, який оцінюють показником "корозія мідної пластинки" методом, встановленим нормами ISO 2160:1998 (ДСТУ EN ISO 2160:2012) та ASTM D 130-12 [5]. Сутність метода полягає у визначенні зовнішніх змін мідної пластинки, після її витримки (3 год \pm 5хв) у нагрітому (50°C) паливі.

Вміст масової частки сірки у дизельних паливах жорстко регламентовано: цей показник не повинен перебільшувати 0,001 і 0,005% для палив стандартів Євро-5 і Євро-4 відповідно. Методи визначення масової частки сірки наведено в ДСТУ ISO 20846:2009 (EN ISO 20846:2004), ДСТУ ISO 20847:2009 [6, 7].

Сірчисті, кислотні та лужні сполуки, що містяться в дизельних паливах здатні ініціювати корозійні процеси в системах живлення двигуна, деталей циліндро-поршневої групи тощо. Меркаптанова сірка зумовлює корозійну агресивність дизельного палива, яка зростає за наявності води і розчиненого кисню, при цьому утворюються меркаптиди.

Чинними нормами встановлено єдині вимоги щодо вмісту сірки в усіх видах бензинів (автомобільних, авіаційних) і дизельному паливі. Так само палива повинні витримувати випробування на мідній пластинці. Проте стандартні вимоги щодо вмісту води поширюються лише на дизельне паливо; до якості автомобільних бензинів така вимога не застосовується. Якість авіаційних палив усіх марок визначається, крім іншого, взаємодією з водою: об'єм випробуваного палива не повинен змінюватися більше ніж на 62 мл.

ДСТУ 4840 [5] передбачено визначення показника "вміст води" за ГОСТ 2477-65 або EN ISO 12937 (ДСТУ ISO 12937:2012, IDT). Перший метод (ГОСТ 2477) ґрунтується на нагріванні (100-200°C) проби нафтопродукту і вимірюванні об'єму конденсованої розчинником вологи [8]. Для бензинів, які є вибухонебезпечними рідинами, цей метод неприйнятний.

Європейська норма (ISO 12937) ґрунтується на методі кулонометричного титрування Карла Фішера. Для палив, що містять меркаптанову сірку у визначеній кількості, результати титрування можуть бути неточними через конденсацію або окиснювально-відновлювану реакцію компонентів з водою.

Випробування авіаційного бензину за показником "взаємодія з водою" має на меті виявлення матеріалів, що екстрагують з водою або її поглинають. За наявності у паливі відповідної кількості вуглеводнів його об'єм суттєво не змінюється.

Аналіз чинної нормативної документації ряду країн свідчить, що серед вимог до якості автомобільних бензинів показник вмісту води і метод його оцінювання відсутні.

За умови промислового видобутку бензину (перегонка нафти при температурах 35-200°C) завжди зберігається ймовірність потрапляння води до кінцевого продукту. Крім того, частка води в бензинах за різних причин може збільшуватися на шляху до кінцевого споживача.

Для підвищення октанового числа автомобільних бензинів до його складу вводять МТБЕ, ЕТБЕ, МТАЕ або етанол, що мають здатність до утворення азеотропних сумішей. Наявність зв'язаної води зазвичай призводить до виходу з ладу паливної системи транспортних засобів, корозії їх металевих частин під час тривалого зберігання тощо.

Наведене свідчить про актуальність внесення змін до чинної редакції державного стандарту у частині розширення номенклатури показників якості автомобільних палив, зокрема, "вміст вологи", і розроблення методу оцінювання зазначеного показника.

Альтернативою наведених методів оцінювання нафтових палив можна вважати фільтраційний метод визначення вмісту води в автомобільних бензинах з використанням мембранних фільтрів.

У національних стандартах також не регламентована вимога щодо випробування палив на неметалевих матеріалах, що входять до складу паливної системи автомобілів. До таких матеріалів належать полімерні, на основі гуми та їх комбінації. Оскільки нафтові палива за хімічним складом є сумішшю різних сполук, то вибір неметалевих

компонентів паливної системи автотранспортних засобів передбачає ретельний підбір матеріалів, здатних протистояти дії агресивних середовищ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ДСТУ 4839:2007. Бензини автомобільні підвищеної якості. Технічні умови. – К. : Держстандарт України, 2007. – 18 с.
2. ГОСТ Р 51105-97. Топлива для двигателей внутреннего сгорания. Неэтилированный бензин. Технические условия. (с изм.) – М. : Стандартинформ, 2009. – 23 с.
3. ГОСТ Р 51866-2002 Топлива моторные. Бензин неэтилированный. Технические условия. (с изм.) – М. : Стандартинформ, 2009. – 27 с.
4. ДСТУ EN ISO 2160:2012. Нафтопродукти. Метод визначення корозійної дії на мідну пластинку (EN ISO 2160:1998, IDT). – К. : Держспоживстандарт України, 2012. – 20 с.
5. ДСТУ 4840:2007 Паливо дизельне підвищеної якості. Технічні умови. – К. : Держспоживстандарт України, 2007. – 12 с.
6. ДСТУ ISO 20846:2009 (ISO 20846:2004, IDT) Нафтопродукти. Визначення вмісту сірки в автомобільному пальному методом ультрафіолетової флуоресценції. – К. : Держспоживстандарт України, 2009. – 12 с.
7. ДСТУ ISO 20847:2009 (ISO 20847:2004, IDT) Нафтопродукти. Визначення вмісту сірки в автомобільному пальному методом рентгено-флуоресцентної спектроскопії з дисперсією за енергіями. - К. : Держспоживстандарт України, 2007. – 10 с.
8. ГОСТ 2477-65 Нефть и нефтепродукты. Метод определения содержания воды. – М. : Из-во стандартов, 2004. – 7 с.

ЮЛІЯ МОТУЗКА
ЮЛИЯ МОТУЗКА
YULIA MOTUZKA

**ПИТАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ НЕУЗГОДЖЕНОСТІ В СФЕРІ
ОБІГУ ПРОДУКТІВ ДЛЯ ЕНТЕРАЛЬНОГО ХАРЧУВАННЯ
ВОПРОСЫ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОГО НЕСОГЛАСОВАНИЯ В
СФЕРЕ ОБРАЩЕНИЯ ПРОДУКТОВ ДЛЯ ЭНТЕРАЛЬНОГО
ПИТАНИЯ
ISSUES IN THE FIELD TERMINOLOGICAL INCONSISTENCIES
PRODUCTS FOR ENTERAL NUTRITION**

Сучасні уявлення про інтенсивне лікування хворих та поранених нерозривно пов'язані з так званим метаболічним доглядом, тобто проведенням лікувальних заходів, спрямованих на корекцію метаболічних розладів. Для таких пацієнтів нутритивна (харчова) терапія стає суттєвою складовою інтенсивної терапії, яка спрямована на підтримання гомеостазу поживних речовин і відновлення функцій життєво важливих органів організму.

Нутритивною підтримкою (nutrition support) в англomовній літературі називають штучне харчування, яке здійснюють з лікувальною метою в період підвищених потреб організму в енергетичному і пластичному забезпеченні. Ключові питання нутритивної підтримки у формі стандартів, протоколів, алгоритмів і методичних рекомендацій вирішуються в рамках європейської (ESPEN), французької (FSSPEN), британської (BSPEN), австрійської (AKE), американської (ASPEN) та ін. асоціацій спеціалістів в галузі парентерального і ентерального харчування.

Основною метою нутритивної підтримки є: забезпечення енергетичних і пластичних потреб організму; підтримка активної білкової маси; відновлення втрат, що мають місце; корекція метаболічних порушень.

На даний час накопичено значний клінічний досвід щодо позитивного впливу на результат лікування парентерального (введення поживних речовин у вену) і ентерального (введення поживних речовин перорально) харчування.

Розглядаючи парентеральне і ентеральне харчування як єдину систему нутритивної підтримки, ентеральне харчування необхідно і

доцільно використовувати в найбільш можливо ранні терміни постагресивного та післяопераційного періоду.

Концепція перорального використання ентеральних сумішей полягає у використанні гіперкалоричної, гіпернітрогенної, безлактозної, адаптованої ентеральної суміші у тих випадках, коли зонд пацієнту не потрібен та збережена (чи відновлена) можливість самостійного харчування, однак, потреби в білкових і енергетичних субстратах високі – внаслідок особливостей патологічного процесу або травми.

Разом з тим, у фаховій літературі, законодавчо-нормативній базі існують різні підходи до трактування терміну “продукти для ентерального харчування”.

За українським законодавством продукти для ентерального харчування віднесено до «продуктів для спеціальних медичних цілей». В Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо харчових продуктів», а саме розд.1, ст. 93 Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності і якості цілей» вживається в такому значенні: «харчовий продукт для спеціальних медичних цілей – спеціально розроблений та виготовлений продукт, який споживається під наглядом лікаря. Цей продукт призначений для часткової або повної заміни звичайного раціону пацієнтів з обмеженою, ослабленою, або порушеною здатністю приймати, перетравлювати, засвоювати звичайні харчові продукти або певні поживні речовини, що містяться в них, або їх метаболітів. Харчові продукти для спеціальних медичних цілей також можуть призначатися для повного або часткового годування пацієнтів з іншими визначеними лікарем потребами, які неможливо задовольнити шляхом модифікації звичайного раціону харчування» [1] .

Визначення терміну «продукти для спеціальних медичних цілей» повністю відповідає міжнародним документам, зокрема Регламенту Європейського парламенту та Ради № 609/2013 від 12.06.2013 “Про харчові продукти для немовлят та дітей, продукти для спеціальних медичних цілей, дієт для контролю ваги” [2].

Згідно визначенню Європейської асоціації клінічного харчування та метаболізму (ESPEN) термін “ентеральне харчування тлумачиться як вид нутритивної терапії, при якій харчові речовини у вигляді спеціальних сумішей вводяться перорально або через внутрішньокишковий/шлунковий зонд при неможливості адекватного забезпечення енергетичних та пластичних потреб організму звичайним природним шляхом при різних тяжких захворюваннях, травмах та пораненнях.

Американським товариством ентерального та парентерального харчування ASPEN дається таке визначення: ентеральне харчування – це харчування, що здійснюється через шлунково-кишковий тракт через трубку, катетер або стоми, які забезпечують поживними речовинами дистально відносно ротової порожнини [3].

Згідно визначення провідних фахівців у сфері клінічного харчування “ентеральне харчування - спосіб забезпечення організму поживними речовинами через шлунково-кишковий тракт. До ентерального харчування відносять і пероральне харчування, оскільки при цьому харчові речовини (нутрієнти) надходять до організму через шлунково-кишковий тракт”[4] .

Прийнятним на наш погляд, є наступне узагальнююче визначення: ентеральне харчування - це вид нутритивної підтримки, при якому поживні речовини вводяться перорально у вигляді харчових продуктів в формі прийнятній для споживання (рідкій,сухий, пастоподібній), або через зонд при неможливості адекватного забезпечення енергетичних і пластичних потреб організму природним шляхом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо харчових продуктів: Закон України № 1602-VII. Від 02.07.2014 – Режим доступу: www.rada.gov.ua
2. Регламент Європейського парламенту та Ради № 609/2013 від 12.06.2013 “Про харчові продукти для немовлят та дітей, продукти для спеціальних медичних цілей, дієт для контролю ваги”. – Режим доступу: www.minjust.gov.ua
3. Definition of Terms, Style, and Conventions Used in A.S.P.E.N. Board of Directors-Approved Documents. - Режим доступу:<http://www.nutritioncare.org>
4. Основы клинического питания / под ред. Л. Соботки: пер. с англ. Петрозаводск, 2003. 412 с.

ВІКТОР ОСИКА, КОСТЯНТИН МОСТИКА
ВИКТОР ОСЫКА, КОНСТАНТИН МОСТЫКА
VICTOR OSYKA, KOSTIANTYN MOSTYKA

**ОСОБЛИВОСТІ ЗБЕРІГАННЯ ПЕЧИВА У ПАПЕРОВИХ
ПАКУВАЛЬНИХ МАТЕРІАЛАХ
ОСОБЕННОСТИ ХРАНЕНИЯ ПЕЧЕНЬЯ В БУМАЖНЫХ
УПАКОВОЧНЫХ МАТЕРИАЛАХ
PAPER PACKAGING MATERIALS AND FEATURES STORING
COOKIES**

Стрімке підвищення ролі пакувальних матеріалів у житті суспільства спостерігається вже протягом багатьох років. У свою чергу, стрімкий розвиток кондитерської галузі в Україні сприяє утворенню значних обсягів запасів продукції, які в нестабільних умовах українського ринку товарів можуть з різноманітних причин затримуватися на складах підприємств-виробників, полицях магазинів, у зонах митного контролю та інших місцях їх зберігання та товароруку. В таких випадках, власник продукції повинен бути абсолютно впевненим у тривалому збереженні її якості. Більшість кондитерських виробів характеризуються гігроскопічними властивостями. Це пояснюється низьким вмістом вологи та відносно високою рівноважною вологістю. До таких виробів відноситься печиво, однак жири, що містяться в його складі, примушують використовувати пакувальні матеріали, які б володіли певними рівнем жиронепроникності та не вступали у взаємодію з компонентами пакування. Саме тому використання новітніх пакувальних матеріалів із підвищеними бар'єрними властивостями є актуальним питанням для підприємств кондитерської галузі.

Метою досліджень було визначення ефективності використання водонепроникних паперових пакувальних матеріалів при зберіганні печива зтяжного «Світанок» виробництва ТОВ «Кондитер» виготовленого за ДСТУ 3781-98.

Дослідженням питання подовження термінів зберігання борошняних кондитерських виробів займається Олексієнко Н.В. [1]. Метою її робіт є розроблення нових борошняних кондитерських виробів з подовженим терміном зберігання на основі раціонального використання традиційної і нетрадиційної сировини, харчових добавок та вибору оптимальних таропакувальних матеріалів, однак

поліпшення властивостей останніх не розглядалось. Розробленням композиційних матеріалів на основі паперу займається Коптюх Л.А., однак його дослідження спрямовані на пакування для продуктів із високим вмістом жиру, що є порівняно дорожчим від пакувальних матеріалів для кондитерських виробів [2].

Досліджувані зразки печива зберігалися упакованими у водонепроникний паперовий пакувальний матеріал марки В-50, виготовлений за ТУ У 17.1-01566117-081:2012 «Папір оброблений для пакування харчових продуктів» № 61813 [3], та найближчий аналог, пакувальний папір, виготовлений за описом патенту України № 40014 [4].

Полівініловий спирт (ПВС), що міститься в розробленому пакувальному матеріалі, є інертним по відношенню до дії жирів, а дослідження жиронепроникності паперового пакувального матеріалу показали відносно високий рівень цього показника. До того ж, ПВС є біорозкладною речовиною, що не створює загроз для екології. Це дозволяє використовувати такий матеріал для пакування печива з низьким вмістом жиру. Зокрема, було проведено дослідження зтяжного печива, що містить 6 % жиру. Відомо, що рівноважна вологість такого печива складає 9,0-9,5 % при відносній вологості повітря 75 %. Його вологість на початку зберігання складала 4,9 %, а тому зберігання за такої вологості призводитиме до накопичення вологи в продукті.

Під час накопичення вологи в печиві мономолекулярна адсорбція спочатку проявляється на поверхні виробів, потім молекули води поступово проникають всередину капілярів і утворюють мономолекулярний шар. Із збільшенням числа адсорбованих молекул вологи утворюються краплини рідини, які під впливом поверхневого натягу набувають сферичної форми. Під дією сил поверхневого натягу рідина піднімається вгору по капілярах. У мікрокапілярах шари води накладаються на мономолекулярний шар до з'єднання в центрі капіляру. Зі зміною вологості печива погіршується не тільки їх консистенція, але й органолептичні показники.

Зміну комплексних показників якості зтяжного печива «Світанок» протягом досліджуваного періоду визначали за органолептичними показниками, масовою часткою вологи та жиру, здатністю до намокання та мікробіологічними показниками.

Результати розрахунку зміни комплексних показників якості печива під час зберігання свідчать, що вироби, упаковані у водонепроникний матеріал, досягають критичних точок якості після

150 діб зберігання, тоді як печиво, що упаковане в папір-аналог характеризуються такими ж значеннями показників вже після 90 діб.

Результати розрахунку комплексних показників якості печива наведено на рис. 1.

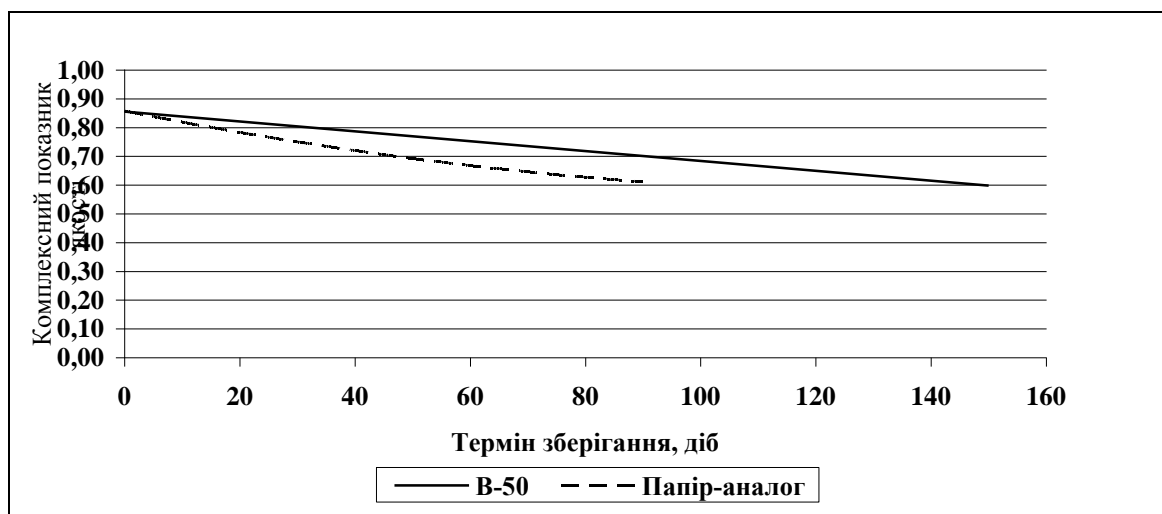

Рис. 1. Зміна комплексних показників якості печива під час зберігання, залежно від виду пакувального паперу ($t=15-30\text{ }^{\circ}\text{C}$, $\phi = 75\%$)

Результати досліджень дозволяють констатувати, що жиронепроникні властивості, якими характеризуються розроблені паперові пакувальні матеріали, створюють можливість використовувати їх для пакування кондитерських виробів з низьким вмістом жиру. Дослідження зміни якості затяжного печива при зберіганні свідчать про те, що під час використання водонепроникних паперових пакувальних матеріалів термін зберігання гігроскопічних кондитерських виробів подовжується майже вдвічі, але підтвердження цього потребує подальших ґрунтовних досліджень зміни ліпідних комплексів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Олексієнко Н.В. Прогнозування та встановлення гарантійних термінів зберігання борошняних кондитерських виробів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук: спец. 05.18.01 “Технологія хлібопекарських продуктів та харчових концентратів” / Н. В. Олексієнко; Український державний університет харчових технологій. – Київ, 2000. – 20 с.

2. Koptiukh L. Composite packaging materials: innovations and perspectives of usage / L. Koptiuh, V. Osyka. – Proceedings 17-th IGWT Symposium. Volume II. – Romania. – 2010. – S. 982-987.

3. Папір оброблений для пакування харчових продуктів. ТУ У 17.1-01566117-081:2012.

4. Пакувальний папір // Л.А. Коптюх, Л.М. Вайсман, С.Ф. Горбач. – Патент 40014 України, МПК D21H 27/10. – Опубл. 16.07.2001.- Бюл. №6. – 4 с.

УДК 664.66

ЮРІЙ ПАВЛЮЧЕНКО НАТАЛІЯ МЕТЕЛЬСЬКА
ТЕТЯНА БРОВЕНКО
ЮРИЙ ПАВЛЮЧЕНКО НАТАЛИЯ МЕТЕЛЬСКАЯ
ТАТЬЯНА БРОВЕНКО
YURI PAVLYUCHENKO NATALIA METELSKAYA
TATIANA BROVENKO

**ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ХАРЧОВИХ ДОБАВОК У
ХЛІБОПЕКАРСЬКІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ
ПРОБЛЕМЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПИЩЕВЫХ ДОБАВОК
В ХЛЕБОПЕКАРНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ
PROBLEMS USE OF FOOD ADDITIVES IN THE BAKING
INDUSTRY**

Хліб і продукти хлібопекарства займають важливе місце в харчовому раціоні людини, особливо в нашій країні, де виробництво хліба пов'язане з глибокими і давніми традиціями.

Хлібопекарська галузь України і до тепер відіграє визначну соціальну та стратегічну роль в житті суспільства, задовольняючи потреби населення хлібопродуктами, яким відведено особливе місце у забезпеченні життєдіяльності людини, оскільки вони мають високу енергетичну, біологічну та харчову цінність.

Протягом останнього десятиліття стан хлібопекарської галузі в Україні характеризується поступовим спадом обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів. За статистичними даними, нині в Україні виробляється щорічно близько 2,2 млн. тонн хліба і хлібобулочних виробів, що становить лише 33% від обсягів виробництва 1990 року. Таку ситуацію можна пояснити зменшенням

обсягів споживання хліба внаслідок скорочення населення країни, а також зміну структури випікання хліба, зокрема, збільшення випікання хліба, особливо сільським населенням, самотужки.

Через значне скорочення обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів, яке спостерігається протягом останніх років виникла низка проблем у хлібопекарській галузі. Основні з них такі:

- низький рівень використання потужностей хлібо заводів, у середньому на 30-40%;
- нераціональне використання технологічного обладнання, передусім хлібопекарських печей, через що збільшуються витрати паливних матеріалів, що негативно впливає на економічні показники, зокрема на рентабельність роботи хлібо заводів. Так, за останні роки рентабельність роботи хлібопекарських підприємств у середньому по галузі зменшилась з 12% до 5-6% [1, 2].

Намагаючись підвищити рентабельність виробництва хлібокомбі-нати постійно проводять роботу по розширенню асортименту продукції.

Складна ситуація у хлібопекарській галузі багато в чому обумовлена падінням обсягів виробництва зернових культур. Однією з основних проблем галузі постає щорічне зниження частки зерна з високими хлібопекарськими властивостями і значне збільшення використання різних добавок. Більшість виробників задля покращення якості готового продукту додають у рецептуру харчові добавки.

Згідно із Законом України "Про безпечність та якість харчових продуктів", «харчова добавка» - це природна чи синтетична речовина, яка спеціально вводиться у харчовий продукт для надання йому бажаних властивостей [3].

До харчових добавок відносяться речовини, які самі по собі не споживаються, а направлено вносяться у харчовий продукт для виконання певних функцій, зокрема, покращення структури, аромату, подовження тривалості зберігання тощо.

У хлібопекарському виробництві харчові добавки здебільшого використовують з метою:

- покращення якості продукції при переробці борошна з низькими хлібопекарськими властивостями;
- інтенсифікації технологічного процесу;
- покращення структурно-механічних властивостей;
- подовження тривалості зберігання виробів;
- надання виробам певних функціональних властивостей.

Залежно від призначення і принципу дії харчові добавки, що застосовуються у хлібопеченні, можна об'єднати в кілька груп: добавки окисної дії, відновної дії, ферментні препарати (ФП), ПАР, структуроутворювачі, органічні кислоти, мінеральні солі, ароматизатори, підсолоджувачі, консерванти, комплексні поліпшувачі.

У хлібопекарській галузі України першочергове значення має використання добавок з метою покращення хлібопекарських властивостей борошна.

Технологічні заходи, що застосовуються при переробці борошна з низькими хлібопекарськими властивостями, такі, як зниження вологості напівфабрикатів, зміна кислотного і температурного режимів, здебільшого призводять до зменшення виходу хліба, тобто до прямих втрат. Тому ефективним, з технологічної точки зору, є застосування різних харчових добавок. При переробці борошна зі слабкою клейковиною доцільно застосовувати добавки окисної дії. У світовій практиці використовують йодат калію, персульфат амонію, аскорбінову кислоту.

Використання модифікованих крохмалів дозволяє підвищувати гідрофільні властивості тіста, укріплювати клейковину, інтенсифікувати окисно-відновні процеси.

Пектинові речовини мають такі важливі в технології хліба властивості, як розчинність, набухання, в'язкість. Завдяки цим речовинам покращується водопоглинальна здатність та еластичність тіста, збільшується об'єм і формостійкість хліба.

Мікробні полісахариди, представниками яких є ксантан, поліміксан, етаполан, взаємодіють з компонентами тіста, з білками утворюють білково-полісахаридні комплекси. Вони значно покращують структурно-механічні властивості тіста з борошна з низьким вмістом клейковини. Подібні властивості й позитивний вплив на якість хліба мають метилцелюлоза і карбоксиметилцелюлоза.

Група добавок, до яких відносяться органічні кислоти, впливають на титровану кислотність і рН тістових систем, їх можна розглядати, як інтенсифікатори технологічного процесу, речовин, що запобігають розитковій картопляної хвороби хліба. Це, в основному, лимонна, молочна, оцтова кислоти.

З метою інтенсифікації технологічного процесу використовують комплексні хлібопекарські поліпшувачі, що являють собою композитні добавки поліфункціональної дії, до складу яких входять у певному співвідношенні кілька інгредієнтів різного принципу дії. До

їх складу входять у різній кількості ферментні препарати, окислювачі (аскорбінова кислота, піроксид кальцію тощо), відновники (1-цистеїн), гідроколоїди (модифікований крохмаль), ПАР, органічні кислоти (лимонна, яблучна), мінеральні солі тощо [4].

Комплексні поліпшувачі - інтенсифікатори бродіння, застосовуються в основному при виробництві булочних і здобних виробів. У цьому разі смак, аромат виробів забезпечуються цукром, жиром, що входять до їх рецептури. Хліб, виготовлений за прискореною технологією з використанням комплексних поліпшувачів має недостатньо виражений смак і аромат, швидко черствіє внаслідок недостатньо глибоких біохімічних перетворень біополімерів у тісті.

Оскільки хлібні вироби є продуктами повсякденного споживання, постає необхідність надання їм оздоровчих властивостей.

Особливої уваги заслуговує йодування хлібних виробів. З метою йодування відоме використання йодату і йодиду калію, йодованої солі, але йод у цих сполуках нестійкий. Більш ефективнішими є сполуки йоду з білком. Це препарати вітайод, тиреойод, йодказеїн, а також йодовані дріжджі.

Останнім часом гігієністи звертають увагу на необхідність збагачення їжі селеном, фолієвою кислотою. В НУХТ проводяться дослідження щодо збагачення хліба селеном гідроселенітом натрію, селенметіоніном, неоселеном, а також солодом бобових, пророщених у розчині гідроселеніту натрію.

Поряд з харчовими добавками надати хлібу оздоровчих властивостей спроможна нетрадиційна сировина. Це соєві продукти, продукти з пророщених бобових (гороху, квасолі), насіння соняшнику, льону, плодів та овочеві порошки, водорості, солодові екстракти та інша сировина, що містить біологічно активні речовини.

Отже наведена характеристика добавок свідчить про значні можливості регулювання технологічного процесу виробництва хлібобулочних виробів та створення продуктів із направленними властивостями. Проте, слід пам'ятати, що синтетичні добавки є найбільш небезпечними для людини. Адже вони є ксенобіотиками - речовинами, з якими людський організм на еволюційному шляху не зустрічався, і відповідно не має у своєму арсеналі ферментів, що могли б перетворити їх на нетоксичні метаболіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Українці стали їсти рекордно мало хліба – стаття на Gazeta.ua - 29.05.2012 – Електронний ресурс. - <http://gazeta.ua/articles/business>
2. Струнін В. В., Філоненко Т. М. Вітчизняний ринок хлібобулочних виробів: сучасний стан та перспективи розвитку.- Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>
3. Про безпечність та якість харчових продуктів: Закон України (в останній редакції) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua
4. Дробот В.І. Технологія хлібопекарського виробництва. – К.: Інтертехнологія, 2006. – 408 с.

УДК 664.8

БОГДАН ПАСАЛЬСЬКИЙ, НАДІЯ ЧИКУН, ОЛЬГА ДЖУРА
БОГДАН ПАСАЛЬСКИЙ, НАДЕЖДА ЧИКУН, ОЛЬГА ДЖУРА
BOGDAN PASALSKIY, NADIYA CHYKUN, OLGA DZHURA

ЕКСПРЕС-МЕТОДИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРИРОДИ БАРВНИКІВ У НАПОЯХ ЭКСПРЕСС-МЕТОДЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПРИРОДЫ КРАСИТЕЛЕЙ В НАПИТКАХ EXPRESS-METHODS OF DETERMINING THE NATURE OF DYES IN BEVERAGES

Харчові барвники, які використовують в напоях, бувають натуральними і синтетичними. Одним з найдавніших і найбільш широко використовуваних натуральних харчових барвників є цукровий колер Е-150, тобто палений цукор. Ця добавка Е150 знаходиться майже в кожному виді продуктів харчової промисловості (тісто, пиво, чорний хліб, булочки, шоколад, печиво, спиртні напої та лікери, креми, наповнювачі, картопляні чіпси, десерти і багато інших) [1]. Номенклатура синтетичних барвників набагато ширша, а їх собівартість набагато нижча собівартості натуральних, тому вони часто використовуються як замінники натуральних. Заміна

натуральних барвників на синтетичні практично не впливає на органолептичні показники.

Інструментальні методи є високовартісні та їх застосування для виявлення природи барвників потребує часу. Хімічні експрес-методи в цьому випадку є виграшними [2]. Тому дослідження природи барвників в безалкогольних напоях експрес-методами є актуальним.

Метою роботи було оцінити ефективність удосконалених хімічних експрес-методів для визначення природи барвників у харчових напоях.

Усі дослідження проводили в лабораторії кафедри товарознавства та експертизи харчових продуктів КНТЕУ. Для дослідження були вибрані напої: “Fanta”, “Coca Cola Light”, “Coca Cola”, “Живчик”, “Кола”. За допомогою реакції Хагера, в якій використовується 30%-ий розчин лугу (NaOH), встановили, що в усіх напоях, крім “Живчика”, присутні синтетичні барвники. Заміна в реакції Хагера небезпечного розчину лугу на насичений розчин харчової соди дає однаковий результат. Попередньо було встановлено, що розчин харчової соди також зміщує рН-середовища досліджуваного напою.

Такий же результат при заміні розчину лугу на насичений розчин харчової соди в реакції Хагера також спостерігався при дослідженні соків: “Наш сік” (яблуко-морква), “Sandora” (гранатовий нектар), домашній сік з чорної смородини. “Наш сік” (яблуко-морква) містить синтетичний барвник, інші – натуральні.

Вказані вище методи були застосовані для виявлення природи барвників у зразках вина та алкогольних напоїв: біле вино Мускат південний “Koblevo”(Україна), вино червоне “DALVA” (Португалія), коньяк “Магарач”, коньяк “Закарпатський”. Для дослідження, як зразки порівняння, було приготовлено домашнє вино червоне і настоянка на чорнобривцях, яка за забарвленням подібна до коньячного. Розходжень в результатах з використанням різних методик не спостерігалось. В зразку біле вино Мускат південний “Koblevo”(Україна) виявлено синтетичний барвник, в інших – натуральні. Однак, виникає питання щодо застосування даних методик до коньячних виробів. В хімічному плані, коньячні напої є складними сумішами речовин, екстрагованих із дубових бочок при витримці – речовин, які утворюються як продукти взаємодії компонентів суміші, та летких речовин, які містяться в коньячному спирті. Виходячи з цього, добре витриманий коньяк повинен містити дубильні речовини, поліфеноли та флавонові похідні, які екстрагуються зі стінок бочки; метилові та етилові естери вищих

жирних кислот, які утворюються в процесі витримки, а також ароматичні сполуки, терпеноїди та біцикли, типу терпинеолу, цимолу та похідних азулена. Ці продукти, що містяться в коньяках, можуть впливати на результати аналізу. Тому можливість застосування вище наведеного методу для виявлення природи барвників в коньяках потребує подальшого вивчення.

В лабораторії кафедри товарознавства та експертизи харчових продуктів КНТЕУ був апробований хімічний метод виявлення синтетичного барвника, який ґрунтується на здатності 10%-го розчину аміаку змінювати червоний колір натуральних барвників та темне забарвлення зеленуватого відтінку і не змінювати колір синтетичних барвників. Так, в усіх зразках: “Sandora” (гранатовий нектар), домашній сік з чорної смородини, домашнє вино червоне, вино червоне “DALVA”(Португалія) реакція з розчином аміаку показала наявність природного барвника. Цей метод прийнятний в домашніх умовах, якщо для виконання експерименту використати розчин аміаку 10%-ий, відомий як нашатирний спирт з домашньої аптечки.

Таким чином, при дослідженні було встановлено, що запропоновані методи, як і класичні (реакція Хагера), показали однакові результати і їх можна використовувати для аналізу без використання 30%-го розчину лугу (NaOH), замінивши його на розчин харчової соди. Ці методи не потребують дорогого устаткування, приладів, матеріалів та спеціально навчених висококваліфікованих фахівців. Звичайно вони можуть бути використані для оцінки якості як в лабораторних, так і в домашніх умовах, що може здійснити і споживач, в якого виникли сумніви щодо якості та безпечності напоїв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. E150 – Сахарный колер. –Режим доступу: dobavkam.net/additives/e150
2. Пасальський Б.К. Експрес-методи визначення якості харчових продуктів: навч. пос./ Б.К. Пасальський, Н.Ю. Чикун; за ред.Н.В. Притульської. –К.: Київ. нац.торг.-екон.ун.-т, 2013. –118 с.

МИКОЛА ПОБЕДАШ, ОЛЕНА СИДОРЕНКО
НИКОЛАЙ ПОБЕДАШ, ЕЛЕНА СИДОРЕНКО
MYKOLA POBEDASH, OLENA SYDORENKO

**СПОЖИВНІ ВЛАСТИВОСТІ РИБНИХ ПРЕСЕРВІВ НА
ОСНОВІ ДРІБНИХ ОСЕЛЕДЦЕВИХ РИБ
ПОТРЕБИТЕЛЬСКИЕ СВОЙСТВА РЫБНЫХ ПРЕСЕРВОВ НА
ОСНОВЕ МЕЛКИХ СЕЛЬДЕВЫХ РЫБ
CONSUMER PROPERTIES OF FISH PRESERVES BASED ON
SMALL HERRING FISH**

Виробництво рибних пресервів є одним із найбільш перспективних напрямків використання рибної сировини. Моніторинг українського ринку рибних товарів вказує на обмежений асортимент рибних пресервів, виготовлених із вітчизняної рибної сировини та натуральних добавок.

Для виробництва рибних пресервів на сьогоднішній день в основному використовують такі види риб, як кільки, салака, хамса, оселедець та тюлька. Однак виробники рибних пресервів в Україні переважно використовують імпортований заморожений оселедець, що зумовлено низкою факторів.

Необхідно зазначити, що протягом років незалежності України об'єми вилову риби та добування інших водних живих ресурсів незмінно зменшувались. За даними Державної служби статистики України в період з 1990 року по 2013 рік об'єми рибного промислу скоротилися з 1 млн. т риби до 216,4 тис. т [1]. В 2014 році без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м.Севастополя було виловлено лише 80,9 тис. т риби.

Однак, незважаючи на це, запаси дрібних оселедцевих риб, зокрема тюльки та кільки, не використовувались в повній мірі внаслідок відсутності науково обґрунтованих функціонально-стабілізаційних технологій переробки.

Встановлено, що традиційні способи виробництва вітчизняних рибних пресервів не враховують можливості використання в якості основної сировини дрібних оселедцевих риб, що є поширеними в Азово-Чорноморському та Дніпровському басейнах, та рослинної сировини в якості натуральних консервуючих та стабілізуючих компонентів.

Відповідно, в результаті систематизації проведених досліджень був розроблений та запатентований спосіб виробництва рибних пресервів на основі вітчизняних дрібних оселедцевих риб із додаванням каротиновмісної сировини [2]. Основним рецептурним інгредієнтом нових рибних пресервів є дрібні оселедцеві риби – тюлька (*Clupeonella cultriventris*), кільки (*Sprattus sprattus*), що потребують нових способів переробки із метою отримання рибних товарів високої якості та гарантованого терміну зберігання.

Стабілізація якості та гарантія безпечності рибних пресервів на основі дрібних оселедцевих риб досягається за допомогою рослинної сировини (обліпихи, журавлини), яка використовується в якості натуральних консервуючих компонентів. Ягоди обліпихи і журавлини відрізняються високим вмістом вітаміну С, каротину, цукрів, органічних кислот, поліфенольних сполук, заліза, мають виражені антиоксидантні властивості.

Випробування досліджуваних зразків рибних пресервів проводилися в лабораторіях Київського національного торговельно-економічного університету та Чернігівського національного технологічного університету згідно з вимогами ГОСТ 3945 [3].

Для випробувань було обрано чотири зразки рибних пресервів: контрольний та три досліджуваних на основі дрібних оселедцевих риб із додаванням журавлини, обліпихи або комбінації зазначених ягід.

Дослідження проводились протягом оптимізованого терміну зберігання рибних пресервів – 14 днів.

Органолептичні дослідження проводились за розробленою нами 5-ти бальною шкалою з урахуванням показників смаку, запаху, консистенції м'яса риби, стану риби і шкіряного покриву, кольору риби. Встановлено, що смак та запах м'яса риби досліджуваних зразків пресервів був приємний, характерний дозрілій рибі даного типу з ароматом пряностей, без сторонніх присмаків та запахів. Консистенція м'яса риби – ніжна, соковита, не дрябла. Риба в досліджуваних зразках була ціла, без механічних пошкоджень, з чистою поверхнею. Колір риби був характерний даному виду риби.

Таким чином, всі зразки рибних пресервів відповідали вимогам діючих нормативних документів за показниками якості.

Згідно із методиками, наведеними в ГОСТ 19182 [4] та ГОСТ 27082 [5] було проведено дослідження буферності та визначення загальної кислотності рибних пресервів відповідно (табл. 2).

Результати досліджень

Рибні пресерви	Буферність, градуси	Загальна кислотність, в перерахунку на оцтову к-ту
1. Контрольний зразок	161,8	0,28
2. «Журавлина»	147,1	0,28
3. «Обліпіха»	152,0	0,33
4. «Журавлина + Обліпіха»	117,7	0,41
Вимоги НД	110-200	0,6-1,0

Отже, за результатами проведених досліджень можна зробити висновок, що рибні пресерви на основі дрібних оселедцевих риб та рослинної сировини (обліпіхи, журавлини) характеризуються стабільними споживними властивостями протягом 14-ти денного терміну зберігання.

Виробництво даних видів пресервів надає можливість розширити асортимент рибних продуктів для масового харчування населення, оптимізувати шляхи використання і переробки дрібних оселедцевих риб Азово-Чорноморського та Дніпровського басейнів в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рибне господарство. Архів / Державний комітет статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

2. Пат. 93811 Україна, МПК А23В 4/12. Спосіб виробництва рибних пресервів на основі дрібних оселедцевих риб із додаванням каротиновмісної сировини / Победаш М.М., Коротецький В.П., Сидоренко О.В., Боліла Н.О., Гончарова І.В.; заявник і патентовласник Победаш М.М., Коротецький В.П., Сидоренко О.В., Боліла Н.О., Гончарова І.В. – № u201406184; заявл. 05.06.2014; опубл. 10.10.2014, Бюл. №19.

3. ГОСТ 3945-78 “Пресервы рыбные. Рыба пряного посола. Технические условия”.

4. ГОСТ 19182–89 “Пресервы рыбные. Методы определения буферности”.

5. ГОСТ 27082–89 “Консервы и пресервы из рыбы и морепродуктов. Методы определения общей кислотности”.

СТЕПАН ПОЛІЩУК, ГАЛИНА МИХАЙЛОВА, ЮЛІЯ ГІЛЕВІЧ
СТЕПАН ПОЛИЩУК, ГАЛИНА МИХАЙЛОВА, ЮЛИЯ ГИЛЕВИЧ
STEPAN POLISHCHUK, GALINA MIKHAILOVA, YULIYA GILEVICH

**БІОЦИДНА ОБРОБКА ПОСТІЛЬНИХ ВИРОБІВ
БИОЦИДНАЯ ОБРАБОТКА ПОСТЕЛЬНЫХ
ПРИНАДЛЕЖНОСТЕЙ
BEDDING'S BIOCID TREATMENT**

Новою сучасною гігієнічною нормою для текстильних матеріалів стало їх оброблення антимікробними засобами. Препарати різної хімічної будови використовуються для боротьби з мікроорганізмами (бактерій, грибів), які знаходяться на текстильному матеріалі. Якість оброблення визначається широтою спектру дії антимікробної речовини, а також ступенем її фіксації.

За даними експертів комітету Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), захворювання шкіри (піодермії) складають третину всієї шкірної патології й посідають 3-4 місце у загальній структурі захворюваності після грипу, респіраторних й серцево-судинних захворювань [1].

Одним із факторів, що сприяє значному покращанню санітарно-гігієнічних показників як в професіональній сфері, так і в побуті, на тренуваннях спортом й під час активного відпочинку стає використання нижньої білизни й верхнього одягу, постільних виробів та постільної білизни, шкарпеток й інших текстильних матеріалів, оброблених за допомогою біоцидних препаратів.

Біоцидна обробка текстильних матеріалів – це заключна обробка волокнистих субстратів біоцидними речовинами з метою надання текстилю антимікробних, протиалергічних чи репелентних властивостей [2].

Біоцидна обробка поділяється на антимікробну (перешкоджає розмноженню бактерій й запобігає появі неприємних запахів), антимікотичну (стримує ріст плісневих, дерматофітів й інших грибів), антигнилісну (захищає текстильний матеріал при контакті із землею та водою), протиалергічну (захищає від пилового кліща, екскременти якого є алергенами), репелентну (відштовхує кровососучих комах).

Текстиль є сприятливим середовищем (поживні речовини, вологість, кисень і відповідна температура) для росту мікроорганізмів.

Під антимікробною обробкою розуміють обробку матеріалів антимікробними речовинами з метою забезпечення контролю числа бактерій на низькому рівні. Тут потрібно відмітити, що антимікробний препарат повинен бути нанесеним тільки на субстрат (текстильний матеріал), а не на шкіру людини. В залежності від споживчої цінності субстрата обробки повинна бути в більшій чи меншій мірі зв'язана з ним, але повинен бути чітко вираженим її антибактеріальний ефект, що забезпечував би матеріалу необхідний захист. Якість обробки визначається широтою спектру дії антимікробної речовини, а також ступенем її фіксації [3].

Натуральні волокна більшою мірою схильні до впливу мікроорганізмів, ніж синтетичні волокна. Синтетичні волокна, через їх високу гідрофобність, чинять сильний опір будь-яким атакам мікроорганізмів. Відомо, що основним компонентом природного волокна є целюлоза. Хоча целюлоза не є прямим джерелом поживних речовин для мікробів, але деякі гриби виділяють ферменти, які розщеплюють целюлозу в глюкозу, що є джерелом поживних речовин для мікроорганізмів у ґрунті, пилу, оздобленні тощо. Часто зустрічаються інші хімічні речовини, присутні в пряжі і тканині, які можуть бути джерелом їжі для мікроорганізмів. Зокрема: прядильні масла, мастильні матеріали та оздоблювальні допоміжні засоби, наповнювачі, оздоблення або покриття на основі акрилових, полівінілових спиртів, пластифікованого полівінілхлориду (ПВХ) та поліуретану. Хоча самі полівінілхлориди не піддається впливу мікроорганізмів, але пластифікатори, наповнювачі, пігменти, стабілізатори і мастила є сприйнятливим середовищем для розвитку мікроорганізмів [4].

Гриби – це складніші організми, які ростуть повільніше, ніж бактерії. Гриби зазвичай розмножуються за рахунок розсіювання спор, які переміщуються повітрям. У текстильній промисловості багато різних видів текстильних матеріалів, зокрема постільних виробів, що ушкоджуються грибами. Грибкові ураження погіршують тканину або інший текстильний матеріал і призводять до появи плям, які дуже важко видалити пранням [4].

Постільні вироби (ковдри, подушки, матраци) піддаються ураженню пиловими кліщами. Пилові кліщі харчуються клітинами шкіри людини. Продукти життєдіяльності кліщів викликають алергічні реакції, наприклад, захворювання астмою [4].

Таким чином, для того щоб зробити спальне місце більш здоровим, гігієнічним та свіжим, необхідно контролювати розмноження мікроорганізмів, тому постільні вироби повинні бути оброблені спеціальними хімікатами, які можуть обмежити ріст цих організмів.

Біоцидна обробка для текстильних виробів має забезпечувати наступні вимоги:

- забезпечувати безпечність у вигляді низької токсичності для споживача;
- не викликати алергію або подразнення у людей в усіх можливих концентраціях;
- застосування не позначиться негативно на властивостях постільних виробів;
- має бути сумісна з хімічними речовинами обробки текстилю таких як водні репеленти, антипірени, барвники тощо;
- дієвість біоцидної обробки не повинна бути втрачена після чищення;
- ефективна проти широкого спектру мікроорганізмів, особливо бактерій, грибів, кліщів;
- безбарвна та без запаху;
- ефективна при малих концентраціях;
- недорога та легка у використанні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Разуваев А.В. Современные гигиенические нормы и антимикробная отделка текстильных материалов // Текстильная промышленность. – 2010. – №4. – С.24-26.
2. Методи визначення якісного та кількісного складу текстильних матеріалів: монографія / Н.П. Супрун, Ю.І. Островецька. – К.: КНУТД, 2012. – 108 с.
3. Боссарт М. Гигиеническая защита текстильных материалов // Российский химический журнал. – 2002. – №2. – С.62-65.
4. Editor T. Antimicrobial Finishes: Trends and Developments // INTERNATIONAL DYER. – 2013. – №5. – S.13-16.

ГАЛИНА ПУШКАР, БОГДАН СЕМАК
ГАЛИНА ПУШКАР, БОГДАН СЕМАК
HALINA PUSHKAR, BOGDAN SEMAK

**ІНТЕР'ЄРНИЙ ТЕКСТИЛЬ: ТОВАРОЗНАВЧІ АСПЕКТИ
ФОРМУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ
ИНТЕРЬЕРНЫЙ ТЕКСТИЛЬ: ТОВАРОВЕДЧЕСКИЕ
АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ОТЕЧЕСТВЕННОГО РЫНКА
INTERIOR TEXTILES: COMMODITY ASPECTS OF THE
FORMATION OF DOMESTIC MARKET**

Як свідчить аналіз ситуації на зарубіжних ринках текстилю, в останні роки в економічно розвинутих країнах світу (особливо США, Японії, країнах ЄС, Китаї та ін.) чітко намітилася тенденція розширення асортименту та збільшення обсягів виробництва текстильних матеріалів і виробів інтер'єрного призначення. Це стосується передусім різних за призначенням і волокнистим складом, будовою і обробленням портьєрно-шторних та фіранкових матеріалів і виробів, килимових матеріалів і виробів різного цільового призначення, текстильних матеріалів для підлогових та настінних покриттів, меблево-декоративних матеріалів для оббивання та оздоблення меблів, столової та постільної білизни та ін.

Більше того у світовій практиці вже сформовані та успішно функціонують спеціалізовані товарні ринки інтер'єрного текстилю. При цьому, варто підкреслити, що значну частку продукції на цих ринках займають екологічнобезпечний та елітний текстиль. Так, наприклад, світовими лідерами з виробництва та реалізації елітної постільної та столової білизни у світі вважаються швейцарська компанія «Dannu», німецька компанія «Curt Bauer» та ін.

Як свідчить аналіз літературних джерел і результатів наших багаторічних досліджень асортименту, властивостей, рівня якості та екологічної безпечності різних за призначенням інтер'єрних матеріалів і виробів [1,2,3], шляхом відповідного підбору волокнистого складу інтер'єрного текстилю та окремих параметрів його будови, а також різних способів основного і кінцевого оброблення текстильних матеріалів і виробів їм можна надати комплекс бажаних споживних властивостей. Вважаємо за доцільне навести деякі приклади. Так, наприклад, шляхом оброблення білизняних і інших за призначенням тканин відповідними видами

наноемульсій і нанодисперсій їм можна надавати необхідну біостійкість залежно від умов їх експлуатації. Особливо виправданим є захист білизняних, меблевих і підлогових покриттів від шкідливого впливу волокноруйнуючих та патогенних мікроорганізмів [2,3]. Окрім цього, шляхом відповідного вибору волокнистого складу та способів оброблення інтер'єрних текстильних матеріалів і виробів з їх допомогою можна регулювати та оздоровлювати мікроклімат в житлових, адміністративних та громадських приміщеннях. Це дозволяє надавати інтер'єрним матеріалам і виробам багатофункціональні властивості, а саме [2,3]:

- покращувати їх художньо-естетичне оформлення;
- підвищувати гігієнічність, екологічність та зносостійкість цих матеріалів і виробів;
- гарантувати встановлені терміни їх зношування.

При цьому підвищення рівня художньо-естетичного оформлення поєднується з необхідною комфортністю і гігієнічністю інтер'єрного текстилю.

Визнаним лідером на вітчизняному ринку інтер'єрного текстилю, є група компаній «Текстиль-Контакт». Це провідний національний оператор у сфері виробництва і реалізації інтер'єрних текстильних матеріалів і виробів в Україні, включаючи і їх елітні види. Високим попитом на вітчизняному і зарубіжних ринках користуються елітні види інтер'єрного текстилю виробництва ТК «Домашній текстиль», яка входить до складу ТОВ «Текстиль-Контакт». Необхідно відзначити, що відома вітчизняна фірма «Галерея льону» випускає широкий асортимент елітної лляної білизни (вироби для кухні і спальні, вироби сувенірні) та лляних матеріалів для неї. Великою популярністю на ринках користується елітна постільна білизна, покривала і подушки з лляними наповнювачами виробництва ТОВ «Лінтекс».

Попри все, варто відзначити, що вітчизняний ринок в основному формується за рахунок імпортової продукції. Разом з тим широта асортименту інтер'єрного текстилю, який реалізується на ринку України, вимагає формування окремого сегменту вітчизняного ринку. І для цього, на нашу думку, є всі необхідні умови: наявна власна сировина, необхідна технологічна база і стабільний попит споживачів.

Однак формування окремого сегменту вітчизняного ринку інтер'єрного текстилю вимагає безвідкладного вирішення наступних завдань:

- обґрунтування економічної й екологічної доцільності та технологічної можливості формування даного сегменту ринку в Україні;
- скоординування дій фахівців різного профілю: товарознавців, матеріалознавців, маркетологів, технологів, стандартизаторів і ін.;
- розроблення та обґрунтування наукової концепції формування перспективного асортименту інтер'єрного текстилю в нашій країні;
- обґрунтування доцільності імпорту тих видів інтер'єрного текстилю, який не вигідно виробляти в Україні;
- впровадження державної статистичної звітності обсягів виробництва і реалізації основних видів інтер'єрного текстилю;
- розроблення серії вітчизняних стандартів стосовно вимог до інтер'єрного текстилю та характеристики його асортименту, властивостей (при цьому слід переорієнтувати вимоги стандартів СНД на вимоги міжнародних стандартів);
- поглиблення товарознавчих досліджень асортименту, властивостей, рівня якості, а також системи стандартизації текстильних матеріалів і виробів інтер'єрного призначення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кричевский Г. Е. Нано-, био-, химические технологии и производство нового поколения волокон, текстиля и одежды / Г. Е. Кричевский. – М. : Изд-во «Известия», 2011. – 528 с.
2. Пушкар Г. О. Інтер'єрний текстиль: товарознавчі аспекти формування асортименту та якості: монографія / Г. О. Пушкар. – Львів : «Магнолія 2006», 2013. – 176 с.
3. Галик І. С. Проблеми формування та оцінювання екологічної безпечності текстилю : монографія / І. С. Галик, Б. Д. Семак. – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2014. – 488 с.

ОЛЕНА РОМАНЕНКО, НАДІЯ БОЛІЛА
ЕЛЕНА РОМАНЕНКО, НАДЕЖДА БОЛИЛА
OLENA ROMANENKO, NADIYA BOLILA

ХАРЧОВА ЦІННІСТЬ ЧОРНОМОРСЬКОЇ АКУЛИ КАТРАН ПИЩЕВАЯ ЦЕННОСТЬ ЧЕРНОМОРСКОЙ АКУЛЫ КАТРАН FOOD VALUE OF BLACK SEA SHARK

Катран звичайний або колюча акула (*Squalus acanthias*) – вид акул родини катранових (*Squalidae*).

За харчовою цінністю 100 г їстівної частини м'яса акули катран містить: води – 71,9 г, білків – 19,9 г, жирів – 7,0 г, золи – 1,2 г, екстрактивних речовин – 1,0 г. Енергетична цінність становить 143 ккал.

На сьогоднішній день запаси акули катран в українських водах не використовуються в повній мірі. Інтенсивність вилову акули протягом останніх років складала лише 0,2 – 0,8% від можливого. За оцінками науковців на 2014 рік запаси катрана в Чорному та Азовському морях становили 865 тис. т [1].

Для оцінки можливості комплексного харчового використання акули катран необхідні додаткові наукові дослідження.

Особлива увага науковців зосереджена на унікальних властивостях жирів, що отримані з морських риб і ссавців. Найкориснішими є ті жири, що містять незамінні жирні кислоти, а особливо омега-3 та омега-6. Найкращим джерелом омега-3 поліненасичених жирних кислот визнано риб'ячий жир.

Встановлено, що ліпіди м'яса і печінки акули катран багаті на поліненасичені жирні кислоти ω -3, без яких неможливе нормальне функціонування серцево-судинної системи та органів кровотворення. Вони попереджають розвиток атеросклерозу, зменшують запальні процеси різної локалізації, відновлюють імунний статус. Також міститься значна кількість мікро- і макроелементів: калій, фосфор, кальцій, магній, йод, натрій, хром, цинк, а також комплекс життєво важливих вітамінів. Доведено, що у ліпідах печінки катрана міститься в кілька разів більше жиророзчинних вітамінів А і D, ніж в печінці тріски [2, 3].

Крім того, жир печінки акули містить велику кількість алкоксигліцеридів, що відіграють важливу роль в регенерації лейкоцитів. У незначних кількостях алкоксигліцериди містяться в м'ясі прісноводної риби, але саме в печінці глибоководних акул їх концентрація вища.

Особливо важливими з поміж жирних кислот являють ті, що належать до класу омеги-3 – докозагексаїнова (DHA) та ейкозапентоїнова (EPA), що здатні знижувати запалення і ризик розвитку хронічних захворювань.

Необхідна кількість докозагексаїнової кислоти сприяє профілактиці інфарктів, інсультів, генерації клітин головного мозку, покращенню мікроциркуляції крові та ін.

Завдяки п'яти подвійним (ненасиченим) зв'язкам ейкозапентоїнова кислота активно застосовується для профілактики та лікування остеопорозу, запалення судин.

Крім того, жир печінки акули містить сквален, який діє як природний антибіотик, і скваламін. Скваламін – це протибактеріальний, протигрибковий засіб широкого спектру дії. Він особливо необхідний для людей з проблемами імунної системи та онкологічного характеру [4].

Оцінку біологічної ефективності ліпідів катрана здійснювали за визначеними показниками шляхом порівняння з гіпотетичним ідеальним жиром (табл. 1).

Таблиця 1

Показники біологічної ефективності ліпідів чорноморської акули катран

№ пор.	Показники	М'язова тканина	Печінка	Ідеальний жир
1	Відношення МНЖК:ПНЖК:НЖК	1:0,72:0,46	1:0,8:0,52	1:1:1
2	Відношення ПНЖК:НЖК	0,53	0,52	0,2-0,4
3	Відношення C _{18:2} :C _{18:1}	0,08	0,09	>0,25
4	Відношення C _{18:2} :C _{18:3}	4,24	4,67	>7,0
5	Відношення жирних кислот ω -6 : ω -3	0,34:1	0,25:1	3:1

Отже, біологічна ефективність ліпідів катрана висока за рахунок збалансованого вмісту ненасичених жирних кислот.

Висновок. Результати досліджень вказують на високу харчову цінність чорноморської акули катран за рахунок збалансованого жирно-кислотний складу, що обумовлює доцільність широкого харчового використання акули катран з метою поліпшення харчового статусу населення України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Еремеев В.Н. Промысловые биоресурсы Черного и Азовского морей / В.Н. Еремеев, А.В. Гаевская, Г.Е. Шульман, Ю.А. Загордня. – Севастополь : ЭКОСИ-Гидрофизика, 2011. – 367 с.
2. Акула катран. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://hnb.com.ua/articles/s-zdorovie-akula_katran-3007
3. Christie W.W. Lipid analysis / W.W. Christie. – Oxford, New York: Pergamon Press. – 1991. – 418 p.
4. Погожева А.В. Применение жира печени акулы в современной медицине. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.coralclub.co.ua/ru/content/9--jir-pecheni>

УДК 005:639.21.3

ОЛЕНА СИДОРЕНКО
ЕЛЕНА СИДОРЕНКО
OLENA SYDORENKO

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ НАУЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ОТРАСЛИ РЫБНОГО ХОЗЯЙСТВА УКРАИНЫ PRIORITY DIRECTIONS OF SCIENTIFIC ACTIVITY OF FISH INDUSTRY OF UKRAINE

Основною метою наукової діяльності повинно бути втілення наукових наробок вчених в практику ефективної діяльності вітчизняних підприємств з метою реформування системи державного управління галузі рибного господарства України та забезпечення продовольчої безпеки держави [1].

Найбільш пріоритетними напрямками діяльності на сьогодні є розробка та апробація загальнодержавних проектів:

1. Модернізація галузі рибного господарства України шляхом створення Федерації роботодавців та делегування їй частки регуляторних функцій Держрибагентства.
2. Реформування системи державного управління в галузі рибного господарства України відповідно до стандартів ЄС.

3. Створення умов для інтенсивного розвитку аквакультури та марикультури з метою зменшення імпортозалежності ринку рибних товарів України.

4. Програма популяризації вітчизняних видів риб серед населення України.

Надзвичайно актуальним є обґрунтування та впровадження екологічних та науково-технічних програм:

1. Застосування технології Природно-штучного біомеліоративного комплексу (ПШБК) з метою інтенсифікації рибиництва та підвищення ефективності використання рибогосподарських водойм.

2. Втілення біомеліоративних методів боротьби із заморними явищами Азово-чорноморського басейну та низів'я р.Дніпро.

3. Застосування біологічних методів боротьби із чужорідними водними біоресурсами, зокрема гребневи́ком *beroe* в Азовському та Чорному морі.

4. Створення та збереження природно-штучних біологічних комплексів для забезпечення ефективної експлуатації меліоративних каналів та рибних господарств.

5. Створення природно-штучного біомеліоративного комплексу на водоймах м. Києва.

6. Покращення якості та гарантування безпечності поверхневих вод як основного чинника формування якості питної води.

7. Забезпечення населення України якісною та безпечною рибною продукцією.

8. Запровадження Програми «Осетр», спрямованої на відтворення зникаючих популяцій осетрових видів риб, вирощування товарної риби та отримання чорної ікри у виробничих об'ємах.

9. Запровадження Програми «Калкан», спрямованої на відтворення промислової популяції камбали калкан та вирощування товарної рибної продукції.

На сьогодні, особлива увага науковців НДІ «Держводекологія» спрямована на покращення екологічного стану водних об'єктів столиці. Попередні дослідження водойм і водотоків міста Києва виявили їх вкрай незадовільний екологічно-санітарний стан і майже повну непридатність до рекреаційної експлуатації, про що свідчить повна заборона відвідування майже усіх пляжів столиці в серпні 2014 року.

Така ситуація становить реальну загрозу щодо виникнення масових інфекційних та інвазійних захворювань мешканців прилеглих до них районів, Крім того, екологічна ситуація може суттєво погіршити загальний стан екосистеми прилеглих до водойм територій.

Природно-штучний біомеліоративний комплекс – це новостворений гідробіоценоз для різнотипних водних об'єктів (водотоків питного, іригаційного чи спеціального забезпечення, водойм рекреаційного, естетично-ландшафтного призначення), що створюється зарибленням водних об'єктів рибами-меліораторами різного спектру живлення, до складу якого входять водорості, вищі водяні рослини різних екологічних груп, молюски роду *Dreissena*, у результаті чого формується нова технологія з високою ефективністю водопостачання та покращуються хімічні характеристики якості води: зростає абсолютний вміст розчинного у воді кисню, насичення води киснем, зменшується вміст розчинних органічних речовин у воді [2].

Необхідність природної реабілітації різнотипних водних об'єктів шляхом створення природно-штучного біологічного комплексу зумовлена тим, що одним із найважливіших негативних чинників, які перешкоджають функціонуванню, погіршують якість води і екологічний стан об'єктів водозабезпечення, є біоперешкоди, зумовлені інтенсивним розвитком гідробіонтів різних трофічних рівнів і екологічних груп: вищі водяні рослини, планктонні водорості – збудники «цвітіння» води, водорості обростань, молюски роду *Dreissena* та інші види зоообростань, які оселяються на водозабірних решітках і облицювальних плитах, перешкоджаючи нормальному току води.

Залежно від результатів проведених комплексних натурних досліджень встановлюється оптимальний видовий склад, розмірно-вікові характеристики та співвідношення різних трофічних груп риб-біомеліораторів для забезпечення ефективного функціонування водного об'єкта, покращення якості води і, як непрямий ефект, отримання максимальної рибопродуктивності [3, 4].

Природна реабілітація водних об'єктів також передбачає реінтродукцію цінних аборигенних і Червонокнижних видів риб-біомеліораторів, життєдіяльність яких підвищує ефективність роботи природно-штучного біологічного комплексу.

Створення природно-штучного біологічного комплексу сприяє вирішенню особливо болючого питанням для жителів столиці та інших мегаполісів щодо створення зони рекреації на водоймах та забезпечення наших співвітчизників якісною водою і рибними продуктами.

Таким чином, основною метою наукових проектів НДІ «Держвод-екологія» на сьогодні є модернізація системи державного управління галузі рибного господарства України, впровадження способів природної реабілітації різнотипних водних об'єктів шляхом створення природно-штучного біологічного комплексу; забезпечення сприятливих умов для розвитку аквакультури, як єдино можливого способу отримання рибної

сировини гарантованої якості; підвищення ефективності водопостачання, що гарантує безпечність питної води, оптимальне функціонування водного об'єкта та зменшення тарифів за водопостачання і соціальної напруженості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мазаракі А.А. Модернізація системи державного управління в галузі рибного господарства / А.А. Мазаракі, В.П. Коротецький, О.В. Сидоренко // Наук. зб. «Інтегроване управління водними ресурсами». – К. : ДИА. – 2013. – № 1. – С. 13–25.
2. Щербак В.І. Гідроекологічні аспекти вирішення проблеми оцінки та зменшення загроз біорізноманіттю континентальних водойм України // Оцінка і напрямки зменшення загроз біорізноманіття України. – К. : Хімджест, 2003. – С. 273–348.
3. Межжерин С.В. Животные ресурсы Украины в свете стратегии устойчивого развития : аналитический справочник / С.В. Межжерин. – К. : Логос. – 2008. – 286 с.
4. Алієв К.А. Впровадження в Україні європейської моделі інтегрованого управління водними ресурсами // Наук. зб. «Інтегроване управління водними ресурсами». – К. : ДИА. – 2013. – №1. – С. 526–533.

ОКСАНА СОЛОВЬОВА, СЕРГІЙ ГИРИЧ
ОКСАНА СОЛОВЬЕВА, СЕРГЕЙ ГИРИЧ
OKSANA SOLOVYOVA, SERGEY GIRICH

**ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ ЦУКРУ І ЦУКРОЗАМІННИКІВ НА
СТРУКТУРНО-МЕХАНІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ МАРМЕЛАДНОЇ
МАСИ І ГОТОВОГО МАРМЕЛАДУ
ОПРЕДЕЛЕНИЕ ВЛИЯНИЯ САХАРА И САХАРОЗАМЕНИТЕЛЕЙ
НА СТРУКТУРНО-МЕХАНИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА
МАРМЕЛАДНОЙ МАССЫ И ГОТОВОГО МАРМЕЛАДА
ESTIMATION OF THE IMACT OF SUGAR AND SWEETENERS
ON STRUCTURAL AND MECHANICAL PROPERTIES OF
FRUIT-JELLY PASTE AND READY FRUIT JELLY**

Для встановлення можливості використання цукрозамінників (фруктози, лактитолу), при виробництві желейного мармеладу на високометоксильованому пектині, необхідно було визначити їх вплив на структурно-механічні властивості мармеладних мас, що виступає одним із показників якості виробів. Завданням було отримати желейний мармелад, консистенція якого відповідала б консистенції мармеладу на цукрі. В табл. 1 наведена робоча рецептура мармеладу на цукрі, лактитолі, фруктозі та суміші лактитолу і фруктози у співвідношенні 1:1. Робочі, базові рецептури розраховували на 100 г цукру білого кристалічного. Вміст цукрозамінників встановлювали з урахуванням їх вологи.

Мармеладну масу готували наступним чином. Змішували зважену рецептурну кількість пектину з 1/5 частиною цукру чи цукрозамінників і додавали розраховану кількість води. Потім починали уварювання. Після розчинення сипких компонентів додавали решту кількості цукру чи цукрозамінників і продовжували уварювання. Патоку додавали в кінці уварювання (при 65-70% СР). По закінченні уварювання (при досягненні нею 80% СР) мармеладну масу охолоджували до 70°C, додавали в неї лимонну кислоту, розливали у форми і вистоявали 24 години. Після цього проводили подальші дослідження.

Таблиця 1

Робоча рецептура (г) мармеладу на високометоксильованому пектині

Назва сировини	Вміст СР, %	Вміст сировинних інгредієнтів, (г)			
		мармелад на цукрі	мармелад на лактитолі	мармелад на фруктозі	мармелад на суміші лактитол-фруктоза
цукор-білий кристалічний	99,85	100,00	—	—	—
лактитол	95,00	—	106,00	—	52,63
фруктоза	98,00	—	—	102,00	51,02
пектин	90,00	2,4	2,4	2,4	2,4
патока	78,00	25	25	25	25
лимонна кислота	80,00	1,8	1,8	1,8	1,8

Міцність мармеладних драглів визначали на пенетрометрі АП-4/1. Результати досліджень наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Визначення структурно-механічних характеристик желейного мармеладу на пектині з різними цукрозамінниками

Показники	Мармелад на:			
	цукрі	лактитолі	фруктозі	Суміші
ΔH_1 (сфера з вантажем)— загальна деформація	41	29	33	31
ΔH_2 (сфера без вантажу)— пластична деформація	25	20	21	21
ΔH_3 Пружна деформація	16	9	12	10
відносна пластичність, %	63,41	68,90	63,60	67,75
відносна пружність, %	36,59	31,10	36,40	32,25
глибина занурення конуса, мм	46	33	40	36
гранична напруга зсуву, Па	230,38	447,65	304,68	376,15

Аналіз отриманих даних показав, що фруктоза, лактитол та суміш фруктози і лактитолу (1:1) зміцнюють структуру мармеладних драглів відносно мармеладних драглів на цукрі.

Загальна деформація зразків на лактитолі на 29% менша, ніж зразків на цукрі, на фруктозі та суміші лактитол і фруктоза на 21% та на 23% відповідно.

Відмінність міцності пектинових драглів на цукрі і цукрозамінниках (фруктоза, лактитол та суміші лактитол і фруктоза) залежить як від молекулярної будови і властивостей пектину, так і від різниці хімічної будови цукру і цукрозамінників. Відомо, що цукор виконує роль дегідратуючого агента в процесі драглеутворення пектину.

Повністю сульфатовані (гідратовані) молекули пектину не зчіплюються (коагулюють). Ступінь дегідратації впливає на умови драглеутворення і міцності драглів. Схильність молекул цукрів (ди- та моноцукридів) і поліолів до гідратації, пов'язано з наявністю у їхній хімічній будові гідроксильних груп OH , CH_2CO , які здатні утворювати водневі зв'язки з молекулами води.

Зміцнення мармеладних драглів на фруктозі, лактитолі, та суміші лактитол і фруктоза (співвідношення 1:1) ми пояснюємо наступним чином: збільшення міцності пектинових драглів на фруктозі, вірогідно, можемо пояснити різницею молекулярної маси цукрози і фруктози. Молекулярна маса цукрози дорівнює 342 Ммоль, фруктози 180 Ммоль. Це вказує на те, що в досліджуваній мармеладній масі число молекул фруктози буде в 1,9 раз більше ніж молекул сахарози. Таким чином, до складу фруктози входить значно більша кількість гідроксильних груп $-\text{OH}$. Розрахунок показав, що число гідроксильних груп, що входять до складу фруктози, більше на 30%, ніж цукрози.

Таким чином, використання фруктози при виробництві желейного мармеладу на пектині буде сприяти кращій дегідратації пектинових молекул, збільшення десольватованих ділянок, котрі не мають заряду полярності, буде сприяти зчепленню пектинових молекул, стовщенню міцелярного каркаса, міцність якого з часом збільшиться. Отримані нами результати відповідають результатам робіт Гапоненкова Т.К., де встановлено, що пектиновий комплекс краще адсорбує фруктозу, ніж сахарозу і глюкозу.

Лактитол, як і фруктоза, сприяє зміцненню мармеладних пектинових драглів, але механізм його дії на нашу думку інший. Ми вважаємо, що на зміцнення структури мармеладу на лактитолі сприяє головним чином різниця розчинності лактитолу та цукрози, а також будова самого поліолу. При температурі 20°C розчинність лактитолу на 18% менше ніж розчинність цукрози. Вірогідно, при використанні лактитолу, сольватна оболонка навкруги пектинових молекул буде

значно тонша, ніж при використанні цукру, так як значна кількість води, буде використовуватись на розчинність самого лактитолу.

УДК 677.494:614.89(043.2)

АЛЛА ТЕРНОВА, СВІТЛАНА СІРЕНКО
АЛЛА ТЕРНОВАЯ, СВЕТЛАНА СИРЕНКО
ALLA TERNOVA, SVETLANA SIRENKO

**КЕВЛАР ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ У ВИРОБНИЦТВІ
ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ: ТОВАРОЗНАВЧИЙ
АНАЛІЗ**

**КЕВЛАР И ЕГО ПРИМЕНЕНИЕ В ПРОИЗВОДСТВЕ
ИНДИВИДУАЛЬНЫХ СРЕДСТВ ЗАЩИТЫ: ТОВАРОВЕДЫЙ
АНАЛИЗ**

**KEVLAR AND ITS APPLICATION IN THE PRODUCTION
OF PERSONAL PROTECTIVE EQUIPMENT: COMMODITY
ANALYSIS**

За всю історію воєн найбільш гостро стояло питання захисту життя солдата. Після винаходу стрілецької зброї такі засоби захисту, як сталеві обладунки втратили актуальність.

Для зменшення смертоносної дії куль та снарядів в світі інтенсивно розпочався пошук матеріалів, які б послабили або анулювали смертоносну дію куль і снарядів, оскільки традиційні сталеві пластини були дуже важкі і неефективні.

Революцією у виробництві надудароміцних пластиків стало винайдення Стефанією Луїзою Кволек синтетичного матеріалу поліпарафенілен-терефталааміт з технічною назвою кевлар. Поштовхом, що спонукав її шукати легке, але міцне волокно в умовах нафтового дефіциту, була необхідність використання нових матеріалів у виробництві шин. Найбільш активно дослідженнями надміцних полімерних матеріалів займався науковий центр компанії «Дюпон».

Кевлар – це торгова марка пара-арамідного волокна, запатентована фірмою Дюпон.

Він володіє ідеальним поєднанням захисних властивостей, комфорту і безпеки.

Його основною властивістю є підвищена міцність. До переваг кевлару також можна віднести і такі властивості, як дуже низька питома електропровідність; високий хімічний опір; низька термічна усадка; високий опір на розрив і порізи; високий опір до вогню (має здатність до само гасіння).

У сучасному світі кевлар має саме різноманітне застосування. Спочатку матеріал розроблявся для армування шин автомобілів. У цій якості він використовується і по сьогоднішній день. Кевлар також застосовують як армуюче волокно у композитних матеріалах, які в результаті виходять легкими і міцними; для армування мідних та волоконно-оптичних кабелів в протезно-ортопедичній сфері; в якості армуючої складової в змішаних типах тканин; з нього виробляють троси, кузови автомобілів і катерів, вітрила, фюзеляжі літаків і деталі космічних кораблів, спортивні товари.

Спортивні аксесуари і снаряди, виготовлені з кевлару, не тільки міцніші, але і легші, що не може не позначатися на результатах. Це: каски і шоломи; ракетки настільного тенісу; взуття ковзанярів, мотоциклістів і лижників; одяг для мотоциклістів і плавців; човни та весла; деталі літаків і вертольотів; повітряні кулі.

Властивості даного матеріалу роблять його придатним і для виробництва засобів індивідуального захисту - бронежилетів і бронешоломів.

Розробка бронежилетів з кевлару почалася Національним інститутом Правосуддя США. У 1973 році були вироблені перша промислова партія кевлару і захисна амуніція на його основі, яка відразу була відправлена в район бойових дій на Далекому Сході. Таким чином, відправною точкою історії «бойового» кевлару стала в'єтнамська війна.

Після перших підрахунків кількості вбитих солдат, поранень, виконаних бойових завдань і порівнянь цих показників з «докевларовими», департаментом оборони США було прийнято рішення повністю замінити застарілі титанові і сталеві бронежилети кевларовими. Через рік його почали використовувати і європейські країни. Як результат, психологічний стан бійців, одягнених в кевларові бронежилети, значно поліпшувався. Солдати стали почувати себе більш захищеними.

Перші бронежилети з кевлару виготовлялися з 15-20 шарів пара-арамідної тканини. З тих пір було розроблено безліч нових модифікацій пара-арамідної основи і способів її отримання.

Наразі компанія Дюпон вже запускає у виробництво четверте покоління кевлару. Хімічний склад матеріалу залишився колишнім,

але за рахунок зміни технології виробництва і модифікації пара-араміду з іншими матеріалами вдалося поліпшити його характеристики, а також надати йому нових властивостей.

Одна із останніх розробок дослідницького центру Дюпон - покрита шаром полівінілфториду пара-арамідна тканина, яка витримує удари колючої зброї практично будь-якого виду і сили. Декілька шарів такого матеріалу неможливо проколоти навіть голкою шприца. При цьому модифікований кевлар зберігає свою гнучкість, і захисні пакети з ним можна одягати навіть під сорочку.

При правильному зберіганні властивості кевлару повністю зберігаються протягом 20 років, в той час, як термін придатності бронежилетів і шоломів в Україні та багатьох інших країнах не перевищує 10 років, а за стандартами НАТО засоби пасивного захисту солдатів і офіцерів повинні змінюватися кожні п'ять років.

На даний момент більшість засобів пасивного захисту випускаються виключно з кевлару, крім того цей матеріал обраний НАТО в якості єдиної основи для бронежилетів і шоломів. В Україні лише миротворчі та міжнародні підрозділи оснащені захисною амуніцією з кевлару, решта армійських підрозділів забезпечується кевларовими засобами захисту згідно з планами Міністерства оборони з переоснащення військ. Так, перша каска з кевлару в українській армії з'явилася лише в 1996 році.

Єдиним стримуючим фактором для повної «кевларизації» збройних сил України залишається висока вартість виробництва пара-араміду. Ціна кевлару становить в середньому 40-50 євро/кг, що, для порівняння, в десять разів дорожче сталі. Але, з іншого боку, в багатьох специфічних областях кевлар залишається поза конкуренцією, оскільки він у п'ять разів міцніше сталі і стійкий до дії агресивних середовищ - лугів, кислот, високих і низьких температур.

Основним імпортером пара-араміду і кевлару в Україну є компанія Дюпон. Налагоджувати випуск самого пара-араміду в Україні компанія поки не планує, тому що український ринок, на думку представників Дюпон, зростає недостатньо швидкими темпами, щоб запуск внутрішнього виробництва можна було вважати перспективним. Для України характерно те, що кевлар як готовий матеріал практично не імпортується. Ввозиться лише пара-арамідна сировина, з якої вже на українських підприємствах виготовляють нитки і волокна. Практично весь попит на кевлар забезпечує завод по виготовленню пара-арамідних ниток в місті Ірпінь (Київська область).

Рівень споживання кевлару на українському ринку збільшується в основному за рахунок збільшення попиту на спеціальні кабелі, де пара-арамідні нитки використовують в якості підсилюючих елементів.

Таким чином, завдяки специфічним властивостям матеріал кевлар в значній мірі слід використовувати для виготовлення виробів індивідуального захисту, що, з врахуванням ситуації в Україні, є актуальним.

УДК 634.8.076:658.821

СВІТЛАНА ФЕДОРЧУКОВА
СВЕТЛАНА ФЕДОРЧУКОВА
SVITLANA FEDORCHUKOVA

**БЕЗНАСІННЄВІ СОРТИ ВИНОГРАДУ-
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИЙ ПРОДУКТ НА
СПОЖИВЧОМУ РИНКУ
БЕССЕМЯННЫЕ СОРТА ВИНОГРАДА – КОНКУРЕНТНЫЙ
ПРОДУКТ НА ПОТРЕБИТЕЛЬСКОМ РЫНКЕ
NON-SEEDS GRAPE IS COMPETITIVE PRODUCT ON
CONSUMER MARKET**

На европейском континенте Молдова известна, как виноградарско-винодельческая страна. Это объясняется особым географическим положением и древними традициями. Виноградарство Молдовы характеризуется большой разновидностью сортов, 90% из которых являются европейскими [1]. Виноградарство и виноделие являются основными отраслями молдавской экономики, составляя около 15% от годового бюджета.

Столовые сорта имеют большой спрос, благодаря привлекательному виду гроздей, окраске, приятному аромату и вкусу ягод, а также огромному их значению как лечебного продукта питания. По объему валового производства и потреблению столовый виноград занимает пятое место в мире среди свежих фруктов, в частности, после яблок, груш, персиков и цитрусовых плодов [1]. По данным агентства "Moldova-Vin" столовые сорта в Молдове составляют примерно, 15% от общей площади виноградников.

Благодаря исследовательской работе, продолжавшийся более 10 лет, молдавскими учеными были выведены новые сорта винограда без косточек, устойчивые к неблагоприятным условиям погоды, в

частности, к холодам и обладающими хорошими питательными свойствами и высокой урожайностью - до 20 т/га.

По данным специалистов, в республике возрос интерес к возделыванию бессемянных сортов винограда. В связи с этим было принято решение в ближайшие годы провести испытания 14 сортов столового винограда, большинство из которых бессемянные.

Цель работы - исследование потребительских свойств некоторых районированных в Молдове бессемянных столовых сортов винограда.

Объект товароведных исследований: бессемянные столовые сорта винограда: Апирен розовый (молдавская селекция) и Ромулус (США).

Исследуемые сорта столового винограда выращены в центральной экологической зоне Республики Молдова. Потребительские свойства изучаемых сортов винограда были исследованы общепринятым в виноградарстве и товароведении методами. Сбор винограда и подготовку его для исследований проводили согласно требованиям национального стандарта SM-153 и методике подготовки винограда для исследований.

Результаты исследований сводятся к следующей информации:

Ромулус – среднеспелый, бессемянный сорт винограда селекции США. В Молдове районирован в 2002 г. Срок созревания – III-я декада августа - I-ая декада сентября. Гроздь, обычно, коническая, крылатая, плотная. Ягоды мелкие, шаровидные, легко отделяются от плодоножки. Цвет от бело-желтого до зеленого. Кожица плотная, разжевывается хорошо. Мякоть водянистая, сладкая, с гармоничным вкусом. Семена отсутствуют, что повышает потребительские свойства данного сорта.

Сорт нетранспортабельный, имеет повышенную устойчивость к основным болезням виноградного насаждения. При перезревании отмечается повышенный процент осыпания из-за слабого прикрепления ягод к плодоножке. Сорт пригоден для потребления в свежем виде, а также является ценным сырьем для пищевой промышленности для производства варенья, джема, маринадов, компотов и продуктов детского питания. Обладает высокой зимостойкостью и морозоустойчивостью. Сохраняемость в течение 30 суток превосходная. Рекомендуются к реализации после сбора. Возможно непродолжительное хранение.

Апирен Розовый - среднеспелый бессемянный сорт молдавской селекции. Районирован в 2002 г. Срок созревания - I-ая половина сентября. Гроздь средняя или крупная, ветвистая, рыхлая в верхней

части, нижняя треть грозди собрана в плотный цилиндр, но иногда просто рыхлая, ветвистая. Ягоды круглые, средних размеров, могут быть крупными, темно-розового цвета с фиолетовым оттенком. Кожица плотноватая, хорошо разжевывается, трудно отделяется от мякоти. Мякоть плотная, слегка хрустящая, кисло-сладкая, очень вкусная. Семян нет, что повышает потребительские свойства данного сорта.

Сорт среднетранспортабельный, устойчив к основным болезням. Сохраняемость (30 суток) удовлетворительная. Сорт отличается тем, что после краткосрочного хранения ягода отрывается от гребня вместе с плодоножкой. Данный сорт рекомендуем реализовывать после сбора урожая, а также возможна закладка его на непродолжительное хранение. Сорт также является ценным сырьем для пищевой промышленности и пригоден для производства варенья, джема, маринадов, компотов и продуктов детского питания.

Как известно, в условиях рыночной экономики, а для Молдовы, и, в условиях эмбарго со стороны РФ на молдавские фрукты и другие продукты, особое внимание уделяется безопасности товаров.

Изучением технологий и агроприемов выращивания установлено, что исследованные сорта столового винограда (Ромулус и Апирен Розовый) требуют ограниченной химической защиты, поэтому большое внимание было уделено исследованию содержанию тех веществ, которые могут нанести вред жизни и здоровью потребителей.

В связи с этим мы исследовали уровень накопления нитратов в ягодах данных сортов винограда в момент потребительской степени зрелости. Значительное их накопление нежелательно, так как в организме человека они могут превращаться в нитрозамины и нарушать обеспечение тканей кислородом. Исследуя содержание нитратов в исследованных сортах винограда, установлено, что значение данного показателя составило 37,3 мг/кг у сорта Апирен Роз и до 43,0 мг/кг у сорта Ромулус.

Сравнивая полученные результаты с данными Медико-биологических требований и санитарных норм качества продовольственного сырья и пищевых продуктов, следует отметить, что в ягодах исследованных сортов винограда содержание нитратов не превышало предельно допустимую концентрацию (60 мг/кг) для фруктов и винограда. Следовательно, изучаемые сорта винограда являются безопасными для здоровья человека.

Учитывая тот факт, что бессемянные сорта винограда Ромулус и Апирен розовый обладают высокой пищевой ценностью, прекрасным

гармоничним вкусом, хорошими технічними характеристиками і технологічними властивостями, а також потребують мінімальної захисти при вирощуванні і являються безпечними продуктами, вони можуть конкурувати з іншими сортами в якості об'єкта міжнародних торгових операцій.

Висновки:

1. Виноградарство Республіки Молдова повинно розвиватися за рахунок впровадження сортів, даючих не тільки високу урожайність, але і високоякісну безпечну продукцію.
2. Встановлено, що екологічні умови центральної (Кодрової) зони Молдови забезпечують формування високоякісного столового винограду.
3. Вивчені сорти винограду мають високу харчову цінність, а вміст нітратів не перевищує гранично допустимі концентрації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. www.agricultura.moldovei

УДК 339.378:658.62

НІНЄЛЬ ФОРОСТЯНА, РАМІС РАСУЛОВ
НИНЭЛЬ ФОРОСТЯНАЯ, РАМИС РАСУЛОВ
NINA FOROSTYANAYA, RAMIS RASULOV

ДОСЛІДЖЕННЯ ЛОКАЛЬНИХ ТЕМПЕРАТУРНИХ НЕОДНОРІДНОСТЕЙ В ЗЕФІРІ ПІД ЧАС МЕХАНІЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ ИССЛЕДОВАНИЕ ЛОКАЛЬНЫХ ТЕМПЕРАТУРНЫХ НЕОДНОРОДНОСТЕЙ В ЗЕФИРЕ ПРИ НАГРУЗКЕ STUDY OF LOCAL TEMPERATURE INHOMOGENEITIES IN THE PRESSURE-SENSITIVE MARSHMALLOWS

В лабораторії фізики кафедри інженерно-технічних дисциплін КНТЕУ була проведена серія експериментів з дослідження змін в температурі зразків зефіру при стискуванні.

Об'єктами були заміри торговельних марок «Жако», «Малиш», «Подарунковий» та «Рошен». Експерименти проводилися на

установці для визначення залежності температури від навантаження. Кількість зразків кожного зефіру – 4. тобто отримано 16 масивів даних.

Для вирішення диференціального рівняння теплопровідності необхідно знати розподіл температури всередині тіла в початковий момент часу (початкова умова або тимчасова крайова умова), геометричну форму тіла і закон взаємодії навколишнього середовища і поверхні тіла (гранична умова або просторова крайова умова).

Крім того багато харчових продуктів містять вологу в кількості 70-90% від загальної маси, тому для правильного розуміння процесу релаксації енергії в них треба враховувати характер сил, що діють між мікрочастинками (під релаксацією енергії розуміють перехід системи в рівноважний стан).

$$W_n = f(x). \quad (1)$$

Силу, що діє між вузлами структурної решітки, визначають першою похідною від потенційної енергії по координаті.

$$F = -\frac{dW_n}{dx}, \quad (2)$$

тобто сила, що діє між вузлами структурної решітки, визначається тангенсом кута нахилу дотичної до потенціальної кривої. При цьому найбільше притягання між атомами відповідає потенційній ямі на ділянці x_2x_3 . Аналогічні потенціальні криві, тільки іншого виду, можна отримати для іонних і молекулярних решіток.

Потенціальні криві дозволяють довести, що нескінченне зближення молекул рідини неможливе (ділянка x_2x_3), так як виникають нескінченно великі сили відштовхування. Отримати потенціальні криві сьогодні дозволяє УВКП з досить великою точністю.

Залежність температури в обраних зразках зефіру від сили та часу навантаження наведена на рис. 1.

Встановлення залежності теплофізичних властивостей твердих і рідких харчових матеріалів від їх будови і характеру зв'язку мікрочастинок дуже важке завдання, але необхідне.

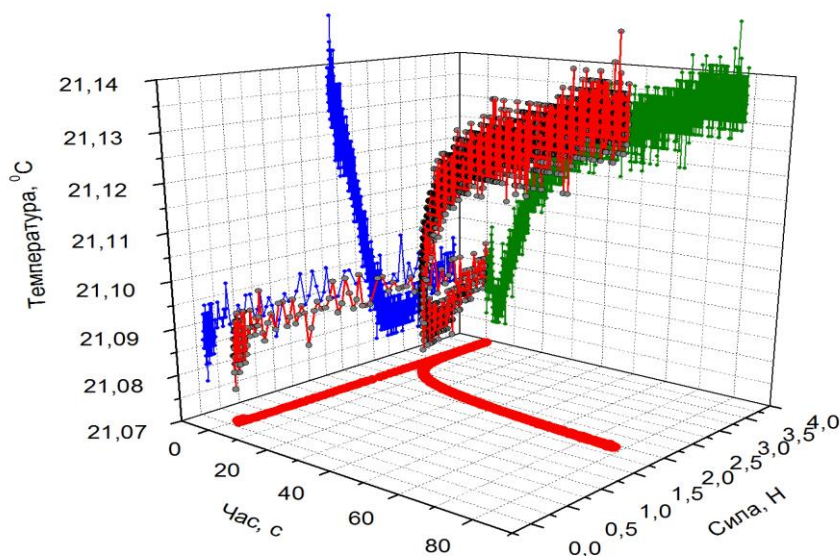

Рис. 1. Залежність температури від сили та часу навантаження в зразках зефіру ТМ «Малиш»

Поява локальних термічних неоднорідностей в досліджуваних зразках зефіру під час визначення релаксаційного зусилля може вказувати на використання різних структуроутворювачів. Що, в подальшому, може бути використане для експрес-аналізу структурних особливостей зефіру.

УДК 642.58:796.071.2

ОЛЕКСАНДРА ХРОБАТЕНКО, ЮЛІЯ МІКЛАШЕВСЬКА
АЛЕКСАНДРА ХРОБАТЕНКО, ЮЛІЯ МИКЛАШЕВСКАЯ
OLEXANDRA KHROBATENKO, YULIA MIKLASHEVSKA

**РОЗРОБКА КРИТЕРІЇВ ОПТИМІЗАЦІЮ СКЛАДУ
ПРОДУКТІВ ДЛЯ СПОРТСМЕНІВ
РАЗРАБОТКА КРИТЕРИЕВ ОПТИМИЗАЦИИ СКЛАДА
ПРОДУКТОВ ДЛЯ СПОРТСМЕНОВ
RESEARCH OF THE SPORTS NUTRITION CONTENT
OPTIMIZATION CRITERIA**

Сучасна наука про харчування спортсменів базується на теоріях збалансованого, адекватного, оптимального харчування, а також холістичній теорії харчування, але при цьому має свою специфіку,

пов'язану зі значними фізичними та психоемоційними навантаженнями [1, 2].

Медико-біологічний підхід до розробки харчових продуктів та раціонів спортсменів, заснований на вивченні особливостей біохімічних і фізіологічних процесів, що відбуваються в організмі людини під час надмірних фізичних навантажень і на етапах відновлення. При цьому враховуються індивідуальні особливості спортсмена (вік, стать, маса тіла), вид спорту, етап підготовки чи змагань та умови їх проведення, а також інші чинники, від яких залежать:

- енерговитрати спортсменів;
- нормалізація процесів водно-сольового обміну;
- збалансування харчового раціону за основними нутрієнтами (білки, жири, вуглеводи, вітаміни, мінеральні речовини);
- режим харчування спортсменів;
- ефективність роботи травної системи та ін. [3].

З урахуванням сучасних наукових даних про рекомендовані норми споживання нутрієнтів в умовах фізичного навантаження, а також взявши до уваги результати вітчизняних і зарубіжних досліджень у сфері спортивної медицини і рекомендації фахівців спортивної дієтології, розроблено критерії оптимізації складу і сформульовано вимоги до основних показників якості продукту:

- енергетична цінність продукту повинна бути максимальною;
- продукт повинен містити макроергічні сполуки в стабільній та легкозасвоюваній формі;
- вміст мінеральних речовин та вітамінів повинен задовольняти 50-60% їхньої добової потреби;
- біологічно активні речовини, які використовуються для покращення фізичної працездатності спортсменів, повинні знаходитись в продукті в кількості, не меншій ніж клінічно доведена мінімально ефективна доза і при цьому не перевищувати її граничнодопустимі рівні споживання;
- продукт повинен бути безпечним, не призводити до звикання, не містити у своєму складі речовини, заборонені Медичним кодексом міжнародного олімпійського комітету та Антидопінговим кодексом олімпійського руху;
- продукт повинен характеризуватись високими органолептичними властивостями [4-8];
- продукт повинен бути стійким до впливу температури навколишнього середовища.

Алгоритм вирішення поставленого завдання передбачав розрахунок і оцінку збалансованості хімічного складу продукту, оптимізацію біологічної та енергетичної цінності, а також функціональної ефективності розробленого продукту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Технология продуктов спортивного питания / Э. С. Токаев, Р. Ю. Мироедов, Е. А. Некрасов, А. А. Хасанов. – М.: МГУПБ, 2010. – 108 с
2. Малютин С. Академия спортивного питания. Справочное руководство в 4-х томах. Т. 1: Подготовительное отделение / С. Малютин, С. Самарин. – М., – 1997. – 70 с.
3. Пшендин А. И. Рациональное питание спортсменов. Для любителей и профессионалов / А. И. Пшендин. – 2-е изд. – СПб.: ГИОРД, 2002. – 157 с.
4. Волков Н. И. Биологически активные пищевые добавки в специализированном питании спортсменов / Н. И. Волков, В. И. Олейников. – М.: ФиС: СпортАкадемПресс, 2005. – 78 с
5. Van der Beek, E.J. Vitamin supplementation and physical exercise performance / E.J.Van der Beek // Journal of Sport Science. — 1991. — 9. P.79-89.
6. Whiting, S.J. Dietary reference intakes for micronutrients: considerations for physical activity / S.J.Whiting, W.A. Barabash // Appl. Physiol. Nutr. Metab. 2006. - 31. - P. 80-85.
7. Смоляр В. И. Рациональное питание / В. И. Смоляр. — К.: Наукова думка, 1991. — 368 с.
8. Рогов И. А., Токаев Э. С. Питание и экология / И. А. Рогов, Э. С. Токаев // Инженерная экология. — 1995. — №5. — С. 66-75.

НАДІЯ ЧИКУН, АНАСТАСІЯ КИРИЧЕНКО
НАДЕЖДА ЧИКУН, АНАСТАСІЯ КИРИЧЕНКО
NADIYA CHYKUN, ANASTASIYA KYRYCHENKO

**УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКСПРЕС-МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ
АПЕЛЬСИНОВОГО СОКУ
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ЭКСПРЕС-МЕТОДОВ
ИССЛЕДОВАНИЯ АПЕЛЬСИНОВОГО СОКА
IMPROVEMENT OF EXPRESS-METHODS RESEARCH OF
ORANGE JUICE**

В усьому світі соки та нектари традиційно користуються сталим попитом. Крім освіжаючої здатності, поживності, стимулюючої дії, гармонійного смаку, вони містять вітаміни та цілий комплекс біологічно активних речовин, необхідних для повноцінного і здорового харчування [1].

Однією з причин низького споживання соків на Україні (8 л на рік) може бути якість, яка сьогодні є іноді сумнівною, адже деякими виробниками допускаються підробки та фальсифікації. Для поліпшення смаку окремих соків дозволено купажувати їх і додавати цукор. За якістю соки повинні задовольняти вимоги ДСТУ та ТУ, згідно яким визначають органолептичні, фізико-хімічні й мікробіологічні показники. За зовнішнім виглядом освітлені соки повинні бути прозорими, без осаду і завислих часток. За забарвленням – мають відповідати натуральному кольору фруктів і овочів, з яких вони виготовлені, запах – специфічний, без стороннього, неприємного запаху, смак – без стороннього присмаку. Як фізико-хімічні показники в соках визначають: кислотність, вміст сухих речовин, цукор, сірчистого ангідрид, сорбінову кислоту й токсичні елементи. Ці методи вимагають багато часу, спеціального обладнання та реактивів.

Метою даної роботи було оцінити якість та визначити можливу фальсифікацію соків певних торгових марок шляхом удосконалених експрес-методів.

Дослідження виконано в лабораторіях кафедри товарознавства та експертизи харчових продуктів КНТЕУ за розробленими методиками[2].

Для проведення аналізів обрали апельсинові соки торгових марок «Садочок», «Sandora» і «Rich» та апельсиновий фреш.

Вміст сухих розчинних речовин оцінювали рефрактометричним методом. До сухих речовин у соках належать в основному вуглеводи: сахароза, глюкоза, фруктоза та білок, клітковина та ін. Дослідження проводилися за допомогою рефрактометра за температури 20° С після центрифугування. Результати дослідження показали, що вміст вуглеводів у досліджуваних зразках складає 10,5 – 11,0%, що відповідає інформації, яка зазначена виробниками, та вимогам нормативних документів.

Визначення активної кислотності соків проводили потенціометричним методом (рН-метрія). Він базується на залежності потенціалу індикаторного електрода від активності йонів Гідрогену в розчині. За потенціометричним методом, усі показники знаходились у межах норми (рН=3,3-3,7).

Визначення фальсифікації соків шляхом додавання води проводили люмінесцентним методом з використанням УФ-лампи. Кожен зразок соку був опромінений під УФ-лампю під кутом 45 градусів. Результати показали, що жодний із зразків не люмінесціював, а це свідчить про те, що сік не розведений водою. Для порівняння брали також свіжовичавлений сік апельсину. Під час опромінення люмінесценції не відбувалося. Отже, люмінесцентним методом встановлено: такий вид фальсифікації в апельсинових соках даних торговельних марок відсутній.

Наявність штучних барвників у соках можна визначити хімічним методом – реакцією Хагера, що ґрунтується на зміні рН середовища шляхом додавання будь-якого лужного розчину (аміаку, соди і навіть мильного розчину) об'ємом, перевищуючим об'єм зразка напою. Для дослідження скористалися насиченим розчином харчової соди (NaHCO_3), який додавали в кожен з пробірок із зразками соків. Також для перевірки вірності методики досліду, додали розчин соди в пробірку з власноруч вичавленим апельсиновим фрешем. При цьому спостерігалася зміна забарвлення з оранжевого на зеленкувато-оливкове. Отже, це свідчить про те, що досліджуваних зразках соків не містилось штучних барвників і даний вид фальсифікації в апельсинових соках торгових марок «Rich», «Sandora» та «Садочок» відсутній. Слід відмітити, цей метод як такий, що може бути використаний в домашніх умовах.

Хімічні та фізико-хімічні методи, за допомогою яких проводили дослідження апельсинових соків, є експрес-методами і мають ряд переваг: швидкість визначення, застосування нескладних та невисоковартісних приладів, дозволяють визначати показники без тривалої підготовки проб.

Проведені з використанням даних методів дослідження показали, що всі показники якості зразків апельсинових соків, а саме соки виробників торгових марок «Rich», «Sandora» та «Садочок», відповідають вимогам нормативної документації. Вміст вуглеводів не перевищує показників, які вказані виробниками на упаковці, активна кислотність відповідає вимогам нормативних документів. Для виявлення фальсифікації соків запропоновані люмінесцентний метод, який не вимагає складного обладнання, і хімічний метод реакція Хагера.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апельсинові соки. - Режим доступу: <http://www.goodsmatrix.com.ua/goods-catalogue/Orange-juices/Orange-juices-1-l.html>
2. Пасальський Б.К. Експрес-методи визначення якості харчових продуктів: навч. пос./ Б.К. Пасальський, Н.Ю. Чикун; за ред. Н.В. Прикульської. –К.: Київ. нац.торг.-екон.ун.-т, 2013. –118 с.

УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕЧНІСТЮ ТА ЯКІСТЮ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ

УДК 676.252

ЛЮДМИЛА АНДРІЄВСЬКА, ТЕТЯНА ГЛУШКОВА,
ЛЕОНІД КОПТЮХ
ЛЮДМИЛА АНДРИЕВСКАЯ, ТАТЬЯНА ГЛУШКОВА,
ЛЕОНИД КОПТЮХ
LUDMYLA ANDRIEVSKA, TETIANA GLUSHKOVA,
LEONID KORTIUKH

ВИМОГИ ДО ЯКОСТІ ПАПЕРУ ДЛЯ ВИРОБІВ САНІТАРНО-ГІГІЄНИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТРЕБОВАНИЯ К КАЧЕСТВУ БУМАГИ ДЛЯ ИЗДЕЛИЙ САНИТАРНО-ГИГИЕНИЧЕСКОГО НАЗНАЧЕНИЯ QUALITY REQUIREMENTS OF PAPER FOR PRODUCTS SANITARY PURPOSES

Виготовлення паперу для виробів санітарно-гігієнічного призначення (ВСГП), що відповідає жорстким вимогам щодо безпеки та якості, вимагає вирішення цілої низки завдань серед яких: розроблення і впровадження екологічно безпечних видів волокнистої сировини, складів і композицій, що забезпечують формування комплексу необхідних властивостей, застосування ресурсозберігаючих технологій і процесів виробництва, що забезпечують створення високоякісних виробів за доступною ціною. Вирішення цих завдань дозволить витримувати конкуренцію не лише на внутрішньому, але і на європейському та світовому ринках.

Паперові ВСГП мають досить широкий асортимент продукції: туалетний папір, паперові рушники, столові серветки, носові хустинки, паперові скатертини, простирадла тощо. Вимоги щодо якості та безпечності даних виробів практично однакові, основними серед них є такі: гігієнічна чистота з точки зору можливості використання людиною для контакту з тілом і слизовими оболонками; висока вбирна здатність до рідин або пастоподібних речовин за збереження необхідного рівня механічної міцності; підвищена пухкість та, відповідно, м'якість [1].

Гігієнічність паперу перш за все залежить від сировини, з якої він виготовляється. Відомо, що папір, виготовлений з первинної сировини (целюлози) має вищий рівень гігієнічної чистоти порівняно

з папером, виготовленим з макулатурної маси. Це пов'язано з наявністю у макулатурі різноманітних забруднювачів (друкарської фарби, сторонніх включень, клеючих речовин тощо) та високого рівня зараження патогенною мікрофлорою. Основними методами підвищення гігієнічних властивостей паперу, особливо виготовленого з макулатурної маси, є флотаційне очищення, забезпечення високого температурного режиму на стадії формування паперового полотна, а також введення до паперової маси спеціальних препаратів – біоцидів, які знищують патогенні мікроорганізми. Варто зазначити, що у багатьох випадках білість паперу для ВСГП визначає його придатність до використання та можливість подальшої переробки. Значення цього показника залежить від якості використаної волокнистої сировини, кількості оптичного відбілювача та технології виготовлення паперу. Для паперу, виготовленого з первинної сировини даний показник має бути не нижчим 90 %, а для паперу, виготовленого з вторинної сировини, показник білості, на жаль, не нормується. Однак, спираючись на дані власних досліджень та досліджень у галузі паперового виробництва, зазначимо, що білість паперу для ВСГП з макулатури повинна бути не менше ніж 60 % [1].

У нормативних документах вимоги щодо безпечності даних видів паперу регламентують рівень міграції у водне середовище формальдегіду (не більше $0,1 \text{ мг/дм}^3$), свинцю (не більше $0,3 \text{ мг/дм}^3$) та цинку (не більше $1,0 \text{ мг/дм}^3$) [2]. Важливим показником безпечності паперу для ВСГП є значення рН водної витяжки. Воно залежить від сировини, технології виробництва та додаткових хімічних речовин, що застосовувалися для надання певних властивостей. Більшість паперових ВСГП контактують із слизовими оболонками людини, тому важливо, щоб значення рН було на рівні нейтрального середовища (в межах 7,0–7,5) [3].

Вбирна здатність (вбирність) по відношенню до води, водних розчинів, рідких харчових продуктів є основною із групи функціональних властивостей паперу для ВСГП, для її оцінювання визначають капілярне всмоктування в середньому з двох напрямів. Згідно вимог державних нормативних документів, що регламентують вимоги до якості паперу для ВСГП, даний показник повинен бути не нижче 22 мм. Також важливо, щоб за високого рівня вбирної здатності паперу забезпечувався необхідний рівень механічної міцності, що дасть можливість використовувати його за призначенням. Нормативна документація регламентує показники руйнівного зусилля паперу у машинному (на рівні не менше 3 Н) та поперечному (не менше 1,7 Н) напрямках [2]. Міцність паперу у

сухому стані залежить від виду волокнистих напівфабрикатів (при виробництві паперу з макулатури велике значення має вибір марок макулатури), режимів їхньої підготовки, відливання та сушіння паперового полотна, а також від хімічних речовин, які використовуються для забезпечення рівня інших властивостей [1].

Зручність використання ВСГП залежить від таких показників як м'якість, пухкість і ступінь крепування. На показник м'якості суттєво впливає макроструктура паперового полотна, товщина листа, пухкість тощо. Пухкість головним чином залежить від ступеня помелу паперової маси: з підвищенням ступеня помелу зростає пухкість паперу. Показник пухкості паперу є величиною оберненою уявній щільності. Для розрахунку щільності та пухкості використовують значення маси та товщини паперу [1]. М'якість паперу для ВСГП суттєво залежить від таких ознак макроструктури, як ступінь крепування, тиснення, шорсткості поверхні. Про м'якість можна судити, визначивши товщину та пухкість паперу. Одним із способів покращення властивостей паперу для ВСГП є крепування – надання паперу зморшкуватої структури, з метою підвищення видовження до розриву, м'якості та вбирної здатності. Також зазначимо, що на зручність у використанні ВСГП впливає наявність перфорацій – спеціальних пунктирних отворів, що полегшують процес відривання листів [3].

Таким чином, нами розглянуто основні вимоги до якості паперу для ВСГП. Всі наші дослідження стосовно підбору волокнистої сировини, підготовки паперової маси, визначення параметрів технологічного процесу виготовлення спрямовані на розроблення паперу для ВСГП з комплексом необхідних властивостей, що забезпечує високу якість та конкурентоспроможність продукції на вітчизняному та закордонному ринках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієвська Л.В. Формування споживних властивостей паперу для виробів санітарно-гігієнічного призначення: дис. кандидата технічних наук: 05.18.08 / Андрієвська Людмила Валентинівна. - Київ, КНТЕУ, 2014. – 218 с.
2. Папір туалетний із макулатури. Технічні умови: ДСТУ 4266:2003. – [Чинний від 2004-07-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2004. – 7 с. – (Національний стандарт України).
3. Фролов М. В. Производство санитарно-бытовых видов бумаги / М. В. Фролов, В. А. Горбушин. — М.: Лесная промышленность, 1977. — 248 с.

СВІТЛАНА БЕЛІНСЬКА, ОЛЕКСАНД ДЬЯКОВ
СВЕТЛАНА БЕЛИНСКАЯ, АЛЕКСАНДР ДЬЯКОВ
SVITLANA BELINSKA, OLEKSANDR DYAKOV

**ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЯКОСТІ
ШВИДКОЗАМОРОЖЕНИХ СОКІВ ІЗ М'ЯКОТТЮ
ПУТИ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ КАЧЕСТВА
БЫСТРОЗАМОРОЖЕННЫХ СОКОВ С МЯКОТЬЮ
WAYS OF IMPROVEMENT OF QUALITY
OF QUICK-FROZEN JUICES WITH PULP**

Одним із важливих завдань плодоовочепереробної галузі харчової промисловості є підвищення ефективності консервування плодів та овочів шляхом впровадження та удосконалення сучасних способів переробки плодів та овочів, які спрямовані на максимальне збереження споживних властивостей вихідної рослинної сировини. Недоліками класичного способу виробництва освітлених соків, які займають вагому частку на ринку соків України, є їх освітлення та термічна обробка, що призводять до суттєвого зниження їх якості, зокрема вітамінної цінності. Соки з м'якоттю, порівняно з освітленими, мають низку переваг.

Консервування соків із м'якоттю шляхом заморожування, порівняно з класичним способом їх виробництва, потребує вирішення низки проблем, пов'язаних із забезпеченням стабільності суспензії та мінімізацією її розшарування під час заморожування; збереженням колірних характеристик продукту; формуванням такої структури соку, яка знизить відчуття «льодянистості» продукту під час його споживання.

В результаті теоретичного пошуку та експериментальних досліджень нами доведено та підтверджено доцільність застосування таких заходів задля:

- стабілізації консистенції – додавання полісахаридів природного походження, зокрема, камедей;
- стабілізації кольору – додавання кислот, які знижують активність ферментів, виконуючи при цьому роль антиоксидантів;
- регулювання кристалоутворення та формування сніжистої структури – додавання цукру.

Додаткове внесення до складу соків цукрів і кислот також сприяє підвищенню їх харчової і біологічної цінності.

Метою роботи було виявлення впливу запропонованих заходів на якість швидкозаморожених соків із м'якоттю.

Об'єктами дослідження були швидкозаморожені соки із м'якоттю, до яких додавали: камедь ксантанову, аскорбінову кислоту і цукор білий. Контрольними варіантами слугували соки без добавок.

У досліджуваних (Д) і контрольних (К) варіантах соків вміст розчинних сухих речовин (РСР) визначено рефрактометричним методом на ИРФ-454 Б2М [1, с. 2–3]; загального цукру – фотоколориметричним методом на КФК 3-01 [2, с. 8–11]; загальну кислотність у перерахунку на яблучну кислоту – титруванням [3, с. 5–6]. Спектрофотометричним методом на Specord 210 визначено вміст аскорбінової кислоти – [4, с. 7–9], каротиноїдів – [5], поліфенольних сполук – [6, с. 2–4]. Усі показники визначено у свіжоприготовлених і швидкозаморожених соках (через 24 год.) при температурі мінус (20±2) °С. Результати дослідження якості соків наведені у табл. 1

Таблиця 1

Якість швидкозаморожених соків із м'якоттю

Найменування соку	Варіант дослідження	Етап дослідження	Вміст, %			Вміст, мг/100 г			
			РСР	загального цукру	Титрованих кислот	вітаміну С	каротиноїдів	β-каротину	поліфенольних сполук
Із дині	К	Свіжий	6.45	5.26	0.152	7.75	0.047	—	359
		Після замороз.	6.32	5.16	0.161	6.93	0.046		347
	Д	Свіжий	9.41	7.75	0.162	9.93	0.046		356
		Після замороз.	9.23	7.60	0.171	9.12	0.046		345
Із кавуна	К	Свіжий	9.98	9.34	0.166	5.87	2.90	—	339
		Після замороз.	9.80	9.15	0.176	5.12	2.87		329
	Д	Свіжий	14.42	13.32	0.188	10.94	2.88		337
		Після замороз.	14.17	13.06	0.199	10.18	2.86		328
Яблучно-морквяно-селеровий	К	Свіжий	12.68	10.14	1.25	18.28	—	2.08	2584
		Після замороз.	12.54	10.03	1.32	16.82		2.05	2495
	Д	Свіжий	15.54	13.03	1.34	21.51		2.05	2569
		Після замороз.	15.41	12.91	1.40	20.11		2.03	2508
Яблучно-буряковий	К	Свіжий	13.14	10.52	1.31	16.87	0.063	—	3113
		Після замороз.	13.02	10.41	1.38	15.53	0.062		3011
	Д	Свіжий	15.98	13.31	1.41	20.40	0.061		3097
		Після замороз.	15.88	13.18	1.47	19.07	0.061		3023

Проведені дослідження підтверджують позитивний вплив обґрунтованих нами заходів на фізико-хімічні показники якості швидкозаморожених соків із м'якоттю та їх С-вітамінну цінність.

Разом з цим, слід вказати і на переваги органолептичних властивостей дослідних зразків соків порівняно з контрольними. Зокрема, перші характеризуються приємним та інтенсивно вираженим гармонійним смаком, більш сніжистою консистенцією, однорідністю кольору та рівномірністю розподілу м'якоті плодів та овочів по всьому об'єму продукту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. ДСТУ EN 12143:2003. Соки фруктові та овочеві. Визначення вмісту розчинних сухих речовин. Рефрактометричний метод. — [Чинний від 2004—07—01]. — К. : Держспоживстандарт України, 2004. — 8 с.
2. ДСТУ 4954:2008. Продукти перероблення фруктів та овочів. Методи визначення цукрів. — [Чинний від 2009—01—01]. — К. : Держспоживстандарт, 2009. — 17 с.
3. ДСТУ 4957:2008. Продукти перероблення фруктів та овочів. Методи визначення титрованої кислотності. — [Чинний від 2009—07—01]. — К. : Держспоживстандарт України, 2009. — 9 с.
4. Чупахина Г. Н. Физиологические и биохимические методы анализа растений : практикум / Г. Н. Чупахина. — Калининград : Калининградский ун-т., 2000. — 59 с.
5. ДСТУ 4305 : 2004. Фрукти, овочі та продукти їх перероблення. Метод визначення вмісту каротину. — [Чинний від 2005—07—01]. — К. : Держспоживстандарт, 2005. — 6 с.
6. ДСТУ 4373 : 2005. Фрукти, овочі та продукти їх перероблення. Методи визначення вмісту поліфенолів. — [Чинний від 2006—04—01]. — К. : Держспоживстандарт, 2006. — 6 с.

НАТАЛІЯ ВОЙЦЕШИНА, ОКСАНА ВИШНЕВСЬКА,
ВІТАЛІЙ ГІДЖЕЛІЦЬКИЙ, ВІКТОР КОЛТУНОВ
НАТАЛЬЯ ВОЙЦЕШИНА, ОКСАНА ВИШНЕВСКАЯ,
ВИТАЛИЙ ГИДЖЕЛИЦКИЙ, ВИКТОР КОЛТУНОВ
NATALIA VOYTSESHYNA, OKSANA VISHNEVSKA,
VITALIY GIDZHELITSKIY, VIKTOR KOLTUNOV

**ТЕХНОЛОГІЯ ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ СУХОГО
КАРТОПЛЯНОГО ПЮРЕ ШЛЯХОМ ДОДАВАННЯ РІЗНИХ
КОМПОНЕНТІВ**

**ТЕХНОЛОГИЯ УЛУЧШЕНИЯ КАЧЕСТВА СУХОГО
КАРТОФЕЛЬНОГО ПЮРЕ ПУТЕМ ДОБАВЛЕНИЯ
РАЗЛИЧНЫХ КОМПОНЕНТОВ**

**IMPROVEMENT TECHNOLOGY OF DRY MASHED
POTATOES BY ADDING VARIOUS COMPONENTS**

Для безперебійної роботи переробних заводів необхідно створення сировинних зон, вирощування спеціальних сортів високої якості, придатних до переробки [1].

Недостатня вивченість сортів вітчизняної селекції у цьому напрямку в значній мірі гальмує розвиток картоплепереробних підприємств [2].

Найбільш ефективним способом зберігання картоплі є промислова переробка на продукти харчування. Одним з унікальних продуктів, який має широкий діапазон використання, є сухе картопляне пюре. Його додають в чіпси, сухі напівфабрикати і обсмажені картоплепродукти, снєкі, швидкоза-морожені картопляні клецькі й вареники, оладки і супи, а також застосовують у хлібопекарському виробництві, у м'ясопереробній та інших галузях [3, 4].

Одержання сушеної рослинної продукції характеризується підвищеними вимогами до якості кінцевого продукту, обумовленими наявністю в їхньому складі натуральних складників: цукру, кислот, пектинів та каротиноїдів, вітамінів, ферментів тощо. Зміна хімічного складу і біологічних властивостей сировинних матеріалів залежить від тривалості сушіння, температурного рівня процесу, чинників, які безпосередньо впливають ще й на економічні показники технології [5, 6].

В лабораторії зберігання і переробки Інституту картоплярства НААН України в 2012-2013 рр. були проведені експериментальні дослідження щодо покращення якості сухого картопляного пюре з бульб картоплі різних сортів шляхом дегустації готового продукту.

Метою нашої роботи було підбір сортів вітчизняної селекції для виготовлення сухого картопляного пюре та відпрацювання технології виготовлення для покращення якості і підвищення його харчової цінності шляхом додавання різних компонентів.

З шести вивчаємих сортів, придатних для виготовлення сухого картопляного пюре (Скарбниця, Повінь, Фантазія, Левада, Лілея, Червона рута), досліді проводили на ранньостиглому сорті Повінь та середньостиг-лому сорті Лілея. Як додаткові компоненти, для покращення якості дослід-жуваного пюре з вивчаємих сортів Повінь і Лілея, використовували сухе молоко, порошок моркви, порошок куркуми, базилік та кріп. Порошок куркуми та моркви брали в концентраціях 0,03; 0,04 і 0,05 г (відповідно варіанти 1, 2, 3), вміст сухого молока - 1,0; 1,5 і 2,0 г, базилік та кріп – по 0,05 г. В якості контролю (варіант 4) - картопляне пюре торгової марки «Мівіна».

Кріп додавали у варіант 2 в кількості 0,05 г, у варіант 3 – 0,05 г базиліку. Після проведення дегустації пюре найкращим визначено вар. 2 (за прописом: сухий порошок - 10 г, вода – 55 мл, сухе молоко – 1,5 г, порошок куркуми – 0,04 г, порошок моркви - 0,04 г, кріп – 0,05 г) для сортів Повінь та Лілея. Через 24 години спостерігали на варіанті 1 слабке розшарування кон-систенції пюре. Варіант 4 (контроль) мав стабільну консистенцію.

Таким чином, картопляний порошок при додаванні рідини швидко відновлюється до картопляного пюре, зі смаком, властивим свіжовиготов-леному продукту і може бути використаний при виробництві чіпсів, оладок, вареників та інших картоплепродуктів.

Перспектива подальших досліджень передбачає випробування інших компонентів для покращення якості сухого картопляного пюре та залучення для експериментальних досліджень нових сортів картоплі вітчизняної селекції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Путц Б. Переработка картофеля / Б. Путц, Ф. Проберс, П. Ветцольд. – М.: Пищевая промышленность, 1979. - 88 с.
2. Картопля / За ред. А.А. Бондарчука, М.Я. Молоцького, В.С. Куценка. – Біла Церква, 2007. – Т. 3. – 536 с.

3. Козлова Л.Н. Оценка сортов и гибридов картофеля по пригодности к промышленной переработке на сухое пюре / Л.Н. Козлова, О.Б. Незаконова, Н.В. Самусь // Картофелеводство: сб. науч. тр. / РУП «Науч.-практ. центр НАН Беларуси по картофелеводству и плодоовощеводству». – Минск, 2007. – Т. 13. – С. 212-219.

4. Петюшев Н.Н. Технология получения сухого картофельного пюре / Н.Н. Петюшев, М.И. Котов, В.В. Литвяк, Т.Н. Свириденко // Картофеле-водство: сб. науч. тр. / РУП «Науч.-практ. центр НАН Беларуси по карто-фелеводству и плодоовощеводству». – Минск, 2007. – Т. 13. – С. 243-259.

5. Шпаар Д., Быкин А., Дрегер Д. и др. Картофель /Под ред. Д. Шпаара. – Торжок: ООО „Вариант”, 2004. – 466 с.

6. Снежкін Ю.Ф. Встановлення оптимальних режимів сушіння плодів абрикосу / Ю.Ф. Снежкін, Р.О. Шапар // Наукові праці. – Одеса (ОНАХТ), 2012. – Вип. 41. – Т.1. – С. 227-231.

УДК 635.21:631.82:633.6

ОКСАНА ВИШНЕВСЬКА, НАТАЛІЯ ВОЙЦЕШИНА,
ВІТАЛІЙ ГІДЖЕЛІЦЬКИЙ, ВІКТОР КОЛТУНОВ
ОКСАНА ВИШНЕВСКАЯ, НАТАЛЬЯ ВОЙЦЕШИНА,
ВИТАЛИЙ ГИДЖЕЛИЦКИЙ, ВІКТОР КОЛТУНОВ
OKSANA VISHNEVSKA, NATALIA VOYTSESHYNA,
VITALIY GIDZHELITSKIY, VIKTOR KOLTUNOV

**ЯКІСТЬ БУЛЬБ КАРТОПЛІ РІЗНИХ ГРУП СТИГЛОСТІ
ЗАЛЕЖНО ВІД СИСТЕМИ УДОБРЕННЯ
КАЧЕСТВО КЛУБНЕЙ КАРТОФЕЛЯ РАЗЛИЧНЫХ ГРУПП
СПЕЛОСТИ В ЗАВИСИМОСТИ ОТ СИСТЕМЫ УДОБРЕНИЯ
QUALITY OF POTATOE TUBERS DIFFERENT MATURITY
GROUPS DEPENDING ON THE SYSTEM OF FERTILIZATION**

Наведено результати досліджень щодо ефективності застосування комплексної системи удобрення на підвищення продуктивності та якості бульб картоплі сортів різних груп стиглості. Встановлено, що поєднуючи прийоми застосування різних норм і видів мінеральних добрив можна досягти збалансованості мінерального живлення рослин, яке забезпечує істотне підвищення

урожайності картоплі, не погіршуючи якості бульб, тим самим збільшуючи вихід крохмалю з одиниці площі.

Ключові слова: картопля, сорти, добрива, урожайність, якість бульб

Постановка проблеми. Успіх вирощування картоплі на 75-80% визначається підбором сортів, якістю садивного матеріалу, забезпеченням добривами, ефективним захистом [3]. Поряд з урожайністю бульб картоплі значної уваги заслуговує питання якості. Основними показниками якості картоплі є нагромадження в бульбах сухої речовини та крохмалю, від яких залежить її господарські, смакові та технологічні властивості. Вміст сухої речовини та крохмалю в бульбах є перш за все сортовою ознакою, а збір з одиниці площі певною мірою визначається умовами вирощування і величиною урожаю. Рядом досліджень встановлено можливість одержання продукції високої якості за рахунок внесення добрив з певним співвідношенням поживних речовин [1, 2].

Методика досліджень. Дослідження проводилися із сортами селекції Інституту картоплярства НААН: ранньостиглими – Скарбниця і Глазурна, середньоранніми – Левада і Зелений гай, середньостиглим – Калинівська та середньопізнім – Червона рута.

Схема варіантів: контроль – сидеральний пар; $N_{45}P_{45}K_{68-70}$; $N_{60}P_{60}K_{90}$; $N_{70-90}P_{70-90}K_{112-135}$; $N_{45}P_{45}K_{68-70} + \text{КВД}$; $N_{60}P_{60}K_{90} + \text{КВД}$; $N_{70-90}P_{70-90}K_{112-135} + \text{КВД}$.

З мінеральних добрив використовували нітроамофоску з вмістом NPK 16%, нестачу калію компенсувало калійно-магнієве композиційне добриво з вмістом K_2O – 43% (співвідношення NPK – 1 : 1: 1,5), які вносили локально в рядки перед садінням бульб картоплі. Для позакореневого підживлення у фазу повних сходів та бутонізації картоплі застосовували комплексні водорозчинні добрива (КВД) Акварін з вмістом N – 7%, P_2O_5 – 11%, K_2O – 30% та Ferticare з вмістом N – 14%, P_2O_5 – 11,5%, K_2O – 25%. Крім того, у своєму складі ці добрива містять комплекс мікроелементів. Норма витрати препаратів згідно інструкції – 2 кг/га

Результати досліджень. Відмічено, в цілому, високу реакцію досліджуваних сортів картоплі на застосування добрив. Від внесення добрив найбільшу ефективність забезпечив середньоранній сорт Зелений гай: приріст бульб по цьому сорту порівняно з ранньостиглими сортами Глазурна на 3,3 т/га та Скарбниця на 4,4 т/га, середньостиглим – Калинівська на 3,7 т/га, середньопізнім – Червона рута на 13,2 т/га та середньораннім – Левада на 12,7 т/га був більшим (рис. 1).

Комплексне застосування основного внесення мінеральних добрив з позакореневим підживленням рослин водорозчинними добривами на протязі вегетації забезпечило найбільшу ефективність для отримання максимальної урожайності сортів всіх груп стиглості. Так, при такій системі удобрення максимальна урожайність бульб картоплі у ранньостиглих сортів становила 35,5 т/га у сорту Скарбниця та 36,6 т/га у сорту Глазурна; середньоранніх – 27,2 т/га у сорту Левада та 39,9 т/га у сорту Зелений гай; середньостиглого сорту Калинівська 36,2 т/га та середньопізнього сорту Червона рута 26,9 т/га.

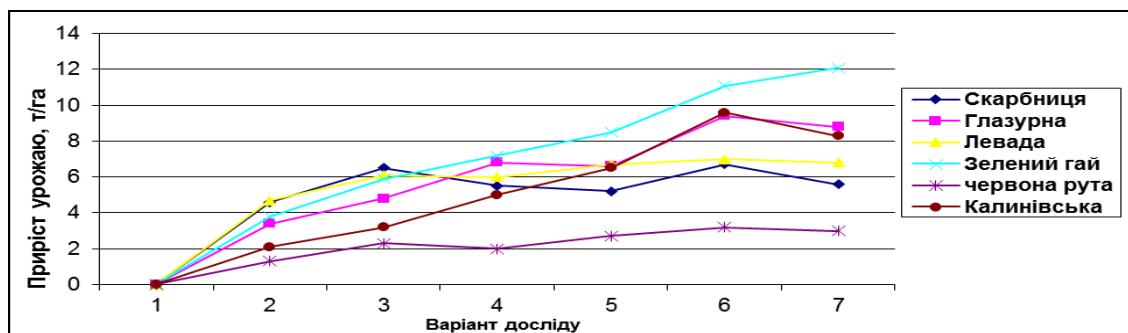

Рис.1 Вплив комбінованої системи удобрення на приріст урожаю картоплі сортів різних груп стиглості

Поряд з урожайністю бульб картоплі значної уваги заслуговує питання якості, особливо у зв'язку з удобренням.

Дослідження показали, що вміст сухої речовини в першу чергу залежав від сортових особливостей картоплі. За вирощування в однакових умовах і застосуванні одних і тих самих технологічних заходів потенціальні можливості нагромадження сухої речовини у середньопізнього сорту Червона рута була дещо вищою порівняно з іншими сортами.

Між вмістом сухих речовин та крохмалем існує позитивна кореляція, вона полягає в тому, що різниця між вмістом сухих речовин і крохмалю є постійною величиною. Вміст крохмалю в бульбах картоплі залежить від цілого ряду факторів, одними із основних факторів, які впливають на вміст вище вказаного показника є особливості сорту та агротехніка вирощування.

При внесенні мінеральних добрив спостерігається чітка тенденція до зменшення вмісту крохмалю в бульбах картоплі із збільшенням рівнів живлення.

Вихід крохмалю з гектара залежить від урожайності бульб картоплі. Отже, між урожайністю бульб та їх крохмалистістю існує тісний кореляційний зв'язок.

Встановлено (рис. 2), що із збільшенням рівнів живлення рослин вміст крохмалю в бульбах картоплі зменшувався, проте вихід його з погектарної площі зростав. Це пояснюється високим приростом врожаю та порівняно невисоким зменшенням крохмалистості бульб картоплі.

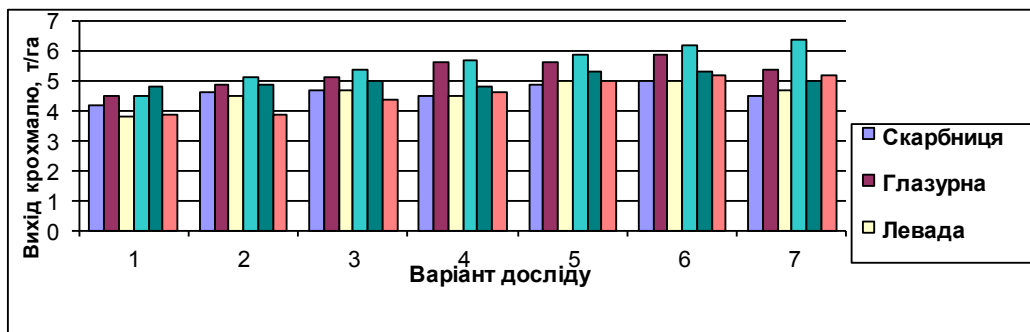

Рис.2 Вплив систем удобрення на вихід крохмалю з бульб картоплі сортів різних груп стиглості

Максимальний вихід крохмалю у всіх досліджуваних сортів картоплі отримано при застосуванні мінеральних добрив у дозі $N_{60}P_{60}K_{90}$ д.р. у поєднанні з позакореневим підживленням рослин картоплі на протязі вегетації водорозчинними добривами і становив у межах 5,0 – 6,2 т/га. Порівнюючи вище вказаний показник окремо у кожній групі стиглості було виявлено, що найбільший вихід крохмалю з одиниці площі забезпечив у ранній групі сорт Глазурна 5,9 т/га; середньоранній – сорт Зелений гай 6,4 т/га, а також середньопізній сорт Червона рута 5,3 т/га.

Висновки. Основне внесення мінеральних добрив у поєднанні з позакореневим підживленням рослин картоплі КВД на протязі вегетації забезпечило найвищий урожай бульб картоплі сортів всіх груп стиглості.

Максимальний вихід крохмалю у всіх досліджуваних сортів картоплі отримано при застосуванні мінеральних добрив у дозі $N_{60}P_{60}K_{90}$ д.р. у поєднанні з позакореневим підживленням рослин картоплі на протязі вегетації водорозчинними добривами і становив у межах 5,0 – 6,2 т/га.

Перспективи подальших досліджень передбачають залучення до подальших експериментальних досліджень більш широкого асортименту сортів картоплі різних груп стиглості, а також нових добрив.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богдановский А. Ф., Володько О. К. Удобрение и сорт картофеля // Картофелеводство: Науч. тр./ Бел. НИИ Картофелеводство. – Минск, 1997. – Вып. 9. – С. 90-100.
2. Деревенко О. С. Основні елементи комплексної системи підвищення ефективності картопляного поля / О. С. Деревенко, П. О. Мельник // Агроном, 2007. Вип. 2. – С. 154-155.
3. Ciecko Z., Zonowski A., Wyszowski M. Plonowanie i zawartosc scrobi w buewach ziemniaka w zaleznosci od nawozenia NPK // Ann. UMCS. E. – 2004. N1. – С. 399-406.

УДК 664.1.039:663.813

ІРИНА ГОНЧАРОВА
ИРИНА ГОНЧАРОВА
IRINA GONCHAROVA

ФІЗИКО-ХІМІЧНІ МЕТОДИ ВИЗНАЧЕННЯ ЯКОСТІ ФРУКТОВИХ ТА ОВОЧЕВИХ СОКІВ ФИЗИКО-ХИМИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ КАЧЕСТВА ФРУКТОВЫХ И ОВОЩНЫХ СОКОВ PHYSICAL-CHEMICAL METHODS DETERMINE THE QUALITY OF FRUIT AND VEGETABLE JUICES

Фруктові та овочеві соки – дуже важливі продукти харчування в повсякденному раціоні людини, і в першу чергу, в дитячому та дієтичному харчуванні. Володіючи різноманітною смаковою гаммою, вони не тільки освіжають і приємно вгамовують спрагу, а й мають цілющі властивості. Соки є цінним джерелом вітамінів, макро- та мікроелементів, поліфенолів, органічних кислот, харчових волокон та цілого комплексу біологічно активних речовин, необхідних людям для повноцінного і здорового харчування. Регулярне вживання соків сприятливо діє на активізацію обміну речовин, поліпшує роботу шлунково-кишкового тракту, підвищує імунітет, знижує холестерин у крові та сприяє виведенню зайвої рідини з організму [1].

Сьогодні в Україні на ринку продовольчих товарів головною проблемою є фальсифікація, і соки, як найбільш дорогі безалкогольні напої, фальсифікують найчастіше. Популярний спосіб фальсифікації соків – це розведення натурального напою водою і зниження вмісту

фруктової або овочевої частини. Дуже часто дорогі натуральні соки змішують з більш дешевими без декларування даної інформації. Виробники можуть додавати до складу соків консерванти (сорбінову, бензойну кислоти), фарбувальні екстракти (буряку, моркви, бузини), цукор та регулятори кислотності, синтетичні харчові барвники, ароматизатори, проводити нерегламентоване внесення сиропів та вуглеводів (сахарози, глюкози, фруктози), використовувати рослинні екстракти для приховування низької якості продукту [2]. Крім того, часто виробники зазначають на упаковці кількісний вміст вітаміну С, що не відповідає його фактичній концентрації [3].

Визначення якості фруктових та овочевих соків можливо тільки проведенням хімічних та фізико-хімічних досліджень. До хімічних методів аналізу сокової продукції належать: визначення вмісту аскорбінової кислоти йодометричним методом, встановлення загальної кислотності методом титриметрії, визначення наявності гідроксиметил-фурфуролу методом термогравіметрії, встановлення масової частки лимонної та яблучної кислот екстракційним методом в апараті Сокслета. До фізико-хімічних методів аналізу відносяться: визначення вмісту розчинних сухих речовин рефрактометричним методом, встановлення складу моно- і дисахаридів методом високошвидкісної рідинної хроматографії, визначення концентрації нітратів методом йонометрії, встановлення активної кислотності методом рН-метрії, визначення вмісту поліфенолів, β -каротину та заліза фотоколориметричним методом, встановлення натуральності соків методом люмінесценції, визначення вмісту макро-, мікро- та токсичних елементів методом атомно-абсорбційної спектроскопії [4].

В даній статті досліджено вміст розчинних сухих речовин, нітратів, аскорбінової кислоти, наявність гідроксиметил-фурфуролу та проведено люмінесцентний аналіз відновлених зразків яблучного, апельсинового і томатного соків двох фірм “Садочок” та “Наш сік”.

Вміст розчинних сухих речовин визначали рефрактометричним методом згідно з ДСТУ 2173:2007. Масова частка розчинних сухих речовин – це основний показник ступеня концентрації чи розведення соків, вимоги за яким відрізняються залежно від сировини, з якої виготовлений сік, а також від того, натуральний сік чи відновлений. У відновлених яблучному та апельсиновому соках вміст розчинних сухих речовин має бути не менше 11.2 %, в томатному – 4.2-5.0 %.

Дослідження вмісту нітратів в соках проводили за допомогою йонометричного методу з використанням йонселективного електроду на NO_3^- -йони у відповідності з ДСТУ 4948:2008. Згідно з санітарними нормами вимоги до ГДК нітратів становлять: для томатного соку –

150 мг/дм³, для яблучного та виноградно-яблучного соків – 60 мг/дм³, для апельсинового соку вміст нітрат-йонів не нормується.

Визначення кількісного вмісту аскорбінової кислоти проводили йодометричним методом з розчином КІО₃ згідно з ДСТУ 4150:2003. Вміст аскорбінової кислоти в яблучному та виноградному соках повинен бути не менше 2 мг/100 г, в томатному соку – 15 мг/100 г, в апельсиновому соку – 20 мг/100 г продукту, відповідно.

Присутність гідроксиметил-фурфуролу встановлювали методом термогравиметрії. Дана речовина утворюється в соках при нагріванні і її наявність є показником безпеки. В досліджуваних зразках соків гідроксиметил-фурфурол не був виявлений. Методом люмінесценції визначали фальсифікацію соків. Адже натуральний сік під час опромінення ультрафіолетовими променями не люмінесціює. Явище люмінесценції виникає лише в тому випадку, коли соки розведенні водою та виготовленні з додаванням домішок. Аналізовані зразки соків не показали люмінесценцію та виявились натуральними.

В таблиці наведено вміст розчинних сухих речовин, нітратів та аскорбінової кислоти в досліджуваних зразках соків.

Таблиця 1

Показники якості досліджуваних зразків соків

Назва соку	Виробник	Масова частка		
		Розчинних сухих речовин, %	Нітратів, мг/дм ³	Аскорбінової кислоти, мг/100 г продукту
Яблучний	Садочок	11.5	20.3	2.3
Яблучний	Наш сік	12.0	14.5	2.8
Апельсиновий	Садочок	11.4	10.0	21.5
Апельсиновий	Наш сік	11.8	9.5	23.7
Томатний	Садочок	5.4	47.3	16.2
Томатний	Наш сік	6.5	40.5	18.6

Відповідність всіх показників встановленим нормам вказує на те, що протестовані зразки соків виробництва “Садочок” та “Наш сік” є якісними. Таким чином, достовірне визначення якості сокової продукції неможливо без проведення фізико-хімічних досліджень і кожен споживач повинен бути впевненим в безпечності її вживання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Самсонова А.Н. Фруктовые и овощные соки: учеб. пособ. / А.Н. Самсонова – М.: Агропромиздат, 1990. – 287 с.
2. Крестьянполь Л.Ю. Способы фальсифікації сокової продукції та їх ідентифікаційні ознаки / Л.Ю. Крестьянполь // Криміналістичний вісник. – 2011. – № 1 (15). – С. 159-164.
3. Мандрика В.І. Оцінка якості фруктових мультівітамінних соків і нектарів / В.І. Мандрика, А.А. Самойленко // Товари і ринки. – 2010. – № 1. – С. 127-133.
4. Душейко В.А. Фізико-хімічні методи дослідження сировини і матеріалів: навч. посіб. / В.А. Душейко. – К.: КНТЕУ, 2003. – 202 с.

УДК 664.844

ЮЛІЯ ДЬЯКОВА, НАТАЛІЯ ОРЛОВА
ЮЛИЯ ДЬЯКОВА, НАТАЛЬЯ ОРЛОВА
IULIA DIAKOVA, NATALIA ORLOVA

ЯКІСТЬ І БЕЗПЕЧНІСТЬ БАКЛАЖАНОВИХ СНЕКІВ КАЧЕСТВО И БЕЗОПАСНОСТЬ БАКЛАЖАНОВЫХ СНЕКОВ QUALITY AND SAFETY OF AUBERGINE SNACKS

Свіжі овочі відіграють важливу роль у харчовому балансі людини, забезпечуючи повноцінний розвиток організму. Вони є джерелом цілого комплексу поживних речовин: вуглеводів, вітамінів, мінеральних елементів, органічних кислот, ферментів, харчових волокон тощо. Враховуючи сезонність вирощування більшості видів плодів і овочів, особливого значення в структурі харчування набувають продукти їх перероблення.

Особливий інтерес з точки зору поживної цінності представляють сушені овочі. На сьогоднішній день в Україні вони переважно використовуються як напівфабрикат для виробництва продуктів швидкого приготування (супів, каш, бульйонних кубиків), кетчупів, майонезів, ковбасних виробів, а також в якості інгредієнтів харчових концентратів та приправ [1]. Готові до споживання сушені овочеві продукти практично відсутні. Враховуючи переваги сушіння як способу консервування та достатні обсяги сировини вітчизняного походження, актуальним є формування та дослідження споживних властивостей біологічно цінних овочевих снєків.

Для отримання баклажанових снєків зі смаком томатів обрано наступні варіанти попередньої обробки перед висушуванням:

- ✓ витримування нарізаних смужками баклажанів протягом 20 хв у водному розчині (1% солі та 0.05% аскорбінової кислоти);
- ✓ наступне витримування протягом 30 хв у свіжовіджатому купажованому соці з овочевих культур (томатний сік, сік перцю солодкого, селери коренеплідної, зелені петрушки і кропу у об'ємному співвідношенні 0.50 : 0.30 : 0.15 : 0.05) з додаванням поліпшувачів смаку у наступних кількостях: цукор – 9.0 %, сіль – 2.8 %, часник – 1.4 %.

Баклажанові смужки висушували у конвективній сушарці при температурі 70 °С протягом 10 хв, потім при температурі 55 °С протягом 5 год.

Отримані в такий спосіб снєки характеризуються високими органолептичними властивостями. Вони мають рівну, гладку поверхню, однорідний колір, хрустку консистенцію, притаманну чипсам, гармонійні смак та запах.

Важливою складовою харчової цінності продуктів переробки плодоовочевої сировини є вуглеводний комплекс. У досліджуваних зразках визначали вміст загального цукру, інвертного цукру та сахарози фотоколориметричним методом на КФК 3-01 [ДСТУ 4954:2008]; вміст клітковини – прямим ваговим методом [2, с. 138-140]; вміст протопектину та розчинного пектину – спектрофотометричним методом на Specord 210 [3, с. 179-180]. Контролем слугували сушені баклажани без попередньої обробки. Результати досліджень засвідчили наступне. Після витримування баклажанових смужок у купажованому соку зафіксовано незначне підвищення вмісту редукуючих цукрів (на 2.4%) за рахунок їх дифузії із соків. Також відбулося збагачення клітковиною (на 6.2%) та протопектином (на 2.5%) внаслідок потрапляння на баклажанові смужки м'якоті овочевого соку. Використання цукру в якості поліпшувача смаку купажованого соку сприяло суттєвому підвищенню вмісту сахарози у снєках (приблизно у 2.5 рази). Так як під час висушування відбувається зменшення кількості водорозчинних речовин, вміст розчинного пектину у снєках знизився на 24,2% порівняно з вихідною сировиною.

Для оцінки біологічної цінності баклажанових снєків зі смаком томатів у досліджуваних зразках визначали вміст аскорбінової кислоти йодометричним методом [ГОСТ 4556-89]; вміст каротиноїдів [ДСТУ 4305:2004] і поліфенольних сполук [ДСТУ 4373 : 2005] – спектрофотометричним на Specord 210; вміст органічних кислот –

титриметричним методом [ГОСТ 25555.0-82]; вміст мінеральних елементів – методом атомно-емісійної спектроскопії на Optima 2100 DV [4]. Результати досліджень засвідчили збагачення сніків вітаміном С на 19.9% відносно сушених баклажанів без попередньої обробки, збагачення β -каротином приблизно у 3.1 рази і органічними кислотами на 37.2% відносно свіжих баклажанів. Досліджувані зразки характеризуються високим вмістом поліфенольних сполук – 5281 ± 22 мг/100 г. Споживання 50 г баклажанових сніків забезпечує задоволення добової потреби у Кальції, близько чверті добової потреби у Натрії та Калії, 1/13 – у Магнії, 1/19 у Фосфорі, 1/25 – у Ферумі.

У зразках баклажанових сніків зі смаком томатів досліджено показники безпечності: вміст токсичних елементів – методом атомно-емісійної спектроскопії на Optima 2100 DV [4]; показники мікробіологічної безпечності (БГКП, кМАФАнМ, патогенні мікроорганізми, плісєневі гриби і дріжджі) — згідно з загальноприйнятими методиками [ГОСТ 10444.15-94; ГОСТ 10444.2-88; ГОСТ 30518-97; ГОСТ 30519-97]; вміст глюкострофоліну соланіну – за методикою, схваленою Головним управлінням ветеринарії Держагропрому СРСР від 11.11.1987 р. [5, с. 259]. Вміст токсичних елементів знаходився у межах гранично допустимих концентрацій [6]. Результати досліджень засвідчили мікробіологічну безпечність зразків. Попередня обробка 1%-м розчином кухонної солі з додаванням 0.05% аскорбінової кислоти забезпечила зниження вмісту соланіну у сушених баклажанових сніках на 29.64% відносно свіжих баклажанів.

Отже, сушені баклажанові сніки зі смаком томатів характеризуються високою поживною та фізіологічною цінністю. Попередня обробка сировини перед висушуванням сприяє отриманню високоякісних та безпечних для споживання сушених баклажанових сніків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дьякова Ю.В. Тенденції розвитку ринку сушеної плодоовочевої продукції України / Ю.В. Дьякова // SWorld: зб. наук. пр. – Одеса: Куприенко, 2013. – Вип. 2. – Том 9. – С. 60-68.
2. Починок Х.Н. Методы биохимического анализа растений / Х.Н. Починок. – К.: Наукова думка, 1976. – 336 с.

3. Ермаков А.И. Методы биохимического исследования растений / А.И. Ермаков, В.В. Арасимович, М.И. Смирнова-Иконникова, Н.П. Ярош, Г.А. Луковникова. – Л.: Колос, 1972. – 456 с.

4. Методические указания 4.1.1482-03 «Определение химических элементов в биологических средах и препаратах методами атомно-эмиссионной спектроскопии с индуктивно-связанной плазмой и масс-спектрометрии с индуктивно-связанной плазмой». – М.: Минздрав России, 2003. – 16 с.

5. Антонов Б.И. Лабораторные исследования в ветеринарии: химико-токсикологические методы: справ. / Б.И. Антонов, В.И. Федотова, Н.А. Сухая; под ред. Б.И. Антонова–М.: Агропромиздат, 1989.– 320с.

6. Доповнення до «Медико-біологічних вимог і санітарних норм якості продовольчої сировини і харчових продуктів» № 5061-89 від 19.11.1991, № 122 12/805. – К., 1991.

УДК 658.8.012.12

ВОЛОДИМИР ІНДУТНИЙ
ВЛАДИМИР ИНДУТНЫЙ
VOLODUMUR INDUTNYI

**ТОВАРОЗНАВСТВО КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ. ТРИ
ОСНОВНИХ ПРИНЦИПИ ОЦІНКИ ЯКОСТІ Й ВАРТОСТІ
ТОВАРОВЕДЕНИЕ КУЛЬТУРНЫХ ЦЕННОСТЕЙ. ТРИ
ОСНОВНЫХ ПРИНЦИПА ОЦЕНКИ КАЧЕСТВА И
СТОИМОСТИ
COMMODITY CULTURAL VALUES. THREE BASIC
PRINCIPLES OF QUALITY ASSESSMENT AND COST**

Культурні цінності – будь-які предмети, які приймали участь у соціогенеруючих обрядах «причастя – відлучення» та «обдаровування - віддаровування» [1].

Культурні цінності відрізняються від решти видів товарів тим, що їх якість визначається лише властивостями відношення, тобто наявністю інформації про їх походження, причетність до видатних людей, історичних подій, культурних традицій, до унікальних місць, інших пам'яток культури.

Культурні цінності існують для реалізації символічного обміну в суспільстві та задоволення гуманітарних потреб особистості. Вони формують особистість у контексті соціальних уявлень про

значимість, красу, причетність до потаємного, соціальний статус, права та обов'язки, етичні норми поведінки.

Культурні цінності створюють та підтримують категоріальний апарат мислення у діалектичних парах: «значиме- не значиме», «важливе – не важливе», «цінне – не цінне», «величне- принизливе», «дороге – дешеве» та інше.

Приймаючи до уваги природу пам'яток культури, розуміємо, що оцінка їх якості та, як наслідок, вартості базується на принципах, що мають гуманітарну природу. Найбільш відомі принципи мають такі формулювання (таблиця 1).

Таблиця 1

Показники якості, принципи оцінки та переліки критеріїв, а також шкали номенклатурних визначень для інтегрованого опису якості у межах уявлень відповідних класифікаційних моделей

№ за пор.	Назва інтегрованого показника якості пам'яток культури та теорії яка його описує	Комплекси критеріїв для опису якості пам'яток культури	Шкала оцінки якості і загальна класифікація
1	2	3	4
1	Індекс соціокультурної цінності пам'яток, який визначає рівень якості пам'ятки у відповідності з загальною кількістю позитивної інформації про неї і описується дедуктивною теорією оцінки пам'яток культури	1. Історія побутування 2. Вік пам'ятки 3. Тиражованість пам'ятки 4. Рівень визнання пам'ятки 5. Причетність до культурних традицій 6. Рівень визнання автора 7. Причетність до історичних подій 8. Причетність до інших пам'яток 9. Причетність до видатних особистостей 10. Причетність до видатних мануфактур і шкіл 11. Соціокультурна функція пам'ятки; 12. Масштабність творчої ідеї; 13. Наукова значимість; 14. Художня цінність; 15. Рівень технічної досконалості 16. Особливі якості 17. Історико-культурна цінність матеріалів; 18. Розміри пам'ятки; 19. Наявність знаків та позначок; 20. Комплектність 21. Стан збереження	1. Пам'ятки родового та місцевого рівня значення; 2. Пам'ятки національного рівня значення першого, другого та третього порядків; 3. Пам'ятки світового рівня значення першого, другого та третього порядків.
2	Індекс рівня задоволення потреб гуманітарних особистості, який вказує на рівень задоволення потреб	Бути символом індивідуального причастя: - до соціального та величного (або контраверсія) - до процесу самовираження та сповідання соціальної	Пам'ятки культури низького рівня споживання;

1	2	3	4
	особистості в обрядах причастя-відлучення та обдаровування-віддаровування, з урахуванням її соціального становища та фінансової спроможності. Індекс описується гуманістичною теорією оцінки пам'яток культури	обрядовості (або контраверсія) - до самоствердження у розумі та розсудливості (або контраверсія) - до активності рішучості та сміливості (або контраверсія) - до заможності (або контраверсія) - до високої культури та мистецтва (або контраверсія) - до законності й справедливості (або контраверсія) - до корисного та значимого (або контраверсія) - до потаємного, унікального й непересічного (або контраверсія) - до відчуття самодостатності (або контраверсія) - до серйозного, значимого й важливого (або контраверсія) - до надій й сподівань (або контраверсія) - до переконань щодо провідної ролі особистості (або контраверсія)	Пам'ятки культури середнього рівня споживання (першого, другого та третього порядків); Памятки культури високого рівня споживання (першого, другого та третього порядків);
3	Індекс загально-виховної цінності пам'яток, який визначає можливість їх використання у якості символів суспільно-виховного значення, а також для формування колективно сповідуваних ідеалів щодо організації суспільства. Індекс описується дистрибутивною теорією оцінки пам'яток культури	1. Рівень актуальності упредметнених ідеалів 2. Термін актуалізації пам'яток культури; 3. Широта впливу на різні верства населення; 4. Рівень зацікавленості різних верств населення у актуалізації ідеалів; 5. Очікуваний рівень наслідків від соціокультурної актуалізації ідеалів	-Місцевий рівень актуалізації виховних ідеалів; -Національний рівень актуалізації виховних ідеалів (першого, другого та третього порядків); -Світовий рівень актуалізації виховних ідеалів (першого, другого та третього порядків).
4	Індекс ліквідності, який корегує попередні оцінки за критеріями, що описують стан ринку	Ліквідність Потенціал заміщення Привабливість розпорядництва	-Неліквідні; -ліквідні; -високоліквідні
5	Індекс автентичності, який вказує на достовірність висновків про автентичність пам'яток культури	- Наявність документів про історію побутування; - Документальне підтвердження справжності у результатах аналітичних, стилістичних, мистецтвознавчих та інших дослідженнях. - Рівень змін внесених реставраційними роботами.	Автентичні; Автентичного вигляду; Неавтентичні .

- Чим більше позитивної інформації про пам'ятку культури, тим вище її якість й, відповідно, вартість;
- Чим більше рівень гуманітарного задоволення від пам'ятки культури, тим вище її якість та, відповідно вартість;
- Чим вище рівень загальновиховного значення пам'ятки, тим вище її якість та, відповідно, вартість.

Усі три поійменовані принципи оцінки забезпечують всебічну оцінку якості, відповідне класифікування, а також практичні потреби товарознавців-експертів при вирішенні ними конкретних завдань, які, як відомо, можуть бути такими: - оцінка з метою визначення збитків у разі втрати, оцінка з метою передпродажної підготовки та оцінка з метою здійснення фінансових операцій (страхування, застава, оренда, авалювання цінними паперами та інше).

Слід також прийняти до уваги те, що побудувати універсальний принцип оцінки пам'яток культури, навіть з урахуванням мети, неможливо.

Отже, враховуючи подані вище тези, опишемо три різновиди оцінок якості пам'яток культури та їх класифікаційні позиції, що визначаються за сумами аргументів (кількістю інформації у бітах).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Індутний В.В. Оцінка пам'яток культури. – К., Видавництво: «СПД Моляр С.В.» 2009 – 537с.

ТАРАС КАРАВАЄВ
ТАРАС КАРАВАЕВ
TARAS KARAVAYEV

**ВИМОГИ ДО ЯКОСТІ ЛАКОФАРБОВИХ МАТЕРІАЛІВ І
ПОКРИТТІВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПІДХІД В УКРАЇНІ
ТРЕБОВАНИЯ К КАЧЕСТВУ ЛАКОКРАСОЧНЫХ МАТЕРИАЛОВ
И ПОКРЫТИЙ: ЕВРОПЕЙСКИЙ ПОДХОД В УКРАИНЕ
REQUIREMENTS FOR QUALITY OF PAINT MATERIALS
AND COATINGS: EUROPEAN APPROACH IN UKRAINE**

Аналіз європейського підходу показує, що вимоги до лакофарбових матеріалів (ЛФМ) передбачають регламентування вмісту шкідливих компонентів, в першу чергу летких органічних сполук (ЛОС). Це Директива №1999/13/ЕС щодо викидів органічних розчинників та Директива №2004/42/ЕС про матеріали для декоративних та автомобільних покриттів.

Іншими директивами регламентується вміст важких металів, залишкових мономерів, ароматичних та інших шкідливих для споживача сполук, а також їх емісія в оточуюче середовище. Директиви носять обов'язковий характер, тому повинні виконуватися всіма виробниками, що постачають ЛФМ на ринок ЄС.

Аналіз директив ЄС та деяких стандартів, наприклад EN 13300 та EN 1062-1, ідентичні яким набули чинності в Україні [1, 2], дозволяє зробити висновок, що європейський підхід під якістю передбачає в першу чергу безпечність ЛФМ. Друга складова якості – відповідність отриманих покриттів вимогам споживача залежно від умов експлуатації та окремих властивостей ЛФМ і покриттів. При цьому, зазначені стандарти передбачають лише класифікацію за призначенням (для внутрішніх чи зовнішніх робіт) та розподіл на класи за визначеними показниками ЛФМ і покриттів.

ДСТУ EN 13300:2012 визначає класифікацію водно-дисперсійних ЛФМ та систем покриттів для внутрішніх стін і стель. Загальна класифікація здійснюється за ознаками призначення та хімічним типом зв'язувальної речовини. Додаткова класифікація здійснюється за такими ознаками: ступінь блиску, розмір частинок (зернистість), стійкість до мокрого стирання, коефіцієнт контрастності (покривності) тощо.

ДСТУ EN 1062-1:2012 визначає класифікацію всіх ЛФМ та систем покриттів для зовнішніх мінеральних і бетонних поверхонь. Опис за хімічним типом зв'язувальної речовини повинен здійснюватися на основі того компонента, який є визначальним для характерних властивостей системи покриття.

Хімічний тип зв'язувальної речовини визначають, наприклад, такими термінами: акрилова смола, алкідна смола, бітум, цемент, хлоркаучук, епоксидна смола тощо. Цей перелік термінів не є вичерпним і може бути доповнений іншими типами зв'язувальної речовини, відповідно до розвитку технології покриттів.

Якість лакофарбових матеріалів для мінеральних поверхонь залежить не лише від типу зв'язувальної речовини. Більшою мірою вона може залежати від кількості зв'язувальної(их) речовини(н) та/або інших складових.

Опис за типом середовища, передбачає розподіл на водорозчинні та органорозчинні ЛФМ, зв'язувальна речовина в яких розчинена або диспергована відповідно у воді або органічному розчиннику.

Класифікація ЛФМ та систем покриттів для зовнішніх мінеральних і бетонних поверхонь згідно з ДСТУ EN 1062-1:2012 передбачає поділ на класи за такими ознаками: ступінь блиску, товщина сухої плівки, розмір частинок (зернистість), паропроникність, водопроникність, здатність перекривати тріщини, проникність щодо діоксиду вуглецю, стійкість до мокрого стирання, коефіцієнт контрастності (покривності) для білих та світлих систем покриттів, іншими критеріями.

Згідно із зазначеними стандартами системи покриттів оцінюють незалежно від поверхні, для покриття якої призначений матеріал. Такі властивості, як адгезія і фактура, що залежать від поверхні, не розглядаються. Тим не менше, важливо, щоб система покриття належним чином трималася на відповідній поверхні. Покриття має бути придатним для перекриття принаймні тим самим матеріалом.

Технологічні та інші показники ЛФМ (в'язкість, час висихання, масова частка нелетких речовин тощо) не регламентуються, а разом з іншою вичерпною інформацією повинні бути наведені в технічній документації виробника і узгоджується із замовником (споживачем). За можливості, характеристики всієї системи покриття, зокрема метод(и) нанесення, колір та покривність, мають бути узгоджені між постачальником, проектувальником, виконавцем та замовником.

Аналіз директив ЄС та стандартів ДСТУ EN 13300 та ДСТУ EN 1062-1 дозволяє зробити висновок, що європейський підхід під якістю

передбачає в першу чергу вимоги до безпечності ЛФМ. Друга складова якості – відповідність покриттів вимогам споживача залежно від призначення та рівня експлуатаційних властивостей.

За більшістю показників естетичних, експлуатаційних та інших властивостей покриттів (ступінь блиску, стійкість до мокрого стирання та інші) стандартами покривається весь діапазон значень. За іншими показниками покриттів для зовнішніх мінеральних і бетонних поверхонь (паропроникність, водопроникність тощо) передбачена можливість не визначення певного показника (клас 0). Таким чином, європейський підхід передбачає, що будь-яке покриття може бути класифіковане згідно з проаналізованими стандартами.

Переклад і науково-технічне редагування стандартів здійснено члена технічного комітету стандартизації №168 «Лаки та фарби» Міністерства економічного розвитку і торгівлі», функції секретаріату якого виконує Асоціація українських виробників лакофарбової продукції. Зазначена робота із гармонізації вітчизняного законодавства з технічного регулювання у сфері ЛФМ і покриттів продовжується. Так, 01.07.2014 набув чинності ДСТУ ISO 1514:2013, а з 01.01.2015 – ще 3 стандарти: ДСТУ ISO 4618:2014, ДСТУ ISO 1513:2014, ДСТУ ISO 15528:2014. Розпочато роботу з розробки технічного регламенту безпечності ЛФМ, в основу якого будуть покладені вимоги відповідних директив ЄС.

Запровадження в Україні стандартів, ідентичних європейським і міжнародним, є реалізацією європейського підходу до регламентуванні вимог до якості ЛФМ, а також реальним кроком до усунення технічних бар'єрів у торгівлі лакофарбовими матеріалами між Україною та ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ДСТУ EN 13300:2012. Фарби та лаки. Водно-дисперсійні лакофарбові матеріали та системи покриттів для внутрішніх стін і стель. Класифікація (EN 13300:2001, IDT) / Переклад і науково-технічне редагування: С. Гонтарь, А. Громов, В. Дмитренко, Т. Караваєв та інші [Чинний від 2013–07–01]. — К. : Мінекономрозвитку України, 2013. – 13 с.

2. ДСТУ EN 1062-1:2012. Фарби та лаки. Лакофарбові матеріали та системи покриттів для зовнішніх мінеральних і бетонних поверхонь. Частина 1: Класифікація (EN 1062-1:2004, IDT) / Переклад і науково-технічне редагування: С. Гонтарь, А. Громов, В. Дмитренко, Т. Караваєв та інші [Чинний від 2013–07–01]. — К.: Мінекономрозвитку України, 2013. – 24 с.

ТЕТЯНА КОЛОМІЕЦЬ, ЛЮДМИЛА ЧЕРНЯК,
ТАТЬЯНА КОЛОМИЕЦ, ЛЮДМИЛА ЧЕРНЯК,
TETYANA KOLOMIETS, LUDMILA CHERNYAK

**ЯКІСТЬ ТА БЕЗПЕЧНІСТЬ РІДКИХ МИЙНИХ ЗАСОБІВ
ДЛЯ ПОСУДУ
КАЧЕСТВО И БЕЗОПАСНОСТЬ ЖИДКИХ МОЮЩИХ
СРЕДСТВ ДЛЯ ПОСУДЫ
QUALITY AND SAFETY OF LIQUID DETERGENTS FOR
TABLEWARE**

Український ринок побутової хімії, значну частку якого займають рідкі синтетичні мийні засоби для миття посуду, насичений продукцією вітчизняного та іноземного виробництва, що різняться за функціональним призначенням, складом, способами використання. Проте, постійне використання рідин для миття посуду спричиняє деякі негативні ефекти: сприяє утворенню на шкірі рук плівки з залишків складових компонентів мийного засобу, що призводить до порушення її мікрофлори, а також потраплянню до організму людини разом з їжею небезпечних речовин; крім того, залишки мийних засобів, потрапляючи зі стічними водами до природних водоймищ, стимулюють їх забруднення.

Процес становлення та формування системи захисту прав громадянина ґрунтується на статті 42 Конституції України, згідно з якою «держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та всіх видів послуг і робіт» [1].

Закон України «Про загальну безпечність нехарчової продукції» регламентує порядок визначення загальної безпечності виробленої продукції, обов'язки виробників та розповсюджувачів щодо забезпечення безпечності продукції, а також порядок здійснення державного нагляду за додержанням загальних вимог щодо безпечності продукції.

Базовою категорією цього закону є поняття «безпечна продукція», визначення якої надається у ст.1.

Доведення безпечності продукції здійснюється за правилами, встановленими ст.5 закону. Доказом безпечності за загальним правилом є відповідність продукції національним стандартам, що гармонізовані з відповідними європейськими стандартами [2].

Для створення бар'єру насиченню ринку України недоброякісними та небезпечними товарами потрібно проводити їх експертизу на відповідність нормативно-правовим актам, що регламентують законність розповсюдження товарів, вимоги щодо їх якості та встановлюють процедури підтвердження відповідності продукції тощо.

На даний момент нормативними документами, якими потрібно користуватися під час проведення експертизи рідин для миття посуду є:

- Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Технічного регламенту мийних засобів» № 717 від 20 серпня 2008 р.;

- ДСТУ 3126-95 «Засоби мийні синтетичні. Терміни та визначення»;

- ГОСТ 4.381-85 «Система показателей продукции. Средства синтетические моющие. Номенклатура показателей»;

- ДСТУ ISO 4198:2005 «Поверхнево-активні речовини. Засоби мийні для ручного миття посуду. Настанови щодо порівняльного випробування для оцінювання експлуатаційних властивостей».

Технічний регламент на мийні засоби визначає вимоги (обов'язкові для виконання) до мийних засобів та поверхнево-активних речовин, що входять до їх складу. Основними вимогами до мийного засобу, використання якого може завдати шкоди навколишньому природному середовищу та здоров'ю споживача, є:

- здатність до первинного і повного біологічного розкладу поверхнево-активних речовин, що входять до його складу;

- його обов'язкове маркування [3].

Для визначення відповідності мийного засобу вимогам Технічного регламенту виробник або уповноважений представник застосовує процедуру оцінки відповідності, встановлену постановою Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2003 р. N 1585 «Про затвердження Технічного регламенту модулів оцінки відповідності та вимог щодо маркування національним знаком відповідності, які застосовуються в технічних регламентах».

Існує ряд національних стандартів, які в разі добровільного застосування є доказом відповідності продукції вимогам Технічного регламенту мийних засобів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.2008 N 717, основні з яких регламентують якість рідких мийних засобів для посуду.

Відповідно до ДСТУ ISO 4198:2005 «Поверхнево-активні речовини. Засоби мийні для ручного миття посуду. Настанови щодо порівняльного випробування для оцінювання експлуатаційних властивостей» під час проведення порівняльних випробовувань для оцінювання характеристики мийного засобу для ручного миття посуду в домашніх умовах варто враховувати численні взаємозв'язані або самостійні параметри. Окремі параметри і відношення до них у різних країнах і різних місцевостях буває різне:

- залежно від розмаїття забруднень, пов'язаних із традиціями кухні;
- залежно від матеріалів, з яких виготовлено кухонне приладдя, столовий посуд, набори;
- залежно від якості води і традицій ручного миття.

Під час ручного миття прикладену ручну силу, температуру й обсяг води, дозування мийного засобу контролює і змінює сам оператор (споживач) [4].

Визнаючи важливість і значення інформації, отриманої від споживача, завдяки порівняльним випробовуванням, проведеним методами ручних або механічних випробовувань, цей стандарт є настановою, у якому викладено критерії, необхідні для розуміння випробовування і оцінювання їхніх результатів. Основним критерієм усіх споживачів є ефективне видалення великої розмаїтості забруднень із будь-якого домашнього посуду, забрудненого їжею або напоями.

ДСТУ ISO 22000:2007 «Системи управління безпечністю харчових продуктів. Вимоги до будь-яких організацій харчового ланцюга (ISO 22000:2005, IDT)» встановлює вимоги до системи управління безпечністю харчових продуктів та вимоги до системи управління безпечністю мийних засобів, якщо підприємство має необхідність продемонструвати свою здатність керувати небезпечними чинниками для гарантування того, що мийні засоби для посуду є безпечними на момент їх використання людиною [5].

Крім діючих стандартів господарюючі суб'єкти в питаннях вимог щодо сировини, показників якості, методів аналізу, упаковки, маркування, транспортування, приймання і зберігання мийних засобів для посуду керуються технічними умовами.

Технічні умови (ТУ) містять вимоги, що регулюють відносини між постачальником (розробником, виробником) і споживачем (замовником) продукції [6].

Критерії безпечності рідких мийних засобів для посуду визначаються МВ № 4548-47 «Методические указания по

санитарно-гигиеническому контролю за применением чистящих средств для обработки изделий, контактирующих с пищевыми продуктами» та Висновками державної санітарно-епідеміологічної експертизи.

Контроль за використанням мийних засобів у закладах громадського харчування здійснюється у відповідності до «Методических указаний по санитарно-гигиеническому контролю за применением чистящих средств для обработки изделий, контактирующих с пищевыми продуктами».

На сьогодні, в жодному стандарті не регламентовано у процентному вираженні вміст основних та допоміжних компонентів, що використовуються при виробництві рідин для видалення забруднень з посуду; не встановлено норми до висоти та стійкості піни, елюїруемості (ступеня змиваємості з поверхні посуду), не визначено умови збереження та транспортування рідких мийних засобів для миття посуду.

Таким чином, можна вважати, що станом на початок 2015 р. в Україні не сформована нормативна база щодо якості та безпечності засобів для миття посуду. Вимоги встановлені тільки у технічних умовах, що розробляють самі виробники і до яких не має доступу споживач. У зв'язку з цим виникає необхідність розробити та впровадити у дію державний стандарт типу «Синтетичні мийні засоби для миття посуду рідкі. Загальні технічні вимоги» з зазначенням регламентованих показників якості та їх норм.

У процесі формування нормативних засад щодо забезпечення якості та безпечності продукції слід також доповнити стандарти типу «Номенклатура показників якості», «Терміни та визначення» відомостями щодо рідких засобів для миття посуду, адже ці стандарти були введені в дію у 1985 - 1995 роках відповідно, коли на ринку ще майже не було рідких синтетичних засобів для миття посуду і тому містять інформацію, яка здебільше стосується синтетичних мийних засобів порошкоподібних та рідких для прання білизни.

Задля забезпечення безпеки використання вважаємо за доцільне розробити та ввести в дію стандарти, в яких було б відображено методику визначення здатності до біологічного розкладання поверхнево-активних речовин, що входять до складу саме рідких засобів для миття посуду, а також процедуру визначення кількості мийного засобу, що залишився на посуді після ополіскування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996, № 254к/96-ВР (зі змінами та доповненнями).
2. Про загальну безпечність нехарчової продукції: Закон України від 02.12.2010, N 2736-VI (зі змінами та доповненнями).
3. Технічний регламент мийних засобів: Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2008 р., N 717.
4. ДСТУ ISO 4198:2005. Поверхнево-активні речовини. Засоби мийні для ручного миття посуду. Настанови щодо порівняльного випробування для оцінювання експлуатаційних властивостей. [Введ. від 01-01-08].- К.: Держстандарт України, 2005.- 15 с.
5. ДСТУ ISO 22000:2007. Системи управління безпечністю харчових продуктів. Вимоги до будь-яких організацій харчового ланцюга. [Введ. від 2007—04—02]. — К. : Держстандарт України, 2007. — 39 с.
6. Про стандартизацію і сертифікацію: Декрет Кабінету Міністрів України від 10 травня 1993 року, [N 46-93](#).

УДК 676.22-049.5

ЛЕОНІД КОПТЮХ, СВІТЛАНА СТРЕТОВИЧ
ЛЕОНИД КОПТЮХ, СВЕТЛАНА СТРЕТОВИЧ
LEONID KORTIUKH, SVITLANA STRETOVYCH

НЕПРОЗОРІСТЬ ПАПЕРУ ЯК ФАКТОР БЕЗПЕКИ ДРУКОВАНОЇ ПРОДУКЦІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ НЕПРОЗРАЧНОСТЬ БУМАГИ КАК ФАКТОР БЕЗОПАСНОСТИ ПЕЧАТНОЙ ПРОДУКЦИИ ДЛЯ ДЕТЕЙ THE PAPER OPACITY AS SAFETY FACTOR OF PRINTED GOODS FOR CHILDREN

Як відомо, чинні на території колишнього СРСР, у тому числі і в Україні, державні стандарти ГОСТ 9094-89 «Бумага для печати офсетная. Технические условия» [1], ГОСТ 18510-87 «Бумага писчая. Технические условия» [2] регламентують виготовлення паперу масою 1 м² 60 г, 80 г, 100 г і вище. Згідно з цими стандартами для забезпечення необхідного рівня показників білості і непрозорості паперу до його складу необхідно ввести до 14 % мінерального

наповнювача від маси абсолютно сухого волокна. Однак, високий вміст мінерального наповнювача призводить до значного зниження механічної міцності паперу - розривної довжини або руйнівного зусилля, що не відповідатиме вимогам санітарних норм і правил щодо його використання для виготовлення продукції для дітей, в тому числі зошитів та підручників.

Шкільні зошити і підручники можна з впевненістю віднести до категорії товарів дитячого асортименту, що супроводжують дитину з шестирічного віку. Тому ця продукція повинна бути не тільки відмінної якості та художньо оформлена, але перш за все, бути безпечною для ще нез-іцнілого, несформованого організму дитини, щоб після писання або читання не псувався зір дитини, не вдихалися токсичні речовини та виділення.

Попередніми дослідженнями авторами узагальнено матеріали щодо нормативних документів стосовно якості паперу для зошитів та проведена їхня оцінка на ринку з відповідності санітарному законодавству і вимогам стандарту [3].

Виходячи з цього папір для письма та друку повинен мати певні властивості, що характеризуються комплексом показників, які повинні забезпечувати високу якість виготовленої на його основі продукції. Незалежно від виду і способу друку на друкарські властивості паперу впливають однорідність його структури, здатність сприймати друкарську фарбу, білість, гладкість і площинність поверхні, мікрогеометрія поверхні, м'якість (стисливість), опір пилимості, стійкість поверхні до вищипування. До числа факторів, що визначають якість друкованої продукції належать також ступінь контрастності між задрукованими і незадрукованими ділянками, чіткість друку, його просвічуваність, тобто показники непрозорості паперу.

Непрозорість – це здатність паперу протистояти проникненню світ-ла, властивість, яка забезпечує непросвічування зворотного боку паперо-вого полотна і визначає здатність закривати візуально чорні відбитки на підкладений папір або на протилежному боці того ж паперу. Цей показник особливо важливий за двобічного писання та копіювання, коли друкований текст або рукопис наносяться з обох боків аркуша паперу.

Для забезпечення необхідного рівня того або іншого показника якості паперу для писання та друку в кожному конкретному випадку використовують різні методи, способи, підходи та технологічні рішення. Не кожен з існуючих рішень задовольняє всім вимогам, які

висуваються до паперу для виготовлення зошитів, щоденників, шкільних підручників та іншої продукції для дітей.

Тому для забезпечення необхідного рівня якості паперу для зошитів та шкільних підручників – білості 70-88 % (без застосування оптичних відбілювачів), гладкої поверхні без глянцю, непрозорості (не менше 90 %), механічної міцності з масою 1 м² 60-65 г, що відповідає б умовам і терміну їхнього використання та ваги підручників згідно з вимогами ДСанПін 5.5.6.138-2007 [4] «Гігієнічні вимоги до друкарської продукції для дітей» необхідно було виконати додаткові дослідження. Це вимагало комплексного підходу до визначення вимог до виду, білості, ступеня дисперсності, розмірів часток і масової частки фракцій мінеральних наповнювачів і їхнього вмісту в композиції паперу, ступеня розмелювання та розроблення (фібрилювання) волокон целюлози, проклеювальних, зв'язувальних і зміцнювальних речовин, їхнього співвідношення та взаємозв'язку в створенні структури паперу, що відповідає б вимогам для виготовлення з нього зошитів, шкільних підручників, щоденників, інших виробів та продукції.

Структура паперу для виготовлення зошитів та друкованої продукції являє собою набір хаотично орієнтованих в просторі волокон, у нашому випадку целюлозних, осі яких переважно орієнтовані паралельно площині формування полотна. Міцність при цьому, забезпечується тільки безпосереднім зв'язком волокон між собою, а тому частки мінерального наповнювача, який вводять до композиції такого паперу, розташовуючись між волокнами целюлози в структурі паперу, розривають ці зв'язки, знижуючи міцність паперу та виробів на його основі. А тому, для зниження негативної дії, наповнювач повинен бути тонкодисперсним (з найменшим діаметром часток) матеріалом, що забезпечує високу розвернуту поверхню та пористість, і завдяки цьому задовільну сорбційну здатність паперу, що є важливим під час писання або нанесення фарби на його поверхню. Застосування мінерального наповнювача високого ступеня дисперсності сприяє отриманню паперу з необхідними показниками механічної міцності, м'якості та еластичності, а високий рівень його показників непрозорості і білості є важливими для паперу, що використовується у виробництві продукції для дітей – шкільних, підручників, зошитів, щоденників тощо.

Таким чином, використовуючи разом з відповідним чином підготовленими целюлозними волокнами мінеральні високодисперсні наповнювачі, проклеювальні та зв'язувальні хімічні речовини можна отримати матеріали, в нашому випадку папір, з новим призначенням,

спрогнозувати та забезпечити досягнення спеціальних показників якості.

У відомому процесі виготовлення паперу для типографського способу друку розмелювання сульфатної хвойної целюлози проводять у ролі до ступення помелу 18 – 20°ШР із наступним розмелюванням її в конічному млині до ступеня помелу 37 – 40°ШР; розмелювання листяної целюлози проводять у ролі до ступеня помелу 21°ШР. Розмелені волокна хвойної і листяної целюлози змішують у басейні, додають проклеювальну речовину і наповнювач каолін за масової частки 10 % від абсолютно сухого волокна. Для виготовлення паперу використовують суміш розмелених волокон целюлози з хвойної та листяної целюлози за співвідношення мас. %, 80:20; 70:30; 60:40; 50:50 з довжиною волокна відповідно 1.4; 1.4; 1.3; 1.3 мм.

Одним з варіантів є виготовлення паперу із суміші хвойної і листяної целюлози з довжиною волокна 2,2 мм.

Завданням виконаних досліджень є підвищення непрозорості паперу для писання та друку з максимальним збереженням механічної міцності та білості без застосування оптичних відбілювачів, придатним для виготовлення продукції для дітей згідно з вимогами Державних санітарних норм і правил, використовуючи властивості мікроструктури целюлозних волокон, мінеральних наповнювачів і хімічних проклеювальних і зв'язувальних речовин (за необхідності).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ГОСТ 18510 – 87 Бумага писчая. Технические условия. - М.: Издательство стандартов. – 1988. – С. 7.
2. ГОСТ 9094 – 89 Бумага для печати офсетная. Технические условия. – М.: Издательство стандартов. – 1989. – 10 с.
3. Глушкова Т.Г., Барабаш С.С. Сучасні вимоги до якості виробів із паперу // Товари і ринки. - 2008. - №1. – С. 121-126.
4. ДсанПіН №77/13344 Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей. – К.: 2007. – 30 с.

ВАЛЕНТИНА ОСІЄВСЬКА
ВАЛЕНТИНА ОСИЕВСКАЯ
VALENTINA OSIJEVSKA

ЯКІСТЬ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ЕНЕРГОНОСІЇВ ВІТЧИЗНЯНОГО
ВИРОБНИЦТВА
КАЧЕСТВО АЛЬТЕРНАТИВНЫХ ВИДОВ ЭНЕРГОНОСИТЕЛЕЙ
ОТЕЧЕСТВЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА
QUALITY OF ALTERNATIVE ENERGY BY DOMESTIC
PRODUCTION

Розвиток альтернативної енергетики – це питання національної безпеки України. У жовтні 2014 р. Уряд схвалив Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 р. Планом передбачено заходи щодо досягнення в 2020 р. 11 % частки енергії отриманої з відновлюваних джерел енергії, у кінцевому енергоспоживанні країни, що аналогічно використанню майже 9.2 млрд. м³ природного газу.

Також розроблений проект Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про електроенергетику”. Ним скасовуються вимоги до місцевої складової при отриманні “зеленого” тарифу; розширюється термін “біомаса” на продукти сільського господарства, що сприятиме збільшенню виробництва електроенергії з біомаси; збільшується розмір “зеленого” тарифу на електроенергію, вироблену з енергії біомаси та ін. [1].

Україна володіє значним потенціалом у відновлювальній енергетиці. За останніми даними Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження, технічно досяжний енергетичний потенціал відновлювальних джерел складає 98 млн. т умовного палива на рік, з них біоенергетика – 31 млн. т, вітроенергетика – 28 млн. т, сонячна енергетика – 6 млн. т.

Природний газ можна замінити всім тим, що горить та дозволяє створити теплову енергію. Щодо України, то у нас є величезний потенціал аграрних відходів у вигляді соломи, біля 45 млн. т на рік. Цей ресурс можна успішно і ефективно використовувати в якості енергоносія для виробництва теплової енергії [2].

Перевагою біомаси є її відновлюваний характер та відносно дешева собівартість у порівнянні з традиційним паливом. Енергетичне використання аграрних відходів які утворюються при

первинній переробці зернових культур, непридатних для технологічного застосування, сприяє вирішенню завдання оптимізації при утилізації вторинних рослинних ресурсів. Залучення аграрних відходів зі стебел зернових культур для одержання палива дозволить підвищити ефективність роботи переробних підприємств, та створити безвідходний технологічний цикл і вирішити проблеми, пов'язані з підвищенням ефективності заходів з охорони довкілля.

На сьогоднішній день існує декілька напрямків використання відходів виробництва аграрних культур. Колосальними темпами зростає ринок брикетування, зокрема пелет. Пелети – це зручне і екологічно чисте паливо у вигляді пресованих циліндрів діаметром до 25 мм (частіше 6–10 мм). Пелети та брикети все більше і більше використовуються у всьому світі для спалювання в електростанціях, опалення приватних будинків, муніципальних закладів та організацій.

Якість пелет визначається за такими фізичними та геометричними характеристиками: діаметр, довжина, щільність, вологість, насипна маса, зольність, стійкість до стирання. Подібна форма забезпечує сипучість і дозволяє використовувати всі відомі способи автоматизації в подаючих пристроях котелень. Завдяки цьому, пелети стали основним видом пресованого палива в Європі.

Хімічні характеристики готових гранул залежать від вихідної сировини. У процесі пресування не допускається використання сторонніх матеріалів, таких як клей та полімерні матеріали. Ще однією характеристикою паливних гранул є кількість виділеної теплової енергії. Часто такий показник є основним при формуванні вартості на даний вид палива.

В Україні відсутні національні стандарти, що регламентують виробництво, якість та порядок приймання пелет із соломи, тому виробники використовують німецькі та австрійські стандарти – *DIN 51731* та *DINplus* (Німеччина), *ONorm M 7135* (Австрія). Найсуворіші вимоги висуваються німецькими стандартами *DIN* та *DINplus*.

Для оцінки якості пелет із соломи вітчизняного виробництва обрано продукцію виготовлену на ТОВ "Біоенергопартнер". З огляду на результати досліджень, можна стверджувати, що не дивлячись на відсутність вітчизняних стандартів та сучасного технологічного обладнання для виробництва, за всіма показниками вона відповідає вимогам західних стандартів (*таблиця*). Є безпечним та ефективним паливом, виготовленим із якісної екологічної сировини. Пелети виготовлені без хімічних домішок, що свідчить про екологічність та безпечність даного палива.

Властивості паливних пелет із соломи

Показник	Норма за НД			Значення для досліджуваного зразка
	<i>ONorm M</i>	<i>DIN</i>	<i>DINplus</i>	
Діаметр (D), мм	4–10	4–10	-	6
Довжина, мм	5xD	< 50	5xD	30–40
Об'ємна густина, кг/дм ³	> 1.12	1.0< – < 1.4	> 1.12	1.3
Вміст води, %	< 10	< 12	< 10	9
Зола, %	< 0.50	< 1.50	< 0.50	0.50
Теплота згорання, МДж/кг	> 18	17.5< – < 19.5	> 18	18.5
Сірка, %	< 0.08	< 0.08	< 0.04	0.04
Азот, %	< 0.3	< 0.3	< 0.3	0.2
Хлор, %	< 0.02	< 0.03	< 0.02	0.02
Миш'як, мг/кг	не нормується	< 0.8	< 0.8	0.6
Свинець, мг/кг	те ж	< 10	< 10	7
Кадмій, мг/кг	те ж	< 0.5	< 0.5	0.3
Хром, мг/кг	те ж	< 8	< 8	6
Мідь, мг/кг	те ж	< 5	< 5	4
Ртуть, мг/кг	те ж	< 0.05	< 0.05	0.02
Цинк, мг/кг	те ж	< 100	< 100	81
Стирання / пил, %	< 2.3	-	-	1.3
Допоміжні компоненти, %	не нормується	< 2	< 2	0
Насипна маса, кг/м ³	650	650	650	650

Щодо контролю з боку держави, то він здійснюється лише на відповідність діючим фітосанітарним вимогам і лише у разі імпорту продукції в інші країни.

Отже, паливні пелети вітчизняного виробництва мають високу якість, імпортуються зарубіжним споживачам, але перспективним напрямком розвитку альтернативної енергетики є їх активне використання саме в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Савчук С. Розвиток альтернативної енергетики – це питання національної безпеки України. — Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247810423&cat_id=244277212.
2. Солома и теплоизоляция помогут перезимовать украинцам — Режим доступу : <http://ibud.ua/ru/novost/soloma-i-teploizolyatsiya-pomogut-perezimovat-ukraintsam-15702>.

ЮРІЙ ПАВЛЮЧЕНКО, НАТАЛІЯ МЕТЕЛЬСЬКА,
СВІТЛАНА ВЕЖЛИВЦЕВА
ЮРИЙ ПАВЛЮЧЕНКО, НАТАЛЬЯ МЕТЕЛЬСКАЯ,
СВЕТЛАНА ВЕЖЛИВЦЕВА
YURI PAVLYUCHENKO, NATALIA METELSKAYA,
SVITLANA VEZHLIVTSEVA

**СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПІД
ЧАС ВИРОБНИЦТВА ВЕРШКОВОГО МАСЛА
SYSTEMATIC APPROACH TO MANAGING QUALITY
CONTROL DURING THE PRODUCTION OF BUTTER
СИСТЕМНЫЙ ПОДХОД К УПРАВЛЕНИЮ КАЧЕСТВОМ
ВО ВРЕМЯ ПРОИЗВОДСТВА СЛИВОЧНОГО МАСЛА**

Одним з найважливіших аспектів інтенсифікації молокопереробної галузі АПК України є забезпечення усталеного зростання обсягів виробництва до рівня фізіологічних потреб споживання молочної продукції. Такі завдання обумовлено виключною важливістю даної продукції у харчуванні населення країни, а також з огляду на те, що ця галузь формує значний за обсягами ринок, виконуючи, зокрема, функції кооперації між сільськогосподарськими виробниками та переробними підприємствами.

Вітчизняний і зарубіжний досвід управління якістю харчових продуктів свідчить, що ефективно управляти якістю можна лише на комплексній основі, яка базується на аналізі та об'єднанні в цілісну систему безлічі факторів формування якості.

Системний підхід в управлінні якістю полягає в дослідженні об'єктів управління як цілісних систем, які складаються із сукупності елементів, що мають певні взаємозв'язки та взаємозалежності.

З позицій системного підходу виробництво харчових продуктів – це комплекс взаємозв'язаних і взаємозалежних елементів певної організаційної складності, де кожен елемент розглядається комплексно з іншими з обов'язковим визначенням ступеня впливу змін у будь-якому з елементів на інші складові системи. Оскільки якість харчових продуктів формується при проектуванні, забезпечується в процесі виробництва та реалізується під час споживання, то це означає, що управляти якістю на різних стадіях

життєвого циклу продукції слід опосередковано через управління якістю процесів її створення, забезпечення та споживання.

Оскільки метою виробництва вершкового масла є отримання продукту з такими властивостями, які забезпечують очікування споживачів, тому вхідні параметри кожного процесу повинні забезпечувати безперервний перебіг технологічного процесу з метою отримання бажаних вихідних параметрів.

Кожен із процесів може бути поліпшеним завдяки своєчасному контролю за напрямом його перебігу, узгодженню вхідних та вихідних параметрів та проведенню спеціальних заходів, спрямованих на поліпшення якості результату процесу. За умови невідповідності перетворення вхідних параметрів на вихідні та завдяки здійсненню оберненого зв'язку коригується хід процесу. Отже, вплив на процес, а не на кінцевий продукт є базовою концепцією управління процесами.

Застосування основного за значущістю та технологічного за призначенням типу процесу в управлінні якістю виробництва вершкового масла передбачає його структурування на підпроцеси та деталізацію останніх з чітким відображенням послідовності операцій та визначенням параметрів контролю. Таким чином, завдяки управлінню підпроцесами формується механізм управління процесом, який спрямований на забезпечення якості вершкового масла на виході [1, 2].

Перший підпроцес виробництва вершкового масла – це приймання сировини та матеріалів, які залежно від призначення безпосередньо входять до складу продукту або забезпечують збереження споживних властивостей продукту протягом життєвого циклу та ідентифікацію готової продукції.

Параметри контролю та структурно-функціональну схему приймання сировини та матеріалів наведено в табл. 1.

З представлених у табл. 1. даних видно, що основними параметрами, які контролюються під час приймання сировини є наявність та достовірність товаро-супровідних документів, температура, транспортування молока-сировини та вершків, якісні характеристики органолептичних показників тощо.

Таблиця 1

Параметри контролю підпроцесу приймання сировини та матеріалів для виробництва масла вершкового

Етап	Приймання сировини та матеріалів	
	Параметри контролю сировини	Параметри контролю матеріалів
Приймання	Справжність і достатність товаро-супровідних документів; Кількість продукції; Правильність складування; Температура транспортування; Якість за органолептичними показниками	Справжність і достатність товаросупровідних документів; Кількість продукції; Правильність складування; Цілісність тари; Якісні ознаки
Відбір проб	Умови, які уможливають контамінацію сировини після відкривання транспортної тари	
Контроль та аналізування	Показники якості та безпечності	
Зберігання	Температура зберігання; стан транспортної тари; терміни зберігання	

Наступним під процесом у технологічному процесі є підготовка сировини до виготовлення масла, що відображено в таблиці 2.

Таблиця 2

Параметри контролю підпроцесу приймання підготовки сировини до виготовлення вершкового масла

Етап	Підготовка сировини до виробництва
	Параметри контролю сировини
Охолодження молока	Температура охолодження +4...+6 ⁰ C Наявність дефектів
Сепарування сировини	Температура сепарування +35...+40 ⁰ C Масова частка жиру 38-40%
Пастеризація вершків	Температура пастеризації +85...+90 ⁰ C
Дезодорація вершків	Температура дезодорації +65...+70 ⁰ C Наявність сторонніх запахів

До підготовчих операцій у технології виготовлення масла можна віднести: охолодження молока, сепарування молока, пастеризацію та дезодорацію вершків.

Наступним підпроцесом у технологічному процесі є безпосередньо виготовлення вершкового масла, а саме: охолодження дезодорованих вершків, фізичне дозрівання вершків, збивання вершків, формування масляного зерна та його промивання, обробка масла, фасування, упакування та зберігання (табл. 3).

Таблиця 3

Параметри контролю підпроцесу виготовлення масла

Етап	Виробництво масла методом збивання вершків
	Параметри контролю технологічного процесу
Охолодження вершків	Температура охолодження +2...+8 ⁰ C
Фізичне дозрівання вершків	Температура дозрівання +4...+10 ⁰ C Витримка, (год.), не менше 5-8 год. Консистенція
Збивання вершків	Температура збивання +7...+15 ⁰ C Тривалість 30-40 хв. Консистенція Масова частка вологи
Формування масляного зерна та його промивання	Масова частка вологи Консистенція Смак та запах Температура промивної води +4...+10 ⁰ C
Механічна обробка і нормалізація масла	Масова частка вологи Консистенція Смак та запах Стан поверхні Мікробіологічні показники
Фасування, упакування та зберігання	Температура Маса нетто Якість упакування, маркування, укладання

Ефективність управління процесом залежить від узгодженості дій у кожному з підпроцесів, які спрямовані на створення вершкового масла гарантованої якості. Тому постійний аналіз, оптимізація процесів, встановлення зв'язків і залежностей між окремими показниками або групами показників якості в рамках процесів і підпроцесів є необхідною умовою ефективного управління якістю.

Основою виробництва високоякісної продукції є висока якість основної, додаткової сировини і матеріалів. З цією метою на підприємствах слід запроваджувати постійний контроль за показниками їх якості і безпечності.

Технологічні схеми виробництва вершкового масла повинні передбачати контроль якості на всіх етапах виробничого процесу. Кожний технологічний етап процесу виробництва вершкового масла контролюється. На етапі приймання сировини перевіряються її органолептичні, фізико-хімічні показники, а також показники безпечності. Сировина, яка не відповідає встановленим вимогам – прийманню не підлягає.

Якщо на певному етапі якість продукції не відповідає встановленим показникам, в залежності від ступеня невідповідності, здійснюються коригуючі дії, які зазвичай передбачають повторне виконання технологічних операцій, а у випадках, коли виправити технологічні недоліки неможливо – продукт утилізується.

Впровадження системи управління якістю відповідно до вимог стандартів серії ДСТУ ISO 9001:2009 [3] дозволяє найбільшою мірою гарантувати випуск високоякісної та безпечної молочної продукції. Разом з тим, існує низка проблемних питань на яких слід зосередитись виробничим підприємствам для подальшого розвитку і удосконалення існуючих систем якості.

Головними з них є:

- формування розуміння персоналу всіх рівнів у необхідності впровадження сучасних методів управління якістю, зміна психології людей та їхнього ставлення до проблеми підвищення якості;
- сприяння науковому розвитку провідних фахівців підприємств;
- постійне забезпечення підготовки та підвищення кваліфікації персоналу;
- подальше удосконалення існуючих та впровадження нових прогресивних технологій та матеріалів.

Розробка і впровадження системи управління якістю при виробництві вершкового масла, яка основана на принципах планування, реалізації, вимірювання, аналізу та удосконалення процесів, дозволяє ефективно вирішувати завдання щодо виконання політики підприємства у сфері якості. Крім того, забезпечення якості продукції шляхом впровадження даної системи підвищує довіру споживачів до продукції, що випускається, допомагає завоювати нові та розширити існуючі ринки збуту, вдало конкурувати на ринку, підтримує репутацію виробника якісних та безпечних продуктів, істотно знижує фінансові витрати, пов'язані з випуском неякісної та небезпечної продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Управління якістю у харчовій промисловості із врахуванням Європейського харчового кодексу і міжнародних стандартів / Михальські Торстен, Ліліє Франк, Досін Анжеліка: Довідник. - Л.: ПАІС, 2006. – 336 с.
2. Європейські системи з якості та безпеки харчових продуктів: Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www. Europreserses.info/special/aether](http://www.Europreserses.info/special/aether)
3. Системи управління якістю. Вимоги: ДСТУ ISO 9001:2009.- [чинний від 01.09.2009 р.]. - К.:Держспоживстандарт, 2009. – 26 с.

УДК 664.144

ОЛЕНА СОКОЛОВСЬКА
ЕЛЕНА СОКОЛОВСКАЯ
OLENA SOKOLOVSKA

БЕЗПЕЧНІСТЬ РОЗРОБЛЕНИХ ПАСТИЛЬНИХ ВИРОБІВ БЕЗОПАСНОСТЬ РАЗРАБОТАННЫХ ПАСТИЛЬНЫХ ИЗДЕЛИЙ SAFETY OF DEVELOPED PASTILA PRODUCTS

Проблеми йоддефіциту, ожиріння та цукрового діабету гостро стоять перед суспільством в сьогоденні. Це пов'язано, насамперед, з погіршенням екологічної ситуації як у всьому світі, так і конкретно в Україні внаслідок аварії на Чорнобильській атомній електростанції (ЧАЕС). Серед постраждалих від наслідків аварії, за статистичними даними Міністерства охорони здоров'я України, зростають загальносоматичні захворювання. Найбільш розповсюдженими з яких є серцево-судинна патологія, захворювання щитовидної залози, цукровий діабет, тощо [1].

Тому, розширення асортименту харчових продуктів, які б одночасно сприяли профілактиці йодидифіциту, ожиріння та цукрового діабету є актуальним та своєчасним напрямом.

Ґрунтуючись на аналітичних та експериментальних дослідженнях було розроблено пастильні вироби з використанням стевії та еламіну. Використання підсолоджувача натурального походження, яким є стевія та її похідні, дає можливість знизити масову частку цукру з одночасним збагаченням продукт

мінеральними речовинами, зокрема йодом, за рахунок введення еламіну, який також виступає в ролі структуроутворювача.

Отримані вироби відповідають вимогам дійсної нормативної документації [2]. Проте, комплексне застосування підсолоджувача та йодовмісної сировини потребує дослідження їх сумісного використання. Тому, метою даної роботи було підтвердження безпечності розроблених пастильних виробів з використанням стевії та еламіну.

Дослідження проводили відповідно принципам Хельсінської декларації, за участю доктора медичних наук Дульського Ю.Г., головного лікаря Охтирської ЦРЛ Збаразького П.П., завідувача клінічної лабораторії «Медіа Строй».

Під спостереженням знаходилися чотири групи: 1-а група складалася з трьох практично здорових (контроль) осіб; 2-а група (3 чол.) – пацієнти з підвищеним онкомаркером підшлункової залози і жовчного міхура (СА 19-9) до 59.8 ОД/мл норма до 34.0; 3-тя група (3 чол.) – з цукровим діабетом I типу; 4-а група (6 чол.) – з цукровим діабетом II типу при наявності йододефіциту. Вік пацієнтів сягав від 20 до 65 років.

Дослідження впливу розробленої продукції складались з визначення кількості тиреотропного гормону (ТГ), тиреотропіну (ТТГ), тироксида вільного (Т4 вільн.), антитіл до пероксидази щитоподібної залози (АТПО); дослідження екскреції йоду з сечею; дослідження гормонального контролю концентрації глюкози в крові (інсулін, глюкагон, адреналін, кортизол).

Після вживання дослідного зразка, а саме пастили «Екзотика», у складі якої міститься стевія та еламін, протягом 21 дня в усіх пацієнтів відзначено стабілізацію оптимального співвідношення гормонів тиреоїдного пакету. У практично здорових пацієнтів не спостерігався стан перенасичення йодом або алергічної реакції.

Відзначено зменшення кількості антитіл до пероксидази щитовидної залози від 34.8; 34.0; 22.7 до 18.0; 24.0; 27.0 відповідно у пацієнтів з підвищеним онкомаркером підшлункової залози і жовчного міхура, що підтверджує органічне походження йоду. У пацієнтів з цукровим діабетом II типу і йододефіцитом майже на 3 ... 3.5 % до норми цей показник стабілізувався. Споживання розробленого виду пастили не вплинуло на групу пацієнтів з цукровим діабетом I типу – кількість антитіл до пероксидази щитоподібної залози майже не змінилася.

Беручи до уваги дані дослідження, доцільним було вивчення вмісту гормонів, що беруть участь в регуляції кількості цукру в крові,

оскільки водний екстракт стевії і стевіозид, що містився в пастилі, впливає на дані показники і, як наслідок, на стан здоров'я пацієнтів з цукровим діабетом.

Загальновідомо, що цукровий діабет I типу пов'язаний саме зі зниженням рівня інсуліну в крові. Ця тенденція спостерігалася у 7–9-го пацієнта. Показники інсуліну, перед вживанням пастили з водним екстрактом стевії, стевіозидом і еламіном, склали 2.6; 3.3; 2.9 мкЕД/мл (відповідно 7; 8; 9-го пацієнта), при нормі для здорової людини 8...12,5 мкЕД/мл. Після споживання досліджуваного продукту вміст інсуліну підвищився до 4,5; 4,7; 3,9 мкЕД/мл відповідно. Пацієнти з йододефіцитом і цукровим діабетом II типу (3-а група) характеризуються нечутливістю до власного інсуліну. У пацієнтів з таким типом захворювання, як правило, спостерігається підвищений інсулін. Це підтверджують результати отриманих досліджень – 9,2...14,2 мкЕД/мл. Однак після вживання пастили, яка крім водного екстракту стевії та стевіозиду містить еламін, у пацієнтів спостерігалася нормалізація рівня інсуліну в крові – 8,7...12,3 мкЕД/мл. Таким чином, логічно припустити, що даний ефект посилюється при насиченні гормонів щитовидної залози.

Отже, проявляючи антагоністичний вплив по відношенню до інсуліну, нормальне співвідношення вмісту інсуліну і глюкагону забезпечує оптимальне утворення глюкози в крові. Брак інсуліну при цукровому діабеті I типу супроводжується надлишком глюкагону, що призводить до утилізації глюкози та активзації процесу глюконеогенезу – утворення глюкагону. Збільшення вмісту інсуліну і глюкагону підвищує рівень адреналіну і кортизолу. Дана залежність спостерігалася у пацієнтів з йододефіцитом і цукровий діабет II типу (адреналін – 2.7...3.6 нмоль/л при нормі 2.0...2.5 нмоль/л; кортизол – 672...720 нмоль/л при нормі 138...635 нмоль/л) і у пацієнтів з цукровим діабетом I типу (адреналін – 2.7...3.9 нмоль/л, кортизол – 625...695 нмоль/л). Після вживання в їжу розробленого виду пастили протягом періоду досліджень спостерігається незначна стабілізація інсуліну і глюкагону, і, як наслідок, адреналіну і кортизолу. Тому припускаємо, що розроблений вид пастили з водним екстрактом стевії, стевіозидом і еламіном позитивно впливає на збалансування гормонального фону пацієнтів, хворих на цукровий діабет і йодною нестачею.

Враховуючи отримані результати клінічних досліджень, можна зробити висновок, що досліджуваний продукт – пастила, виробництво якої передбачає використання стевії та еламіну, має терапевтичний вплив на роботу ендокринної системи, а дослідження аналізу крові

пацієнтів, кількості ТГ, ТТГ, Т4 вільн., АТПО, екскреції йоду з сечею, гормонального контролю концентрації глюкози в крові (інсулін, глюкагон, адреналін, кортизол) підтверджують нормалізацію клінічної картини і гормонального балансу в організмі людини. Отримані результати аналізів дають підставу стверджувати, що розроблені пастильні вироби є безпечними та мають профілактичний вплив на організм людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горбачева Е.В. Анализ распространения сахарного диабета и диабетической ретинопатии среди участников ликвидации на ЧАЭС г. Харькова и области / Е.В. Горбачева, Л.К. Орлова// Двадцать пять лет Чернобыльской катастрофы. Безопасность будущего : сб. науч. тр. – К., 2011. – Вип. 1. – С. 184– 87.

2. ДСТУ 6441–2003. Вироби кондитерські пастильні. Загальні технічні умови. – К. 2003.

УДК 641.16:006.015.5

ОЛЕНА СИДОРЕНКО, ЮЛІЯ ЯКОБЧУК
ЕЛЕНА СИДОРЕНКО, ЮЛИЯ ЯКОБЧУК
OLENA SYDORENKO, YULYA YAKOVCHUK

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ЯКОСТІ ВОДИ ПИТНОЇ ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ КАЧЕСТВА ВОДЫ ПИТЬЕВОЙ THE FACTOR'S OF FORMATION OF DRINKING-WATER QUALITY

Порушення норм якості води досягло рівнів, які ведуть до деградації водних екосистем, зниження продуктивності водойм. Значна частина населення України використовує для своїх життєвих потреб недоброякісну воду, що загрожує здоров'ю нації.

За результатами анкетування, проведеного спеціалістами Інституту гігієни та медичної екології ім. О.М. Марзєєва, 85% опитаних вважає проблему забезпечення якісною питною водою актуальною для населених пунктів, в яких вони мешкають. Не задоволені якістю питної води 80% респондентів. Практично половина опитаних (48%) використовують у побуті системи

доочищення питної води. При цьому третина опитаних (29%) вважають, що в сучасних умовах найбільш оптимальним шляхом, спрямованим на поліпшення якості питної води, повинна стати її доочистка в місцях безпосереднього споживання. Загалом застосування побутових водоочищувачів як пристроїв для доочищення питної води, задовольняє лише 31% опитаних [1].

Складна ситуація, що склалася в Україні із якістю води питної, викликає значне занепокоєння у населення та потребує прийняття ефективних заходів.

Аналізуючи санітарно-гігієнічну та епідемічну ситуацію на території держави, можна констатувати, що практично всі поверхневі, а в окремих регіонах і підземні води, за рівнем забруднення не відповідають вимогам чинного законодавства. Водночас наявні очисні споруди, технології очищення та знезаражування питної води неспроможні гарантувати рівень показників безпеки, що відповідає міжнародним нормам.

В результаті порівняння нормативних документів України зі стандартами країн ЄС та рекомендаціями ВООЗ, було з'ясовано їх схожість між собою за мікробіологічними та радіологічними показниками. Проте вимоги вітчизняної та зарубіжної нормативної документації значно розрізняються щодо кількості нормованих органічних сполук. Відповідно до ДСанПіН України введено нормативи для 17 органічних сполук (хлору залишкового зв'язаного, формальдегіду, хлороформу, нафтопродуктів, поверхнево активних речовин, бензопірену, пестицидів, бензолу та ін.). В стандартах на питну воду країн ЄС встановлено 11 нормативів на показники вмісту органічних сполук. Згідно з СанПіН Російської Федерації встановлено 37 нормативів показників вмісту органічних сполук. В рекомендаціях ВООЗ встановлено 88 нормативів на показники вмісту органічних сполук [2].

Інноваційним підходом, що дозволяє значно знизити рівень забруднення водойм і поліпшити органолептичні властивості води, є біотехнологія, заснована на альголізації водойм. Для цього застосовують зелені мікроводорості. У процесі фотосинтезу вони виділяють велику кількість атомарного кисню, який розриває довгі ланцюжки вуглеводнів, що входять до складу нафтопродуктів, утворюючи вільні радикали. Далі вони розкладаються під впливом дії на них специфічних нафторозкладаючих бактерій. Крім того зелені мікроводорості утилізують сполуки, що містять азот та фосфор [3].

Також високоефективним методом очистки води питної є застосування сорбційних технологій. На сьогоднішній день

використовується близько 200 видів сорбентів. Виділяють такі типи сорбентів: неорганічні, природні органічні і органо-мінеральні, а також синтетичні.

Неорганічні сорбенти виготовляють як з відходів виробництва так і з матеріалів природного походження. До них відносять: глини різних видів, діатомові породи, цеоліти, туфи, пемзи та інше. Вони характеризуються низькою вартістю і можливістю високотоннажного виробництва, але їх використання є неприйнятним з екологічної точки зору.

Синтетичні сорбенти виготовляються на основі гідратцелюлози, поліуретану, поліпропіленових волокон, формованого поліетилену з полімерними наповнювачами. Їх використовують в країнах з високорозвиненою промисловістю (США, країни ЄС, Японія), але більшість з них токсичні.

Найбільш перспективними є природні органічні і органо-мінеральні сорбенти. Найчастіше застосовують деревну тріску і ошурки, модифікований торф, висушені зернові продукти, макулатуру, відходи виробництва льону [4].

Природні сорбенти вітчизняного походження відзначаються доброю іонообмінною селективністю катіонів різних важких металів, крім цього вони доступні і не вимагають попередньої складної обробки. До їх переваг також належить екологічність, ефективність, доступність, дешевизна. Сировиною для одержання таких сорбентів можуть слугувати багатотоннажні відходи деревообробної промисловості (тирса, стружка), сільськогосподарської діяльності (солома, лузга) та комунальних служб (листя дерев). Перспективність використання згаданих матеріалів як джерел сировини для одержання вуглецевих сорбентів незаперечна, але досліджено такі сорбенти ще недостатньо [4, 5].

В той же час, наукомісткі розробки сорбційних матеріалів, які дозволяють комплексно сорбувати забруднювачі різної хімічної природи аж до повного їх поглинання (наприклад, йонообмінні смоли), мають дуже високу вартість. Відповідно, застосування біологічних способів очищення джерел водопостачання та використання натуральних сорбентів на основі вітчизняної сільськогосподарської сировини сприятиме вирішенню актуальної проблеми - забезпечення населення питною водою прогнозованого рівня якості та безпечності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Липовецька О.Б. Результати анкетного опитування населення України щодо якості водопровідної питної води та доцільності її доочищення//Актуальні питання гігієни та екологічної безпеки Збірник тез доповідей науково-практичної конференції 9-10 жовтня 2014р., Київ, Україна / ДУ «Інс. гіг. та мед. екол. ім. О.М.Марзєєва НАМН України» - Київ, 2014. – випуск 14 – С. 39-41.
2. Питна вода [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrcsm.kiev.ua>
3. Петросян В. С. Химическая безопасность и альголизация водоёмов//Приоритетные направления экологической реабилитации Воронежского водохранилища – Збірник тез доповідей 21 лист. 2012 р., Воронеж, РФ / Департ. прир. рес. и экол. Воронежской обл.– Воронеж, 2012 – С. 311-319.
4. Матвеева О.Л. Эффективность застосування сорбентів при очистці забруднених вод/ О.Л. Матвеев, Д.О. Демянко, А.В. Копиленко// Харчова промисловість. – 2012. - №12. – С. 162-166.
5. Пузій О., Пасальський Б., Чикун Н. Розробка та вдосконалення вуглецевих сорбентів для очистки води/ О. Пузій, Б. Пасальський, Н. Чикун// Інтегроване управління водними ресурсами. Міжнародний періодичний науковий збірник. – 2013. - №1. – С.287-293.

УДК 641.87

ГАННА РУДАВСЬКА, ІРИНА ХАХАЛЄВА
АННА РУДАВСЬКАЯ, ИРИНА ХАХАЛЕВА
ANNA RUDAVSKA, IRYNA KHAKHALEVA

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ СУХИХ РОЗЧИННИХ НАПОЇВ З ЦИКОРІЮ АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ КАЧЕСТВА СУХИХ РАСТВОРИМЫХ НАПИТКОВ С ЦИКОРИЯ THE TOPICAL QUALITY PROBLEM OF CHICORY INSTANT BEVERAGES

Актуальність. Цикорій звичайний (*Cichorium intybus L.*) відомий людям із сивої давнини як рослина, всі частини якої (корені, стебла, листя тощо) використовуються як засоби народної

медицини та як харчові продукти. У сучасній медицині галенові та неогаленові препарати з різних частин цикорію широко використовуються як жовчогінний, протизапальний засіб, стимулятор шлункової секреції. Цикорій регулює функції печінки, утворення жовчі та жовчовиділення, покращує діяльність нирок та сечовивідних шляхів, входить в склад рослинних сумішей з сечогінними властивостями. На сьогодні в різних країнах світу препарати з цикорію використовуються для поліпшення обміну речовин, як імуно- і кардіостимулятор, тонізуючий, жовчогінний, протизапальний, ранозагоювальний засіб.

Нещодавні дослідження довели, що цикорій заспокоює центральну нервову систему, покращує діяльність серця (збільшує амплітуду його скорочень і сповільнює ритм серця), активізує обмін речовин, тощо. Досить детально вивчена також антидіабетична дія цикорію [1].

На нашу думку, різнопланова лікувально-оздоровча дія цикорію зумовлює актуальність дослідження якості сухих розчинних напоїв з цикорію представлених на ринку України.

Метою дослідження є аналіз проблем якості, обраних зразків для дослідження, напоїв з цикорію для підвищення якості харчування населення.

У коренях цикорію виявлено до 22% полісахариду інуліну, моносахариди - глюкоза, фруктоза, пектин, білкові та дубильні речовини, вітаміни групи В, холіну 12,8 мг, жирів близько 0,3 гр, глікозиди (інтибін, цикорин, лактуцин), хлорогенова, ізохлорогенова та аскорбінова кислоти. Цікаво, що майже половина інуліну міститься у надземній частині рослини [2].

При обсмажуванні коренів цикорію із вуглеводів та білків утворюється цикоріоль, у складі якого виявлені оцтова, валеріанова кислоти, фурфурол, фуриловий спирт. У листі в значних кількостях детектуються інулін, аскорбінова та цикорієві кислоти. Рослина багата на молочний сік, в якому знайдено гіркі речовини (лактучин, лактупін, тритерпеновий спирт, тараксастерол). Насіння містить інулін, а також рідку олію й пірокатехіновий альдегід. Вміст вітамінів:(у мг%): каротина - 1,3; С - 10,2; В₁ - 0,05; В₃ - 0,003; РР - 0,24. Із мінеральних компонентів було ідентифіковано вміст (у мг%) таких елементів, як натрій - 4, 4; калій - 1,92; марганець - 12; кальцій - 26; залізо — 0,7; фосфор — 25 [3].

Таким чином, лікувально-оздоровча дія цикорію зумовлена не тільки наявністю в ньому інуліну та інулоолігосахаридів, а всім

комплексом цінних біологічно активних сполук, що надає цикорію переваги перед іншими інуліноносіями.

Для проведення дослідження якості було обрано чотири зразки сухого розчинного напою з цикорію:

Зразок №1 – ТМ Chikoroff, виробник ТОВ «НоваПродукт», РФ;

Зразок №2 – ТМ Chicory World, виробник ТДВ «Славутський цикорієсушильний завод» Україна;

Зразок №3 – ТМ «Favorite Foods», виробник ТОВ НВП «Джерело», Україна;

Зразок №4 – ТМ «Галка», ТзОВ «Верховинка», Україна.

В табл.1 наведено порівняльну характеристику харчової цінності на основі аналізу маркування обраних зразків.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика харчової цінності сухих розчинних напоїв з цикорію

Нутрієнти, г	ТМ Chikoroff	ТМ Chicory World	ТМ «Favorite Foods»	ТМ «Галка»
Вуглеводи	55,4	81,2	45	58,5
в т.ч.інулін, %	38,8	50	до 60	32
Білки	3,6	5,3	12	8,8
Жири	-	-	-	-
Енергетична цінність, ккал	316	346	228	269,2

Відповідно до табл.1, широкий діапазон показників вмісту конкретного нутрієнта для аналогічних напоїв викликає сумнів у правильності та адекватності даних значень. За різними джерелами корені цикорію містять до 22% інуліну, який в процесі виготовлення гідролізується до фруктози, тобто готовий продукт не може містити 50 чи 60% інуліну.

Під час дослідження визначено, що вимоги до якості досліджуваних зразків регламентуються відповідно до чотирьох різних НД, а саме: Зр.№1 відповідно до ТУ 9198-123-54904577, Зр.№2 - ДСТУ 7055:2009, Зр.№3 - ТУ 10.8-38649216-001:2013 та Зр.№4 - ТУ 10.8-2754817623-001:2013, що свідчить про широкі можливості фальсифікації даної продукції.

Було проведено потенціометричне дослідження визначення активної кислотності, в результаті якого встановлено що рН для сухих розчинних напоїв коливається від 4,5 до 5,1. Відповідно до

ДСТУ 7055:2009 «Напої розчинні на основі злакових та цикорію» рН повинна становити не менше 4,2, тобто досліджувані зразки відповідають вимогам якості за показником активної кислотності. Також за допомогою рефрактометрії встановлено, що вміст сухих речовин у готовому напої коливається від 3,2 до 6,9%, що свідчить про різні якості даних напоїв.

Таким чином, провівши експертизу пакування та маркування, показників якості обраних зразків дійдемо висновку, що виробники недобросовісно надають інформацію про харчову цінність даних напоїв. На жодній з етикеток не вказано ані мінеральний, ні вітамінний склад напоїв. Актуальним напрямом досліджень є фортificaція даних напоїв, зокрема молоком та вітамінами.

Доведено, що за рахунок інуліну, що міститься в екстракті цикорію, не відбувається коагуляція білка, а відбувається стабілізація молочної суміші, крім того напій збагачується Са та амінокислотами, що значно підвищує споживчі властивості напою. Необхідним напрямом досліджень також є розробка якісно нового стандарту на напої розчинні на основі цикорію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лікарські рослини. Енциклопедичний довідник. За ред.. Акад. АНУРСР А.М. Гродзінського. – Київ: Головна ред.. УРЕ ім. М.П. Бажана, 1989. – 544 с.
2. Рудавська Г.Б., Тищенко Є.В., Прикульська Н.В Наукові підходи та теоретичні аспекти оптимізації асортименту продуктів спеціального призначення: Монографія. – К.: Київ.нац.тогр-екон.ун-т, 202.-137 с
3. Фитотерапия с основами клинической фармакологии/ под..ред. В.Г. Куксса. – М.: Медицина. 1999.- 192 с.

МИХАЙЛО ЧЕРНЯВКА, ТЕТЯНА ЛУКА
МИХАИЛ ЧЕРНЯВКА, ТАТЬЯНА ЛУКА
MIKHAIL CHERNAVCA, TATIANA LUCA

QUALITY AND PRODUCT MIX ESTIMATIONS OF HOUSEHOLD PORCELAIN ITEMS SOLD IN CHISINAU

This paper presents the results of a sensory and laboratory analysis made on different porcelain and ceramic items available on the Moldavian market in Chisinau. To asses the quality of the ceramic items STAS 28390-89 "Porcelain ware. Specifications ". The sensory analysis concluded that

the items present various defects, both defects in shape (edge deflection from the horizontal, the round form and the lack of uniformity of the support surface) and appearance defects (pores, blisters, indentures, points colored, glaze spills, lack of glaze, asymmetric decoration, dye leakage, etc.). The second phase took place laboratory conditions and analyzed the following indicators: the degree of whiteness, translucency, mechanical strength, thermal shock resistance and hygrometry.

Keywords: quality, porcelain, ceramic

The Chisinau porcelain articles market is formed by several wholesalers, including LLC "Serlandcom"- ceramic products made in Romania, LLC "Mass and Andimargrup"- ceramic products made in Ukraine and SRL "Baran-West"- articles from Japan and China.

Of the total porcelain articles sold in Chisinau, the Ukrainian articles have the largest market share - 60%, 30% are articles made in Romania and 10% are articles made in Japan, China, Germany, Poland etc.

The analysis of the quality of the porcelain articles and the product mix was made based on the data provided by the "UNIC" Central Universal Store.

Porcelain articles have a 2.01% share of the total items sold in SA "UNIC". Product mix of porcelain articles is very varied. Analysis of the Articles of porcelain product mix, sold in SA "Unic" (see Table 1) revealed that the plates (deep and large) and cups with saucers sum up 55.1% of the total porcelain articles sold. Porcelain household articles sold in sets and full service (table, tea, coffee, etc.), constitute only 24.0% of the total volume of goods traded in SA "UNIC". These figures show that the consumer purchasing power decreases (people prefer to buy unrelated items because the sets are more expensive).

Table 1

Structure of the porcelain articles sold in SA "UNIC "

no. d / a	Name of Article	Share, %
1.	Plates (deep, large)	29.8
2.	Cups and saucers, cups (tea, coffee)	25.3
3.	Tea and coffee service set	16.4
4	Meal service sets	7.6
5.	Teapots	1.5
6.	Saucers	9.0
7.	Other articles (candy boxes, statutes, vases, ashtrays, plates, etc.)	10.4
	TOTAL	100.0

The analysis of the product mix according to the groups of decoration complexity revealed that the largest share (88%) corresponds to the groups of 6 and above complexity, which is an exaggerated situation. All manufacturers widely use decoration with gold preparations, leading to more expensive items. Currently Chisinau market is flooded with semi porcelain articles, coated with colored glaze, hiding flaws. In the same time these articles are sold at very high prices. To meet consumer needs, in addition to the product mix, a great significance is played by the quality of the marketed products.

The appreciation of the functional properties of ceramic items comes from consumer perception of ergonomic, aesthetic and reliability of the products.

By analyzing the use of ceramic articles, one can note that each item fulfills two functions regardless of the destination of the item:

1. it "receives" and stores food, beverages (original function).
2. it "refunds" food or beverages wholly or partly according to necessity (final position).

The capacity of ceramic items to receive and store food and beverages is determined by such important properties such as: density of shard and glaze, their stability to alkali, acids, salts and water action.

Basic properties of the dishes that characterize their stability to environmental action are: stability to light, stability in wet environment, thermal stability, thermal conductivity and stability to sudden changes in temperature.

Resistance to mechanical action of ceramic items is characterized above all by: compressive strength, tensile, bend and hardness of glaze.

Outside the scope of the paper, in the first phase, we selected samples to assess the quality indices of the investigated products. Samples for investigations were selected from the "Unic" warehouse.

The quality of the ceramic goods has been assessed through a sensorial and laboratory analysis according to STAS 25201-82 "Porcelain and earthenware plates. The principles of sorting".

Depending on the physical signs and techniques of external appearance defects (number, size and position of defects) household articles of porcelain are sold in three grades I, II and III. For evaluating the quality of porcelain household items three series of tests were carried out on tea sets for 6 persons produced by IRIS - Cluj (Romania) and Coresten (Ukraine) plants.

To this purpose 10 items of the same type were selected from different sets. At first a sensorial analysis of the selected items was made. The analysis of samples showed that the conditions of eligibility for each

quality class (81.6% -Ukraine and 45.3% - Romania) of researched articles do not meet STAS 25201-82 and they need to be transfer to a class of lower quality.

The most common defects found in researched items were defects in shape (edge deflection from the horizontal, the round form and the lack of uniformity of the support surface) and appearance defects (pores, blisters, indentures, points colored, glaze spills, lack of glaze, asymmetric decoration, dye leakage, etc.).

In the second phase we assessed in laboratory conditions the following indicators: the degree of whiteness, translucency, mechanical strength, thermal shock resistance and hygrometry (see table 2).

Table 2

Analysis results of quality tea sets for 6 people

No. d / a	Quality indices	Tea Set for 6 persons (Romania)	Tea Set for 6 persons (Ukraine)
1.	The degree of white, %	65	63
2.	Translucency	very good	very good
3.	Mechanical strength	very good	very good
4	Resistance to thermal shock, the number of shocks	8	8
5.	Hygrometry, %	0.1	0.1

Analysis of the results allows us to state that according to the physical and technical evidence the tea sets for 6 persons produced in Romania and Ukraine, meet the requirements of DNT, but according to appearance defects they have to be considered as being in the 2nd quality class.

In order to fuller satisfy consumer needs, the employees in companies should make the quality and quantity reception of articles in accordance with DNT in force.

REFERENCES

1. Pamfilie, R., ș.a. Fundamentele științei marfurilor, Ed. Eficient, București, 1999.
2. Redeș, A., ș.a. Merceologia industrials, Ed. Eficient, București, 2000.
3. Шепелев А.Ф., Печенежская И.А. Товароведение и экспертиза непродовольственных товаров. - М.: ИКЦ «МарТ», 2003 - 688с.

НАДІЯ ЧИКУН, БОГДАН ПАСАЛЬСЬКИЙ,
СВІТЛАНА ТРОФИМЕНКО, НАТАЛЬЯ СИЧ, ОЛЕКСАНДР ПУЗІЙ
НАДЕЖДА ЧИКУН, БОГДАН ПАСАЛЬСКИЙ, СВЕТЛАНА
ТРОФИМЕНКО, НАТАЛЬЯ СЫЧ, АЛЕКСАНДР ПУЗИЙ
NADIYA CHYKUN, BOGDAN PASALSKIY, SVITLANA
TROFYMENKO, NATALIA SYCH, ALEXANDER PUZIY

**ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СОРБЕНТІВ ПРИ
ОЧИЩЕННІ ВОДИ ВІД ЙОНІВ Fe^{3+}
ИССЛЕДОВАНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ СОРБЕНТОВ ПРИ
ОЧИСТКЕ ВОДЫ ОТ ИОНОВ Fe^{3+}
RESEARCH OF THE EFFICIENCY OF SORBENTS ON WATER
PURIFICATION BY ION Fe^{3+}**

Незважаючи на поширене використання вуглецевих сорбентів сорбційні технології залишаються все ще дорогим процесом і їх велика собівартість стає на перешкоді використанню у великих масштабах саме через дорожнечу. Така ситуація ставить питання стосовно пошуку та використання нових різновидів дешевої сировини для одержання активованого вугілля. В сучасних умовах особливої актуальності набувають можливості максимального використання природних ресурсів та здобутки українських науковців в галузі розробки та впровадженню національного продукту конкурентоспроможного на ринку за економічними показниками та показниками безпечності. Таким продуктом є сорбенти, що одержують із залишків переробки сільгосппродукції (качани кукурудзи, фруктова кісточка) [1]. Тому, тема даної роботи, яка присвячена дослідженню сорбційних властивостей таких сорбентів є актуальною.

Дослідження проводилось в лабораторії кафедри товарознавства та експертизи харчових продуктів КНТЕУ. Сорбція здійснювалась сорбентами різної природи з модельних водних розчинів, що містили йони Fe^{3+} , а ефективність сорбентів при сорбції йонів Fe^{3+} із водних розчинів визначалась спектрофотометричним методом [2,с.36].

Для дослідження використовували чотири типи вугілля, які виробляються в промислових масштабах і реалізуються через торгові мережі (активоване та біле вугілля), а також вугілля, які є тільки розроблені (DW-Ca(As) $_2$ -H $_2$ O800 і DW-P500/1). Активоване вугілля Aquacarb 607C – високоефективне відмите кокосове активоване

гранульоване вугілля для очистки води, неорганічних і органічних рідин від хлору і органіки, коригування смаку, запаху. Вугілля виготовляється зі шкаралупи кокосового горіха, потім промивається кислотою для видалення небажаних забруднень (наприклад, поліфосфатів), після чого нейтралізується. Висока чистота вугілля і нейтральний рН запобігають вторинному забрудненню води, що очищається. Питома поверхня 1100 м²/г

Біле вугілля - ентеросорбент четвертого покоління. Насправді препарат не містить вугілля. Основним компонентом у його складі є високодисперсний силіцій(IV) оксид (SiO₂) із розміром часток 7-10 нм, що дозволяє досягти площі активної поверхні близько 400 м² на 1г.

Фосфоровмісні вуглецеві матеріали (сорбенти) з регульованими експлуатаційними характеристиками, які були одержані з подрібненої кизилової кісточки Вченими Інституту сорбції та ендоекології НАН України. Вугілля DW-Ca(As)₂-H₂O800 було одержано шляхом карбонізації кизилової кісточки та каталітичної активації водяною парою при 800°C. Питома площа поверхні становить 1450 м²/г, загальний об'єм пор 0,90 см³/г. Вугілля DW-P500/1 було одержано шляхом хімічної активації кизилової кісточки фосфорною кислотою при 500°C. Питома площа поверхні вугілля становить 1611 м²/г, загальний об'єм пор 0,77 см³/г.

В результаті дослідження встановлена залежність адсорбції від концентрації йонів Fe³⁺ в розчинах після адсорбції різними адсорбентами та побудована діаграма ефективності сорбентів різної природи.

Найкращі результати дають вуглецеві сорбенти, які були одержані з подрібненої кизилової кісточки і модифіковані фосфатною кислотою. Сорбенти, одержані шляхом карбонізації кизилової кісточки та каталітичної активації водяною парою при 800°C, за властивостями близькі до традиційних сорбентів активованого вугілля. «Біле вугілля» проявило найменшу сорбційну здатність.

Таким чином, експериментально доведено, що високу ефективність щодо очистки води дають сорбційні матеріали, які одержують із відходів сільгоспвиробництва (кизилової кісточки). Модифікація таких сорбентів приводить до підвищення їх ефективності.

Використання фруктових кісточок та шкаралупи, які утворюються як відходи в процесах переробки харчової продукції, реалізується подвійна користь по відношенню до оточуючого середовища: з одного боку здійснюється процес отримання

необхідних ефективних адсорбентів із дешевих відходів, призначених для очистки водних та повітряних середовищ від забруднювачів. З іншої – така переробка спрямована на реалізацію екотехнологій та ресурсозбереження оскільки отримуване при цьому активоване вугілля є не тільки дешевим матеріалом, але, більш того, продуктом відносно дешевого процесу переробки .

Використання відходів переробки сільськогосподарської продукції для приготування активованого вугілля є також по справжньому важливим з точки зору їх внеску у зменшення коштів на утилізацію таких відходів і одночасною підтримкою заходів щодо захисту навколишнього середовища. Це представляє практичну цінність створення активованого вугілля із сільськогосподарських відходів. Фруктові кісточки є особливо цікавими у цьому плані оскільки вони утворюються в результаті переробки сільськогосподарської продукції в харчовій промисловості, у великих кількостях, достатніх для забезпечення одержання дешевих, і в той же час, ефективних сорбційних матеріалів. Таким чином, їх ефективне використання, як вторинної сировини, робить значний внесок у стратегію мінімізації відходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пузій О. М. [Фосфоровмісні вуглецеві сорбенти для очистки води](#) / О. М. Пузій, Б.К.Пасальський, Н.Ю. Чикун// Товари і ринки. – 2014. – №17 (1). –С.159-166.
2. Пасальський Б.К. Експрес-методи визначення якості харчових продуктів: навч. пос./ Б.К. Пасальський, Н.Ю. Чикун; за ред..Н.В. Притульської. –К.: Київ. нац.торг.-екон.ун.-т, 2013. –118 с.

СВІТЛАНА ШАПОВАЛ, РОМАН РОМАНЕНКО
SVETLANA SHAPOVAL, ROMAN ROMANENKO

**ДИНАМІКА ТЕМПЕРАТУРОПРОВІДНОСТІ ПРОДУКТІВ
ПІД ЧАС ТЕРМІЧНОЇ ОБРОБКИ
DYNAMICS OF THERMAL CONDUCTIVITY OF FOOD DURING
HEAT TREATMENT
ДИНАМИКА ТЕМПЕРАТУРОПРОВОДНОСТИ ПРОДУКТОВ
ПРИ ТЕРМИЧЕСКОЙ ОБРАБОТКЕ**

Під час термічної обробки в продукти можуть змінювати агрегатний стан - може з'являтися рідка фракція (вивільнятися волога або розтоплюватися жир), розміри, консистенцію та структуру. Саме тому дослідження тепло-електрофізичних або структурно-механічних властивостей продуктів є складним процесом, на який впливає велика кількість факторів. Зокрема теплофізичні властивості харчових напівфабрикатів змінюються за часом зберігання та температурою і залежать від геометричної форми, хімічного складу, структури.

Для пояснення характеру поведінки харчового продукту і створення фізичної моделі теплового процесу для реальних молекулярних структур використовують теорію Ван-дер-Ваальса. Завдяки якій враховують і молекулярний розмір, і об'єм і тиск, який чинить молекулярна структура при зміні температури.

Колективом авторів Київського національного торговельно-економічного університету (КНТЕУ) було запропоновано методику визначення теплофізичних властивостей харчових продуктів з використанням вітчизняної вимірювальної техніки виробництва ТОВ «ІТМ», м. Харків.

При нагріванні харчових та інших матеріалів в повітряному термостаті або в камерах з постійною температурою і постійним коефіцієнтом тепловіддачі приймається гранична умова четвертого роду, яка використовується при нагріванні або охолодженні тіла за рахунок теплового контакту з іншим тілом іншої температури.

Отримані данні експортуються до програми MS Excel у вигляді таблиці з двома стовпчиками «час» та «температура». В табличному процесорі, за допомогою вбудованих інструментів, данні

суміщаються на одному листі, будується та аналізується графік. Приклад отриманого графіку для биточків січених наведено на рис. 1.

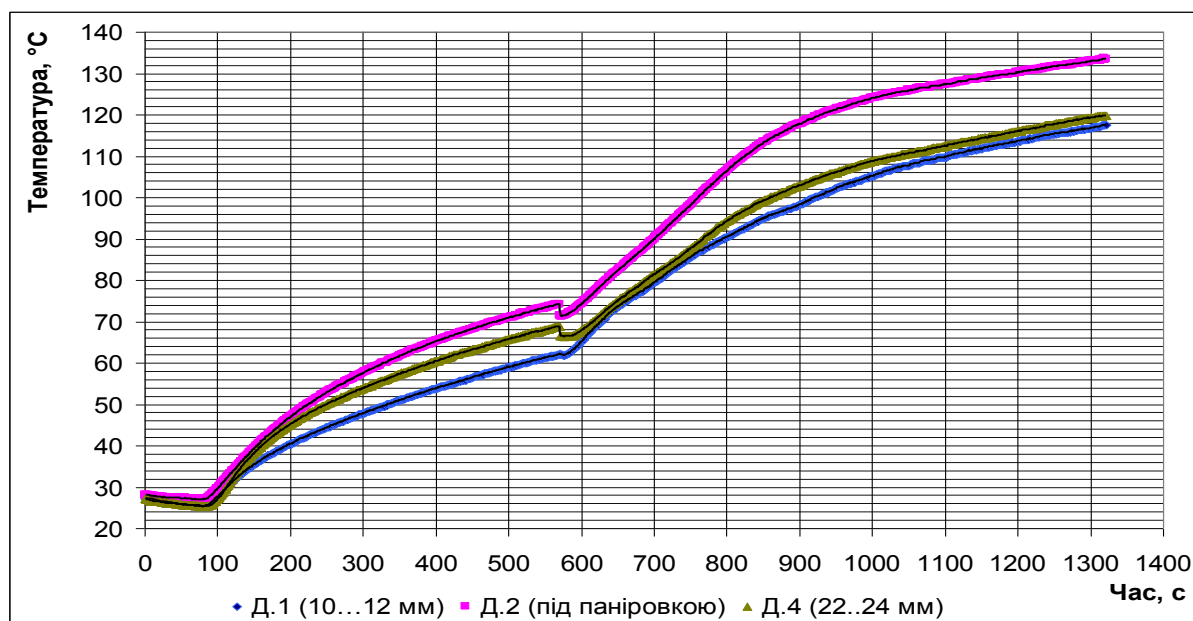

Рис. 1. Динаміка зміни температури у шарах биточків січених під час термічної обробки

(Д.1 – датчик №1; (глибина занурення 10...12мм). Датчик №2 було розміщено на межі січеної котлетної маси та паніровки.

При досягненні шаром продукту температури 64...65 °С, відбувається денатурація білків, при цьому звільняється велика кількість зв'язаної білком води. Рух води у продукті вирівнює температуру у внутрішніх шарах. Окрім того суттєво зменшується різниця між температурою у верхньому шарі продукту та внутрішніх шарах, що також вказує на інтенсифікацію процесів тепло масообміну.

У зовнішньому шарі продукту відбувається формування скоринки, яке супроводжується утворенням пустот між основною частиною продукту та верхнім шаром, наповнених повітрям та водяною парою. Утворення пароповітряного прошарку, збільшує різницю температур між внутрішніми та зовнішніми шарами продукту.

В результаті проведених досліджень було апробовано обладнання та методику визначення коефіцієнту теплопровідності харчових продуктів правильної геометричної форми під час термічної обробки з інтервалом 1 с або 0,15 °С. Визначено динаміку теплопровідності паніровки та котлетної маси биточків січених.

НАТАЛІЯ ЯСИНСЬКА
НАТАЛИЯ ЯСИНСКАЯ
NATALIA YASINSKAYA

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ TQM ВНЕДРЕНИЕ ПРИНЦИПОВ TQM IMPLEMENTATION OF TQM PRINCIPLES

Спостереження показали, що в процесі вивчення дисципліни «Управління якістю» студенти, а найчастіше і працівники організацій, які розробляють систему управління якістю відповідно МС ISO 9000, мають складності з розрізненням принципів управління якістю відповідних стандартам та принципів TQM, тому автор вважає корисним виокремити ці поняття та розрізнити мету їх впровадження.

Загальновідомо, що прийнятна аббревіатура „тотального управління якістю” - **TQM** (Total Quality Management). Навчальна література використовує переважно два типи визначення поняття «тотальне управління якістю». По-перше, **тотальне управління якістю** - це підхід до управління організацією, що об'єднує основні існуючі методи управління і технічні засоби в науково обґрунтовану систему, мета якої є постійне вдосконалення виробничої діяльності і результатів цієї діяльності. По-друге, **тотальне управління якістю** - це підхід до управління організацією, налаштований на якість, що базується на участі усіх її членів і зосереджений на досягненні як довгострокового успіху шляхом задоволення потреб споживача, так і вигоди для членів організації і суспільства.

В основі системи тотального управління якістю покладено підхід, розроблений Тейлором, ще в 1903р., що включає три аспекти:

- визначення оптимальних процедур для роботи;
- планування виробничого процесу;
- контроль.

Відомо, що концепція TQM охоплює усі структури організації, усі види виробничої діяльності і спрямована на використання матеріальних (технічних) і людських ресурсів для найбільш ефективного задоволення потреб споживачів, суспільства і співпрацівників підприємств.

На основі концепції TQM може бути побудована система якості. Метою TQM є досягнення довготривалого успіху шляхом максимального задоволення запитів споживача, співпрацівників і суспільства. А задачами TQM є постійне вдосконалення якості шляхом регулярного аналізу результатів і коректування діяльності,

повної відсутності неякісних робіт, виконання наміченого точно в термін.

Отже, сформована мета TQM є лише напрямом розвитку, а не кінцевим результатом. А методичними засобами TQM є засоби для збирання даних; засоби представлення даних; методи статистичної обробки даних; теорія загального менеджменту; теорія мотивації і психологія міжособистісних відносин; економічні розрахунки. Методичні засоби TQM поширюються на всі аспекти діяльності організації і її взаємини із внутрішніми та зовнішніми споживачами.

Важливо звернути увагу на те, що жорстких регламентацій концепція TQM не передбачає. Реалізація концепції можлива широким набором засобів.

Цикл тотального управління якістю аналогічний циклу управління якістю продукції TQM починається з вивчення потреб споживача, суспільства, співробітників і організації в цілому, внутрішніх резервів організації і калькуляції витрат, що передбачаються. Надалі цикл TQM проходить стадію планового вдосконалення існуючих процесів і розробки нових процесів. Завершується цикл самооцінкою підприємств за конкретними критеріями; далі знову починається етап вивчення змінних потреб споживача, суспільства і організації в цілому.

Як новий науково-практичний підхід до забезпечення якості сучасна концепція TQM склалася на початку 1980-х років під впливом ідей У.Шухарта, Е.Демінга, Дж.Джурана, А.Фейгенбаума, К.Ішікави, а також японського досвіду використання методології SWQS (управління якістю в рамках фірми в Японії).

Найбільшого поширення концепція отримала в таких промислово розвинених країнах, як США, ФРН, Великобританія, Швеція, Японія, Південна Корея, Тайвань. Однак, кожна країна, не зважаючи на єдність у назві, трактувала її по-своєму. У США і Європі наголос робився на культуру виробництва, у східних державах на статистичні методи і груповій діяльності у сфері якості.

Проведений аналіз свідчить про те, що в стандартах ISO серії 9000 знайшли відображення численні підходи TQM, тим часом, самі стандарти вплинули на наступний розвиток концепції TQM. Отже, концепція TQM і концепція стандартів ISO не лише не суперечать одна одній, а навпаки - взаємодоповнюють одна одну. Але, коли стандарти ISO призначені для регулювання взаємовідносин між виробником і споживачем, то концепція TQM призначена лише для внутрішньої потреби виробника. Концепція стандартів ISO відповідає на питання, що необхідно робити для забезпечення якості, а

концепція TQM - як це робити.

Коли стандарти ISO 9000 проголошують досягнення якості кінцевою метою, то концепція TQM розглядає досягнення якості, як поточний процес, де сам рух так само важливий, як і кінцева мета. Саме концепція TQM дає змогу максимально задовольнити вимоги і запити всіх груп зацікавлених осіб організації, яка виступає в ролі постачальника.

Досвід впровадження TQM у промисловій сфері сприяв тому, що були зроблені спроби впровадити TQM і в інших сферах людської діяльності: для організації роботи державних органів, вищої школи, медицини, сфери обслуговування тощо.

Рушійною силою для безперервного вдосконалення діяльності організації є впровадження стандартів ISO серії 9000, реалізація принципів TQM, провідна роль керівництва в організації змін.

Отже, між вимогами міжнародних стандартів ISO серії 9000 та змістом концепції тотального управління якістю є принципова різниця:

- відповідно до концепції TQM під якістю вважають не стільки якість зробленої продукції чи створених послуг, скільки якість роботи підприємства в цілому; відповідно стандарт ISO визначає якість, як ступінь, до якого сукупність власних характеристик задовольняє вимоги (до продукції, до управління якістю, до вимог замовника);
- концепція стандартів ISO відповідає на питання, що необхідно робити для забезпечення якості, а концепція TQM - як це робити.
- реалізація принципів та складових TQM дозволяє організації безперервно вдосконалювати свою діяльність; впровадження міжнародних стандартів ISO серії 9000 дозволяє фіксувати, закріплювати досягнутий рівень в організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мережко Н.В., Управління якістю: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Мережко Н.В., Осієвська В.В., Ясинська Н.С.; М-во освіти і науки України, -К.: КНТЕУ, 2010. -210с.
2. ДСТУ ISO 9000:2007. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів. – К. : Держспоживстандарт. – 2007. – 23с.
3. Офіційний сайт Української асоціації якості. – Доступний з : www.uaq.org.ua.

УДК 658.15

НАТАЛІЯ БОРОДАЧОВА
НАТАЛІЯ БОРОДАЧЕВА
NATALIA BORODACHOVA

СУПЕРМАРКЕТИ: ПРИВІТНІ ТА НЕ ДУЖЕ СУПЕРМАРКЕТЫ: ГОСТЕПРИИМНЫЕ И НЕ ОЧЕНЬ SUPERMARKETS: HOSPITALITY AND NOT VERY

Супермаркетами принято называть крупные универсальные магазины самообслуживания по продаже товаров широкого ассортимента. Это американское изобретение прижилось и в Украине. Супермаркеты очень сильно отличаются между собой даже в пределах одной торговой сети, разница между различными сетями супермаркетов порой огромна. Безусловно, ассортиментное разнообразие напрямую зависит от площади супермаркета. Представители общественных объединений потребителей в своих исследованиях не ставили задачу изучения ассортимента супермаркетов: внимание сосредоточили на услугах, предоставляемых этими торговыми предприятиями.

Гостеприимство важно для всех. Многие супермаркеты обустроены парковками, что удобно для покупателей, приезжающих в авто. В то же время, другие категории потребителей в меньшей степени окружены заботой. Особенно не в чести у организаторов торговли люди со специфическими потребностями, которым супермаркеты не спешат создавать комфортные условия.

Например, продукты для диабетиков присутствуют практически во всех супермаркетах, но в большинстве случаев не вынесены в специальный отдел или стойку. А отыскивать диабетические продукты, затерявшиеся среди продуктов общего назначения, не так легко.

Еще хуже обстоит дело с обустройством супермаркетов по отношению к людям с физическими недостатками, в частности - инвалидам, передвигающимся в креслах-колясках. Так, при входе во многие магазины отсутствуют пандусы. А там, где пандусы имеются, ими практически нельзя воспользоваться: слишком большой угол

наклона (по строительным нормам должен быть не более 10 градусов) чреват опрокидыванием кресла-коляски, кое-где отсутствуют поручни. Нередки случаи, когда двери супермаркета не открываются автоматически, то есть не раздвигаются, или же открываются наружу, что блокирует въезд человека в коляске. Что уж говорить, если вход осуществляется через "вертушку"?! Ширина проезда между стеллажами внутри супермаркетов также не ориентирована на людей с физическими недостатками, а ведь инвалидов в Украине около 10%.

Еще одна немалая категория покупателей – мамы с детьми. Увы, им также тяжело попасть в супермаркет и передвигаться в нем, если их вообще пустят внутрь с коляской. Без коляски, с ребенком 1-2 лет, также нелегко передвигаться, ведь не во всех магазинах есть тележки, приспособленные для сидения детей. Детские комнаты с наблюдателем-педагогом оказались только в "Мегамаркете".

Пенсионеры в Украине – это целая армия покупателей, но не самая платежеспособная армия. Оттого одно из ожиданий и пожеланий с их стороны к супермаркетам – наличие специальных отделов или блоков, в которых продавались бы товары по сниженным ценам. Одним из показателей заботы и одновременно инструментом привлечения пенсионеров в супермаркеты являются специальные дисконтные карточки для этой категории населения или продажа пенсионерам товаров по льготным ценам. Стоит отметить, что скидки для пенсионеров в определенные часы и дни недели – это один из способов эффективного распределения потока покупателей. С одной стороны, достигается привлечение пенсионеров в периоды «тишины» и неактивного посещения супермаркетов, с другой стороны – уменьшение очередей в "часы пик".

Довольно плачевно обстоят дела с туалетными помещениями для посетителей: во многих магазинах их просто нет, местами платные или только на одном из этажей торгового центра, где располагается супермаркет.

Время работы супермаркетов также важно с точки зрения покупателей. Это, пожалуй, единственный показатель, по которому все попавшие в поле зрения исследователей супермаркеты получили позитивные оценки.

Камеры хранения, тележки и корзинки. Мало кто может позволить себе специальный поход в супермаркет без лишних вещей и сумочек. Куда чаще за продуктами в магазин заходят "по дороге", например, с работы домой. Чтобы не иметь конфликтов и неприятных ситуаций с охраной, когда покупателя не самым вежливым образом "просят" показать содержимое сумки с личными вещами, все лишнее

и малоценное лучше оставить в камере хранения или в шкафах-ячейках. Согласитесь, передвигаться по супермаркету "налегке" быстрее и удобнее. В то же время сумки и сумочки, в которых хранятся личные документы, профессиональные материалы и другое важное для владельца содержимое, посетители не готовы доверять камерам хранения. В некоторых случаях недовольство посетителей вызывало недостаточное количество шкафов-ячеек или их нерабочее состояние, например, отсутствие ключей у некоторых из них.

Ситуацию с наличием тележек и корзинок в целом можно охарактеризовать позитивно, хотя было отмечено, что в некоторых торговых заведениях средств для размещения и транспортирования покупок оказалось недостаточно.

Расположение товара, маршрут следования покупателя. Отличительной особенностью супермаркетов среди других предприятий торговли является возможность для покупателя приобрести все и сразу: пищевые продукты и непродовольственные товары. Потребителей в супермаркеты привлекает еще и возможность не спеша рассмотреть товар, подержать в руках, изучить информацию о производителе, составе, свойствах, сроках реализации. С этим могут возникнуть проблемы, так как расположение товаров на полках не всегда удобно для покупателей. Высокие, плотно заставленные товаром стеллажи не просто неудобны, но и несут риски для покупателей, связанные с падением товара, особенно если продукт расфасован в стеклянную тару. Перегруженность полок товаром – частое явление в отечественной торговле, из-за чего супермаркеты больше напоминают склад, чем торговый зал.

При оценке санитарно-гигиенических условий в половине исследованных объектов было отмечено наличие на торговых полках испорченных овощей и фруктов. Кроме того, работники супермаркетов не везде придерживались правил соблюдения товарного соседства, некоторые продавцы работали без перчаток. Для потребителей важно при совершении покупок проверять дату производства и срок годности продукта, а также обращать внимание на наличие признаков порчи и общих правил санитарии.

Консультанты и персонал. В любом магазине большую роль играет «человеческий фактор», поэтому наше исследование не обошло вниманием персонал супермаркетов. Первое, что вызывает недовольство и непонимание у посетителей супермаркетов, – это отсутствие или недостаточное количество консультантов. В подавляющем большинстве случаев их приходилось искать, проявляя при этом настойчивость и наталкиваясь на нежелание продавцов или

раскладчиков товара помочь в поиске консультанта. Оставляет желать лучшего и компетентность персонала: во многих случаях так называемые консультанты могли лишь прокомментировать наличие или отсутствие какого-либо товара, но испытывали затруднения в оценке его потребительских свойств и характеристик, оказывались не в состоянии помочь потребителям в выборе. Часто приходится слышать: «Ничего не знаю, это не ко мне, ищите администратора» и тому подобное. К слову, местонахождение администраторов, которых время от времени пытаются найти покупатели, зачастую покрыто тайной, и для посетителей они недоступны. Еще один нюанс, на который обратили внимание при тестировании – это бейджики. Нередки случаи, когда у персонала отсутствовали бейджики, или же на них указано только имя работника, а фамилии и должности нет.

Нельзя не упомянуть и работников охраны, хотя они представляют отдельную службу, не являясь персоналом супермаркета. Не редки случаи превышения работниками служб охраны своих полномочий и действий, направленных против покупателей. Вместе с тем, помочь посетителю супермаркета, к примеру, в доступе к администратору, используя мобильную связь, охрана отказывается наотрез. Положения же о правах и обязанностях охранников, или выдержки из существующих регламентов, как правило, в уголке потребителя не найти.

Ценники и расчеты у кассы. Ценники были и остаются элементом неудовлетворенности потребителя. С одной стороны это самое распространенное следствие неаккуратности персонала, с другой стороны – одна из уловок супермаркетов. Ведь очень часто ценники грешат недостоверной информацией, попросту говоря, не соответствуют действительности. Редко кто не сталкивался с ситуацией, когда сканнер кассира указывает иную цену, чаще – более высокую, чем вы собрались уплатить согласно ценнику. Кассиры при этом непреклонны: или платите по неожиданно предъявленной цене, или не покупайте. Право потребителя платить по цене, объявленной в торговом зале, игнорируется.

Отдельное внимание было уделено кассовому обслуживанию, включая наличие "быстрых" касс и возможности расплатиться карточкой. В некоторых супермаркетах работали не все кассы или их было явно недостаточно, из-за чего в часы пик образовывались очереди. Почти у половины супермаркетов не работали или отсутствовали терминалы для уплаты карточкой, порой в чеке было довольно трудно разобраться. Потребность покупателей в «быстрых» кассах учитывается немногими супермаркетами, и человеку,

забежавшему за пачкой масла или буханкой хлеба, приходится тратить неоправданно много времени в очереди к кассе. Однако, тенденция к появлению «быстрых» касс нарастает, и потребительский спрос должен способствовать активизации предложений.

Уголок потребителя и контрольные весы. Что касается уголка потребителя, то в некоторых случаях нарушения в его содержании были существенные. Например, отсутствие книги жалоб или выдача ее только по требованию после долгих переговоров с администратором, отсутствие подписи руководителя магазина и пометок о принятых мерах по конкретным жалобам. Отмечены случаи, когда уголок потребителя просто закрыли стеллажом или забыли в нем поместить необходимую информацию. В целом, оценки по этому пункту в большинстве были позитивные.

Гораздо хуже обстоит дело с контрольными весами, на которых покупатель сам может удостовериться в правильности взвешивания. Обвес всегда был и остается самым простым и распространенным способом обмана покупателей. Увы, в ряде случаев контрольные весы отсутствовали вообще, иногда они были только в некоторых магазинах сети, в других супермаркетах такие весы присутствовали без надписи для информирования потребителя или размещались на кассах, что не соответствует их назначению.

Вывод. Ситуация на рынке торговых услуг стремительно меняется, и то, что вчера было привычным (например, расчет только наличными), уже не удовлетворяет современного покупателя, который желает идти в ногу с прогрессом и пользоваться плодами новых технологий. Высокая конкуренция среди супермаркетов, стремление привлечь своего потребителя и сохранить его интерес и постоянство посещения пока не стали определяющими в политике организаторов этого вида торговли. Современный темп жизни, все возрастающая ценность времени покупателя, его желание максимально рационально распланировать свой день и не тратить время впустую, пока не учитывается при организации торгового процесса в супермаркетах.

Важнейшие принципы рыночной экономики – спрос определяет предложение, а также следование соблюдению приоритета интересов потребителя – недостаточно учитываются в организации работы супермаркетов. Более того, эти принципы системно нарушаются и недооцениваются, что сродни нежеланию считаться с законами развития рынка. Необходимо помнить, что выбор всегда делает потребитель, и это самый важный и эффективный механизм влияния на тех, кто производит и продвигает на рынке товары и услуги для

потребителей. Европейский вектор развития экономики и социальной сферы Украины является дорожной картой в продвижении истинных ценностей человеческих отношений, в том числе на рынке товаров и услуг, которые широко представлены современными предприятиями торговли, а именно, – супермаркетами.

УДК 620.2:[339.194:553.99]

ВАЛЕРІЯ ДИШЛОВА
ВАЛЕРИЯ ДЫШЛОВА
VALERIA DYSHLOVA

**ТОВАРОЗНАВЧА ЕКСПЕРТИЗА НА ШЛЯХУ
ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОНОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ БУРШТИНУ
ТОВАРОВЕДЧЕСКАЯ ЭКСПЕТИЗА НА ПУТИ
ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕМЕЩЕНИЯ
ЯНТАРЯ
MERHANDISING EXAMINATION ON THE WAYS TO PREVENT
ILLEGAL MOVEMENTS OF AMBER**

Одним з актуальних питань, що постають на сьогодні в сфері державного регулювання господарської діяльності та контролю за дотриманням митного і податкового законодавства в Україні є запобігання незаконному переміщенню бурштину та виробів з нього через митний кордон, а також боротьба зі зростаючим нелегальним видобутком бурштину-сирцю на території Прип'ятського басейну України.

Згідно з прогнозами запаси бурштину в перспективних родовищах України оцінюються орієнтовно в обсягах понад 950 тонн. Проте, через масовий несанкціонований видобуток бурштину вони швидко вичерпуються, при цьому бурштин в стані сировини та напівфабрикатів чи готових виробів вивозиться поза митним та податковим контролем за кордон України, здебільшого до Республіки Польща та Китаю.

Відповідно до Закону України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними» від 18.11.97 №637/97-ВР, бурштин належить до групи дорогоцінного каміння

органогенного утворення, видобувати яке мають право лише суб'єкти господарювання, яким видано ліцензію згідно з вимогами чинного законодавства.

Тому не рідкістю є спроби вивезення фізичними особами бурштину та ювелірних виробів з нього без будь-яких супровідних документів шляхом їх приховання в предметах одягу та взуття, іграшках, маскуванні пакунків з бурштином під чай чи каву, використання тайників в ручній поклажі і транспортних засобах, а також декларування бурштину при оформленні як каніфолі, пластмас, пемзи тощо.

Враховуючи це, перед органами доходів і зборів України виникає потреба в здійсненні товарознавчої експертизи з метою ідентифікації і класифікації предметів правопорушення, а також встановлення їх вартості.

За статистичними даними протягом 2014 року до Спеціалізованої лабораторії з питань експертизи та досліджень Міндоходів надійшло 109 запитів від митниць та головних управлінь Міндоходів щодо дослідження бурштину та виробів з нього, а також бурштиноподібних викопних смол загальною вагою понад 776,6 кг.

Слід зазначити, що сьогодні в Україні відсутні нормативно-правові акти чи загальноприйняті нормативно-технічні документи, що регламентують вимоги до бурштину сирцю, а також визначають показники якості та безпечності виробів з нього.

Окрім того існує певне протиріччя між Законом України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними» та Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (далі – УКТЗЕД), оскільки в останній бурштин класифікується в 25 товарній групі «Сіль; сірка; землі та каміння; штукатурні матеріали, вапно та цемент» в товарній підкатегорії, 2530 90 00 00.

Згідно з Законом України «Про Митний тариф України» та Поясненнями до УКТЗЕД, бурштин є окам'янілою смолою, відомою також як сукцинит. Дане тлумачення узгоджується з рекомендаціями експертно-кваліфікаційної комісії Міжнародної бурштинової асоціації (Expert Commission on Qualification of the international amber association (IAA)), в яких зазначено, що термін «бурштин» використовується як синонім терміну «сукцинит» [1, с. 3].

Відомо, що сукцинит належить до викопних смол, до вмісту яких входить від 3,2 до 9,4% бурштинової кислоти ($C_4H_6O_4$), наявність якої

і є головною відмінністю сукциніту (а також бірміту) від інших викопних смол світу [2].

Для точної ідентифікації викопних смол в митних цілях широко використовується метод інфрачервоної спектроскопії.

Так, в Спеціалізованій лабораторії на приладі ІЧ THERMO Nicolet AVATAR 370 FTIR було проведено дослідження предметів порушення митних правил, схожих на бурштин та вироби з нього. Зразки досліджували в широкому спектральному діапазоні $4000\text{--}400\text{ см}^{-1}$. Для ідентифікації компонентів проводилось порівняння отриманих спектрів із еталонними та стандартними спектрами бази спектральних бібліотек програми EZ Omnic v. 6.1 та спектрами, наведеними в літературних джерелах.

В більшості зразків в короткохвильовій частині спектра між 1270 см^{-1} і 1120 см^{-1} присутнє так зване «балтійське плече» – специфічна конфігурація, притаманна сукциніту незалежно від родовища та ступеню обробки (рис. 1, нижній спектр) [3, с. 5]; проте були також виявлені зразки, конфігурація спектрів яких виразно відрізнялася від спектрів бурштину балтійського та українського (рис. 1, верхні спектри).

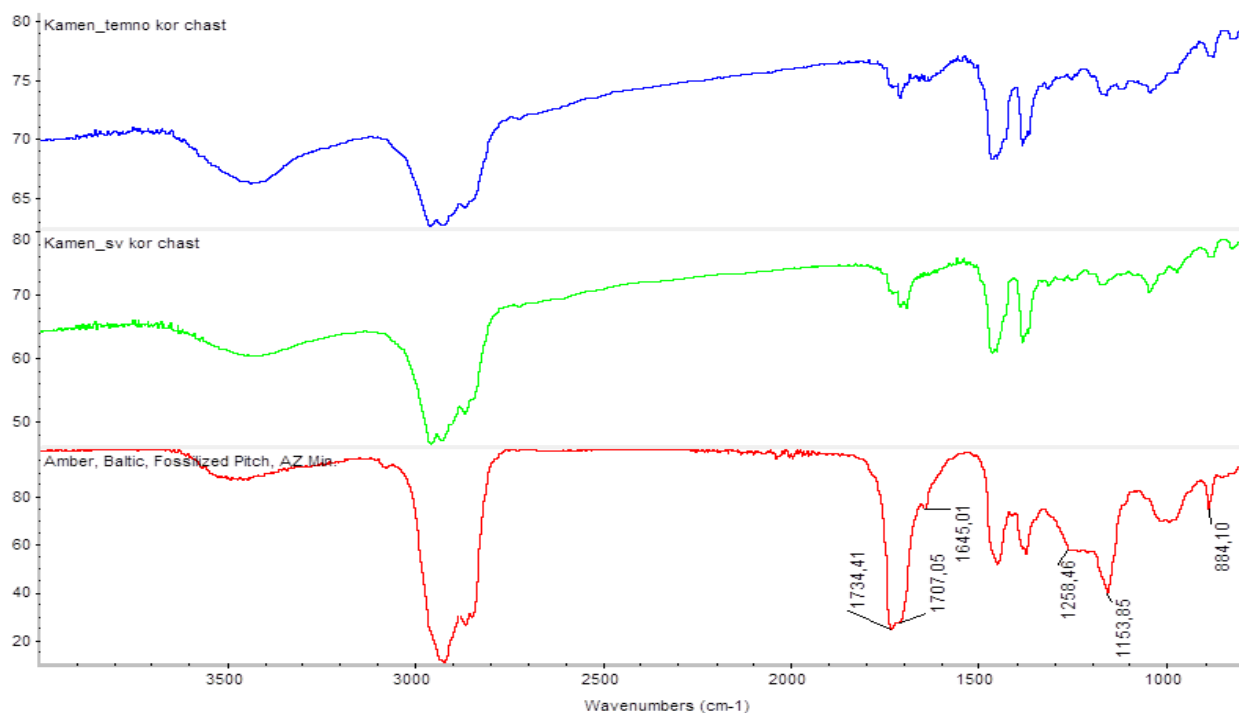

Рис.1. Інфрачервоні спектри бурштину та викопної смоли глеситу

Шляхом аналізу літературних джерел [4], матеріалів виставок Міжнародної бурштинової асоціації, встановлено що отримані спектри характерні для викопної смоли – глеситу, значні поклади якої знаходяться в Індонезії (переважно на о. Суматра) та інтенсивно розробляються на фоні зростаючого попиту на бурштин. В результаті досліджень встановлено, що глесит відрізняється від сукциніту за густиною, яка становить $1,02 \pm 0,10$ г/см³, коли густина сукциніту в залежності від пористості, наявності забруднень, шлаку чи інклюд коливається в межах $1,05-1,095 \pm 0,10$ г/см³. Також встановлено, що відмінною ознакою даної бурштиноподібної смоли є яскраво синя флюоресценція при дії UV довгих на відміну від молочної, світло-блакитної флюоресценції сукциніту.

Іншими діагностичними ознаками за якими сукциніт відрізняється від викопних смол та інших імітацій, наприклад з пластмаси, є твердість, показник заломлення, спайність, характер зламу та блиск, структура напливів та течії смоли, поруватість та тріщинуватість, характер та наявність зовнішньої кірки окиснення, стійкість поверхні до розчинників, запах при нагріванні чи горінні, здатність плавитися та електризуватися тощо.

Глесит, в порівнянні з сукцинітом, має низьку придатність до обробки через його високу крихкість та тріщинуватість, часто містить значні домішки бруду та шлаку. Його ціна та вартість добування є значно меншою ніж сукциніту, а поклади більшими за поклади українського бурштину. Доволі часто трапляються зразки глеситу вагою більше 3 кг.

Водночас сьогодні частішали випадки використання даної смоли з метою імітації бурштину (сукциніт) як у виробах, так і у стані сировини.

Крім ідентифікації одним із завдань товарознавчої експертизи бурштину в митних та податкових цілях є визначення його вартості. Серед визначальних показників, які впливають на вартість сукциніту, є розмір (маса), колір і прозорість, форма та характер поверхні тощо. Найбільш цінні зразки унікального (більше 10 см) розміру, зелено-жовтого кольору, прозорі, округлої форми, з рівномірною (без западин, горбиків та тріщин) поверхнею. На «чорному ринку» вартість бурштину зростає пропорційно до його маси від камінців вагою менше 2 г до зразків понад 100 г, які сьогодні можуть коштувати більше 5000 долларів США за кг.

Керуючись вимогами Національного стандарту №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» єдиним підходом, який може бути використаний митними експертами для визначення вартості

бурштину в стані сировини, є порівняльний, що базується на співставленні оцінюваних товарів, їх споживчих властивостей з аналогічними/подібними товарами, вартість яких визначається на підставі цін, що склались в даний час на ринку [5].

Тому під час проведення товарознавчої експертизи бурштину та виробів з нього окрім видової ідентифікації, визначення походження бурштину, експерту необхідно здійснити моніторинг ринку дорогоцінного каміння, визначити критерії, які можуть вплинути на вартість досліджуваних зразків та провести їх порівняння за даними характеристиками з подібними зразками (фракціями, партіями) бурштину, представленого на ринку.

У підсумку варто зазначити, що питання визначення прогнозної, обґрунтованої ринкової вартості, яка базується на експертному оцінюванні властивостей бурштину та виробів з нього, постає сьогодні актуальною як для здійснення операцій купівлі-продажу, так і для забезпечення завдань щодо недопущення незаконного вивезення дорогоцінного каміння. Аналіз підходів щодо оцінки товарів, які регламентовані нормативно-правовими актами України, вказує на те, що їх застосування часто залежить від суб'єктивного фактору та не дозволяє експерту повною мірою врахувати тенденції на ринку. Крім цього, в зв'язку з відсутністю нормативно-технічних документів сьогодні існує потреба у виділенні і систематизації товарознавчих груп виробів з бурштину та критеріїв їх оцінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беліченко О.П. Викопні смоли світу// Коштовне та декоративне каміння. – 2012. – №1 (67). – 4-9 с.
2. Сребродольский Б.И. Мир янтаря – К.: Наукова думка, 1988. – 143 с.
3. Беліченко О.П. Природні та штучні замінники бурштину на ринку ювелірного каміння України // Коштовне та декоративне каміння. – 2013. – №3 (73). – С. 4-7.
4. Kosmowska-Ceranowicz, B. Krumbiegel. G., Vavra. N. Glessit, ein tertares Harz von Angiospermen der Familie Burseraceac// N. Jb. Geol. Pala ont. – 1993. – 187 (3). – P. 299-324.
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 № 1440 «Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав».

МАРИНА МАРТОСЕНКО
МАРИНА МАРТОСЕНКО
MARYNA MARTOSENKO

**ПОРІВНЯЛЬНЕ ТЕСТУВАННЯ ЗУБНИХ ПАСТ ДИТЯЧИХ
СРАВНИТЕЛЬНОЕ ТЕСТИРОВАНИИ ЗУБНЫХ ПАСТ
ДЕТСКИХ
COMPARATIVE TESTING OF CHILDREN'S TOOTHPASTE**

Зубна паста дитяча – це засіб для гігієни порожнини рота, і для деяких батьків – це та ж сама «доросла» паста, але із яскравим пакуванням, приємним запахом та цікавими смаковими добавками, що так приваблюють дітей і спонукають їх доглядати за зубами.

На сьогоднішній день, асортимент зубних паст дитячих не поступається дорослим. В першу чергу, в асортименті переважають зубні пасти в полімерних тубах з яскравим та барвистим оформленням та з різноманіттям смаків та ароматів. Через гарне та яскраве упакування та приємний смак дитина постійно «тягнеться» до зубної пасти, що з одного боку добре, а з іншого ні, оскільки маленькі діти повинні чистити зуби тільки під наглядом батьків. А із смаками та ароматами і того гірше, так як діти у віці до 3-х років, хочуть вони того чи ні, і так дуже часто проковтують зубну пасту. А тут ще і запах полуниці, апельсина, чи ще чогось солодкого підштовхує дитину з'їсти «ароматну» пасту.

При великому та різноманітному асортименті зубних паст дітей, проблема їх якості та безпечності постає особливо гостро, оскільки вибір неякісної чи не правильно підібраної зубної пасти може завдати шкоди вразливому здоров'ю дитини.

До числа ефективних механізмів інформування споживачів про якість та безпечність товарів можна віднести незалежне порівняльне тестування. Володіючи інформацією про результати досліджень конкретної продукції, споживач не тільки реалізує своє право на отримання незалежної, достовірної, достатньої та компетентної інформації про її якість, але отримує можливість використовувати своє право на усвідомлений та раціональний вибір. Враховуючи вище викладене, проведення незалежного порівняльного тестування зубних паст дитячих є актуальним та своєчасним.

Об'єктами незалежного порівняльного тестування було обрано чотири зубні пасти дитячі із середньоцінового сегменту різних

закордонних фірм-виробників, що реалізуються в торговельній мережі м. Полтави: зразок 1 – ТМ «Bobini», Польща; зразок 2 – ТМ «Aquafresh Kids», Велика Британія; зразок 3 – ТМ «Sanino», Туреччина; зразок 4 – ТМ «Дракоша», Російська Федерація.

Незалежне порівняльне тестування зубних паст дитячих було проведено на основі складеної програми, яка включала декілька етапів:

- перший – огляд, аналіз ринку та вибір торговельних марок зубних паст дитячих, розроблення оптимальної номенклатури показників якості, вибір методів дослідження, визначення методик тестування, формування програми тестування;
- другий – придбання та підготовка зразків для тестування, безпосереднє тестування (оцінка упакування та маркування), лабораторні дослідження, узагальнення результатів тестування;
- третій – інформування споживачів про отримані результати незалежного і об'єктивного тестування.

Для оцінки результатів незалежного порівняльного тестування зубних паст дитячих була складена зведена таблиця результатів тестування з використання 5-ти бальної шкали, яка є достатньою для аналізу отриманих результатів:

- 5,0 - 4,5 – відмінно, зразок відповідає всім встановленим вимогам нормативних документів (НД) і задовольняє споживчі очікування;
- 4,5 - 3,5 – добре, зразок має відхилення за деякими пунктами НД і недостатньо задовольняє споживчі очікування;
- 3,5 - 2,5 – задовільно, зразок має певні недоліки, за певними показниками НД не відповідає встановленим вимогам;
- 2,5 - 1,5 – погано, зразок не задовольняє вимогам щодо якості, а це ускладнює його використання за призначенням;
- 1,5 - 0 – дуже погано, зразок неможливо використовувати за призначенням, він за всіма показниками не відповідає встановленим вимогам НД.

На першому етапі незалежного порівняльного тестування зубних паст дитячих була проведена перевірка пакування та маркування їх спожиткової тари відповідності вимогам ГОСТ 7983-99 Пасты зубные. Общие технические условия. Зубні пасти, що досліджувалися, упакувані в полімерну тубу правильної, досконалої форми з гвинтовим ковпачком; міцно закупорені кришечкою із захисною мембраною під нею. Пакування не забруднене, без деформації та механічних пошкоджень.

Маркування спожиткової тари – чітке, контрастне, добре сприймається під час читання. Проте, склад зубної пасти, на всіх зразках, нанесено дрібним шрифтом, що ускладнює його сприйняття споживачами. В результаті проведеного аналізу встановлено:

- усі виробники зубних паст дитячих чітко зазначили: найменування, назву та призначення виробу; найменування та місцезнаходження виробника; товарний знак виробника; масу нетто, об'єм; склад виробу; масову частку фториду; строк придатності; інформацію про ефективне і безпечне використання; штрих-код;

- лише зразок 2 містить інформацію про умови зберігання;
- лише зразок 3 містить позначення стандарту EN ISO 11609;
- зразки 1 та 4 містять інформацію про сертифікацію.

Лабораторні дослідження зубних паст дитячих включали перевірку органолептичних (зовнішній вигляд і консистенція, колір, смак, запах) та фізико-хімічних (водневий показник (од. рН) і проводилися відповідно до ГОСТ 7983-99. За результатами було встановлено:

- зовнішній вигляд і консистенція зразків 1, 2 та 4 – ніжна, однорідна маса; без крупинок, добре утримується на поверхні щітки; зразок 3 за консистенцією не відповідає вимогам НД, оскільки маса не тримає форму, розтікається та не тримається на поверхні щітки;

- колір всіх зразків властивий кольору зубної пасти конкретного найменування;

- смак всіх зразків властивий конкретному найменуванню зубної пасти, за виключення зразків 3 та 4 які мають занадто насичені смаки – відповідно полуничний та «жувальної гумки», тобто при використанні можуть викликати у дітей неприємні відчуття;

- запах всіх зразків зубних паст дитячих відповідають вимогам ГОСТ 7983-99, але зразок 4 має занадто різкий запах наповнювача «Жувальна гумка»;

- водневий показник всіх зразків зубних паст дитячих знаходиться в межах від 7,99 од. рН 8,68 од. рН, що відповідає вимогам передбачених ГОСТ 7983-99.

За результатами незалежного порівняльного тестування зубних паст дитячих були отримані наступні результати:

- зразок 1 ТМ «Bobini» – 4,1 (добре);
- зразок 2 ТМ «Aquafresh Kids» – 4,6 (відмінно);
- зразок 3 ТМ «Sanino» – 4,3 (добре);
- зразок 4 ТМ «Дракоша» – 3,7 (добре).

Результати лабораторних досліджень, ще раз підтвердили, що незалежне порівняльне тестування має здійснюватись на

професійному рівні, забезпечуючи високий рівень відповідальності за отримані результати для надання незалежної та неупередженої інформації про якість товару.

УДК 006.01 (477)

НИНА МЕРЕЖКО, ВІКТОР ОСИКА
НИНА МЕРЕЖКО, ВІКТОР ОСЫКА
NINA MERESHKO, VIKTOR OSYKA

СИСТЕМА ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ УКРАЇНИ СИСТЕМА ТЕХНИЧЕСКОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ УКРАИНЫ SYSTEM OF TECHNICAL REGULATION OF UKRAINE

Розвиток системи технічного регулювання є базовою вимогою інтеграції країни у світовий економічний простір, підвищення конкурентоспроможності української продукції та послуг в умовах жорсткої міжнародної конкуренції.

Зі вступом у 2008 р. до Світової організації торгівлі, Україна взяла на себе зобов'язання реформувати національну систему технічного регулювання.

З ухваленням Верховною Радою законів України «Про стандартизацію», «Про підтвердження відповідності», «Про метрологію та метрологічну діяльність», «Про акредитацію органів з оцінки відповідності», «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності», національну систему технічного регулювання почали адаптувати до міжнародних, передусім європейських, вимог.

Система технічного регулювання в ЄС вважається найбільш ефективним та успішним прикладом усунення технічних бар'єрів у торгівлі. Європейська технічна модель базується на принципах «Нового» (щодо стандартизації) та «Глобального» (щодо оцінки відповідності) підходів. Основну увагу сконцентровано на впровадженні європейських директив «Нового підходу», гармонізації національних стандартів з міжнародними та європейськими. В Україні європейські директиви впроваджуються в якості технічних регламентів.

Важливим кроком до Європейської інтеграції є прийняття в 2014 р. Закону України «Про стандартизацію», який законодавчо

закріплює добровільність національних стандартів за чітко визначеними винятками. Згідно ст.17, «...національні стандарти, кодекси усталеної практики та зміни до них розробляються у спосіб, що не створює технічних бар'єрів у торгівлі та запобігає їх виникненню» [1]. Перевагами прийнятого закону є більш глибока адаптація до вимог ЄС, а також створення національного органу стандартизації.

Законом скасовано бюрократичні перешкоди, зокрема, відсутня вимога державної реєстрації технічних умов; відкрита можливість прямого застосування європейських стандартів мовою оригіналу; передбачено створення Керівної ради національного органу стандартизації із залученням широкого кола зацікавлених сторін.

Прийнятий на початку 2015 р. Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» визначає правові та організаційні засади розроблення, прийняття та застосування технічних регламентів і передбачених ними процедур оцінки відповідності, а також здійснення добровільної оцінки відповідності.

Визначення категорії «технічне регулювання» надано у ст. 1 даного закону: «...технічне регулювання - правове регулювання відносин у сфері визначення та виконання обов'язкових вимог до характеристик продукції або пов'язаних з ними процесів та методів виробництва, а також перевірки їх додержання шляхом оцінки відповідності та/або державного ринкового нагляду і контролю нехарчової продукції чи інших видів державного нагляду (контролю)» [2].

Система технічного регулювання має декілька складових та являє собою досить складну систему. Розглядаючи складові системи технічного регулювання, зокрема, стандартизації, метрології, управління якістю, сертифікації та акредитації, автори не дають розуміння її як цілісної системи [3,4].

Окремі норми законодавчих актів, які регламентують питання розроблення, прийняття та застосування технічних регламентів і процедур оцінки відповідності, а також здійснення оцінки відповідності, дублюються або не узгоджуються між собою, а деякі не враховують окремих норм Угоди про технічні бар'єри у торгівлі СОТ.

Технічне регулювання є основною складовою національної політики у сфері якості, яка зорієнтована на потреби людини. Саме стан системи технічного регулювання свідчить про технологічний прогрес країни, конкурентоспроможність її продукції та технічну спроможність виробників та оцінювачів відповідності.

Складниками української «інфраструктури забезпечення якості» є: стандартизація, метрологія, оцінка відповідності, акредитація, нагляд та захист прав споживачів [5].

Якщо систему технічного регулювання розглядати як систему, то в ній необхідно виділяти суб'єкти та об'єкти. В українському законодавстві існує плутанина та повтори, які стосується як об'єктів так і суб'єктів системи, не дається визначення терміну «система технічного регулювання».

Щоб цього уникнути доцільно, на наш погляд, прийняти Закон України «Про технічне регулювання», в якому визначити складові системи технічного регулювання, центральний орган виконавчої влади, що формує політику у сфері технічного регулювання (секторах: стандартизація, метрологія, підтвердження відповідності), центральний орган виконавчої влади, що реалізує політику у сфері технічного регулювання, юридичні та фізичні особи, що є суб'єктами системи технічного регулювання.

Прикладом можуть бути деякі країни, в яких прийнято закон «Про технічне регулювання», в якому є чітке визначення системи технічного регулювання [6].

Отже, в Україні проведені основні зміни законодавства у сфері технічного регулювання. Доцільно прийняти Закон «Про технічне регулювання», який буде охоплювати всі складові системи технічного регулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про стандартизацію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2406-14>.

2. Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2406-14>.

3. Кириченко Л.С., Мережко Н.В. Основи стандартизації, метрології та управління якістю: Підручник / Л.С. Кириченко, Н.В. Мережко. – К.: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2010. – 416 с.

4. Мельничук С.Д., Боровиков О.Я., Баль-Прилипко Л.В. Основи системи державного технічного регулювання: Навчальний посібник / С.Д. Мельничук, О.Я. Боровиков, Л.В.Баль-Прилипко. – К.: НУБІП, 2012. – 283 с.

5. Віткін Л.М. Принципи, теоретичні засади та практичні рекомендації щодо побудови сучасної системи технічного

регулювання України / Л.М.Віткін, С.М.Лапач, Г.І.Хімічева //Система обробки інформації. – 2009. - №3(77). – С.153-165.

6. Закон Республики Казахстан от 9 ноября 2004 года № 603-ІІ «О техническом регулировании» [Электронный ресурс] - Режим доступа:[http:// online.zakon.kz/Document/?doc_id=1051485](http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1051485).

УДК 001.4: 006.07

НАТАЛІЯ ОМЕЛЬЧЕНКО, АННА БРАЇЛКО
НАТАЛИЯ ОМЕЛЬЧЕНКО, АННА БРАИЛКО
NATALIA OMELCHENKO, ANNA BRAILKO

**НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ НА РИНКУ
ТОВАРІВ І ПОСЛУГ
НОРМАТИВНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЭКСПЕРТИЗЫ НА РЫНКЕ
ТОВАРОВ И УСЛУГ
NORMATIVE MAINTENANCE EXPERTISE ON THE MARKET
OF GOODS AND SERVICES**

Актуальность предлагаемого сообщения обусловлена потребностью в анализе терминологии, используемой в нормативно-правовых актах и стандартах Украины, связанных со сферой защиты прав потребителей и имеющих отношение к экспертизе товаров. Согласно ст. 42 Конституции Украины [1] государство должно защищать права потребителей, осуществлять контроль качества и безопасности продукции, всех видов услуг и работ, содействовать деятельности общественных организаций потребителей.

В текстах нормативно-правовых актов Украины, в том числе их проектов, встречаются разнообразные термины, относящиеся к экспертизе товаров, а именно: экспертиза [2]; независимая экспертиза [2]; независимая экспертиза потребительского качества товара [3]; потребительская экспертиза [4] судебная экспертиза [1; 5]. Использование терминологии, непосредственно относящейся к экспертизе товаров, в приведенных источниках потенциально приводит к возникновению разногласий при определении, назначении и проведении экспертиз.

Примечательно, что в тексте Закона Украины О защите прав потребителей [2], который призван разрешать проблемы, связанные с товарами имеющими существенные недостатки, с помощью экспертиз, используется соответственно два термина «экспертиза» и

«независимая экспертиза». При этом определения этих терминов отсутствуют в ст. 1 «Определение терминов» упомянутого закона.

В целях усовершенствования законодательства в сфере защиты прав потребителей в Украине принят проект Закона Украины О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины (относительно защиты прав потребителей) [3]. В предлагаемом проекте вводится термин, имеющий непосредственное отношение к экспертизе на рынке товаров и услуг, а именно «независимая экспертиза потребительского качества товара – товароведческая экспертиза с предоставлением мотивированного письменного заключения, которая должна проводиться товароведами-экспертами». Положительным следует считать то, что эту экспертизу имеют право осуществлять только товароведы-эксперты, т.е. профессионалы, имеющие товароведное образование. Однако, сам термин и его определение требует особого анализа с точки зрения товароведения.

С 2013 г. в Украине действует СОУ КЗПС 74.9-02568182-001:2012 Потребительская экспертиза продукции (товаров, работ и услуг). Основные положения. Организация, порядок проведения и оформления результатов [4], разработчиком которого является ГП «Укрметртестстандарт». Согласно информации размещенной на официальном веб-портале ГП «Укрметртестстандарт» указанный стандарт прошел государственную регистрацию в соответствии с действующим законодательством и принят в соответствии с Законом Украины О защите прав потребителей, Законом Украины Об общегосударственной программе адаптации законодательства Украины к законодательству Европейского Союза и Директивой Европарламента и Совета ЕС от 25 мая 1999 г. О некоторых аспектах продажи потребительских товаров и связанных с ними гарантий. Сам термин «потребительская» экспертиза вызывает целый ряд вопросов. К сожалению, на официальном веб-портале ГП «Укрметртестстандарт» [6] отсутствует определение этого понятия. Однако исходя из рекомендаций разработчиков, следует, «Я бы лично советовал проводить потребительскую экспертизу товара с недостатками самим потребителем. Ведь это максимально будет гарантировать, что экспертное заключение потребительской экспертизы будет независимым». Возможно предположить, что «потребительская экспертиза», это экспертиза проводимая потребителем.

Вызывает также удивление совмещение несовместимых с точки зрения правового регулирования этой деятельности процесса в одном документе. Если стандарт соответствует нормам действующего

Закону України О захисті прав споживачів, тоді яким чином «замовником споживачої експертизи можуть бути юридичні особи, які придбули товар або послугу, комплектуючі або сировина належної якості, або сумніваються в їх якості» [6]. Викликає також питання правового статусу надаваних висновків, а саме, «по результатам проведення споживачої експертизи надається обґрунтований експертний висновок, який може бути використаний для пред'явлення к поставщикам (виробникам) майнових претензій за належне виконання ними умов контрактів (договорів), а також для захисту своїх інтересів в судовому порядку».

Таким чином, всебічний професійний аналіз діючих нормативно-правових актів і нормативних документів, в сфері захисту прав споживачів, дозволить комплексно вирішити проблему суперечливої і не узгодженої термінології, пов'язаної з експертною діяльністю на ринку товарів і послуг України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Конституція, Закон України № 254к/96-ВР редакція від 15.05.2014 [Електронний ресурс] : офіційний веб-портал Верховна Рада України. Нормативно-правова база України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана. – Дата звернення : 13.02.2015.
2. Про захист прав споживачів : Закон України № 1023-ХІІ редакція від 03.01.2015 [Електронний ресурс] : офіційний веб-портал Верховна Рада України. Нормативно-правова база України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>. – Назва з екрана. – Дата звернення : 13.02.2015.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо захисту прав споживачів) : Закон України (проект) [Електронний ресурс] : офіційний веб-портал ДП «Укрметртестстандарт». – Режим доступу: http://www.csm.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3013%3A2015-02-09-08-00-22&catid=1%3Alatest-news&Itemid=50&lang=ru. – Назва з екрана. – Дата звернення : 10.02.2015.
4. Споживча експертиза продукції (товарів, робіт та послуг). Основні положення. Організація, порядок проведення та оформлення результатів : СОУ КЗПС 74.9-02568182-001:2012 [Чинний від 2013-

02-26]. – К. : ДП «Укрметртестстандарт», 2012. – 21 с. – (Стандарт організації України. Кодекс захисту прав споживачів).

5. Про судову експертизу : Закон України № 4038-ХІІ редакція від 19.11.2012 р. [Електронний ресурс] : офіційний веб-портал Верховна Рада України. Нормативно-правова база України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>. – Назва з екрана. – Дата звернення : 10.02.2015.

6. Как отстоять свои законные права и вернуть средства в случае выявления недостатков в продукции или предоставленных услугах [Електронний ресурс] : офіційний веб-портал ДП «Укрметртестстандарт». – Режим доступу: http://www.csm.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2319:2013-11-22-07-03-56&catid=111:2013-10-18-07-51-15&lang=ru&Itemid=. – Назва з екрана. – Дата звернення : 10.03.2015.

УДК 671.12:7.072

КАТЕРИНА ПІРКОВІЧ
ЕКАТЕРИНА ПИРКОВИЧ
KATERYNA PIRKOVICH

**ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПЕРТИЗИ ЮВЕЛІРНИХ ВИРОБІВ У
СПЕЦІАЛІЗОВАНІЙ ЛАБОРАТОРІЇ З ПИТАНЬ ЕКСПЕРТИЗИ
ТА ДОСЛІДЖЕНЬ
ОСОБЕННОСТИ ЭКСПЕРТИЗЫ ЮВЕЛИРНЫХ ИЗДЕЛИЙ В
СПЕЦИАЛИЗИРОВАННОЙ ЛАБОРАТОРИИ ПО ВОПРОСАМ
ЭКСПЕРТИЗЫ И ИССЛЕДОВАНИЙ
FEATURES OF EXPERTISE JEWELRY IN THE SPECIALIZED
LABORATORY FOR EXPERT EXAMINATION AND SURVEYS**

Значна роль у боротьбі з контрабандою та порушенням митних правил належить експертизі товарів, що переміщуються через митний кордон України. Спеціалізована лабораторія з питань експертизи та досліджень (СЛЕД) Міндоходів проводить дослідження (аналізи, експертизи) проб (зразків) товарів у рамках процедур податкового, митного контролю та оформлення з метою встановлення характеристик, визначальних для ідентифікації, класифікації товарів згідно УКТ ЗЕД, перевірки задекларованої митної вартості, встановлення країни походження, встановлення (перевірки)

достовірності даних, зазначених у сертифікаті про походження товару з України [1].

В СЛЕД Міндоходів проводиться експертиза ювелірних товарів, виробів з дорогоцінних металів, а також коштовного каміння органічного походження. Дорогоцінне і напівдорогоцінне каміння мінерального походження направляється на експертизу в Державний гемологічний центр України.

При проведенні експертизи коштовного каміння органічного походження фахівці СЛЕД використовують такі методи дослідження: органолептичні (зовнішній вигляд, колір, прозорість, блиск, запах при нагріванні тощо), вимірювальні, фізичні та хімічні. Визначення основних розмірних параметрів здійснюється за допомогою металевої лінійки, штангенциркуля, електронних ваг. Густина зразків визначається методом витіснення рідини. Флуоресценція – методом ультрафіолетового опромінювання зразків опромінювачем хроматографічним. Визначення функціональних груп та будови речовин проводиться за допомогою ІЧ-спектроскопії. Для ідентифікації компонентів проводиться порівняння отриманих спектрів із еталонними та стандартними спектрами бази спектральних бібліотек програми, а також спектрами, наведеними в літературних даних. До хімічних методів дослідження відноситься взаємодія зі спиртом та діетиловим ефіром.

Про проведенні експертизи виробів з дорогоцінних металів фахівці СЛЕД використовують такі методи дослідження: органолептичні, вимірювальні та фізичні. Визначення дефектів, ступеня зносу, огляд клейм проводиться за допомогою лупи 10х. Визначення основних розмірних параметрів виробів з дорогоцінних металів здійснюється за допомогою металевої лінійки, штангенциркуля, електронних ваг. Визначення елементного складу металевих виробів проводиться рентгенофлуоресцентним методом аналізу на приладі Expert 3L в послідовному режимі. Визначення елементів легше магнію та важче урану знаходиться поза межею можливості приладу.

Основною метою проведення експертизи ювелірних товарів в СЛЕД є встановлення вартості затриманих предметів. Тому після ідентифікації предметів здійснюється розрахунок їх вартості. Фахівці управління товарознавчої, інженерно-технічної та криміналістичної експертизи для визначення вартості наданих на дослідження ювелірних виробів використовують витратний та порівняльний підходи.

Витратний підхід передбачає визначення поточної вартості витрат на відтворення або заміщення об'єкта оцінки з подальшим коригуванням їх на суму зносу. При визначенні вартості ювелірних виробів з застосуванням витратного підходу враховується вартість дорогоцінних металів, дорогоцінних каменів, трудові затрати на дизайн, виготовлення виробу і закріплення каменів, складність конструкції, наявність дефектів та ознак зносу. Вартість дорогоцінних металів визначається за цінами світового ринку на момент дослідження згідно з пробами за 1 г. Вартість дорогоцінного металу в ювелірному виробі з урахуванням трудових витрат і безповоротних витрат визначається шляхом множення ваги виробу (без ваги вставок) на поточну вартість 1 г дорогоцінного металу відповідної проби, а також на коефіцієнт доведення відпускної ціни дорогоцінного металу до оптової ціни та врахування коефіцієнту націнки виробника.

Порівняльний підхід базується на порівнянні споживчих властивостей ювелірних товарів, які досліджуються, зі споживчими властивостями аналогічних товарів, що є в даний час на внутрішньому ринку України, з застосуванням відповідних поправок на розбіжності.

За результатами експертизи складається висновок, який доставляється до митного органу посадовою особою митного органу, поштою або іншими засобами інформаційних технологій.

Отже, експертиза ювелірних виробів у СЛЕД має певні особливості, які обумовлені специфікою даних виробів і повинні враховуватися експертами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Положення про Спеціалізовану лабораторію з питань експертизи та досліджень Міндоходів: затв. наказом Міністерства доходів і зборів України від 29.05.2013 №133. – Режим доступу: <http://sta-sumy.gov.ua>

НАТАЛІЯ ПРИТУЛЬСЬКА, ЮЛІЯ МОТУЗКА
НАТАЛИЯ ПРИТУЛЬСКАЯ, ЮЛИЯ МОТУЗКА
NATALIA PRITULSKA, YULIA MOTUZKA

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМ
ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА СПОЖИВЧОЇ ПОЛІТИКИ
УКРАЇНИ
КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ РЕФОРМИРОВАНИЯ СИСТЕМ
ТЕХНИЧЕСКОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ И ПОТРЕБИТЕЛЬСКОЙ
ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ
CONCEPT FOR REFORMING OF TECHNICAL REGULATION AND
CONSUMER POLICY OF UKRAINE**

Одним з найголовніших зовнішньополітичних пріоритетів нашої держави є інтегрування до загальноєвропейської і загальносвітової спільноти. Процес вступу до ЄС вимагає не лише узгодження (гармонізації) законодавства України з європейським, а також постійного вдосконалення систем технічного регулювання та споживчої політики. Ефективна робота системи технічного регулювання є вкрай важливою для динамічного розвитку економіки України, зокрема, для забезпечення можливості інноваційного розвитку, успішного виходу вітчизняного виробника на зовнішні ринки, успішної конкуренції вітчизняної продукції з імпоротною.

Існуюча система технічного регулювання не повною мірою відповідає потребам економіки України, основним положенням законодавства Європейського Союзу та Світової організації торгівлі. Як наслідок, вона не сприяє підвищенню конкурентоспроможності країни, впровадженню нових технологій та інновацій, недостатньо захищає український ринок від небезпечних товарів та не стимулює міжнародний обмін товарами.

Необхідність реформування системи технічного регулювання України зумовлюється зобов'язаннями України відповідно до Угоди про асоціацію між ЄС та Україною наблизити свій регуляторний режим для продукції до європейського з метою усунення технічних бар'єрів у торгівлі між ЄС та Україною; зобов'язаннями, які взяла Україна при вступі до СОТ; необхідністю модернізації економіки через збільшення інвестицій та підвищення конкурентоспроможності української продукції на світових ринках. Відповідно до Стратегії сталого розвитку "Україна-2020", дві реформи визначено окремо:

реформа у сфері забезпечення безпечності та якості харчових продуктів та реформа у сфері захисту прав споживачів[1].

Передумовою для вдосконалення системи технічного регулювання та споживчої політики має бути вдосконалення законодавчого та нормативного забезпечення відповідно до міжнародних вимог [2]. Основними положеннями системи технічного регулювання у ЄС є:

- основні вимоги до продукції (переважно – щодо безпеки для споживача, навколишнього середовища тощо) встановлені в технічних регламентах;

- стандарти - добровільні, їх застосування свідчить про якість товару та/або відповідність мінімальним вимогам щодо охорони здоров'я, безпеки тощо;

- відповідність товару загальноєвропейським – «гармонізованим» стандартам означає відповідність основним вимогам;

- виробник може застосовувати інші технічні специфікації для того, щоб відповідати основним вимогам.

В Україні реформа національної системи технічного регулювання та стандартизації розпочалася у 2010-2011 рр. й полягала у спробі повного відтворення регуляторних норм ЄС, зокрема щодо обов'язкової сертифікації харчових продуктів, запровадження системи ринкового нагляду, відмови від доринкового контролю та запровадження контролю за товарами, розміщеними на ринку.

Для створення адаптованої до вимог ЄС сучасної системи технічного регулювання та захисту прав споживачів необхідно забезпечити:

- удосконалення законодавчої та нормативної бази з питань технічного регулювання та захисту прав споживачів відповідно до вимог Угоди про технічні бар'єри в торгівлі Світової організації торгівлі, директив ЄС;

- удосконалення процедури надання вітчизняним та іноземним користувачам інформації з питань стандартизації;

- впровадження міжнародних стандартів та стандартів держав-членів ЄС відповідно до потреб національної економіки;

- сприяння впровадженню суб'єктами господарювання сучасних систем управління якістю у виробництві товарів, виконанні робіт і наданні послуг;

- запровадження державного ринкового нагляду за безпекою товарів, робіт і послуг;

- створення ефективного механізму фінансування та матеріально-технічного забезпечення розвитку сфери технічного регулювання та захисту прав споживачів.

Запропоновані заходи можуть стати окремими елементами в реформі політики технічного регулювання, здійсненні якої варто зосередити лише на одній меті — підвищення рівня нецінової конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках. Причому, при розробці реформи варто враховувати дію негативних чинників, що ускладнюють досягнення поставленої мети: низький рівень купівельної спроможності населення, значна «тінізація» економіки, довготривала незбалансованість внутрішніх ринків споживчих товарів тощо.

Вирішення проблем, що виникають у сфері технічного регулювання та споживчої політики в процесі інтегрування України у світову економіку, зокрема – європейську, дозволить підвищити конкурентоспроможність вітчизняної продукції, сприятиме сталому зростанню економіки, створенню належних умов для розвитку підприємництва, добросовісної конкуренції, поліпшення захисту життя, здоров'я людей, навколишнього середовища, прав споживачів, усунення технічних бар'єрів у торгівлі. Досягнення стратегічних цілей щодо адаптації законодавчої та нормативної бази потребує добре скоординованих зусиль органів влади, бізнес-середовища та споживачів, а також залучення відповідної технічної допомоги з боку ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020: Указ Президента України № 5/2015 від 12 січня 2015 року. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua
3. Віткін Л. Світовий досвід та стратегія розвитку систем технічного регулювання //Стандартизація, сертифікація, якість. – № 4. – 2013. – С. 3-112.

ОЛЕНА СИМ'ЯЧКО
ЕЛЕНА СИМЯЧКО
OLENA SIMYACHKO

**РИНКОВИЙ НАГЛЯД ЗА БЕЗПЕЧНІСТЮ НЕХАРЧОВОЇ
ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ
РЫНОЧНЫЙ НАДЗОР ЗА БЕЗОПАСНОСТЬЮ НЕПИЩЕВОЙ
ПРОДУКЦИИ В УКРАИНЕ
SUPERVISION OF NON-FOOD PRODUCTS SAFETY IN
UKRAINE**

Для усунення технічних бар'єрів у торгівлі з країнами-членами Світової організації торгівлі Україна у 2008 році взяла на себе зобов'язання реформувати національну систему технічного регулювання, до складу якої входить державний ринковий нагляд.

Основною метою реформування у сфері ринкового нагляду визначено: створення адаптованої до вимог СОТ і ЄС сучасної системи ринкового нагляду, що сприятиме розвитку економіки, підприємництва, забезпеченню доброчесної конкуренції, захисту життя, здоров'я людини, довкілля, прав споживачів, усуненню технічних бар'єрів у торгівлі; запобігання введенню в обіг небезпечної й неякісної продукції на основі впровадження в національне законодавство відповідних норм і принципів ринкового нагляду країн-членів ЄС, зокрема Європейської директиви 2001/95/ЕС; підвищення прозорості діяльності системи ринкового та налагодження широкого діалогу з громадськістю [1].

Існуюча в Україні до 2010 р. система державного регулювання у споживчій сфері, була направлена на тотальний доринковий контроль продукції на стадії розробки, виробництва та виведення на ринок (державний нагляд), а також на ринковий контроль продукції та послуг на стадії реалізації у роздрібній торгівлі (захист прав споживачів). Державний контроль здійснювався відповідно до вимог нормативних документів, які встановлювали склад, показники якості та процедуру виготовлення певного товару.

На зміну командно-адміністративній поступово прийшла глобалізована ринкова економіка, яка не передбачає обмеження кількості та різноманітності товарів на ринку, але механізми контролю залишилися незмінними.

У європейських країнах більшість видів контролю здійснюється не на проміжних етапах, а на етапі отримання результатів економічної діяльності та їх використання. Контроль продукції, що пропонується на ринку, у ЄС забезпечує система ринкового нагляду. Її результатом є те, що в разі виявлення в якійсь роздрібній точці товару, що є ризиковим чи очевидно небезпечним, його можна ідентифікувати на всьому ланцюгу постачання і застосувати обмежувальні та корегувальні заходи у масштабі всієї країни та навіть усього ЄС. Європейська модель передбачає перевірку продукції передусім на безпечність. Виконання вимог законодавства на етапах, що не підлягають контролю, забезпечується шляхом встановлення жорстких санкцій у випадку виявлення порушень під час здійснення перевірки регулюючими органами та надання можливості самостійного виправлення порушень суб'єктами господарювання до моменту перевірки із застосуванням до них мінімальних санкцій.

Несумісність систем не давала можливості Україні отримувати та використовувати результати діяльності систем ринкового нагляду ЄС та інших розвинених країн (повідомлення про небезпечні товари), а також повноцінно обмінюватися з ними досвідом.

Одним з перших кроків на шляху до гармонізації українського законодавства стало прийняття у 2010 році двох взаємопов'язаних між собою Законів України „Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції” та „Про загальну безпечність нехарчової продукції”. На виконання положень цих Законів України у 2011 році були затверджені відповідні постанови Кабінету Міністрів України, серед яких можна виділити: „Порядок розроблення та перегляду секторальних планів ринкового нагляду, моніторингу та звітування про їх виконання”, „Порядок функціонування національної інформаційної системи державного ринкового нагляду, внесення до неї відомостей і подання повідомлень”, „Порядок функціонування системи оперативного взаємного сповіщення про продукцію, що становить серйозний ризик, та подання повідомлень для внесення до неї”, „Про затвердження переліку органів державного ринкового нагляду та сфер їх відповідальності” та інші.

Згідно з Законом України „Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції” державний ринковий нагляд – це діяльність органів ринкового нагляду з метою забезпечення відповідності продукції встановленим вимогам, а також забезпечення відсутності загроз суспільним інтересам.

У результаті реформи національної системи технічного регулювання, починаючи з 2010-2011 років, відбувся розподіл

повноважень органів державної влади щодо нагляду за безпечністю харчових продуктів і нехарчової продукції, скасовано обов'язкову сертифікацію для багатьох груп товарів.

На думку експертів перші результати реформ не продемонстрували якісну зміну системи технічного регулювання та ринкового нагляду, оскільки й надалі усі стандарти і відповідність їх дотримання забезпечуються адміністративним контролем за ринками та якістю продукції. Тоді як сукупність впроваджуваних Україною європейських норм зорієнтована на встановлення внутрішнього контролю між економічними агентами один щодо одного за посередництва галузевих спілок та інших зацікавлених сторін, переважно незалежних наукових установ. При скасуванні прямих норм стандартизації або стандартів вводяться їх непрямі процедурні аналоги. Також поширення набуло явище заміщення ліцензій та дозволів, скасованих у встановленому законодавством порядку, вимогами органів державної влади про необхідність проходження додаткових процедур сертифікації. Спостерігається формальність запровадження ринкового нагляду [2].

У результаті створення нової системи державного ринкового нагляду за нехарчовою продукцією в Україні повинно бути досягнуто:

1. Запровадження європейського підходу до здійснення нагляду за вже виготовленою продукцією, тобто перенесення його зі стадії виробництва на стадію введення продукції в обіг на ринку, для суттєвого зменшення втручання державних органів у діяльність суб'єктів господарювання.

2. Перехід від контролю якості продукції до контролю її безпечності.

3. Забезпечення максимально тісної взаємодії між суб'єктами господарювання та регулюючими органами з метою більш ефективного контролю безпечності продукції та оперативного реагування у випадку виявлення її небезпечності, а це, у свою чергу, зменшить негативні наслідки як для суб'єктів господарювання, так і для споживачів продукції, яка становить потенційну небезпеку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дятлова В. Ринковий нагляд (зарубіжний досвід і підходи до реформування в Україні) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=80787.

2. Щодо удосконалення механізмів регулювання ринків товарів і послуг в Україні : аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1442>.

УДК 339.1:685.34

МАРИНА ХОМЧУК
МАРИНА ХОМЧУК
MARYNA KHOMCHUK

**ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РИНКУ ВЗУТТЯ В УКРАЇНІ
ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ РИНКА ОБУВИ В УКРАИНЕ
PROBLEMS OF DEVELOPMENT THE FOOTWEAR'S MARKET
IN UKRAINE**

Сучасний стан споживчого ринку взуття України в умовах нестабільної економічної ситуації характеризується високою невизначеністю; падінням обсягів виробництва та збуту взуття; зростанням обсягів експорту; переважанням імпоротної продукції у внутрішній торгівлі; низьким платоспроможним попитом населення.

Так, експорт взуття за 2014 рік склав 196054.8 тис. дол. США, що на 2.4 % більше, ніж у 2013 році [1]. Значний обсяг експорту українського взуття свідчить про те, що закордонні споживачі готові його купувати і купують. Нажаль, від цього виграють переважно закордонні фірми, на замовлення яких працюють багато вітчизняних підприємств-виробників. Проте, визнання якості українського взуття свідчить про його потенційну конкурентоспроможність на глобальному ринку. Позитивним аспектом такої співпраці є те, що підприємства не лише мають можливість виготовляти продукцію на імпортному устаткуванні, а і вчаться розуміти смаки та бажання споживачів. Застосовуючи цей досвід на українських теренах, виробники таким чином підвищують і регіональну конкурентоспроможність.

Згідно з проведеними нами дослідженнями, імпорт товарів суттєво зменшився у 2014 році, це зменшення багато в чому було пов'язане не з імпортозаміщенням, а з падінням імпорту у зв'язку зі зниженням купівельної спроможності населення внаслідок девальвації гривні. Обсяг імпорту взуття у 2014 році у порівнянні з

попереднім роком скоротився на 47.6 % і склав 397258.7 тис. дол. США [1].

Взуття з Європи у переважній більшості відноситься до більш високої цінової категорії, що зумовило загальне зростання цін на імпортні товари, проте нинішню ситуацію на споживчому ринку України визначають дешевші товари з інших країн (насамперед Китаю та Туреччини). Так, у 2013 році порівняно з 2011 Україна збільшила імпорт взуття з КНР у 2.8 рази і китайське взуття становило 80% усього імпорту взуття в Україну [2].

І, навіть, підвищення цін на імпортовані товари, у зв'язку з девальвацією гривні не забезпечило збереження обсягів вітчизняного виробництва. За 2014 рік було виготовлено 27054 тис. пар взуття, що на 9.5 % нижче показників 2013 року [1]. Основна кількість підприємств-виробників взуття зосереджена в Харкові, Дніпропетровську, Донецьку та Львові. За різними оцінками, в Україні пошиттям взуття займається від 1500 до 3000 підприємств і приватних підприємців. Більшість останніх працюють на речовий ринок за місцем проживання. Великих виробників, здатних випускати від 300 до 1000 пар якісного взуття в день – близько півсотні.

За останні роки частка вітчизняних товарів, що були реалізовані торговельними підприємствами на внутрішньому ринку має тенденцію до зниження (рис 1.)

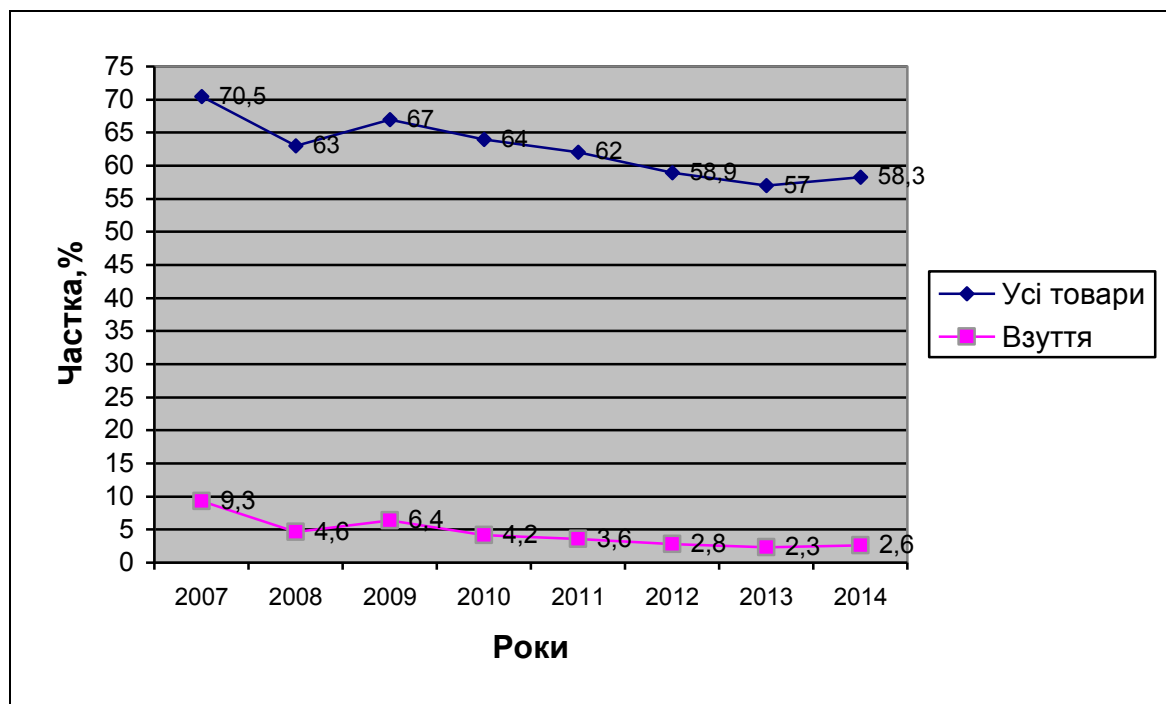

Рис. 1. Питома вага вітчизняних споживчих товарів, що реалізовані через торговельні підприємства на внутрішньому ринку України, % [1]

Проте, за останній рік довіра споживачів до вітчизняної продукції зросла, як відмічають виробники – українське взуття зараз «у тренді».

Таким чином, у ситуації, що склалася основними інструментами вітчизняних виробників взуття мають бути знання ринку, близькість до споживача, гнучкість, мобільність, адаптованість до умов ринку [3].

Важливе місце у процесі доведення товарів від виробників до споживачів посідають підприємства оптової торгівлі. Необхідність їх участі в процесі управління товарними потоками на ринку взуття України обумовлена динамічним розширенням номенклатури товарної пропозиції та прискореного її оновлення. Крім цього, підприємство оптової торгівлі – це джерело інформації, що володіє даними про тенденції попиту на конкретний товар і розуміється на майбутніх трендах і сезонності ринку в цілому. Загальною місією оптової ланки в сучасних умовах повинна бути активізація сталого збалансованого розвитку внутрішнього споживчого ринку України, перш за все, на основі насичення його конкурентоспроможними товарами вітчизняного виробництва [4].

Протягом останніх років високими темпами почала розвиватися мережа оптових підприємств, що є власністю міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав. Набув розвитку процес створення власної збутової ланки окремими товаровиробниками та центральних розподільних складів у корпоративних роздрібних торговельних мережах, де централізовано забезпечується товаропостачання їхніх магазинів [5], тому, з метою досягнення тривалої конкурентної переваги на ринку взуття України, необхідним є моделювання логістичних стратегій з урахуванням специфічних засобів і можливостей підприємств оптової торгівлі в окреслених умовах функціонування.

Отже, переорієнтація підприємств оптової торгівлі у бік національного виробника взуття, формування і впровадження логістичних стратегій, які б забезпечили гармонізацію потокових процесів з урахуванням впливу внутрішнього та зовнішнього середовища, забезпечить стабілізацію ситуації на споживчому ринку взуття України і його подальший розвиток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Шинкоренко Т. Вплив зовнішньоекономічних чинників на формування сукупної пропозиції українських товаровиробників/ Л. Кузнецова, О. Білоцерківець // Економіст. – 2014. - №11. – С. 4-9.
3. Захарчук В. Г. Товарознавчі та маркетингові аспекти дослідження ринку взуттєвих товарів / В. Г. Захарчук., О. В. Пех // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2009. - № 19 (97). – С. 77-89.
4. Трішкіна Н. І. Сутність оптової торгівлі та її місце в соціально-економічному розвитку країни // Вісник ХНУ. – 2012. - №1. – С. 221-226.
5. Мельник І. М. Стратегічні напрями структурно-територіальної організації оптової торгівлі/ Хом'як Ю. М. //Торгівля, комерція, підприємництво : збірник наукових праць / [редакц. кол.: Апопій В. В., Куцик П. О., Шевчук В.О. та ін.].– Львів : Львівська комерційна академія, 2014. – Вип. 16. – 228 с.

УДК 620.2.01

ОРЕСТ ШУМСЬКИЙ, МИКОЛА БЕДНАРЧУК, С. САДЛОВСЬКА
ОРЕСТ ШУМСКИЙ, НИКОЛАЙ БЕДНАРЧУК, С. САДЛОВСКАЯ
OREST SHUMSKYY, MUKOLA BEDNARCHUK, S. SADLOWSKA

**АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТРАКТУВАННЯ ТЕРМІНУ
“ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТОВАРІВ”
АНАЛИЗ ОСОБЕННОСТЕЙ ТОЛКОВАНИЯ ТЕРМИНА
“ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ТОВАРОВ”
ANALYSIS OF FEATURES INTERPRETATION OF THE TERM
“INFORMATIVE PROVIDING OF COMMODITIES”**

Відомо, що одним з базових принципів функціонування Європейського співтовариства (ЄС) є ефективна і прозора інформаційна політика в усіх сферах його діяльності: політичній, громадській та економічній. Такий принцип передбачає, насамперед, наявність розвинутого інформаційного законодавства, максимальну

насиченість і відкритість інформаційного простору, забезпечення користувачам достовірності, доступності і достатності отримуваних даних, відповідальність за порушення в галузі інформаційної діяльності тощо.

В економіці така політика реалізується шляхом інформаційного забезпечення всіх її галузей: промисловості, транспорту, освіти тощо, і, звичайно ж, торгівлі. Звідси, вкрай актуальними для України, на нашу думку, є наукові дослідження особливостей інформаційного забезпечення товарознавчо-комерційної діяльності, зокрема, щодо забезпечення споживачів якісною інформацією про товари.

Останні результати сучасних наукових, в тому числі, власних товарознавчих досліджень свідчать про активне паралельне вживання у цій сфері термінів “товарна інформація” та “інформаційне забезпечення товару” [1, 2]. Не зважаючи, на здавалось би очевидну змістовну близькість чи навіть тотожність обох понять, ми вважаємо необхідним і доцільним чітко їх розмежувати, обґрунтовуючи це детальним аналізом дефініцій останнього терміну за методом “значення-смысл”.

Ми встановили, що у сучасному товарознавстві прослідковуються два напрями тлумачення змісту терміну “інформаційне забезпечення товару”: 1) часткове його ототожнення з маркуванням як результатом технологічних і торговельних процесів; 2) трактування як специфічної складової частини професійної товарознавчої діяльності (подання відомостей, інформаційний супровід, маркірування як процес і т. п.).

Представниками першого напрямку є: Т.С. Панова, Л.Н. Резванова (маркування – еквівалент інформаційного забезпечення товару, яке виконує, насамперед, ідентифікаційну функцію); А.П. Закусілов та І.С. Полікарпов, які вважають виробниче маркування основним засобом інформаційного забезпечення ідентифікації товарів і методологічною основою їх ідентифікації; Н.І. Осипенко, Д.В. Колчева, які комплексне інформаційне забезпечення товарів, зокрема текстильних, розглядають у контексті захисту від фальсифікації товарів, і насамперед, від фальсифікації інформаційної.

Другий напрям підтримують А.С. Браїлко, Н.В. Омельченко, які вважають, що інформаційне забезпечення товару – це подання фахівцям сфери виробництва і торгівлі відомостей товарознавчого змісту (видові ознаки, призначення, споживні властивості тощо). Головною функцією інформаційного забезпечення товару вони вважають його супровід на всіх етапах життєвого циклу: при формуванні торговельного асортименту і реалізації, у процесі експлуатації і догляду, при

проведенні ідентифікації, експертних досліджень та оцінювання. У такому контексті Г.О. Пушкар, Б.Б. Семак процес інформаційного забезпечення товарів розглядають ще ширше – як інформаційний супровід виробів (товарів) з новими властивостями при формуванні і функціонуванні їх ринків.

Виходячи з сучасного розуміння теорії конвергенції⁴, ми провели аналіз змісту терміну “інформаційне забезпечення” в суміжних наукових дослідженнях, насамперед, у менеджменті, а також в економічних і правничих дисциплінах. Зауважимо, що теорію і практику конвергенції у товарознавстві активно підтримує проф. Г.Ф. Пугачевський [3].

На наш погляд, методологічною основою семантичного аналізу терміну “інформаційне забезпечення” повинен слугувати філософський підхід до його трактування. У цьому контексті, виходячи з оригінального судження про те, що людська культура є пристроєм, який одночасно і виробляє, і запам’ятовує інформацію, сучасна філософська думка саме культуру вважає своєрідним інформаційним забезпеченням суспільства в цілому, особливо такі її елементи, як мову (знакові системи) і соціальну пам’ять людства [4].

Використовуючи такий методологічний підхід, ми провели аналіз цілої низки “суміжних” термінів, а саме: “інформаційне забезпечення у теорії статистики” (сукупність відомостей і даних про явища та процеси суспільного життя, орієнтованих на певних користувачів); “інформаційне забезпечення логістики” (діяльність щодо переробки, обліку, аналізу та прогнозування інформації для інтеграції елементів системи управління – планування, контролю і регулювання); “інформаційне забезпечення управлінських процесів”, якими оперують фахівці різних наукових шкіл і напрямів теоретичного і практичного менеджменту; “інформаційне забезпечення підприємницької діяльності” (сукупність взаємопов’язаних інформаційних систем, що опосередковують на міжсуб’єктному рівні відносини з організації і здійснення підприємництва); “інформаційне забезпечення фінансового аналізу” (сукупність зовнішніх і внутрішніх інформаційних джерел і технологій отримання та обробки інформації з них); “інформаційне забезпечення у податковому менеджменті” (процес безперервного цілеспрямованого отримання інформації, “інформаційне забезпечення

⁴ Конвергенція (від лат. convergo – “зближую”) – наближення, сходження (у різному сенсі), процес пошуку та отримання компромісів, інакше кажучи – збіг ознак, властивостей у явищах, між собою не пов’язаних, незалежних.

діяльності торгового підприємства” (процес задоволення потреб в інформації, заснований на застосуванні спеціальних засобів і методів її одержання, опрацювання, накопичення і видачі в зручному для використання вигляді) та ін.

Отже, ми встановили, що у суміжних дисциплінах теж допускається двоїстість підходів до трактування терміну “інформаційне забезпечення”, а саме: 1) так званий “продуктовий”, тобто ототожнення з результатами (продуктами) певних процесів (продукти збирання та обробки даних, сукупність вихідної інформації різного характеру та інформаційних джерел, інформаційний фонд і т. п.), 2) “процесуальний”/“діяльнісний” – тлумачення сукупності самих процесів і їх різновидів, способів/методів (діяльність з переробки, обліку, аналізу і прогнозування інформації, процес її отримання, процес задоволення інформаційних потреб і т. ін.).

Вищевказане, на нашу думку, обґрунтовує необхідність чіткого розмежування змісту і вживання термінів “інформаційне забезпечення товару” (діяльність) і “товарна інформація” (її результат).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Полікарпов І.С. Товарна інформація : [підручник] / І.С. Полікарпов, О.В. Шумський. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 616 с.
2. Шумський О.В. Теоретичні аспекти інформаційного забезпечення товарів. – Вісник Львівської комерційної академії / [ред. кол. : Б.Д. Семак, І.В. Донцова, Н.І. Доманцевич та ін.]. – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2011. – Вип. 12. – 82-87.
3. Пугачевський Г.Ф. Методологія товарознавства : структурні трансформації на засадах конвергенції // Товарознавство і торговельне підприємництво : фахова професіоналізація, дослідження, інновації : Матер. Міжнародної науково-практичної конференції (15-16 квітня 2009 р., м. Київ) / відп. ред. А.А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – С. 61-64.
4. Погорілий Д.Є. Культурологія: 100 питань – 100 відповідей : [навчальний посібник для ВНЗ] / Д.Є. Погорілий, В.Д. Лихвар, Є.А. Подольська. – К. : Видавництво “Інкос”, 2008. – 240 с.

ТОРГОВЕЛЬНА ОСВІТА – ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР

УДК 17.023.3:[378:005.6]

ВІКТОРІЯ БЄЛОВА
ВИКТОРИЯ БЕЛОВА
VICTORIA BELOVA

МЕТА ЯК ОСНОВНИЙ ФАКТОР, ЩО ВПЛИВАЄ НА ЯКІСТЬ ОСВІТИ ЦЕЛЬ КАК ОСНОВНОЙ ФАКТОР, ВЛИЯЮЩИЙ НА КАЧЕСТВО ОБРАЗОВАНИЯ AIM AS THE MAIN FACTOR WHICH AFFECTS ON THE QUALITY OF EDUCATION

Ефективний розвиток економіки, її перехід на інноваційний шлях розвитку загострюють проблеми підготовки випускників закладів професійної освіти, актуалізують необхідність реформування освіти. Крім того, інтенсивний розвиток світового ринку освітніх послуг, лідерство на цьому ринку економічно розвинених країн спонукають Україну інтегруватися у світовий освітній простір, щоб не залишитися осторонь глобалізаційних та інтеграційних процесів у світі і не перетворитися на освітню колонію більш розвинених країн, які активно шукають ринки збуту своїх освітніх послуг.

Головним чинником якості освіти є його мета, що відображає тенденцію розвитку освітніх потреб і пронизує всю освітню систему, що виявляється не тільки в державній політиці, а й у поведінці кожного учасника освітнього процесу.

Мета освіти - це образ майбутнього. Всяка успішна діяльність повинна мати мету. При цьому мета і результат діяльності не тотожні. Мета характеризує напрямок діяльності, результат - підсумки діяльності на певний момент руху до мети. На думку Е. М. Короткова, мета освіти - це підвищення інтелектуального потенціалу суспільства для прискорення його прогресивного розвитку, формування позитивної громадської свідомості, в особистому плані - забезпечення добробуту і соціального статусу, свободи і гідності, впевненості в майбутньому, задоволення від професійної діяльності.

Мета повинна бути основою концепції освіти, адже вона існує і виявляється в змісті, методиці, технології, виховному ефекті, системі цінностей, досягненні професійної компетентності.

Сучасне тлумачення цілей освіти корелює з традиційним трактуванням цілей. Загальноприйнята для вітчизняної освіти тріада цілей лише уточнюється і ще тісніше пов'язується між собою.

- Освітні цілі спрямовані на отримання знань і досягнення предметних результатів, які створюють фундамент професійної та навчальної діяльності і сприяють формуванню професійної компетенції.

- Розвиваючі цілі спрямовані на досягнення метапредметних результатів освіти через подальше формування універсальних навчальних дій, а також пов'язані з розвитком певних логічних здібностей, без яких неможливо ефективно практичне застосування отриманих знань.

- Виховні цілі спрямовані на досягнення особистісних результатів і є кульмінацією освіти, бажаним результатом або набором компетенцій, пов'язаних з готовністю і здатністю до дії і взаємодії з урахуванням прийнятих у суспільстві законів і норм поведінки. Досягнення особистісних результатів освіти є пріоритетом в сучасних умовах інформаційно-освітнього середовища.

Провідні фахівці в області розробки національних стандартів шкільної і вузівської освіти в країнах Європейського та світового співтовариства виділяють в якості цілей навчання базові компетенції, які в сукупності забезпечують готовність випускників різних навчальних закладів до адаптації і самореалізації в умовах ринку праці. Дані компетенції були зафіксовані як «фундамент» компетенцій учасниками симпозіуму в Берні, який проходив 27-30 березня 1996 за участю представників всіх європейських країн.

1. Соціальна компетенція, або готовність до вирішення проблем. Жоден викладач не в змозі підготувати студентів до вирішення всіх професійних проблем. Проте кожен викладач може в процесі навчальної взаємодії моделювати досить широкий ряд проблемних професійних ситуацій, формувати базові рефлексивні вміння, використовувати необхідні алгоритми діяльності в ході вирішення типових академічних або практичних завдань.

2. Інформаційна компетенція. Суть даної компетенції можна визначити як сукупність готовності і потреби працювати з сучасними джерелами інформації в професійній та побутовій сферах діяльності, а також умінь: знаходити потрібну інформацію за допомогою різноманітних джерел.

3. Комунікативна компетенція. Не викликає сумнівів твердження, що дана компетенція є багатокомпонентною. Запропоноване В. В. Сафоновою визначення комунікативної компетенції як сукупності

мовної, мовленнєвої та соціокультурної складових. Це визначення вдало поєднує існуючі вітчизняні і загальноєвропейські спроби визначити сутність даної компетенції. Принципово важливим для розуміння цілей сучасної освіти є те, що професіонал повинен мати досить високий рівень даної компетенції в усній і письмовій мові.

Дана компетенція життєво необхідна для успішного професійного функціонування та кар'єрного зростання практично у будь – якій галузі, при цьому повинна бути як рідною, так і як мінімум однією з іноземних мов. Загальні світові тенденції спрямовані на оволодіння декількома іноземними мовами. Однією з умов ефективного формування комунікативної компетенції (загального і професійного характеру) можна вважати створення ефективної системи багаторівневого мовного контролю.

Таким чином, можна зробити висновок: комунікативна компетенція може по праву розглядатися як провідна компетенція, оскільки саме вона лежить в основі розвитку всіх інших компетенцій. Комунікативну культуру сьогодні необхідно послідовно формувати і розвивати в тісному зв'язку з загальнонавчальних, академічними та інформаційними уміннями, готовністю до вирішення проблем одночасно рідною та іноземною мовою в єдиній логіці. Без комунікативної компетенції неможливо здійснювати рефлексію, а значить, і ефективне проектування і планування власної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коротков Э. М. Управление качеством образования: учеб. пос. для вузов. М.: Академ, проект, 2007. – 320 с.
2. Бурлакова И. И. Методологические подходы в системе управления качеством подготовки учителя: моногр. М.: Изд-во МГОУ, 2011. – 166 с.
3. Соловова Е. Н. Методическая подготовка и переподготовка учителя иностранного языка. М.: Глосса-Пресс, 2004.
4. Сафонова В. В. Социокультурный подход к обучению иностранному языку как специальности: автореф. дис. д-ра наук. М., 1993.
5. Управление качеством образования / под ред. М. М. Поташника. М., 2000. – 445 с.

НАТАЛІЯ БІЛОУС
НАТАЛИЯ БИЛОУС
NATALIA BILOUS

**ОСНОВНІ ПЕРЕШКОДИ НА ШЛЯХУ
ДО ЕФЕКТИВНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ
ОСНОВНЫЕ ПРЕГРАДЫ НА ПУТИ
К ЭФФЕКТИВНОЙ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ
BASIC BARRIERS
TO EFFECTIVE CROSS CULTURAL COMMUNICATION**

Проблема міжкультурної комунікації є нагальною на сучасному етапі розвитку глобалізованого суспільства. Розширення взаємодії країн та народів піднімає питання про культурні самобутність і відмінності.

Актуальність дослідження зумовлена постійною прогресією рівня міжкультурної взаємодії на світовому рівні. Ця проблема потребує подальшого вивчення, оскільки, не зважаючи на чисельні дослідження вчених про міжкультурну комунікацію, не розкритим залишається аспект вироблення здатності до ефективної міжкультурної комунікації крізь призму розуміння особливостей різних культур.

Метою даного дослідження є вивчення феномену взаємодії культур і виникнення міжкультурної комунікації, а також чинників, що полегшують і ускладнюють процес спілкування.

Дослідження світу спілкування показує, що відношення між культурами можуть бути різними: а) утилітарне ставлення однієї культури до іншої; б) неприйняття однієї культури іншою; в) взаємозбагачення, тобто рівноправне відношення культур між собою. Саме третій тип відношень, для якого характерне ставлення до культури як до рівноцінної, попри відмінності та унікальності, визначається як міжкультурний діалог [6, с. 59; 2, с. 175].

Цю думку підтримують у своїй книзі «Мова і культура» Е. М. Верещагін і В. Г. Костомаров і визначають міжкультурну комунікацію як «адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, що є приналежними до різних національних культур» [1, с. 26].

Міжкультурне спілкування є моделлю будь-якого спілкування, умовами якого є наявність певної єдності та розбіжностей – оскільки

саме вони викликають потребу в спілкуванні чи обміні інформацією, що супроводжуються оцінкою співрозмовника і самооцінкою.

Важливо враховувати, що ефективність міжкультурної комунікації тісно пов'язана з успіхом мовної взаємодії, оскільки вона визначається певним соціальним та культурним контекстом, в якому здійснюється процес комунікації [3].

Міжкультурна комунікація має ряд особливостей, які роблять її більш вимогливою, ніж простий процес міжособистісної комунікації, оскільки крім вербального (мова з її унікальним набором фонем, лексики, синтаксисом і граматиною тощо) та невербального (немовна поведінка, зокрема вираз обличчя, інтонації й паралінгвістичні підказки, міжособистісний простір, жести і паузи) факторів, слід включити фактори особистісного сприйняття та інтерпретації отриманої інформації одне одним у процесі комунікації.

Щоб уникнути конфліктних ситуацій в процесі міжкультурної комунікації і зробити її ефективною, крім гармонійного використання елементів вербальної та невербальної модальності, слід пам'ятати та ухилятися від шести основних перешкод, або «каменів спотикання», виділених Варною [5], що можуть стати на її заваді:

1. Допущення подібностей. Причиною нерозуміння при міжкультурній комунікації може стати припущення, що всі люди схожі для того, щоб легко спілкуватися один з одним. На нашу думку, комунікація являє унікальну людську особливість, яка формується специфічною культурою і суспільством і є продуктом культури.

2. Мовні відмінності. В процесі спілкування мовою, яка є для людини не рідною, вона часто вважає, що слово, фраза або речення мають одне й тільки одне значення – те, яке вона має намір передати. Це припущення ігнорує всі інші можливі джерела сигналів та повідомлень, включаючи невербальну експресію, інтонацію.

3. Помилкові невербальні інтерпретації. У будь-якій культурі невербальне поведінка становить більшу частину комунікативних повідомлень. Дуже важко повністю розуміти невербальну мову культури, яка не є вашою власною. Неправильна інтерпретація невербальної поведінки може легко призвести до конфліктів чи конфронтації, які порушують комунікативний процес.

4. Упередження та стереотипи. Зайва опора на стереотипи перешкоджає об'єктивно подивитися на інших людей та інтерпретувати повідомлення в правильному ключі.

5. Прагнення оцінювати. Культурні цінності також впливають на наше ставлення до оточуючого світу. Різні цінності

можуть викликати негативні оцінки, які стають ще одним каменем спотикання на шляху до ефективної міжкультурної комунікації.

6. Підвищена тривога або напруга. Епізоди міжкультурної комунікації часто пов'язані з більшою тривогою і стресом, ніж знайомі ситуації внутрішньокультурної комунікації [5].

За дослідженнями І. Ю. М'язової одним із факторів, що може стояти на заваді ефективної міжкультурної комунікації є явище етноцентризму. Воно стоїть на межі позитивних та негативних факторів, що впливають на міжкультурну комунікацію. Позитивний аспект полягає у підтриманні ідентичності та збереженні цілісності етнічних груп, а негативний – у неприйнятті чужих етнічних груп. Своєрідним синтезом позитивних і негативних аспектів етноцентризму постає мультикультуралізм, що утверджується в якості чинника єдності індивідуальної і соціальної свободи людини та ознаки культурного розмаїття соціуму [4].

Отже, для ефективного здійснення міжкультурної комунікації, потрібно сформувані компетентність у використанні вербальних і невербальних засобів, навички міжкультурних взаємодій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Верещагин Е. М. Язык и культура / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М., 1990. – 250 с.
2. Захарчук Н. В. Проблема культури та міжкультурної комунікації у філософо-соціологічному аспекті ВІСНИК НТУУ “КПІ”. Філософія. Психологія. Педагогіка. Випуск 3’2008
3. Лабунець Ю. О. міжкультурна комунікація як засіб розуміння ментальних особливостей різних культур
4. М'язова І. Ю. Особливості тлумачення поняття “міжкультурна комунікація” / І. Ю. М'язова // Філософські проблеми гуманітарних наук. – 2006. – № 8 . – С. 108–113.
5. Психология и культура / Под ред. Д. Мацумото. — СПб.: Питер, 2003. — 718 с.
6. Скубішевська Т. С. Роль мовних стратегій у міжкультурній комунікації // Мультиверсум: Філософський альманах. – 2004. – № 43. – С. 57–64.

КАТЕРИНА БОГАТИРЬОВА
ЕКАТЕРИНА БОГАТЫРЁВА
KATERYNA BOGATYROVA

**ЗНАЧЕННЯ НАВИЧОК МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ
ДЛЯ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ
ЗНАЧЕНИЕ НАВЫКОВ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ
КОМУНИКАЦИИ ДЛЯ СПЕЦИАЛИСТОВ В СФЕРЕ
ТОРГОВЛИ
THE IMPORTANCE OF INTERCULTURAL COMMUNICATION
SKILLS FOR EXPERTS IN TRADE**

Питання національної ідентичності та самобутності постають надзвичайно гостро в ХХІ столітті, адже у час розвитку інформаційних та цифрових технологій, стрімких глобалізаційних процесів, науково-технічного поступу, постійного зміцнення економічних й політичних зв'язків між різними країнами, інтеграції України до європейської спільноти, відбувається розширення кордонів і зближення представників різних культур. Надбання, що визначають унікальність кожної нації, це – мова, традиції, історія, культура, література, ті визначальні складові загальнонаціональної системи цінностей, які дають можливість наступним поколінням не загубитися в полікультурному просторі нашої цивілізації. Відомий американський мільйонер Джон Девісон Рокфелер (1839–1937) стверджував, що спілкування з людьми – це товар, за який він готовий заплатити більше, ніж за щось інше [5, с. 15], а британський вчений, експерт у сфері навчання лідерству, автор програми Action-Centred Leadership, Джон Адаїр вважав, що комунікація – це сестра лідерства [4, с. 124]. Ці думки успішних людей не втратили своєї актуальності й вагомості сьогодні, адже в основу будь-яких ділових відносин покладено комунікаційну функцію, яка забезпечує взаємодію людей з різних країн і континентів. Сучасні науковці зазначають, що міжкультурна комунікація – це обмін інформацією, почуттями, думками, представників різних культур, у якому мова являє собою символічний код культури [2, с. 296]; також це взаємодія індивідів, груп або організацій, що належать до різних культур [1, с. 39]. Таким чином, основним складником комунікації є мова, тому кожний фахівець, котрий працює в будь-якій сфері людської діяльності, повинен чітко усвідомлювати важливе значення міжкультурного

спілкування й розвивати навички для розуміння з іншими індивідами, які передбачають: встановлення контактів з іноземними партнерами, вивчення правил етикету (мовного й ділового), який є елементом культури, вміння усувати непорозуміння, залагоджувати конфлікти, знати й розуміти аспекти невербальної й вербальної комунікацій, вчитися бути толерантним і бути здатним поставити себе на місце іншої людини (емпатія). Результат професійної діяльності фахівця, особливо у сфері торгівлі, залежить від його мови, уміння слухати, культури спілкування, здатності встановлювати контакт з різними людьми. Ми погоджуємося з думкою Чайки Г. Л., що від уміння менеджера комунікувати залежить 85 % успіху бізнесу [4, с. 126].

Сьогодні дослідники вживають поняття “мультикультурної освіти”, яка розвивається в Канаді, США, Австралії, в європейських країнах з високими потоками імміграції; на думку Приятельчук А. О. та М’язової І. Ю., мультикультурна освіта – це стратегія, принципи утворення, які допомагають організувати діалог культур у педагогічному процесі [3, с. 200], тобто в стінах вищого навчального закладу майбутні спеціалісти повинні чітко усвідомлювати важливе значення категорій міжкультурної комунікації – толерантності, емпатії, взаєморозуміння, поваги, які в майбутньому допоможуть їм стати успішними і конкурентноспроможними. Таким чином, сьогодні сучасні фахівці повинні розвивати свої професійні й комунікативні навички в контексті глобалізаційних процесів, які постійно відбуваються у світі, бо й особистісний успіх, і успіх компанії залежить від постійної роботи людини над собою, здобуттям нових знань про культури представників інших країн, вміння сприймати різні культури світу, здатністю до взаєморозуміння й долати упереджені уявлення чи стереотипи у сприйнятті інших культур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данишенко О. Міжкультурна компетентність та способи її формування / О. Данишенко // Казна України. – 2014. – № 2. – С. 39–44.
2. Подольська Є. А., Лихвар В. Д., Погорілий Д. Є. Кредитно-модульний курс культурології. Навчальний посібник. – К.: Фірма «Інкос», Центр навчальної літератури, 2006. – 368 с.
3. Приятельчук А. О., М’язова І. Ю. Перспективи мультикультурної освіти: соціально-філософський аспект / Приятельчук А. О., М’язова І. Ю. // Мультиверсум. Філософський альманах. – 2011. – № 8. – С. 198–208.

4. Чайка Г. Л. Організація праці менеджера: Навч. посіб. / Передмова Г. О. Шепелюк. – К.: Знання, 2007. – 420 с. – (Вища освіта XXI століття).

5. Чмут Т. К., Чайка Г. Л. Етика ділового спілкування: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Вікар, 2002. – 223 с. – (Вища освіта XXI століття).

УДК 004.032.6: [37:81'25]

СВІТЛАНА БУЛЕНОК, ЛАРИСА КОВАЛЕНКО
СВЕТЛАНА БУЛЕНОК, ЛАРИСА КОВАЛЕНКО
SVITLANA BULENOK, LARISSA KOVALENKO

**ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У
ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВІ СТУДЕНТІВ В
НЕМОВНОМУ ВНЗ
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В
ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ
СТУДЕНТОВ В НЕЯЗЫКОВОМ ВУЗЕ
THE MULTIMEDIA TECHNOLOGIES EMPLOYMENT DURING
THE TEACHING AND LEARNING PROCESS OF FOREIGN
LANGUAGES IN NON-LINGUISTIC HIGHER EDUCATIONAL
ESTABLISHMENTS**

В сучасних умовах навчання основам ділової комунікації, володіння діловою англійською мовою є актуальним у процесі підготовки майбутніх фахівців сфери торгівлі. Безперечно, що високий рівень володіння іноземною мовою за професійним спрямуванням, а також діловою англійською мовою надає можливість майбутнім випускникам немовного ВНЗ знайти роботу у престижних вітчизняних та зарубіжних компаніях. Таким чином студенти мають змогу закласти основи своєї майбутньої успішної кар'єри ще навчаючись у ВНЗ.

Сучасне викладання ділової англійської мови неможливо уявити без активного використання мультимедійних технологій. В зв'язку з цим необхідно з'ясувати, як можна використовувати відеофільми у процесі підготовки студентів – майбутніх фахівців сфери торгівлі.

По-перше, викладачу потрібно враховувати інтереси студентів, щоб підвищити їх мотивацію і підбирати саме ті відео матеріали, які максимально відповідають рівню лінгвістичної підготовки студентів.

До переваг використання фільмів на заняттях слід віднести те, що студенти можуть побачити дійових осіб, а не лише почути їх, як це відбувається під час аудіювання. Спостереження за невербальною поведінкою персонажів, оточуючим середовищем, зовнішнім виглядом співрозмовників допомагає швидше і більш якісно зрозуміти ситуацію. Недоліками використання відео на заняттях є те, що студенти можуть відноситися до перегляду навчальних відеофільмів, як до перегляду звичайних програм по телебаченню, а саме, некритично і не уважно. Тому викладачу потрібно так підготувати і налаштувати студентів, щоб вони активно сприймали зміст відеофільму, а також мову, якою розмовляють персонажі.

У процесі роботи з відео матеріалами слід використовувати наступні завдання:

1. Продивитися відеофільм без звуку: студенти та викладач обговорюють те, що вони бачать на екрані і яким чином це допомагає зрозуміти те, що відбувається. Потім вони мають здогадатися, про що можуть говорити персонажі фільму. Наприкінці можна перевірити, наскільки влучними були припущення.
2. Прослухати звуковий ряд сюжету, попередньо вимкнувши зображення. Під час прослуховування сюжету студенти повинні здогадатися, де знаходяться герої фільму, що відбувається навколо них, чим вони займаються і т. д. Після обговорення цих питань, викладач може включити відеоряд разом зі звуком, і група студентів має можливість перевірити себе.
3. Використати стоп-кадр. Викладач натискає кнопку “пауза” і питає студентів, що може статися далі. Студентам необхідно спрогнозувати подальші події і той мовний матеріал, який може використовуватися у сюжеті.
4. Розділити групу студентів на дві підгрупи. Під час виконання цього завдання одна половина групи сидить обличчям до екрану, друга – спиною до екрану. Перша підгрупа описує візуальні образи для другої підгрупи.

На додачу до вищезазначеного у якості практичного прикладу можна розглянути відеокурс до навчального посібника Market Leader Intermediate. Даний курс дозволяє студентам не лише спостерігати за використанням лексико-граматичного матеріалу, який ними вивчається, але й сформулювати уявлення про різні ситуації, які

виникають у процесі ділового спілкування. Кожний розділ даного посібника має системну будову і містить в собі наступні завдання:

1. Briefing. На даному етапі студенти занурюються у ділову ситуацію, основні питання, основний вокабуляр до фільму, який вони збираються дивитися. Тут можуть бути представлені статті, Інтернет-сторінки, рекламні оголошення, електронні листи і т. ін., тобто ті матеріали, які допомагають зрозуміти суть проблеми.
2. Talking Points. Студенти повинні висловити свою точку зору на ділові питання, які розглядаються.
3. Video on. В цьому виді роботи представлені завдання, які допомагають студентам зрозуміти мову і зміст фільму.
4. Character Assessment. Студенти повинні надати характеристику персонажам фільму, відношенням, діловому спілкуванню, продемонстрованому у відеоматеріалі.
5. Video Vocabulary передбачає більш детальне опрацювання лексики з фільму і активну роботу з нею, обов'язкова умова – уведення цієї лексики у мовлення студентів.
6. Business Assignment надає можливість студентам застосувати рольову гру на основі фільму, який вони передивились. Під час цього процесу студенти мають можливість практикувати такі базові ділові навички, як проведення переговорів, презентацій, ділових зустрічей і т.п.

На закінчення треба додати, що використання відеоматеріалів на заняттях дозволяє вирішити цілу низку навчальних задач, таких як опанування лексичним матеріалом бізнес-комунікації і діловими навичками, без яких неможливо уявити собі ділову комунікацію та успішну кар'єру в компанії для майбутнього фахівця сфери торгівлі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Jeremy Harmer. How to teach English. Pearson Longman. 2007
2. Market Leader Video. Market Leader Intermediate. New Edition. Course Book. Pearson Education. 2010

ВАЛЕНТИНА ГАЛАГАН
ВАЛЕНТИНА ГАЛАГАН
VALENTINA GALAGAN

**ЕМОТИВНИЙ КОМПОНЕНТ ЛЕКСИЧНОЇ СЕМАНТИКИ
ЭМОТИВНЫЙ КОМПОНЕНТ ЛЕКСИЧЕСКОЙ
СЕМАНТИКИ
EMOTIONAL COMPONENT OF LEXICAL SEMANTICS**

Стосовно конотації в сучасній мовознавчій науці існує точка зору, що конотація вторинна по відношенню до денотації, а також і визнання її зв'язку з емоційно-оцінно-експресивною інформацією, яка інтегрується, головним чином як стилістична.

Традиційно в семантичну структуру конотації мовознавці включають емотивний, експресивний, оцінний та функціонально-стилістичний компоненти семантики слова.

Іншої точки зору дотримується В. І. Шаховський, який вважає, що семантикою конотації є емотивність, а оцінний та експресивний компоненти не є конотативними, вони – компоненти логіко-предметного значення [3, с. 68]. Конотація, на думку дослідника, відноситься до ідеального світу, вона не описує світ на противагу до логіко-предметних значень, вона описує емоційні відношення людини до світу, відображає ці відношення в семантиці слова та фразеологічній одиниці через емотивні семи. Далі вчений зазначає, що конотація, як і емотивне значення, може бути інгерентним і адгерентним, тобто в останньому випадку ми говоримо про конотативний потенціал слова, який реалізується із ймовірних, віртуальних емотивних сем, інакше кажучи, конотація слова може бути і контекстуальною, обумовленою ситуацією. В. І. Шаховський вважає емотивний компонент стрижнем конотативного аспекту, а емоція, на його думку, оцінна і експресивна, отже ці компоненти належать до сигніфікативного аспекту лексичного значення слова.

О.Є.Голод доводить, що структурі конотативного аспекту належить лише емотивний компонент, який дослідник вважає синонімічним до «конотативного аспекту» [2, с. 28]. О. Є. Голод розрізняє, у зв'язку із зазначеним, «оцінні пейоративи» та «афективи». Оцінні пейоративи – лексеми в сигніфікативному аспекті яких є негативна оцінна сема (дескриптивний і оцінний компоненти зливаються), а конотативний аспект містить негативну емотивну сему

(мовець одночасно і називає людину, що має негативну рису і виражає своє негативне ставлення).

Esel – сигніфікативний аспект: нерозумна, вперта людина і конотативний аспект: негативне емоційне ставлення до адресата.

До афективів дослідник зараховує лексеми, що вживаються на позначення осіб, які володіють рисами, котрі не можна вважати негативними, тут негативні емоції мовця спрямовані на певні особливості: зовнішність, вік, професійна приналежність, статева приналежність, походження тощо. На думку дослідника афективи не містять оцінної семи, вони мають лише емотивну сему – позитивну чи негативну [3, с. 30]. Відомо, що під афективністю (від лат. *affektus* – душевне збудження, пристрасть) розуміють здатність людини до вияву бурхливої короткочасної емоції як реакції на певне подразнення, вона відображається в мові у категорії оцінки, яка може бути складником значення мовних одиниць. Отже, ми не розділяємо точку зору О.Є.Голод щодо оцінної семи афективів, яка, все-таки, присутня в афективах.

Слідом за В. І. Шаховським ми вважаємо також, що конотація не описує світ, в протиставі до логіко-предметного значення, вона описує емоційні відношення людини до довкілля, відображає ці відношення в семантиці слова та усталених словосполученнях через емотивні семи (їх ознака та конкретизатори).

У сучасній мовознавчій науці існує три підходи до визначення конотації: перший підхід убачає у конотації додатково системно-зумовлені складники значення; другий підхід наділяє конотацію лише тими елементами змісту, які виникають у мовленні; третій підхід – це найбільш широке розуміння конотації, яка містить наступні аспекти: ситуаційно-психологічний, соціально-лінгвістичний, лінгвістичний, культурний, ідеологічний та ін.

Ми керуємося ширшим розумінням конотації, а також такими теоретико-методологічними установками: об'єктивний світ існує поза свідомістю людини, яка відбиває цей світ, в тому числі й емоційно (через емоційне відношення до нього) і кладе це відображення в основу думок та емоцій людини. Емоційна сторона життя та діяльності людини є об'єктивною, як і оточуюча її реальність; об'єктивні та суб'єктивні елементи відображення формують діалектичну єдність у семантиці слова як результат цього відображення.

Відомо, що гама людських емоцій надзвичайно складна. Якщо врахувати, що окремі емоції, окрім зазначеного, мають властивість координувати з іншими емоціями і час від часу змінюватися, що вони

багато в чому залежать від суб'єкта – зрозуміла уся проблемність дослідження емоційної сторони процесу пізнання. Тому дуже влучно зауважив Ш. Баллі, що « ... саме по собі почуття – явище надзвичайне складне, тонке, невловиме, воно значно важче піддається спостереженням і аналізу, ніж діяльність розуму». [1, с. 89].

Зазначена проблемність ускладнюється ще й тим, що експресивно забарвлена лексика – характеризуюча і оцінна. Наявність емоційних елементів у мові увиразнює оцінне забарвлення, робить його інтенсивнішим, яскравішим. І навпаки: експресивні слова не забарвлені тими чи іншими емоціями, у порівнянні з емоційно-оцінними лексемами видаються менш виразними з погляду їх власне оцінних якостей: пор. укр.зрадник і запроданець; убивця і головоріз; формаліст і книгоград, опудало і чуперадло, ведмідь і бурмило; нім. dummer Mensch- Dummbartel (дурбас), Dummbbeutel (дурбило), Dummbart (дудчук); Feigling – Hosenbrunzler, Hosenscheißer, Hosenschiesser, Arschgeige тому список таких понятійних ознак позначуваного предмета залишається завжди відкритим для визначення відповідного слова. Сюди попадають і емоційні параметри, тобто здатність даного предмета бути осмисленим з емоційної точки зору, завдяки чому конотативні семи реалізують реакцію мовця на конкретні ознаки референта: отже, можна передбачити, що емотивні компоненти в лексичній семантиці слова є опосередкованими субстанціональними ознаками, так як вони мотивуються субстанціональними ознаками денотата.

Отже, семантика слова – це відкрита система, надзвичайно складно організована взаємодія, взаємопроникнення всіх її складових і актуальних та віртуальних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балли Ш. Французская стилистика. – М.: Иностранная литература, 1961. – 394 с.
2. Голод О. Є. Особливості семантики та функціонування пейоративної лексики в сучасній німецькій мові. – дис. на здобуття наук. ступеня канд.філол. наук; Львів. нац. ун-т. 2001. – 192 с.
3. Шаховський В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. – Воронеж: из-во Воронеж. ун-та, 1987. – 192с.

ІРИНА ГОПАНЧУК
ИРИНА ГОПАНЧУК
IRYNA GOPANCHUK

**ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО МОВОТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ В
УКРАЇНІ
ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОГО ЯЗЫКООБРАЗУЮЩЕГО
ПРОЦЕССА В УКРАИНЕ
THE PECULIARITIES OF MODERN LANGUAGE FORMING
PROCESS IN UKRAINE**

**Наша славна Україно,
В нас для тебе серце б'ється...
(Із стрілецької пісні).**

Загальновідомо, що мовну політику країни завжди формує національна еліта.

Сучасна українська літературна мова формувала літературні норми досить непросто, зважаючи на те, що носії мови розвивалися в неоднакових історичних, географічних та суспільно-політичних умовах. Єдина літературна норма є невід'ємною складовою частиною нації, її формотворчим чинником.

Особливо велика відповідальність за мовотворчий процес лягає на національну еліту в час доленосних державних перетворень, подібних тим, які переживає Україна нині. Соціолінгвістична ситуація в нашій країні завжди була непростою, оскільки її одна частина постійно перебувала під юрисдикцією Москви, інша ж під впливом польської, угорської, чеської мов та діалектів.

Літературна норма Галичини черпала в свою лексику пустомовні слова ігноруючи питому українські часто через те, що подібні їм були в російській мові, натомість полонізми подавалися як власне українські, нормативні. У результаті цього штучного процесу в Галичині виробилася літературна регіональна норма чужа для центрального та східного регіонів.

Одним із найавторитетніших видань для української інтелігенції й донині є “Словарь народної української мови” за редакцією Бориса Грінченка, де зафіксовано й розтлумачено українську лексику того часу.

Мова – живий організм, саме тому літературна норма постійно змінюється традиційно в бік спрощення, а не ускладнення нині активно

триває процес очищення української літератури мови від московських та чужомовних (міжнародних, транслітеративних слів, заміна їх українськими відповідниками, як це вже зробили в Чехії, Франції та в багатьох інших країнах). Потрібно врешті-решт подолати сумнозвісну радянську концепцію двомовності, покладену в основу мовної політики Росії, яка насправді означає не лише одномовне панування російської, а й в сучасних політичних умовах є ще й джерелом цілковитої агресії в дусі безсмертних традицій Валуєвського циркуляра.

Актуальною залишається проблема суржика, особливо в мові ЗМІ та представників політичної еліти. Мовна асиміляція, спровокована вживанням не властивих українській мові слів-покручів впливає на психологічний та інтелектуальний стан нації сприяючи денаціоналізації. Це, за словами академіка Олександра Потебні, «сходить на погане виховання, на моральну хворобу: на неповне користування наявними засобами сприяння, засвоєння, впливу, на ослаблення енергії думки; на мерзоту запустіння на місці витіснених, але нічим не заступлених форм свідомості; на ослаблення зв'язку підростаючих поколінь з дорослими, який заміняє лише слабкий зв'язок з чужими; на дезорганізацію суспільства, аморальність, спліднення, призводить до розумової залежності і стає джерелом страждань.

У цьому зв'язку взірцем літературної норми джерелом творення сучасної національної терміносистеми повинна стати мова студентської молоді й науковців, які в стінах вищих навчальних закладів формують нову українську еліту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грінченко Б. Словарь української мови – К.: Довіра. – 1997.
2. Українська літературна мова і правопис // Видавництво «Українське слово» в Берліні, Берлін. – 1922.
3. Потебня О. Мова. Національність. Денаціоналізація. – Нью-Йорк, 1992.
4. Масенко Л. Мова і політика, К. – 1999.

НАТАЛІЯ ГУМІНСЬКА
НАТАЛИЯ ГУМИНСКАЯ
NATALIA GUMINSKAYA

**АКТИВІЗАЦІЯ МОВЛЕНЕВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ
В КОМУНІКАТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
АКТИВИЗАЦИЯ ЯЗЫКОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ
СТУДЕНТОВ В КОММУНИКАТИВНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ACTIVATION OF LINGUISTIC COMPETENCE OF
STUDENTS IN COMMUNICATIVE ACTIVITIES**

В останній час роль та місце іноземної мови суттєво змінилися під впливом загальної тенденції до глобалізації, яка є об'єктивною реальністю для все більшої кількості країн та народів. Однією з причин цього процесу є використання міжнародних засобів комунікації для спілкування на різних рівнях і у різних форматах [1, с. 45]. Вивчення ж іноземної мови передбачає перш за все вільне володіння нею, що є беззаперечною умовою фахової компетенції сучасного спеціаліста.

Серед методів практичного навчання мовленевій діяльності особливо виділені мовленеві ситуативно-ігрові вправи, побудовані на основі навчальних мовленевих ситуацій. Також важливим чинником активізації знань студентів можна вважати врахування стосунків, які складаються між студентом та викладачем при навчальній діяльності.

Найбільш поширені мовленеві ситуації – ті, що є максимально комунікативними. Будь-яке завдання потрібно пропонувати так, щоб викликати в кожного студента адекватну й однозначну мовленеву реакцію, яка відповідала б його особистим якостям – темпераменту, уяві, кмітливості тощо. Найважливішим чинником активізації є, безумовно, контроль навчальної діяльності, що включає зовнішній і внутрішній самоконтроль студента і зовнішній контроль з боку викладача. Засобами зовнішнього контролю є правила, ключі й тести для самоперевірки, які разом з контролем з боку викладача сприяють розвитку внутрішнього довільного контролю студентів. На наступному етапі домашньої самостійної діяльності студентів забезпечується зворотній зв'язок під час виконання мовних вправ, забезпечених ключами, без контролю з боку викладача.

На цьому етапі роботи з лексико-граматичним матеріалом формуються конкретні мовленеві навички, тому правильність усного

мовлення контролює як сам студент на рівні мовних навичок, так і викладач. На етапі формування творчої усно-мовленевої діяльності іноземною мовою все більшу роль відіграє внутрішній контроль у вигляді фонетичного, лексичного, граматичного й стилістичного чуття мови.

Спілкування в мікрогрупах дає змогу його учасникам виконувати різні особисто значущі ролі і брати участь у груповому виконанні навчального завдання, висловлювати свою думку, узгоджувати її з думками членів мікрогрупи. Підготовка кожної рольової гри має відбуватися як в аудиторії, так і вдома. В аудиторії така підготовка має передбачати наступні етапи: ознайомлення з рольовою ситуацією, визначення мети, вибір мовного (лексико-граматичного) й мовленевого матеріалу, розроблення сценарію гри, розподіл ролей між учасниками гри з урахуванням інтересів, тренування мовних одиниць і граматичних структур в аудиторії. Домашня робота має залучати студентів до читання навчального тексту, додаткового й довідкового матеріалів, накопичення інформації з конкретної рольової ситуації, тренування мовного матеріалу. Завершенням рольової гри має бути певна творча робота – твір, стаття, лист до товариша тощо, а в аудиторії – усне обговорення.

В цій ситуації найактивніше виявляють свою позицію студенти, викладач же або виконує другорядну роль, або спостерігає за учасниками гри, фіксує помилки, підтримує атмосферу побутової комунікації, адже студенти не повинні відчувати страху помилитися. По завершенні рольової гри викладач відзначає найтипівіші помилки її учасників, оцінює саму гру й навчально-комунікативну діяльність кожного студента, організовує роботу з виправлення помилок. В ситуації, коли людина не має іншомовної підготовки чи не одержує її в навчальному закладі, виникає потреба в самостійній роботі. Але скеровувати таку роботу повинен викладач. Ця робота передбачає виконання цілої низки дій: усвідомлення мети своєї діяльності, прийняття навчального завдання, надання йому особистісного смислу [2, с. 250].

Організація самостійної роботи передбачає велику мотивацію, організованість, цілеспрямованість і знання своїх психолого-педагогічних можливостей, готовність до численних труднощів. Саме тому самостійну роботу розглядають як вищий рівень навчальної діяльності. Таку думку висловив О. О. Леонтьєв: «Одне з завдань навчального курсу опанування способів і прийомів самостійної навчально-пізнавальної діяльності з мови» [3, с. 20].

В такій роботі важливо знати, як враховувати в навчально-виховній діяльності особливості розвитку мотивації роботи над мовою, розвитку здібностей і вольових якостей. Варто проводити постійно у процесі поточних занять відповідні заходи мотиваційного й організаційного характеру.

Звичайно, що основну свою увагу педагог має спрямовувати на активізацію роботи студентів з опанування основних видів мовної діяльності - аудіювання, читання, говоріння, листування, саме тому, що мета самостійної роботи зводиться якраз до практичного опанування іншомовною комунікативною діяльністю.

Таким чином, активна навчально-мовленева робота при вивченні іноземних мов вимагає від студентів великої мотивації, організованості, готовності до подолання численних труднощів. Саме від викладача залежить рівень такої мотивації. Тому вважається необхідною та перспективною подальша розробка нових підходів та методів навчання, більша конкретизація навчальної роботи студентів із застосуванням сучасних технологій на всіх етапах вивчення іноземних мов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бортничук О. Міжкультурні компоненти у вивченні англійської мови / О. Бортничук, Л. Пастушенко // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка, Іноземна філологія. – 2006. – № 40. – С. 45–47.
2. Зимняя И. А. Педагогическая психология: учебник для вузов / И. А. Зимняя – М.: Логос, 2001. – 384 с.
3. Леонтьев А. А. Преподавание иностранных языков в школе: мнения о путях перестройки / А. А. Леонтьев // Ин. языки в школе. – 1988. – № 4. – С. 19–21.

ІННА ДОВЖЕНКО
ИННА ДОВЖЕНКО
INNA DOVZHENKO

**МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ДІЛОВА
АНГЛІЙСЬКА МОВА»
МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ДЕЛОВОЙ
АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК»
BUSINESS ENGLISH TEACHING METHODOLOGY**

Дисципліна «Ділова англійська мова» має бути спрямована на вироблення навичок культури усного і писемного спілкування, досконале оволодіння мовними нормами й особливостями відбору лексичних одиниць для текстів відповідних стилів, підвищення професійної мовленнєвої культури майбутнього фахівця сфери торгівлі.

Адже мета дисципліни – ознайомити студентів з основними нормами культури мови та мовлення сучасної ділової іноземної літературної мови, виробити у них уміння і навички користуватися цими нормами у майбутній діяльності, розвинути навички професійного спілкування на основі психологічного та мовленнєвого аналізу.

Завдання викладацького складу – навчити студентів послуговуватися мовними засобами сучасної англійської мови відповідно до норм на всіх її рівнях, набуті практичних навичок щодо редагування текстів задля семантично точного і стилістично доречного добору слів, граматично і стилістично правильної їх сполучуваності; складання і відтворення діалогів і полілогів на фахову тематику з метою формування та удосконалення міжкультурного професійного спілкування; навчити студентів користуватися професійно-мовленнєвими засобами іноземної мови; практично застосовувати мовленнєві знання в широкій сфері діяльності обраного фаху; сприяти розвитку в майбутніх фахівців сфери торгівлі необхідних якостей спеціаліста зазначеної галузі, а саме: діловитості, винахідливості, конкурентоспроможності, комунікабельності, порядності, ініціативності, вигадливості, свідомості, цілеспрямованості, професійної культури, поведінки, службового етикету, вміння переконувати, культури спілкування.

Однією з якостей духовно багатой і розвиненої людини, готової до професійної діяльності, є високий рівень мовної культури. Потреба

в міжкультурному професійному спілкуванні є визначальною у становленні особистості майбутнього фахівця сфери торгівлі.

Оскільки останніми роками в нашій країні освіта стає не лише засобом підготовки фахівців для різних сфер діяльності, у тому числі сфери торгівлі, а й обов'язковим етапом розвитку висококваліфікованої особистості, її метою є:

- удосконалення методології формування інтелектуальної культури, навичок самоорганізації мислення;
- значне підвищення якості спеціальної освіти, орієнтованої на елементарні ділові навички (права споживачів, договірні відносини, ділове спілкування, менеджмент);
- підвищення рівня міжкультурної професійної підготовки студентів.

Формування особистості дедалі більше пов'язується зі справжнім опануванням іноземної мови, міжкультурним професійним спілкуванням. Тому логічне, правильне, доречне професійне мовлення, здатність не лише словом, а й змістом, мовною поведінкою вплинути на співрозмовника повинні бути внутрішньою потребою майбутнього фахівця сфери торгівлі. Тільки в сукупності ці ознаки формують високий рівень культури професійного спілкування майбутніх фахівців.

Уміти спілкуватися важливо для будь-якої культурної, освіченої людини, але особливого значення набуває дотримання норм літературної іноземної мови і вимог чистоти й професійності мовлення для працівників сфери торгівлі. Важливим є не тільки формування культури правильного й чистого мовлення, але і вироблення мотиваційної готовності дотримання норм, усвідомлення професійної значущості їх дотримання. Адже робота у сфері торгівлі вимагає повсякденного спілкування з людьми.

Підготовка фахівців є складним, багатоаспектним поетапним процесом науково-пізнавальної та практичної діяльності студентів: від первинного сприйняття теоретичних знань про англійську мову як систему, професійну лексику, через узагальнення, систематизацію до практичного застосування набутих знань, усвідомлення їх необхідності й важливості для розв'язання професійних завдань. Кожний етап навчання вимагає відповідних дій викладача (як соціально-гуманітарних, так і спеціальних дисциплін) та студента, а також застосування відповідних форм і методів навчання.

У дисципліні «Ділова англійська мова» зосереджено увагу на оволодінні спеціальною професійною термінологією, науково-виробничими текстами, шліфуванні мовленнєвого спілкування, вихованні доброго мовного смаку та мовленнєвої етики. Найбільш

оптимальною й ефективною формою організації навчально-пізнавальної діяльності студентів вважаємо практичні заняття. Під формою навчального процесу розуміємо систему організації взаємодії викладача і студентів. Методи експериментального навчання визначають способи діяльності педагога і студентів, за допомогою яких досягається оволодіння знаннями, уміннями (комплекс знань, прийомів, дій) і навичками (окремі прийоми діяльності, що при багаторазовому повторенні набувають автоматизованого характеру), формування світогляду студентів, розвиваються їхні творчі, дослідницькі та професійні здібності.

Вибір методів, використаних у спецкурсі, визначається характером професійно зумовленого спілкування, особливостями тих умінь і навичок, що засвоюються студентами в повсякденній та офіційно-діловій професійній практиці.

Необхідність такої дисципліни безперечна. Основою її вивчення стало звернення до професійної мовленнєвої діяльності студентів: оволодіння стійкими навичками усного (монологу, діалогу, полілогу) та писемного спілкування фахової спрямованості для подолання бар'єрів міжкультурного спілкування.

Програма дисципліни повинна будуватися за принципами науковості, системності й послідовності, спадкоємності й перспективності, проблемності, зв'язку теорії з практикою, урахування комунікативної, мовної та мовленнєвої компетенцій, забезпечення конкурентоспроможності майбутніх фахівців, особистісно-діяльнісного підходу до навчання, принципу новизни, взаємозв'язку навчання з аспектами культури професійного спілкування, диференційованості в оволодінні мовленнєвою культурою, цілісності, розвитку мовленнєво-мисленнєвої активності й самостійності студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кастінгер М., Антонів О. Проблеми міжкультурної комунікації у сфері ділового мовлення. // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2007. – Вип. 2. – С. 145–151.
2. Лиса Н.С. Business English. Fundamentals of International Economics: Communicative Approach: Навч. посіб. – Тернопіль: Економічна думка. – 2010. – 396 с.

3. Садохін А.П. Міжкультурні бар'єри та шляхи їх подолання у процесі комунікації. // Обсерваторія культури. – 2008. – №2. – С. 26 – 32.

УДК 37.091.313:81'243

ОЛЕНА ЖЕРОНКИНА, ЛЮДМИЛА УХАНОВА
ЕЛЕНА ЖЕРОНКИНА, ЛЮДМИЛА УХАНОВА
OLENA ZHERONKINA, LYUDMILA UKHANOVA

**РОЛЬ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ У ПІДВИЩЕННІ
МОТИВАЦІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ.
РОЛЬ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ В ПОВЫШЕНИИ
МОТИВАЦИИ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ.
THE ROLE OF INTERACTIVE METHODS IN MOTIVATION
INCREASE DURING FOREIGN LANGUAGES LEARNING**

Сьогодні, коли знання іноземних мов стає необхідною умовою для досягнення успішної кар'єри фахівця, проблема мотивації при вивченні мов виходить на перший план. І саме впровадження інтерактивних методів навчання, на нашу думку, сприяє підвищенню мотивації. Адже студенти взаємодіють не лише з викладачем, а і між собою. Метою такого навчання є створення комфортних умов для пізнавальної діяльності студентів. Такі методи роблять як викладача, так і студента активними учасниками навчального процесу, надаючи величезні можливості для творчої роботи і сприяючи формуванню стійкої пізнавальної активності.

При використанні інтерактивних методів роль викладача радикально змінюється. Вона перестає бути центральною. Викладач виступає у ролі лише організатора і координатора навчального процесу. Він готує завдання, здійснює контроль за його виконанням, допомагає студентам при підготовці, але при цьому він є, як і самі студенти, учасником процесу, рівноправним партнером. За характеристикою Г. О. Китайгородської викладач має бути джерелом інформації, лідером колективу, і в той же час його членом, у якому він має особливий авторитет, є прикладом норм поведінки, моделлю майбутньої мовленнєвої діяльності, організатором психологічного клімату, керівником міжособистісних відносин. Викладач може використовувати різні інтерактивні методи: дискусію, ділові і рольові

ігри, мозковий штурм, Case-study тощо. Але основними завданнями такого навчання є пробудження інтересу до навчальної діяльності, ефективного засвоєння студентами матеріалу, сприяння самостійному пошуку студентами шляхів вирішення начальних задач, навчання роботі у команді, що дуже актуально у сучасному світі сьогодні, формування професійних і особистісних вмінь і навичок, вихід на потрібний рівень компетенції майбутнього фахівця. О.М. Леонтьєв відмічає, що потрібно не „відбути” навчання, а прожити його, потрібно, щоб навчання увійшло в життя, щоб воно мало життєвий сенс для того, хто навчається.”

Отже, викладач має добре знати інтереси своєї групи, ступінь підготовки студентів, їх здібності, і що дуже важливо, психологічний клімат у групі. При підготовці завдань важливо, щоб студенти добре взаємодіяли не лише з викладачем, а і одне з одним, щоб завдання були цікавими для них і приближеними до майбутньої професійної діяльності. Інтерактивні методи навчання дозволяють активізувати пізнавальну діяльність студентів, створюють базу для досягнення успіху, що є дуже важливим для підвищення мотивації до вивчення мови. Адже, коли студент відчуває, що його діяльність цікава не лише викладачу, що вона потрібна не лише для отримання позитивної оцінки, а цікава і його одногрупникам, бачить її значення для майбутньої діяльності, мотивація зростає. Тому викладач має йти у ногу з часом, постійно працювати з новітною літературою, підвищувати свій професійний рівень, бути у курсі того, що відбувається у сфері фахової підготовки його студентів. Він має активно користуватися інтернетом і залучати до цього студентів, даючи їм цікаві завдання, пов'язані з пошуком інформації у мережі і використанні її у навчальній діяльності. Це може бути використання он-лайн словників, баз наукових статей для створення презентацій, робота з інтернет-ЗМІ для пошуку матеріалів для дискусій, ділових і рольових ігор тощо.

Для того, щоб студент прагнув шукати новий матеріал, викладач має створити на заняттях атмосферу співпраці і діалогу. Він сам повинен подавати приклад творчого пошуку і залучати до нього студентів. Такий викладач сам кожного разу використовує на заняттях новий цікавий матеріал, стимулює студентів до його обговорення, і вони теж починають творчо працювати.

Для студентів економічного навчального закладу, які вивчають іноземну мову професійного спрямування, викладач пропонує підбір матеріалів іноземними мовами і підготовку доповідей на конференціях з питань економіки, фінансів, бухгалтерського обліку,

аудиту, менеджменту, маркетингу. Викладач має навчати студентів правильному пошуку та представленню інформації. Для цього він постійно знайомить студентів з необхідною ключовою термінологією, вчить вибирати з інформації головне, правильно будувати комп'ютерні презентації і представляти їх аудиторії. Все це сприяє підвищенню мотивації при вивченні іноземної мови.

УДК 378.147:811.111]: 339

ЛЮДМИЛА ЗОЩЕНКО, ЛОРА БЕРБЕНЕЦЬ
ЛЮДМИЛА ЗОЩЕНКО, ЛОРА БЕРБЕНЕЦЬ
LYUDMILA ZOSHCHENKO, LORA BERBENETS

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОЇ МЕТОДИКИ
ДЛЯ ФОРМУВАННЯ УСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ
СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТОРГІВЛІ
ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРОЕКТНОЙ
МЕТОДИКИ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ УСТНОЙ РЕЧЕВОЙ
КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ – БУДУЩИХ
СПЕЦИАЛИСТОВ ТОРГОВЛИ
THE EFFECTIVENESS OF USING PROJECT METHODS IN THE
FORMATION OF ORAL ENGLISH-SPEAKING COMPETENCE
OF STUDENTS – FUTURE SPECIALISTS IN THE SPHERE OF
TRADE**

Традиційний підхід до викладання іноземної мови в вищому навчальному закладі не в повній мірі відповідає сучасним вимогам. І тому сьогодні вчені-методисти і викладачі-практики зазначають, що до викладання англійської мови спеціального вжитку у немовних вузах має застосовуватись новий підхід, який би враховував академічні і професійні потреби майбутніх фахівців, базувався б на принципах забезпечення мотиваційної достатності, проблемності, інтегрованості навчання чотирьох видів мовленнєвої діяльності, автономії студентів, їх особистісної орієнтації, а також сприяв створенню умов, природних для їх майбутньої професійної діяльності.

Такому підходу відповідає проектна методика. Ця одна з найсучасніших методик професійно орієнтованого спілкування концентрує в собі найкращі здобутки сучасних методів навчання іноземних мов, створює оптимальні умови для ефективної іншомовної

комунікативно-пізнавальної діяльності студентів під час виконання ними професійно орієнтованих навчальних проектів.

Метод проектів знайшов широке застосування в багатьох країнах світу, головним чином тому, що дозволяє використовувати знання студентів на практиці, генеруючи при цьому нові ідеї. Щоб сформувати у студентів необхідні вміння та навички в тому чи іншому виді мовленнєвої діяльності, а також лінгвістичну компетенцію на рівні, який визначений програмою та стандартом, необхідна активна усна практика для кожного студента групи; щоб сформувати комунікативну компетенцію поза мовним оточенням, не досить наповнити заняття умовно комунікативними і комунікативними вправами, які дозволяють вирішувати комунікативні завдання.

Важливо надати студентам можливість думати, вирішувати проблеми, які народжують думки, обговорювати можливі шляхи вирішення цих проблем для того, щоб майбутні фахівці акцентували увагу на змісті свого висловлювання, щоб у центрі уваги була думка, а мова виконувала свою пряму функцію формування і формулювання цих думок; щоб студенти сприймали мову як засіб міжкультурної взаємодії.

На наш погляд, головна ідея в викладанні іноземної мови сьогодні є в перенесенні акценту з різного виду вправ на активну розумову діяльність, яка для свого оформлення вимагає володіння певними мовними засобами. Як показує практика, метод проектів може допомогти в вирішенні дидактичних завдань і відповідно перетворити уроки іноземної мови в дискусійний, дослідницький клуб, в якому дійсно вирішуються цікаві, практично важливі і зрозумілі студентам проблеми.

Варто зазначити, що метод проектів завжди спрямований на активізацію самостійної роботи студентів, а також самоосвіту, яка в свою чергу є важливим засобом формування спеціаліста. Таким чином, щоб отримати бажаний результат, необхідно вчити студентів самостійно думати, вирішувати проблеми, використовуючи з цією метою знання з різних сфер. Роль викладача в формуванні проектної компетенції майбутніх фахівців є надзвичайно важливою. Викладач з всезнаючого вчителя перетворюється в організатора необхідних умов для самостійної діяльності студентів; змінює стиль спілкування зі студентами, способи і методи взаємодії.

Викладач не отримує готових навчальних проектів, а повинен проектувати навчальну ситуацію кожного разу по-новому з новими студентами. Досвід і розробки колег можуть лише підказати по якій

проблемі можна здійснити проектування. Але ніхто, окрім викладача, який добре знає своїх студентів, не може побудувати процес його подальшого розвитку, а отже, і розробити необхідний для певної навчальної ситуації навчальний проект. Викладач повинен бути готовим змінити стиль своєї поведінки, способи і методи взаємодії і стиль спілкування зі студентами. Взаємовідносини «викладач – студент» тут можуть бути продуктивними лише якщо вони мають характер співробітництва, партнерства, якщо викладач з повагою відноситься до проявів самостійності студента.

Практичні рекомендації викладачеві: не варто остерігатися «робочого» шуму в процесі роботи над проектом, не потрібно виконувати роботу замість студентів і брати ініціативу в свої руки; оцінюючи проект необхідно звертати увагу не лише на вірне використання мови, але й на ступінь творчості та оригінальності студентів при виконанні проектів.

Ще одне важливе питання – це типи проектів. У відповідності з ознакою методу, який домінує в проекті, можна визначити наступні види проектів:

1) дослідницькі, які вимагають добре продуманої структури, постановлених цілей, обґрунтування актуальності предмета дослідження для всіх учасників, визначення джерел інформації; продуманих методів;

2) творчі проекти, які не мають детально відпрацьованої структури спільної діяльності, вона лише накреслюється і розвивається в відповідності з логікою та інтересами учасників проекту;

3) рольово-ігрові проекти, де учасники беруть на себе певні ролі, обумовлені характером і змістом проекта, особливістю проблеми, яка вирішується;

4) інформаційні проекти направлені на збір інформації про будь-який об'єкт чи явище, ознайомлення учасників проекту з цією інформацією, її аналіз і повідомлення фактів, призначених для широкої аудиторії.

Підводячи підсумки вищесказаного, варто зазначити, що проект – це реальна можливість використовувати знання, які отримані на інших предметах, засобами іноземної мови. Адже сучасність диктує нам свої правила в усіх сферах життя. Так і освіта переходить на новий етап пріоритетних напрямлень і завдань навчання. Навчання іноземній мові перестає зводитись лише до заучування правил та одиниць мови. Навпаки, воно почало мати практичну направленість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асолянц П. Г., В. В. Стрілець Проектна методика навчання студентів – майбутніх інженерів англійської мови із застосуванням інформаційних технологій. / Асолянц П. Г., В. В. Стрілець // Міжнародний форум «Мовна освіта: шлях до Євроінтеграції», К. – 2005.
2. Галькова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика: учеб. Пособие для студентов. / Н. Д. Галькова, М.: Издательский центр «Академия». – 2006.

НАТАЛЯ ІВАНИЦЬКА
НАТАЛЬЯ ИВАНИЦКАЯ
NATALIA IVANYTSKA

ПОНЯТТЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В СУЧАСНІЙ ТРАНСЛЯТОЛОГІЇ ПОНЯТИЕ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В СОВРЕМЕННОЙ ТРАНСЛЯТОЛОГИИ INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE IN MODERN TRANSLATION THEORY

Сьогодні на зміну традиційному розумінню культури як сукупності матеріальних і духовних здобутків суспільства прийшло розширене тлумачення цього терміна. Він містить всі історичні, соціальні та психологічні особливості етносу, його традиції, погляди, моральні цінності, умови життя, тобто всі сторони буття і свідомості, а сама людина визнається і суб'єктом, і об'єктом культури. Поступово поняття «комунікативна компетенція» витісняється поняттям «міжкультурна комунікативна компетенція» (МКК). Під останньою розуміють орієнтацію носіїв мови на культуру країни іноземного адресата. Успішне використання фонових знань про культурно обумовлені комунікативні особливості чужомовного адресата, врахування наявних міжкультурних комунікативних розбіжностей у процесі спілкування з носіями виучуваної іноземної мови безпосередньо впливають на встановлення більш тісного контакту з мовним партнером і дають змогу уникнути комунікативних невдач.

Поняття МКК, яке раніше поширювалося лише на національно забарвлений мовний матеріал, на іншомовні реалії, істотно розширилося. У сучасному трактуванні МКК передбачає володіння: а) етнографічною інформацією про країну іноземного адресата (найбільш відомі історичні події, відомості про загальну культурну орієнтацію країни тощо); б) мовною інформацією, що містить лексичні та стилістичні шаблони, пов'язані з національною специфікою культури країни іноземного адресата; в) паралінгвальною інформацією про жести, міміку, комунікативну відстань і локацію. Наприклад, шведи «мовчать» під час бесіди інакше, ніж британці. Це може створити у останніх помилкове враження, що співрозмовник налаштований вороже і не зацікавлений у продовженні спілкування. Російська аудиторія, висловлюючи схвалення оратору, починає аплодувати, західноєвропейська публіка в тій же ситуації і з тими ж цілями стукає кісточками пальців по столу; г) інформацією про етику, специфіку національного образу комуніканта.

Для процесів міжкультурної комунікації характерною є взаємодія трьох аспектів: 1) мовного (мови як «колективної пам'яті» народу, «моделі світу» і відображення менталітету нації та її цінностей), 2) соціального (зумовлених норм, традицій, ритуально-етикетних моделей вербальної і невербальної поведінки) і 3) культурного (предметно-змістовного).

Поняття «діалог культур» вживають сьогодні надзвичайно широко, але розуміють часто неоднаково. Нерідко «діалог двох культур» трактують у традиційному лінгвокраїнознавчому контексті: якщо раніше підручники містили культурну інформацію про країну виучуваної мови, то тепер рекомендовано доповнювати її інформацією про власну культуру тих, хто навчається. Однак у цьому випадку навряд чи можна говорити про діалог, оскільки діалог припускає певну взаємодію активних суб'єктів. Зауважимо, що носій національної культури - це не носій певних соціокультурних знань, а людина, чия свідомість сформувалася внаслідок засвоєння соціокультурного потенціалу рідної культури. Тут мова йде про образи свідомості (значення), асоціювання зі словами, які використовуються комунікантами для побудови думок при кодуванні і декодуванні мовних повідомлень. Тому реальний діалог культур може відбуватися лише у свідомості носія конкретної культури, якому вдалося осягнути образи свідомості чужої культури. Діалог культур – це не стільки спілкування різних свідомостей, скільки спілкування образів різних культур в рамках однієї свідомості.

У міжкультурному спілкуванні виникає поняття інтеркультури як сукупності пізнавальних засобів і знань про свою і чужу культуру. У це поняття входять, насамперед, пізнавальні засоби рідної культури, залучені для пізнання цінностей чужої культури. Крім того, інтеркультура містить нове знання про чужу культуру, сформовані в процесі її пізнання, і нове знання про власну культуру, придбане у процесі пізнання чужої культури. Тому інтеркультура означає здатність не лише переключатися з рідної культури (і мови, зрозуміло) на чужу, а й бачити, відчувати в інофонній культурі інші світи і вміти поглянути на рідну культуру крізь призму іншої.

Отже, якщо раніше проблема збереження в тексті «слідів» іншої національно-культурної спільноти найчастіше зводилася до простої констатації фактів існування іншомовних реалій, то сьогодні, враховуючи специфіку МКК, акцентують на необхідності врахування образів і асоціацій, що виникають у свідомості носіїв оригінальної мови тексту. Наприклад, фраза «Можливо, він ірландець за національністю» викликає різні ментальні уявлення в англійця й українця. У певному середовищі в англійців існує упередження, що ірландцям властиво висловлювати свої думки нечітко, тоді як для українця вказана фраза не має подібної конотації.

В умовах використання іноземної мови як мови міжнародного спілкування, комунікативні невдачі можуть відбуватися не стільки через мовні помилки, скільки через те, що представники різних культур будуть говорити і писати цією мовою, спираючись на власні культурні норми.

У цьому зв'язку очевидна необхідність ретельно вивіряти цільові тексти, отримані в процесі перекладу, звертаючи увагу на їхню міжкультурну специфіку. В усному спілкуванні, під час прес-конференцій або інтерв'ю, перекладачі також повинні враховувати той факт, що розмовні стилі і, певною мірою, зміст обговорюваного може різнитися в несхожих культурах. Так, в американській і британській експліцитній культурі говорять, передають свої повідомлення відкрито, виказуючи все, що вони хочуть сказати, намагаються уникати неточностей, дати інформацію в необхідному обсязі. В інших культурах, які отримали назву імпліцитних, для правильної інтерпретації сенсу висловлюваного слід брати до уваги такі фактори, як контекст, невербальні знаки, хто саме вимовляє висловлювання. Дуже обережно треба ставитися перекладачеві до вживання метафоричних виразів, афоризмів, анекдотів, гумору загалом. Не слід забувати, що існує багато обмежень в обговоренні окремих тем, наприклад, політики, релігії та ін.

Отже, становлення професійної вправності перекладача передбачає знання і адекватне використання культурно значимих елементів. Це передбачає: 1) вправне варіювання використовуваних мовних засобів залежно від ситуації спілкування; 2) знання мовного етикету; 3) знання мовних табу; 4) використання правильних пауз, інтонації; 5) орієнтацію на експліцитність / імпліцитність культурного фону; 6) розуміння підтексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : [підручник] / Ф.С. Бацевич. – К. Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. Кучмій О. П. Міжкультурні комунікації: структура і динаміка процесів / О.П. Кучмій // Культура народів Причорномор'я. – 2003. – № 37. – С. 34-42.
3. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации / Г.Г. Почепцов. – М : Смартбук, 2008. – 656 с.

УДК 371.132:378

ОЛЕНА КОРОТУН
ЕЛЕНА КОРОТУН
OLENA KOROTUN

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ И МЕТОДИКА ПРИМЕНЕНИЯ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ EDUCATIONAL TECHNOLOGY AND METHOD OF THEIR USE IN HIGH SCHOOLS

На сьогоднішній день провідними науковцями проголошено реформування всіх напрямів й етапів освіти і виховання; пропонуються нові принципи – пріоритетності освіти, демократизації, багатокладності, варіативності тощо. Крім того, передбачається глибоке реформування змісту, форм, методів підготовки педагогічних працівників усіх ланок освітньої галузі, підготовка педагогів, які здатні, використовуючи новітні педагогічні технології, сформувати цілісну, всебічно розвинену особистість.

Особлива роль у реалізації зазначених завдань належить педагогічним технологіям, які сьогодні впроваджуються у систему неперервної освіти і слугують гуманізації, гуманітаризації, демократизації педагогічного процесу, забезпеченню як потреб особистості в інтелектуальному, творчому і духовному розвитку, так і потреб суспільства щодо особистісного, професійного і соціального становлення людини.

Педагогічні технології є організаційним початком, що запускає у дію і спрямовує у необхідне русло творчі сили носіїв наукових знань і педагогічного досвіду [1, с. 108]. Тому визначення теоретико-методологічних і методичних засад педагогічних технологій, обґрунтування ознак і критеріїв їх гуманістичної спрямованості, умов їх ефективного функціонування в умовах сучасного освітнього простору є актуальними проблемами психолого-педагогічної науки і практики.

Багатьма вченими з'ясовувалась сутність поняття "педагогічна технологія", його класифікація (Т. Ільїна, С. Шаповаленко, Л. Салаї, Е. Бістерські, Л. Прессман, Д. Чернілевський, О. Філатов, Ф. Фрадкін, І. Лернер, В. Безпалько, І. Прокопенко, В. Паламарчук, Т. Назарова, В. Юдін та ін.). Нині можна говорити про те, що поняття "педагогічні технології" отримало еволюційний розвиток у науці й розуміється не так однозначно, як це було на початку ХХ століття.

З розвитком навчальної техніки і комп'ютеризації навчання "технологія навчання" і "педагогічна технологія" стали усвідомлюватись системою засобів, методів організації і управління навчально-виховним процесом. На кінець 70-х – початок 80-х років відокремились два складники педагогічної технології: використання системного знання для вирішення практичних задач і використання в навчальному процесі технологічних засобів (М. Кларк, Т. Сікамото, Д. Фінн). На відміну від поняття "технології в освіті", що відповідало поняттю "технічні засоби навчання" під педагогічною технологією почали розуміти сукупність засобів і методів педагогічного процесу.

У документах Асоціації з педагогічних технологій США підкреслювалось; "педагогічна технологія є комплексним інтегральним процесом (люди, ідеї, засоби і способи організації діяльності) для аналізу проблем планування всіх аспектів засвоєння знань". З цього часу відбувається осмислення педагогічного процесу з різними деталізаціями поняття "педагогічні технології".

Кожна педагогічна технологія має відповідати основним методологічним вимогам, критеріям технологічності, які на думку полягають у: 1) концептуальності, тобто мати підґрунтям певну

концепцію, що містить філософське, психологічне, дидактичне та соціально-педагогічне обґрунтування освітніх цілей; 2) системності – мати всі ознаки системи; 3) логічності, цілісності та взаємозв'язку усіх елементів системи; 4) керованості, тобто можливість цілепокладання, проектування процесу навчання і виховання, поетапної діагностики, варіювання методами та засобами навчання і корекції знань та вмінь; 5) відтворюваності, тобто можливості застосування в інших однотипних умовах та іншими суб'єктами; єдності змістової та процесуальної частин, їх взаємообумовленості; 6) ефективності, тобто оптимальності зусиль для отримання гарантованого запланованого результату - певного стандарту навчання [2].

Технологія навчання (дидактична або навчальна технологія) – поняття близьке, але не тотожне поняттю "педагогічна технологія". Навчальна технологія окреслює шляхи засвоєння конкретного навчального матеріалу в межах навчальної дисципліни, теми, проблеми. Дидактична технологія потребує чіткого визначення цілей навчання, спеціального структурування навчального змісту, адекватних йому форм і методів навчання. За означенням ЮНЕСКО технологія навчання в загальному розумінні – це системний метод створення, застосування і визначення усього процесу навчання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, який ставить своїм завданням оптимізацію освіти.

Сьогодні можна говорити про формування банку педагогічних технологій. Серед сучасних педагогічних технологій дослідники виокремлюють такі: технологія модульного навчання, технологія розвиваючого навчання, особистісно орієнтована технологія, інформаційні технології, технологія дистанційного навчання, ігрова технологія, диференційована технологія навчання та ін.

Технологізація навчально-виховного процесу відкриває широкі можливості перед педагогом і студентом щодо добору й варіювання форм, методів та способів опанування навчальною інформацією. Однак, для того щоб мати можливість вільного і правильного вибору ефективних педагогічних технологій, потрібно знати їхню структуру, якісну характеристику, критерії технологічності педагогічного процесу, орієнтуватися в методологічних підходах до навчально-виховного процесу, знати наукові концепції розвитку особистості тощо.

Одночасно для ефективного використання педагогічних технологій під час навчально-виховного процесу і досягнення очікуваного результату, педагог має враховувати такі фактори: мета і завдання дисципліни, що вивчається; специфіка певного навчального

предмету; рівень своєї компетентності; рівень знань студентів; педагогічні можливості обраної технології для вирішення конкретної педагогічної задачі; матеріально-технічне й інформаційне забезпечення навчального процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Манько В. М. Методика застосування педагогічних технологій у ВНЗ / В. М. Манько, Л. В. Вікторова // Сучасний вимір психологічних та педагогічних наук : збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 30-31 травня 2014 р.). – Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2014. – С. 107–109.

2. Вікторова Л. В. Основні чинники використання сучасних технологій у процесі іншомовної підготовки студентів ВНЗ / Л. В. Вікторова // Інноваційні підходи до формування іншомовної професійної компетентності: тези доповідей міжвузівського науково-методичного семінару (Київ, 10 квіт. 2014 р.). – К.: Київський національний торговельно-економічний університет, 2014. – С.19–21.

3. Манько В. М. Інноваційні технології навчання / В. М. Манько, Л. В. Вікторова // Вища освіта України. Тематичний випуск "Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології". – К.: Інститут вищої освіти НАПН України, 2013. – № 3 (50). – Додаток 1. – Т. 1. – С. 180–184.

УДК 378

ОЛЕНА КУЛАЖЕНКО, ТЕТЯНА КЛИМЕНКО
ЕЛЕНА КУЛАЖЕНКО, ТАТЬЯНА КЛИМЕНКО
OLENA KULAZHENKO, TETYANA KLYMENKO

ПРОБЛЕМА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПРОБЛЕМА МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ PROBLEMS OF INTERNATIONAL COMMUNICATION

Міжкультурна комунікація являє собою головний системоутворюючий елемент комплексу підготовки фахівців із будь-якого напрямку. Приділення особливої уваги даному питанню є

особливо актуальним в контексті інтеграції освітніх закладів України до Болонського процесу.

Проблеми міжкультурної комунікації останнім часом стали популярним предметом серед науковців у різних областях знань – як у теоретичному, так і у практичному аспектах. Ця тема розкривається у великій кількості підручників, навчальних посібників та монографій.

При детальному вивченні даного предмету, потрібно виділити завдання, виконання яких є надзвичайно важливим [3]:

Ознайомлення студентів з історією появи та розвитку міжкультурної комунікації;

Формування представлення студента про міжкультурну комунікацію за напрямом його навчання.

Виявлення та впровадження у навчальний процес специфічних «інструментів» поглиблення міжкультурної комунікації.

Для вирішення поставлених завдань потрібно, в першу чергу, підготувати навчальні матеріали по даній темі. Так, спочатку готуються лекційні матеріали з теорії ведення міжкультурної комунікації, її виникнення та розвитку. Увага повинна зосереджуватися на питаннях культурної різноманітності народів світу, представлення взаємозв'язку між культурою та комунікацією. Поряд з цим, важливо також дізнатись про види, моделі та типи міжкультурної комунікації, проблеми взаєморозуміння між різними культурами.

Окремо стоїть проблема мовної та мовленнєвої комунікації. Тут в нагоді будуть комплекси практичних занять, які допомагають студентам оволодівати комунікативними навичками ведення бізнесу: ділового етикету, дискусії, діалогу, тощо. Важливим є, також, практика ведення невербальної комунікації, адже вона сильно різниться у всіх макро- та мікрокультурах.

Самостійна робота повинна продовжувати засвоєння практичних навичок студентів. Під час неї, вони не тільки знайомляться з літературою курсу, а й підбирають матеріал для власної професійної комунікації.

Слід не випускати з колу зору важливість інноваційних технологій навчання. До них, як правило включають культурознавчо-орієнтовані ігри. З їх допомогою, студенти можуть використати отримані навички та отримати реальний досвід взаємодії з партнерами, що належать до інших культур.

Прикладом таких культурознавчо-орієнтованих ігор є «Естафета почуттів» [4].

Її ціллю є розвиток вміння користуватися мовою жестів, мімікою та тілом для ефективної невербальної комунікації; обговорення принципів передачі інформації в процесі спілкування; встановлення атмосфери доброзичливості та концентрації уваги на партнері.

Для проведення гри потрібна група з 12-15 чоловік та стільці для всіх учасників гри; орієнтовний час проведення складає 10-20 хвилин.

Спочатку, студенти сідають по колу і закривають очі. Учасники групи повинні передавати за допомогою засобів невербального спілкування певне почуття чи емоцію. Перший гравець від ведучого отримує завдання, тобто емоцію або почуття, яку він повинен передати, та вирішує як саме він буде робити це. Після цього він торкається до руки свого сусіда, і коли той відкриває очі, намагається передати свою емоцію-завдання невербальним способом. Так, вихідна інформація передається по колу за допомогою будь-яких жестів, міміки або рухів. Ті гравці, які вже відіграли можуть спостерігати за розвитком гри, побачити які засоби використовуються іншими гравцями, застосувати помилки, тощо.

Проблема міжкультурної комунікації є актуальною для будь-якої сфери діяльності. Тому її викладання має бути організовано на належному рівні для студентів всіх спеціальностей. При чому, обов'язковим є приділення більшої уваги набуттю практичних комунікативних навичок, аніж викладенню лекційного матеріалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксьонова В.І. Міжкультурна комунікація як процес глобалізованого соціуму / В.І.Аксьонова // Гілея: науковий вісник: [зб. наук. пр.] – К.: Вид-во УАН ТОВ «НВП» «ВІР», 2012. – Вип. № 60.
2. Застровський О. А. Поняття міжкультурної комунікації та порівняльна характеристика німецької та української культур (на матеріалі німецької мови) / О. А. Застровський, Л. А. Пасик // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Розділ III. Етнолінгвістика. Лінгвокультурологія. Міжкультурна комунікація. – 2010. – № 7. – С. 191–195.
3. Наролина В. И. Межкультурная коммуникативная компетентность как интегративная способность межкультурного общения специалиста [Электронный ресурс] / В. И. Наролина //

Электронный журнал “Психологическая наука и образование”. – 2010. – № 2. – Режим доступа к журналу : www.psyedu.ru

4. Ніколаєва С.Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу // Іноземні мови. – 2010. – № 2. – С. 11–17.

5. Тарасенко Т.В. Інтеркультурне спілкування в процесі професійної підготовки вчителів англійської мови / Т. В. Тарасенко // Нові виміри сучасного світу: Збірник матеріалів V Міжнародної наукової інтернет-конференції 23 листопада – 15 грудня 2009 р. – Мелітополь: МДПУ, 2010. – 132 с.

УДК [81+32]:339.9

НАТАЛІЯ ЛАТИГІНА
НАТАЛЬЯ ЛАТЫГИНА
NATALIA LATYGINA

**МОВА І ПОЛІТИКА ЯК ЧИННИКИ МІЖНАРОДНОЇ
КОМУНІКАЦІЇ
ЯЗЫК И ПОЛИТИКА КАК ФАКТОРЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ
КОММУНИКАЦИИ
LANGUAGE AND POLITICS AS FACTORS OF THE
INTERNATIONAL COMMUNICATION**

Проблема взаємин і взаємозв'язків між мовою і політикою має за плечима таку ж давню історію, як і прагнення людей знайти ідеальний політичний устрій. Ще Арістотель ставив перед собою завдання: зробити для всіх очевидним і зрозумілим, «що корисно, що шкідливо, справедливо й несправедливо». Тільки виходячи з цього свідоме суспільство зводить свій будинок і державу. Відомі з античних часів фундаментальні, основні властивості мови, досить важливі для політики, опиралися на її здатність створити і забезпечити мінімум раціоналізму в політичній поведінці, без чого цілеспрямоване співробітництво усередині політичного організму було б просто неможливим. Оскільки в мові як у важливій системі символів акумулюється досвід і світогляд багатьох поколінь, мова для політики стає інструментом комунікації й є цілою системою, яка управляє поведінкою людей. Співробітництво людей, що стало можливим за допомогою мови, дає почуття спільності, необхідне для забезпечення функціонування суспільства.

Все це спонукало володарів впливати на саму мову і процес словотворчості. Мова політики з тих часів сприймається як спосіб контролю над суспільством. Її можливості примножуються тією обставиною, що в процесі наповнення понять певним змістом мова опосередковує за їх допомогою ті або інші соціально-політичні цінності. У ході мовної соціалізації людина заучує не тільки значення певних символів, але й засвоює їх соціальну оцінку. Політична мова перетворюється на спосіб політичної соціалізації. Протягом тисячоліть політики розробляли і удосконалювали нескінченне число методів соціального контролю, який здійснюється за допомогою мови. Стовпи політичної влади незмінно пробували впливати на поширення панівної мови і на розвиток політичної термінології. Всі систематичні зусилля з додання вигідного політичного напрямку розвитку мови можна назвати мовною політикою.

Її мета – контролювати нормативні зміни в мовній сфері й (або) за політичними мотивами змінювати межі поширення мови. Всі мовно-політичні заходи базуються на переконанні, що мова здатна формувати єдність і свідомість людей.

Мовна політика має внутрішню і зовнішню спрямованість. Внутрішньополітичний аспект націлений на те, щоб мова володарів стала обов'язковою на всій території держави. Політична воля правителів складалася в прагненні впровадити на підвладних територіях єдину політико-культурну свідомість, а також за рахунок «однаковості» полегшити завдання управління.

Зовнішньополітична спрямованість мовної політики – це експорт мов до інших країн. Вона реалізується у вигляді зовнішньої політики в галузі культури, що полягає в тому, щоб залучити або підсилити симпатії до своєї країни за кордоном чи пояснити в потрібному світлі її політику.

Складовою частиною мовної політики є зусилля органів влади (або наділених владним функціями інститутів), спрямовані на те, щоб вплинути на політичне використання мови й на зміни у вживанні слів. При цьому можна виділити кілька методів.

Реформа мови. Тут здебільшого йдеться про реформу правопису (наприклад, новий правопис у Радянській Росії в 1918 році або реформа системи ієрогліфів у Китаї 1950-х років).

Чищення мови. Це офіційне «очищення» мови насамперед від іноземних слів, зворотів, як наприклад, у гітлерівській Німеччині в 1930-х роках.

Переименування об'єктів. Офіційна політика використовує владу для присвоєння вулицям, містам, селам, підприємствам,

навчальним закладам найменувань і назв, які нагадують про важливі і гідні (з погляду влади) події та видатних людей (наприклад, мис Кеннеді, міст Конрада Аденауера та ін.)

Самопозначення. Приклади: Третій Рейх, народний суд, національна народна армія, соціальне ринкове господарство, політика миру, партнерство заради прогресу і т.п.

Управління (маніпуляція) мовою. Під цю категорію підпадають всі політико-мовні заходи, які зусиллями влади вводяться до слововживання (згадаємо «міністерство правди» у книзі Дж. Оруелла «1984»). Наприклад, поняття «інтелект» у гітлерівському Рейху було зганьблено і повинно було мати значення чогось перекрученого або деструктивного. Замість нього позитивним було поняття «інстинкт».

Якими ж є сфери використання політичної мови? До політичної мови належать всі висловлення і мовні звороти, у яких говориться про предмети політики або які виходять від владних структур. Німецький політолог Вольфганг Бергсдорф виділив п'ять основних сфер використання політичної мови.

Мова законодавства й адміністративно-правова термінологія. Її завдання – регламентувати і «проштампувати» вчинки та дії громадян, привести їх шляхом заборон, приписів і вказівок до законослухняної поведінки. Такій мові властива схематичність, тому її терміни – приписи адресовані та обов'язкові для виконання всіма громадянами. Індивідуальність із мовно-термінологічної точки зору до уваги не береться, звідси безпристрасно холодний тон текстів законів. Лексикон законодавства має бути націлений на широке вживання й одночасно повинен зберегти специфіку юридичної мови. Ця мова позбавлена образності, жвавості і виразності.

Мова управління. Вона також позбавлена емоційності. Її призначення – сформулювати розпорядження або інструкцію для виконання, чи це повістка про сплату податків або військовий наказ. Мова управління своєю незграбністю, невиразністю і злиденністю викликала і викликає саркастичні глузування сатириків та гумористів, але змін до кращого майже не спостерігається.

Мова спілкування і переговорів. Вона відрізняється гнучкістю формулювань і люб'язністю тону. Її завдання полягає в прагненні привести до згоди конфліктуючі сторони, зблизити їх позиції і словесно зробити акцент на спільність, збіг інтересів. У дипломатії, під час переговорів, укладання договорів вживається невизначено-мінлива термінологія, яка часто має неточності і неоднозначна. У дипломатичному лексиконі політична риторика насамперед – це

ледве помітне непосвяченій людині мистецтво словесних відтінків і нюансів. У ньому набуває розвитку виразна і багатоступінчаста система понять, що дає можливість мовцю викладати партнерові свої власні владні інтереси і мету, не вступаючи при цьому словесно в колізію з інтересами і метою партнера. Характерним для сфери використання цієї мови є намір зберегти і розширити свободу маневру, що дозволяє шукати середню лінію між уточненням формулювань і полемікою, щоб максимально позбавити партнера плацдарму для атаки.

Мова політичного виховання. Вона повинна створити нормативну структуру і вихідні терміни для формулювання суспільної думки. Вона є емоційною, розпливчасто-невизначеною, буває аргументами. Застосовувана термінологія не закликає до конкретних політичних дій, її призначення – залучити більше прихильників.

Мова політичної пропаганди. Вона використовується насамперед під час політичних виступів і повинна призвести до зміни ціннісних орієнтирів та думок. Мова політичної пропаганди – це дуже важливий спосіб словесної боротьби за владу. Вона оперує поняттями, які торкаються спірних проблем і спрямовані на те, щоб підштовхнути слухачів до вчинків на користь своєї партії або на шкоду протилежній стороні.

Ці п'ять сфер функціонування політичної мови рідко трапляються в «чистому вигляді», на практиці найчастіше вони виступають у змішаній або перехідній формі. Так, важко визначити, до якої сфери віднести виступ телевізійного коментатора – до пропаганди або політичного виховання, а мова політика може бути не тільки пропагандою, але й містити в собі приховані чи явні пропозиції супротивникові або майбутньому союзникові по коаліції.

Отже, в епоху глобалізації як мова, так і політика є незаперечними чинниками міжнародної комунікації. А це означає, що вони вимагають дбайливого і вдумливого поводження з ними. Інакше можна стати жертвою політичних містифікацій і небезпечної міфотворчості, чим так успішно зловживали і продовжують зловживати тоталітарні режими та їхні дотепер ще численні прихильники.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Політологія: Навчальний посібник / Під ред.. С.А.Матвєєва. – Х.: Одиссей, 2008. – 272 с.

2. Политическая психология, культура и коммуникация. Сборник / ред. А.Ильин, А.Соловьев, Л.Фадеева, Е.Шестопал. – М.: РЛПН/РОССПЭН, 2008. – 320 с.

УДК 378.091:2

АЛЛА ЛАТИГІНА, СВІТЛАНА ШАШЕНКО
АЛЛА ЛАТЫГИНА, СВЕТЛАНА ШАШЕНКО
ALLA LATYGINA, SVETLANA SHASHENKO

**ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ
МАЙБУТНЬОГО БІЗНЕСМЕНА
ОСОБЕННОСТИ ВОСПИТАНИЯ ЛИЧНОСТИ БУДУЩОГО
БИЗНЕСМЕНА
PECULIARITIES OF EDUCATION OF A FUTURE
BUSINESSMAN INDIVIDUAL**

Одним із складних багатограних завдань, що стоїть перед вищим навчальним закладом, є створення умов для розвитку і становлення особистості в різних соціумах життєдіяльності молоді, які мають органічну єдність потреб та інтересів як суб'єктів виховання, так і суспільства.

Складний процес розвитку, формування, зрештою становлення студента як багатогранної особистості з кращими якостями людини, безперечно, ставить його на різних курсах у різні ситуації, що потребує від педагогів досконалої орієнтації щодо нюансів управління цим процесом.

Якщо на першому курсі студент – це відображення репродуктивної діяльності, то на третьому – четвертому – це прояв критицизму, скептицизму в оцінці різних складових вузівського життя, самовпевненості в усіх її проявах, яка поступово може перерости в позитивний критичний аналіз, самооцінку вчинків і дій.

Отже, починати виховання студентів потрібно вже з першого дня навчання.

Зазвичай, учорашні школярі важко адаптуються до вузівської системи навчання. Серед труднощів можна вичленити і негативні переживання, які пов'язані з входженням у новий колектив, і невизначеність мотивації вибору професії, і недостатню підготовку до неї; невміння здійснити психологічну саморегуляцію поведінки і

діяльності; пошук оптимального режиму праці та відпочинку в нових умовах тощо. Становлення особистості студента триває протягом усього процесу навчання і значною мірою визначається характером взаємодії двох складових навчального процесу – викладача і студента. Ефективність педагогічної взаємодії викладача зі студентами залежить не тільки від особистості студента, але й від індивідуально – психологічних характеристик викладача.

Викладач впливає на студентів не лише змістом своїх лекцій та інших навчальних занять, але й своєю поведінкою, манерами, звичками, своїм ставленням до справи, науки, колег і, в першу чергу, до студентів.

Існують різні моделі співпраці викладача і студента. Найбільш стійкою є опікунська модель, яка повністю позбавляє студента права на автономію, адже вибудовує вертикаль: на вершині – викладач, знизу – студент. Ще одна модель взаємодії викладача і студента - це співпраця, партнерство. Вона найбільш відповідає сучасним завданням освіти і виховання. Викладач і студент мають спільну мету і разом прагнуть її досягнення. Така модель відкриває великі можливості в навчанні і вихованні студентів.

На нашу думку, діяльність викладачів вищої школи щодо виховання майбутніх фахівців також має базуватися і на врахуванні таких ключових вимог до сучасного спеціаліста як:

1. професійна компетентність, що передбачає поєднання теоретичних знань і практичних навичок у певній галузі професійної діяльності;
2. наявність навичок творчості, що передбачає здатність випускника вишу здійснювати аналіз і дослідження при вирішенні професійних завдань, уміння орієнтуватись у нестандартних умовах і ситуаціях, прагнення до постійного особистісного професійного самовдосконалення.
3. Системність поглядів, що передбачає розуміння динамічних процесів у суспільстві, науці і техніці, уміння оцінювати взаємозв'язок явищ, виявляти причинні зв'язки.
4. Комунікативність, що базується на володінні усним і писемним літературним мовленням; володінні хоча б однією іноземною мовою; умінні користуватися комп'ютерною технікою спілкування; знанні психології і етики спілкування.
5. Усвідомлена відповідальність, що передбачає розуміння соціальної значущості рішень, що ухвалюються, своєї ролі у діяльності виробничої мікрогрупи, відповідальності перед нинішнім і майбутнім поколіннями.

Таким чином, виховання гармонійної і творчої особистості - одна із актуальних проблем у практиці педагогічного процесу. У цьому напрямку мають працювати усі викладачі вищу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коротяєв Б. І. Педагогіка вищої школи. – К.: Вища школа, 1990. – С. 22–23.
2. Організація виховної роботи у ВНЗ // Вітвицька С. Основи педагогіки вищої школи: Метод. посіб. – К., 2003. – С. 113–128.

УДК 37.091.12:159.9

ОКСАНА МЕЛЬНИЧЕНКО
ОКСАНА МЕЛЬНИЧЕНКО
OKSANA MELNICHENKO

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ВНЗ ИНДИВИДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ РАБОТНИКОВ ВУЗОВ INDIVIDUAL PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF SCIENCE TEACHERS UNIVERSITIES

На основі результатів трьох методик «Діагностика професійного «вигорання» (К. Маслач, С. Джексон, в адаптації Н.Є. Водоп'янової)», «Методика дослідження особистості (FPI – Фрайбурзький особистісний опитувальник)», «Опитувальник для оцінка якості життя» (Н.Є. Водоп'янової) здійснювалося дослідження прояву індивідуально-психологічних особливостей науково-педагогічних працівників ВНЗ.

Завдяки результатам, отриманих з «Діагностики професійного «вигорання» (К. Маслач, С. Джексон, в адаптації Н.Є. Водоп'янової)», ми дослідили середнє значення компонента «редукція особистих досягнень», що складає $34,17 \pm 4,95$ балів. Отже, третина респондентів проявляє редукцію особистих досягнень.

Помічено у результаті проведеного аналізу, що на статистичному рівні середнє значення показника «емоційне виснаження» складає $22,66 \pm 8,87$ балів, «деперсоналізація» – $8,97 \pm 5,62$ балів.

Отже, аналіз компонентів за даною методикою дає право стверджувати, що у науково-педагогічних працівників ВНЗ найбільше простежується редукція особистих досягнень.

«Методика дослідження особистості» (FPI – Фрайбурзькому особистісному опитувальнику)) допомогла нам діагностувати стани і властивості особистості, які мають першочергове значення для процесу соціальної адаптації і регуляції поведінки.

Показник компонента «невротичність» ($5,29 \pm 2,41$ балів) характеризує середній рівень невротизації науково-педагогічних працівників ВНЗ, тобто вираження невротичного синдрому астенічного типу – із незначними психосоматичними порушеннями.

Компонент «спонтанна агресивність» ($4,36 \pm 2,07$ балів) дозволяє виявити й оцінити психопатизацію інтротенсивного типу. При збільшенні рівня психопатизації можуть створюватися передумови для імпульсивної поведінки.

Отримані дані компонента «депресивність» ($4,79 \pm 2,05$ балів) характеризують середній рівень наявності ознак депресивного синдрому в емоційному стані, поведінці, у ставленні до себе і до соціального середовища.

Про середній рівень емоційного стану в науково-педагогічних працівників свідчать бали ($5,22 \pm 2,06$) за компонентом «дратівливість».

Середній рівень показника «комунікабельність» ($4,51 \pm 1,91$ балів) характеризує потенційні можливості та реальні прояви соціальної активності. Відповідні дані дозволяють говорити про постійну готовність до спілкування.

Середню стійкість до стресу відображає показник «врівноваженість» ($5,04 \pm 2,00$ балів). Отримані оцінки свідчать про середню захищеність до дії стрес-чинників звичайних життєвих ситуацій, що базується на впевненості науково-педагогічних працівників у собі, оптимістичності й активності.

Отримані дані компонента «реактивна агресивність» ($4,93 \pm 1,84$ балів) свідчать про середній рівень психопатизації, що характеризується відповідним ставленням до соціального оточення і не досить чітко вираженим прагненням до домінування.

Показники компонента «сором'язливість» ($5,41 \pm 2,37$ балів) відображають незначну наявність тривожності, скутості, невпевненості, наслідком чого виникають труднощі в соціальних контактах.

Середнє значення компонента «відкритість» ($6,17 \pm 2,23$) дозволяє характеризувати відношення до соціального оточення і рівень

самокритичності, що свідчать про невелике прагнення до довірливо-відвертої взаємодії з оточуючими людьми при середньому рівні самокритичності. Можемо також зробити висновок, що респонденти були не достатньо щирими під час роботи з даним опитувальником.

У досліджуваній групі науково-педагогічних працівників однаковою мірою виражені, як екстравертованість, так і інтровертованість особистості ($5,04 \pm 1,78$).

Середні оцінки шкали «емоційна лабільність» ($4,62 \pm 2,07$) дають право стверджувати, що у респондентів емоційний стан коливається між стабільністю та нестійкістю, настрій може зрідка коливатися, виникає зрідка збудливість, дратівливість, але проявляється вміння добре володіти собою.

Отримані дані компонента «маскулінізм-фемінізм» ($4,35 \pm 2,12$ балів) – середній рівень протікання психічної діяльності переважно за жіночим типом.

Отже, отримані дані в результаті дослідження компонентів вищезазначеної методики свідчать, що всі показники мають середні оцінки та відповідним чином проявляються у науково-педагогічних працівників.

Ступінь загальної задоволеності якістю індивідуального життя і виявлення сфери життєдіяльності, що викликають найбільший дискомфорт або незадоволеність, ми досліджували завдяки «Опитувальнику для оцінки якості життя» (Н.Є. Водоп'янової).

Оскільки мінімальна сума для кожної субшкали дорівнює 4 балам, максимальна – 40, то можемо стверджувати, що показники нашого дослідження досить високі (робота – $28,68 \pm 5,43$ балів; особисті досягнення – $30,25 \pm 5,17$ балів; здоров'я – $27,72 \pm 6,32$ балів; спілкування з близькими людьми – $30,68 \pm 5,79$ балів; підтримка – $28,23 \pm 5,83$ балів; оптимістичність – $23,37 \pm 4,15$ балів; напруженість – $27,25 \pm 6,02$ балів; самоконтроль – $27,69 \pm 5,39$ балів; негативні емоції – $24,04 \pm 4,82$ балів).

Загальний індекс якості життя становить $27,5 \pm 5,5$ балів.

Отже, завдяки «Опитувальнику для оцінка якості життя» (Н.Є. Водоп'янової) доведено, що отримані показники характерні для людей з вираженою оптимістичністю та активною життєвою позицією.

Таким чином, отримавши показники з трьох методик, які найяскравіше демонструють індивідуально-психологічні особливості особистості, можемо стверджувати, що науково-педагогічні працівники ВНЗ – комунікабельні, врівноважені, відкриті, з активною

життєвою позицією, оптимістично налаштовані, а це – основа європейських стандартів діяльності освітніх закладів.

УДК 378.14

СВІТЛАНА МОРОЗ, ЛАРИСА ПОЛІЩУК, ОЛЕНА КАЛАШНИК
СВЕТЛАНА МОРОЗ,ЛАРИСА ПОЛИЩУК, ЕЛЕНА КАЛАШНИК
SVETLANA MOROZ, LARYSA POLISHCHUK, ELENA
KALASHNYK

**З ДОСВІДУ РОЗРОБКИ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ ТОВАРОЗНАВЦІВ-ЕКСПЕРТІВ
BY EXPERIENCE OF DEVELOPING EDUCATIONAL
PROGRAMS FOR COMMODITY EXPERT TRAINING
ИЗ ОПЫТА РАЗРАБОТКИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ТОВАРОВЕДОВ-
ЭКСПЕРТОВ**

Розвиток суспільних відносин, динамічні зміни на ринку праці вимагають постановки нових стратегічних цілей у професійній підготовці майбутніх товарознавців-експертів. Лібералізація зовнішньоекономічної діяльності суттєво змінила характер сучасного товарообігу, що вплинуло і на вимоги до кваліфікації фахівців з товарознавства. Сьогодні важко уявити професійну діяльність товарознавців без знання механізмів функціонування міжнародної торгівлі, без уміння забезпечити надійний, безпечний та безперешкодний рух товарів через митний кордон України і уникнення ризиків постачання недоброякісних товарів. Митні, експертні, консалтингові та інші види послуг стали невід’ємною частиною і важливими елементами професіоналізму товарознавців.

Відомо, що планування освітніх заходів передбачає розробку програм навчання. Така програма повинна містити добре продуману послідовно викладену систему навчальних заходів, які забезпечуватимуть ефективний навчальний процес. Розробка освітніх програм, як правило, здійснюється на основі аналізу ситуації, яка склалася на ринку праці. Науковці [1] констатують, що за даними Офіційного бюлетеня України «Промислова власність» із загального переліку 45 класів Міжнародної класифікації товарів і послуг (МКТП) найбільш розповсюдженими є послуги, які віднесені до 35 класу –

послуги, що надаються фірмам та фізичним особам щодо промислового або комерційного керування їхніми справами; послуги рекламних фірм; допомога в просуванні товарів і послуг; послуги з влаштування виставок та ярмарок, канцелярські роботи, аукціонних продаж; інформаційні послуги, у тому числі збирання інформації до комп'ютерних баз даних *та послуги імпоротно-експортних агентств*. Отже, з метою підвищення якості підготовки кваліфікованих фахівців з товарознавства та експертизи у митній справі у ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (ПУЕТ) посилено практичну спрямованість навчально-виховного процесу в контексті формування митно-брокерської компетентності випускників, яка, на наш погляд, забезпечує конкурентоспроможність випускників на ринку митних послуг.

Аналіз освітньо-професійної програми (ОПП) з напрямку 6.030510 «Товарознавство і торговельне підприємництво» (бакалавр) показав, що у переліку навчальних дисциплін нормативної частини ОПП для майбутніх товарознавців-експертів у митній справі відсутні дисципліни митного спрямування. Отже відповідальність за якість їх митної підготовки цілком покладається на ВНЗ, який повинен забезпечити таку підготовку у рамках варіативної компоненти.

Розробка змісту варіативних навчальних дисциплін митного спрямування циклу професійної та практичної підготовки бакалаврів здійснювалася нами з огляду на необхідність формування у майбутніх товарознавців-експертів митно-брокерської компетентності. Досягнення педагогічних цілей у формуванні професійних компетенцій, пов'язаних з митним обслуговуванням суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, вимагає не тільки чіткого тлумачення їх структури, але й визначення вкладу кожної дисципліни циклу професійної та практичної підготовки у їх формуванні з урахуванням міжпредметних зв'язків (рис.1).

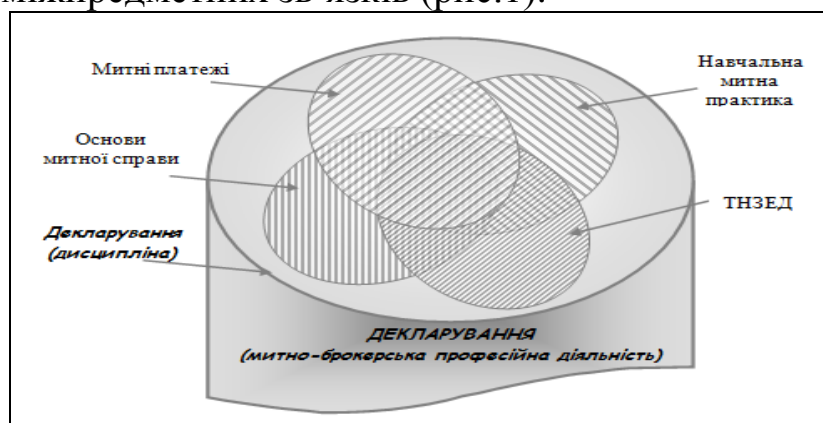

Рис. 1 Міждисциплінарні зв'язки варіативних дисциплін митного спрямування та інтегрованої прикладної дисципліни «Декларування»

Урахування міжпредметних зв'язків дозволило оптимізувати зміст варіативних дисциплін, методика їх освоєння, і як результат – удосконалити структуру і наповнення змісту підготовки майбутніх товарознавців-експертів до професійної діяльності на ринку митних послуг в цілому.

Зрозуміло, що реальна професійна діяльність митних брокерів – цілісна система, а вивчення лише її окремих елементів не дасть бажаного ефекту, якщо ці елементи не будуть впроваджені у практику. На наш погляд, успішне формування готовності майбутніх товарознавців-експертів до професійної діяльності на ринку митних послуг можливе за умови безперервної актуалізації змісту варіативних дисциплін та зміни принципів організації навчального процесу у цілому, наближення його до реальної професійної діяльності через практичну складову навчального процесу.

Необхідність розробки і впровадження освітньої професійної програми підготовки майбутніх товарознавців-експертів з акцентом на формування митно-брокерської компетентності викликана тим, що сьогодні чітко простежуються довгострокові європейські пріоритети економічного розвитку України. Незважаючи на те, що сучасні ВНЗ випускають велику кількість спеціалістів сфери міжнародної торгівлі (економістів, комерсантів, менеджерів, маркетингологів тощо), які володіють певними знаннями про логістику міжнародних товаропотоків, разом з цим справжніх професіоналів, обізнаних у питаннях митної справи, на ринку митних послуг не вистачає. Це зумовлює необхідність вирішення проблем підготовки товарознавців-експертів, які б своїм професіоналізмом сприяли впровадженню європейських стандартів у сферу митного сервісу.

Отже, розроблені та впроваджені у освітній процес ПУЕТ навчально-методичні комплекси варіативних дисциплін митного спрямування циклу професійної та практичної підготовки відображають сучасні досягнення у галузі державної митної справи, ураховують традиції класичної підготовки товарознавців і являють собою цілісне інформаційно-освітнє середовище, що забезпечує результати засвоєння освітньо-професійної програми митної підготовки майбутніх товарознавців-експертів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мірошник М.В. Активізація ринку послуг в Україні за рахунок його адаптації до мінливих умов зовнішнього середовища / Мірошник М.В., Оккерт І.Л., Чмихало Н.В. // Сборник научных трудов «Вестник НТУ «ХПИ» : Актуальні проблеми управління №12 – Вестник НТУ «ХПИ», 2012. – С.134–139.

УДК 378.14

ВАЛЕРІЯ НОГАЛЬ
ВАЛЕРИЯ НОГАЛЬ
VALERIYA NOGAL

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН МИТНОГО СПРЯМУВАННЯ МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАННЯ ДИСЦИПЛІН ТАМОЖЕННОГО НАПРАВЛЕННЯ TEACHING METHODS OF CUSTOMS-ORIENTED SUBJECTS

У сучасних умовах євроінтеграції відбуваються стрімкі зміни у міжнародних торговельних відносинах України, що характеризуються зростанням кількості експортно-імпортних операцій, які потребують митного оформлення. Розвиток міжнародної торгівлі супроводжується становленням ринку митних послуг, тому логічним та актуальним є вивчення проблем, пов'язаних із професійною підготовкою сучасних фахівців спеціальності «Товарознавство та експертиза в митній справі».

Створення сприятливих умов ведення бізнесу для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, на наш погляд, багато у чому залежить від обізнаності товарознавців-експертів у питаннях митної справи. Одним з напрямків підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх товарознавців-експертів є використання сучасних інформаційних засобів та інтерактивних педагогічних технологій у процесі викладання дисциплін митного спрямування. На нашу думку, викладання митної справи повинно забезпечувати у майбутніх товарознавців-експертів не тільки формування спеціалізовано-професійних компетенцій для виконання основних

функцій та завдань на високому рівні, а й надпрофесійних компетенцій – універсальних знань, вмінь та навичок, якостей та здібностей, що забезпечать конкурентоспроможність випускника і його соціальну адаптацію у сучасних умовах ринку праці.

Під час професійної підготовки майбутніх товарознавців-експертів важливо створити такі педагогічні умови, які будуть мотивувати студентів до опанування основ митної справи, забезпечувати індивідуальний, творчий навчальний процес, заохочувати вихованців до постійної самоосвіти. Освітнє середовище максимально наближене до умов майбутньої професійної діяльності товарознавців-експертів у митній галузі сприятиме підготовці фахівця, здатного забезпечувати прогрес у розвитку своєї галузі.

Розробка нових концепцій навчання і методичних аспектів викладання дисциплін митного спрямування з використанням інноваційних методів на базі сучасних комп'ютерних технологій нерозривно пов'язана з продуктивністю навчання. Наш досвід викладання дисциплін митного спрямування у ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» доводить ефективність застосування у навчальному процесі:

– *робочих зошитів* – графічних зошитів-кліше із логічно побудованою структурою, які лаконічно супроводжують вивчення навчального матеріалу від простого до складного; тісно пов'язані з лекційними курсами і забезпечують особистісно-орієнтований підхід до виконання самостійних та індивідуальних робіт. Використання робочого зошиту підвищує ефективність проведення практичних занять з дисциплін «Митна справа», «Митні платежі», «Декларування», економить аудиторний час на ознайомлення з вихідними даними, а тому дозволяє більш якісно засвоювати навчальний матеріал (рис.1).

<p align="center">Тема 4. Мито</p> <p align="center">ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА СТУДЕНТА</p> <p align="center">Завдання</p> <p>Завдання 1. Доповніть речення. Мито – це економічний інструмент, _____</p> <p>На застосування ставок мита впливають такі критерії _____</p> <p>Мито можна класифікувати за такими ознаками _____</p>		<p align="center">Завдання 2. Підберіть у даній таблиці до кожного терміну (ліва колонка) визначення (права колонка).</p> <table border="1"> <tr> <td>Функція Митно-тарифної ради</td> <td>встановлення розмірів податків та умов митного обкладення, спеціальних митних зон і митних режимів на території України, перевізів товарів, експорт, імпорт та транзит яких через територію України забороняється</td> </tr> <tr> <td>Субсидований імпорт</td> <td>ввезення на митну територію України товару за цінами, нижчими від порівняної ціни на подібний товар у країні експорту, що заподіє шкоду національному товаропромислу подібного товару.</td> </tr> <tr> <td>Демпінг</td> <td>ввезення на митну територію країни товару, що користується державними підтримками, які надаються для виробництва, переробки, транспортування або експорту такого товару</td> </tr> <tr> <td>Функція Кабінету Міністрів України</td> <td>розроблення заходів, спрямованих на захист українського ринку при ввезенні на митну територію України і ввезенні за межі цієї території товарів.</td> </tr> <tr> <td>Функція ДМСУ</td> <td>координування діяльності спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі митної справи, інших органів виконавчої влади при вирішенні питань, що стосуються митної справи.</td> </tr> <tr> <td>Функція Верховної Ради України</td> <td>контроль за дотриманням законодавства України про митну справу, здійснення заходів щодо захисту інтересів споживачів товарів і державних учасників ЗЕД державних інтересів на зовнішньому ринку.</td> </tr> </table> <p>Завдання 3. Для нарахування ввізного мита необхідно знати: _____</p>	Функція Митно-тарифної ради	встановлення розмірів податків та умов митного обкладення, спеціальних митних зон і митних режимів на території України, перевізів товарів, експорт, імпорт та транзит яких через територію України забороняється	Субсидований імпорт	ввезення на митну територію України товару за цінами, нижчими від порівняної ціни на подібний товар у країні експорту, що заподіє шкоду національному товаропромислу подібного товару.	Демпінг	ввезення на митну територію країни товару, що користується державними підтримками, які надаються для виробництва, переробки, транспортування або експорту такого товару	Функція Кабінету Міністрів України	розроблення заходів, спрямованих на захист українського ринку при ввезенні на митну територію України і ввезенні за межі цієї території товарів.	Функція ДМСУ	координування діяльності спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі митної справи, інших органів виконавчої влади при вирішенні питань, що стосуються митної справи.	Функція Верховної Ради України	контроль за дотриманням законодавства України про митну справу, здійснення заходів щодо захисту інтересів споживачів товарів і державних учасників ЗЕД державних інтересів на зовнішньому ринку.
Функція Митно-тарифної ради	встановлення розмірів податків та умов митного обкладення, спеціальних митних зон і митних режимів на території України, перевізів товарів, експорт, імпорт та транзит яких через територію України забороняється													
Субсидований імпорт	ввезення на митну територію України товару за цінами, нижчими від порівняної ціни на подібний товар у країні експорту, що заподіє шкоду національному товаропромислу подібного товару.													
Демпінг	ввезення на митну територію країни товару, що користується державними підтримками, які надаються для виробництва, переробки, транспортування або експорту такого товару													
Функція Кабінету Міністрів України	розроблення заходів, спрямованих на захист українського ринку при ввезенні на митну територію України і ввезенні за межі цієї території товарів.													
Функція ДМСУ	координування діяльності спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі митної справи, інших органів виконавчої влади при вирішенні питань, що стосуються митної справи.													
Функція Верховної Ради України	контроль за дотриманням законодавства України про митну справу, здійснення заходів щодо захисту інтересів споживачів товарів і державних учасників ЗЕД державних інтересів на зовнішньому ринку.													

Рис.1 Фрагмент робочого зошиту з дисципліни «Митні платежі»

– *групових занять* – (дискусій, круглих столів, дебатів), які дозволяють застосовувати теоретичні знання на практиці під час вирішення професійно-орієнтованих навчальних завдань з митної справи;

– *професійного програмного забезпечення митних брокерів*, яке формує навички із вирішення конкретних практичних завдань у майбутніх фахівців ринку митних послуг. Студенти під час роботи із спеціальними прикладними продуктами MD Office та QD Professional (рис. 2) мають засвоїти процедури класифікації та кодування товарів, порядок митного оформлення товарів, що перетинають кордон та набути практичних навичок заповнення митних декларацій.

Рис. 2 Інтерфейс спеціальних прикладних продуктів MD Office та QD Professional

– *технології інтелектуальних або ментальних карт*, яка використовує графічні засоби візуалізації для ефективного сприйняття, осмислення та засвоєння великого об'єму інформації з певного питання митної справи. Подання навчальної інформації у вигляді інтелект-карти – високоефективний засіб візуалізації, який реалізується у процесі майндмеппінгу і дозволяє майбутнім товарознавцям-експертам ефективно відновлювати інформацію, генерувати і фіксувати нові ідеї, робити висновки та встановлювати зв'язки між вивченими темами.

Використання вище перерахованих методик викладання дисциплін митного спрямування направлене на реалізацію індивідуальної роботи зі студентами, дозволяє урахувати вже набуті знання та вміння, дозволяє майбутнім товарознавцям-експертам самостійно аналізувати, систематизувати інформацію, виділяти головне, приймати рішення, працювати на випередження. Крім того, описані методи організації навчальних занять – це майже

необмежений простір для творчості студентів, вони відкривають великі можливості для самоосвіти, формування навичок самостійного мислення і знаходження власних рішень, творчого саморозвитку майбутніх товаровознавців-експертів та самореалізації.

Таким чином, головним завданням викладачів вищої школи є створення таких педагогічних умов та використання таких методик викладання дисциплін митного спрямування, які стимулюватимуть здатність майбутніх товаровознавців-експертів до самоактуалізації цілей, завдань і проблем, на вирішення і досягнення яких вони в достатній мірі мотивовані.

УДК 65.012.32:658.7

ІРИНА ПОЛІЩУК, ОЛЕКСАНДРА МУДРИК
ИРИНА ПОЛИЩУК, АЛЕКСАНДРА МУДРИК
IRYNA POLISHCHUK, OLEKSANDRA MUDRYK

**ЗАСТОСУВАННЯ ЛОГІСТИЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ КАДРОВОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ НА ТОРГОВЕЛЬНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЛОГИСТИЧЕСКОЙ КОНЦЕПЦИИ
КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТА НА ТОРГОВОМ
ПРЕДПРИЯТИИ
APPLICATION OF LOGISTIC CONCEPTION OF SKILLED
MANAGEMENT IS ON TRADE ENTERPRISE**

Персонал виступає головною продуктивною силою при вирішенні питань конкурентоздатності, економічного зростання і забезпечення ефективної діяльності торговельного підприємства. Будь-який суб'єкт господарювання, який прагне реалізувати головну свою місію та отримати ефект від цієї діяльності через максимально ефективне використання праці свого персоналу, створюючи відповідні умови для найбільш повної його віддачі та для інтенсивного розвитку потенціалу. Актуальність дослідження проявляється у тому, що персонал торговельного підприємства характеризується високою рухливістю, тому поняття потоку трудових ресурсів цілком розкриває необхідність постійного моніторингу та управління змінами в людських ресурсах. Розв'язання цієї проблеми пов'язано із застосуванням логістичного підходу, який у вітчизняній і зарубіжній економічній науці, стосовно до процесів формування,

використання і управління трудовими ресурсами, використовується недостатньо.

Дослідження проблем, пов'язаних із процесом вдосконалення управління трудовими ресурсами бере свій початок у працях таких класиків економічної теорії, як-от: Дж. М. Кейнс, К. Маркс, А. Маршалл, Д. Рікардо, А. Сміт, Ж.Б. Сей. Вивчення та аналіз сучасних проблем управління трудовими ресурсами і робочою силою підприємства проводиться в працях таких вчених-економістів як-от: В.В. Адамчук, О.В. Бусигіна, І.В. Бушмарина, М.І. Гвоздева, М.І. Горєлова, Ю.Г. Одегова, О.В. Крушельницької, Д.П. Мельничук, А.Є. Рофе, А.Ф. Шишкіна, Р.А. Яковлева та інших.

Застосування логістичної концепції кадрового менеджменту торговельного підприємства досить вузько розглядається як у дослідженнях в області економіки праці, так і в дослідженнях в області логістики, що не дозволяє повною мірою реалізувати можливості використання логістичного підходу до управління персоналом.

Постає необхідність в обґрунтуванні можливостей застосування логістичного підходу в управлінні персоналом на торговельних підприємствах України, а також розробка рекомендацій щодо ефективного управління трудовими потоками на засадах вивчення діючих механізмів логістики.

Для обґрунтування можливостей застосування логістичної концепції до ефективності використання трудових ресурсів, насамперед, необхідно встановити об'єкт, відповідний вимогам логістики. Таким об'єктом є робоча сила, переміщення якої як на мікро-, так і на макроекономічному рівні передбачає послідовне проходження ряду ділянок в географічному, структурно-ієрархічному та інформаційному просторі [1, с. 2]. Як будь-який інший вид ресурсів торговельного підприємства, персонал повинен потрапляти в логістичні системи у вигляді вхідного логістично-кадрового потоку за рахунок прийому на роботу, піддаватися процесу розвитку та використовуватися в ній через виконання своїх посадових обов'язків, навчання, переміщення на інші посади тощо і виходити за межі цієї системи у вигляді вихідного логістично-кадрового потоку за рахунок звільнення з работ.

При застосування логістичної концепції кадрового менеджменту, це створить передумови щодо забезпечення оптимального балансу між вхідними і вихідними кадровими потоками задля того, щоб кадровий потенціал торговельного підприємства розвивався у відповідності до загального розвитку торговельного підприємства.

Таким чином, застосування логістичної концепції кадрового менеджменту на торговельному підприємстві базується на оптимізації трьох основних трудових потоків:

- оптимізація вхідних потоків у відповідності з потребами торговельного підприємства;
- оптимізація внутрішніх потоків торговельного підприємства;
- оптимізація вихідних потоків торговельного підприємства.

Таким чином, головним об'єктом логістичного управління кадровим потенціалом виступають кадрові потоки підприємства [2,с.5].

Досліджуючи застосування логістичної концепції кадрового менеджменту на торговельних підприємствах України доцільно окреслити наступні основні характеристики кадрових потоків:

- по-перше, ідентично з матеріальними, фінансовими, інформаційними потоками, ознаками кадрових потоків є динамічність та безперервність їх існування в просторі та часі і їх змінність;
- по-друге, на відміну від інших видів потоків, кадрові потоки мають нерозривний зв'язок із робочою силою, і, відповідно, людьми та населенням, точніше з його економічно активною частиною (трудовими потоками), яка може приймати участь у формуванні, перетворенні та реалізації трудового потенціалу;
- по-третє, основною складовою кадрового потоку є «людський капітал», що являє собою сформований і розвинутий у результаті інвестицій і накопичений людиною (людьми) певний запас здоров'я, знань, навичок, здібностей, сприяє зростанню продуктивності праці та завдяки цьому впливає на збільшення обсягів виробництва продукції чи послуг.

Таким чином, використання логістичного підходу в кадровому менеджменті на торговельному підприємстві дозволяє забезпечити оптимальну кількість персоналу; визначити якість кадрового ресурсу в зв'язку з реалізацією основних цілей і завдань торговельного підприємства, а також виявити відмінності між співробітниками в способах прийому, обробки, зберігання і передачі інформації; оцінити соціопсихологічний клімат в середині колективу торговельного підприємства; визначити відповідність групового ресурсу, колективне сприйняття атмосфери в процесі трудової діяльності, сформулювати рекомендації з навчання; створити запас якісних трудових ресурсів, здатних реалізувати можливості торговельного підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Муромець Н.Є. Сутність логістичного управління потоками трудових ресурсів / Н.Є. Муромець // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: Сб. науч. тр. – Донецк: ДонНУ, 2009. – С. 1219-1225.

2. Фоменко А.В. Эффективность применения логистического подхода в системе управления трудовыми ресурсами / А.В. Фоменко // Проблеми современной экономики. – № 1 (13). Режим доступа: www.m-economy.ru.

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ЧИННИК МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

UDC 811.111: 81'27

TETIANA KOVALEVSKA, LARISA SIKORSKA
ТАТЬЯНА КОВАЛЕВСКАЯ, ЛАРИСА СИКОРСКАЯ

CROSS-CULTURAL COMMUNICATION DOING BUSINESS: OVERCOMING THE BARRIERS **КРОСС-КУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ В БИЗНЕСЕ: ПРЕОДОЛЕВАЯ БАРЬЕРЫ ОБЩЕНИЯ**

It's not a secret that modern workplace is rapidly becoming vast as the business environment expands to include various geographic locations and span numerous cultures. However, understanding how to communicate effectively with individuals who speak another language, or who rely on different means to reach a common goal can be difficult.

The Internet and modern technology have opened up new marketplaces that allow promoting businesses to new geographic locations and cultures [1, p. 64]. And given that it can now be as easy to work with people remotely as it is to work face-to-face, cross-cultural communication is increasingly the new norm.

After all, if communication is electronic, it's as easy to work with someone in another country as it is to work with someone in the next town.

For the native English-speakers, it is fortunate that English seems to be the language that people use if they want to reach the widest possible audience. However, even for native English speakers, cross-cultural communication can be an issue: mutual incomprehension or misunderstanding that can sometimes arise between people from different English-speaking countries. In this new globalized world, good cross-cultural communication is a must.

Given different cultural contexts, this brings new communication challenges to the workplace. Even when employees in different locations or offices speak the same language (for instance, correspondence between English-speakers in the U.S. and English-speakers in the UK), there are some cultural differences that should be considered in an effort to optimize communications between the two parties [3].

In such cases, an effective communication strategy begins with the understanding that the sender of the message and the receiver of the message are from different cultures and backgrounds. Of course, this introduces a certain amount of uncertainty, making communications even more complex.

It is perhaps most important for people to realize that a basic understanding of cultural diversity is the key to effective cross-cultural communications [2, p. 37]. Without necessarily studying individual cultures and languages in detail, we must all learn how to better communicate with individuals and groups whose first language, or language of choice, differs from our own.

However, some learning the basics about culture and at least facts about the language of communication in different countries is important. This is necessary even for the basic level of understanding required to engage in appropriate greetings and physical contact, which can be a tricky area inter-culturally [3]. For instance, kissing a business partner is not considered appropriate in the U.S., while in Paris, one peck on each cheek is an acceptable greeting.

While many companies now offer training in the different cultures where the company conducts business, it is important that employees communicating across cultures practice patience and work to increase their knowledge and understanding of these cultures.

If a leader or manager of a team that is working across cultures or incorporates individuals who speak different languages, practice different religions, or are members of a society that requires a new understanding, he or she needs to work to convey this [2, p. 116]. For instance, they may observe different holidays, or even have different hours of operation.

Next, understanding and tolerance need to be cultivated and demanded in the workplace. For example, team members must know that the part of the team that works out of the Australia office will be working in a different time zone, so electronic communications and/or return phone calls will experience a delay.

Tolerance is essential. However, standards of acceptable behavior need to be maintained. Observing the following rules can be helpful:

- team members should contribute to and not hinder the team's mission or harm the delivery to the team's customer;
- team members should not damage the cohesion of the team or prevent it from becoming more effective;
- team members should not unnecessarily harm the interests of other team members [3].

Other factors such as national laws are obviously important.

When you communicate cross-culturally, make extra efforts to keeping your communication clear, simple and unambiguous. And avoid humor until you know for sure that the person you're communicating with understands it and isn't offended by it. Humor is notoriously culture-specific: many things that pass for humor in one culture can be seen as grossly offensive in another [3].

Finally, if language barriers present themselves, it may be in every one's best interest to use the services of a reliable, experienced translator.

Because English is not the first language of many international businesspeople, their language may be marked by the use of culture-specific or non-standard English phrases, which can hamper the communication process [1, p. 94]. Having a translator (even if just for the initial phases of work) may be the best solution in this case. The translator can help everyone involved recognize cultural and communication differences and ensure that all parties, regardless of geographic location and background, come together and cooperate effectively through successful project completion.

REFERENCES

1. Maude B. Managing Cross-Cultural Communication: Principles and Practice / B. Maude. – Palgrave Macmillan, 2011. – 384 p.
2. Warren Th. L. Cross-cultural Communication: Perspectives in Theory and Practice / Th. L. Warren. – Baywood Pub, 2006. – 138 p.
3. <http://www.mindtools.com/Cross-Cultural-communication.htm>

ЛЮБОВ КОЛОТ, ОЛЬГА ДУБІНІНА
ЛЮБОВЬ КОЛОТ, ОЛЬГА ДУБИНИНА
LIUBOV KOLOT, OLGA DUBININA

**МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК
СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ
МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАТИВНАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ
КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕРЕВОДЧИКОВ
INTERCULTURAL COMMUNICATION COMPETENCE AS A
COMPONENT OF FUTURE INTERPRETERS PROFESSIONAL
COMPETENCE**

Компетентнісний підхід стає особливо актуальним в умовах інтеграції української системи вищої освіти у європейський та світовий соціокультурний простір. Від його успішної реалізації залежить якість підготовки фахівців, здатних діяти в умовах постійних соціальних трансформацій.

Набуті студентами знання, уміння та навички трансформуються у компетентності, що сприяє інтелектуальному і культурному розвитку особистості.

Підготувати висококваліфікованих фахівців, які вільно володіють іноземною мовою: забезпечити розвиток мовної, мовленнєвої, комунікативної, лінгвокраїнознавчої та перекладацької компетенцій, а також здатності реалізувати здобуті знання та вміння у майбутній професійній діяльності, є основною метою освітньо-професійної програми підготовки майбутніх перекладачів.

Програмні компетентності. Загальні:

- управління інформацією: здатність до аналізу і синтезу; здатність до організації і планування; базові загальні знання; базові знання з професії; письмові та усні комунікаційні вміння рідною мовою; елементарні комп'ютерні вміння; здатність знаходити й аналізувати інформацію з різних джерел; здатність розв'язувати проблеми; здатність приймати рішення;
- соціальна компетентність: уміння працювати в команді; міжособистісні вміння; вміння працювати у міждисциплінарній команді; здатність взаємодіяти з експертами в інших предметних областях; здатність сприймати різноманіття міжкультурних

відмінностей; здатність працювати в міжнародному контексті; дотримання етичних цінностей, здатність до самокритики. Індивідуальна компетентність: здатність застосовувати знання на практиці; дослідницькі вміння; здатність до навчання; здатність до адаптації у нових ситуаціях; здатність до генерації нових ідей (творчості); лідерство; розуміння культур та звичаїв інших країн; уміння працювати автономно; здатність до розроблення проектів та управління ними; здатність до ініціативи та підприємництва; відповідальність за якість; прагнення до успіху.

Фахові компетенції (класифікація запропонована доктором педагогічних наук, професором Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна Л. М. Черноватим):

- білінгвальна включає мовну (знання двох мов, у тому числі, у контрастивному плані) та мовленнєву субкомпетенції (володіння ними у тих видах мовленнєвої діяльності, які задіяні у перекладі);
- екстралінгвістична включає знання, що виходять за межі лінгвістичних та перекладознавчих: будь які фонові і предметні знання;
- перекладацька включає субкомпетенції, що мають безпосереднє відношення до процесу перекладу, тобто інструментальну та дослідницьку або пошукову;
- особистісна включає психофізіологічний компонент, морально-етичну субкомпетенцію, субкомпетенцію самовдосконалення, а також фахово-соціальну субкомпетенцію;
- стратегічна розглядається як інтегроване уміння перекладати, що ґрунтується на координації решти компетенцій у процесі здійснення перекладацької діяльності.

Сучасна соціополітична ситуація вимагає суттєвого переосмислення традицій пануючої моделі освіти в сторону її мультикультурної інтенсифікації. У доповіді “Ключові компетенції для Європи” (1996) за програмою Ради Європи обґрунтовані п’ять ключових компетентностей в освіті, однією з яких є компетентність, пов’язана з життям у багатокультурному суспільстві: “...для того, щоб контролювати прояв расизму та ксенофобії і для створення клімату толерантності, освіта повинна сприяти формуванню у молодих людей міжкультурних компетенцій, таких, як сприйняття відмінностей, повага до інших та здатність існувати поряд з людьми інших культур, мов, релігій” [1, с. 118]. В певних комунікативних ситуаціях проявляється певний рівень компетентності.

Для з'ясування того, що є необхідним для особистості перекладача для успішної участі у міжкультурній комунікації (МК), ми вважаємо за потрібне навести окремі визначення зазначеної компетенції. Так, І. Л. Плужник визначає міжкультурну комунікативну компетенцію як функціональні уміння розуміти погляди та думки представників інших культур, коректувати власну поведінку, долати конфлікти в процесі комунікації, визнавати право на існування різних цінностей, норм поведінки [2, с. 3].

М. В. Авдеева, досліджуючи психологічні особливості МК, вважає, що міжкультурна комунікативна компетентність – провідна інтегративна складова професійної діяльності, яка проявляється в міжкультурній сензитивності, комунікативній технологічності, здатності до самоконтролю й саморегуляції [3, с.270].

Р. Дж. Абдрахманова під міжкультурною комунікативною компетентністю розуміє пізнання залежності нашої свідомості, мислення та ставлення від культури та комунікативних дій; відносні знання вміти розрізняти культури; знання норм поведінки в комунікативному акті та стилів комунікації; здатність пояснити феномени комунікативних дій та взаємин; відмова від етноцентризму; уникання утворення стереотипів; володіння стратегіями та методами ідентифікації, аналізу; уникання непорозуміння в комунікації [4].

Отже, конкурентоспроможним в майбутньому буде фахівець, який опанує науки, володіє новітніми способами сприйняття й передачі інформації, освічений і практично підготовлений, насамперед, у професійному, мовному та світоглядному контексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Совет Европы: Симпозиум по теме «Ключевые компетенции для Европы»: Док. DECS / SC / Sec (96) 43. – Берн, 1996.
2. Плужник И.Л. Формирование межкультурной коммуникативной компетенции студентов гуманитарного профиля в процессе профессиональной подготовки: автореферат дис. д-ра пед. наук: 13.00.01 / Ирина Ленаровна Плужник. – Тюмень, 2003. – 29 с.
3. Авдеева М.В. Межкультурная коммуникативная компетентность сотрудников органов внутренних дел в сфере международного сотрудничества: диссертация канд. психол. наук: 19.00.05 / Маргарита Валерьевна Авдеева. – М., 2007. – 276 с.
4. Абдрахманова Р. Дж. Условия формирования межкультурной коммуникативной компетентности обучающихся [Электронный ресурс] Р. Дж. Абдрахманова. Режим доступа:

УДК 37:811.111

ОЛЬГА ЛИСАК
ОЛЬГА ЛЫСАК
OLGA LYSAK

**АНГЛІЙСЬКА МОВА В РОЛІ LINGUAFRANCA ЯК ЗАСІБ
ФОРМУВАННЯ МОБІЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ
АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК В РОЛИ LINGUAFRANCA КАК
СЕРДСТВА ФОРМИРОВАНИЯ МОБИЛЬНОСТИ
СПЕЦИАЛИСТА
ENGLISH AS A LINGUA FRANCA AS A TOOL OF FORMING
SPECIALIST'S MOBILITY**

Перш за все, розглянемо, що являє собою термін ELF (English as a lingua franca) або англійська як мова міжнаціонального спілкування – це використання англійської мови для спілкування тими мовцями, які є носіями інших мов. Тобто, тут підкреслюється важливість англійської мови як мови-посередника або інтер-мови.

Звичайно, це стосується і носіїв англійської мови, але носії англійської мови не складають більшість користувачів англійської мови; спілкування англійською як lingua franca також буде відрізнятися від спілкування носіїв англійської мови між собою.

Для того, щоб оцінити степінь поширення англійської як lingua franca, необхідно оцінити та порівняти загальну кількість носіїв та користувачів мови. Це доволі важко зробити, оскільки важко визначити критерії носіїв мови (на відміну від тих носіїв мови, для кого вона є рідною), адже багато людей володіють англійською на різних рівнях. За оцінками Девіда Крістала є близько 2 мільярдів користувачів англійської мови, серед яких для 400 мільйонів ця мова є рідною, а для 1.6. млрд. – ні. Тобто, співвідношення носіїв та не носіїв мови є 1:4 [1].

Було б логічно припустити, що така значна кількість користувачів мови, для якою вони не є рідною здійснюють певний вплив на мову. Викладаючи англійську мову ще у 80-х роках минулого століття, професор Дженіфер Дженкінс помітила, що під

час роботи у парах її студенти ігнорують багато правил англійської граматики або вимови, але в той же час прекрасно розуміють один одного, і навіть за умов виникнення певних мовних труднощів, студенти швидко долають ці труднощі[2]. Так, до рис англійської мови як *lingua franca* належать:

- Пропуск закінчення –s у третій особі однини теперішнього часу ('he take' замість 'he takes');
- Пропуск артиклів *a* та *the*;
- Неточності у вживанні відносних займенників *who* and *which*;
- Занадто часте використання дієслів, що мають дуже загальне значення, таких як *do*, *have*, *make*, *put*, *take*;
- Вживання прийменників у випадках, де вони не потрібні, наприклад 'We have to study about ... [4].

Дехто може подумати, що у англійській як мові міжнародного спілкування просто легітимізуються випадки неправильного вживання мови. Але мова іде про дещо ширше, адже не слід плутати нормативну англійську, що представлено у книжках, та мову, якою дійсно користуються. Дослідження англійської як *lingua franca* зосереджено саме на фактично існуючому вживанні англійської мови.

Велися дослідження, щоб виявити, чи є *lingua franca* різновидом англійської мови (як британська, американська англійська, піджин), але було виявлено, що в цій мові є занадто багато варіювань та адаптовуваності, що не дозволяє вважати її просто різновидом англійської мови. Дослідження англійської як *lingua franca* фокусується на особливостях використання мови у глобальному вимірі [4].

Як відомо, знання іноземних, а саме англійської, як однієї з офіційних мов європейського союзу, є надзвичайно важливим для формування мобільності фахівця. Ідеться і про академічну мобільність, яка представляє собою переміщення студента між вітчизняним та закордонним ВНЗ з метою отримання різносторонньої освіти, так і про професійну мобільність, як переміщення фахівців між професійними групами завдяки накопиченню необхідного досвіду та навичок.

Перед викладачами англійської мови постає важливе завдання – підготувати фахівця, який здатен буде використовувати англійську мову для ефективного спілкування.

Але виникає питання, чи необхідно орієнтуватися, зокрема, на британський варіант англійської мови, з її особливостями в усному і писемному спілкуванні як єдиний правильний? Особливо,

враховуючи те, що вірогідність того, що наш студент буде спілкуватися саме з корінним британцем, а не з поляком, німцем чи турком, для якого англійська не є рідною, є доволі низькою.

Особливо, на наш погляд, вплив англійської як *lingua franca* проявляється у вивченні стійких фраз або кліше в іноземній мові. Наприклад, ми можемо присвячувати багато часу вивченню таких фраз для соціального (*Would you mind me smoking here?* або *You look like you could use another cup of coffee!*) або ділового спілкування (*If you require any further information, please do not hesitate to contact us.*), але нам варто також розуміти, що ніщо не завадить студентам після закінчення навчання передати ту ж інформацію набагато простішими конструкціями з дієсловами *can, would like, need*.

Отже, для засвоєння англійської мови на тому рівні, щоб вона сприяла формуванню мобільності фахівців ми маємо, звичайно, зосереджуватися на тому, щоб спілкування виконувало свою основну мету – порозуміння. Звичайно, не слід забувати про правильність мовлення, але, на нашу думку, розглядати певні стійкі звороти та кліше мови необхідно тоді, коли виникає безпосередня необхідність їх використання. Тобто, безпосередньо перед періодом мобільності слід повторити фрази для знайомства, поводження в незнайомих місцях та ін., перед проведенням презентації англійською мовою переглянути фрази для проведення презентацій і так далі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Crystal, David *English: A status report*/David Crystal// *Spotlight*. – 2011. – Issue No 9. – P. 28-33.
2. Jenkins, J. *Global Englishes. A resource book for students*, 3rd edition /Jennifer Jenkins – Abingdon, 2015. – 158 p.
3. List of languages by total number of speakers [Електронний ресурс] / Вікіпедія// Вільна енциклопедія. — 2014. — Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_languages_by_total_number_of_speakers
4. *Understanding Language* [Електронний ресурс] / *University of Southampton* // *Language in use: global English*. — 2014. — Режим доступу <https://www.futurelearn.com/courses/understanding-language/todo/1275>

ТЕТЯНА ЛОМОНОСОВА
ТАТЬЯНА ЛОМОНОСОВА
TETIANA LOMONOSOVA

**ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ЛІНГВОЕТНІЧНОГО БАР'ЄРУ
СПОСОБЫ ПРЕОДОЛЕНИЯ ЛИНГВОЭТНИЧЕСКОГО
БАРЬЕРА
THE WAYS TO OVERCOME LINGUISTIC-ETHNIC BARRIERS**

У міру розвитку світового інформаційного простору проблема комунікації привертає все більшу увагу науковців. *Комунікація* – процес обміну думками, ідеями, зв'язок між індивідами, основою якого є взаєморозуміння. К. Ясперс підкреслює, що в комунікації відображається внутрішня сутність людини [3].

Комунікативний простір включає різні види комунікації. Зокрема, функціональний підхід виділяє наступні види комунікації: міжетнічна, ділова, соціальна, міжнародна, міжособова, масова, міжкультурна тощо. З усіх зазначених видів комунікації для нас є важливою насамперед міжкультурна комунікація. Це пов'язано, насамперед, з процесом глобалізації, характерного для сьогодення, що розмиває кордони між країнами, зокрема й у культурній сфері. Сучасні засоби комунікації, а особливо мережа Інтернет, сприяють створенню тісних зв'язків між культурами.

Сучасна епоха ознаменована поступовим входженням України до світової спільноти, що обумовлює проблему освоєння культурних особливостей інших країн. Усвідомлення приналежності до єдиного світового простору вимагає досягнення розуміння між носіями різних культур і неможливе без освоєння його культурного контексту. За таких обставин важливого значення набуває міжкультурна комунікація. *Міжкультурна комунікація* – це спілкування людей, які належать до різних культур [1, с. 6]. Поняття «міжкультурна комунікація», не зважаючи на широке використання, не має чіткого визначення. Це пов'язано з широким спектром його застосування, дане явище вивчають такі галузі як культурологія, психологія, лінгвістика, антропологія та інші.

Поняття «міжкультурної комунікації» увійшло у науковий дискурс у другій половині ХХ ст. (1954 р.) після опублікування книги Е. Холла і Д. Трагера «Культура як комунікація: модель і аналіз», в якій автори запропонували для широкого використання сам термін

«міжкультурна комунікація». А в 1959 р. в своїй роботі “The Silent Language” («Німа мова»), Е. Холл розкрив основні положення та ідеї міжкультурної комунікації, а також показав тісний зв'язок між культурою і комунікацією.

В процесі міжкультурної комунікації часто людей розділяє **лінгвоетнічний бар'єр**, тобто відсутність спільної мови, відмінності у культурах, національній психології, недостатня інформованість щодо питань поточного життя іншої країни тощо.

Подолання лінгвоетнічного бар'єру може здійснюватися кількома шляхами. Найпростішим засобом спілкування без спільної мови є невербальні засоби спілкування: 1) жести, які можуть бути *природними* та *конвенційними*; 2) універсальні коди.

Однак такі види комунікації не дають можливості повноцінного спілкування на різні теми. Тому люди, яких розділяє лінгвоетнічний бар'єр, звертаються за послугами *мовного посередника* – людини, котра володіє мовами обох сторін, така діяльність називається мовним посередництвом.

Завдання мовного посередника полягає не стільки передати певну інформацію іншою мовою, скільки виконати певні комунікативні завдання замовника на кшталт, «поставте запитання щодо того чи того», «спробуйте переконати їх у тому чи тому». Звертаючись до мовного посередника, замовник впевнений, що мовний посередник краще знає культуру, традиції певної країни і найбільш вдалі способи вираження інтенції, швидше може досягти бажаних результатів, маючи більше свободи, аніж у разі перекладу.

Поняття мовного посередництва не тотожне поняттю *переклад*. Переклад є одним із видів мовного посередництва. Окрім нього існує низка видів мовного посередництва: переказ, реферування, складання інформаційних довідок тощо.

Переказ – це достатньо вільне (якщо порівнювати з перекладом) викладення змісту вихідного тексту. В процесі переказу зміст може скорочуватися, змінювати свою структуру на більш звичну для реципієнта, змінюватися щодо вираження (одні лінгвістичні засоби можуть замінюватися іншими для того, щоб повідомлення було більш зрозуміле для сприйняття).

Реферування являє собою максимально стислий виклад змісту вихідного тексту (або кількох текстів). При цьому важливо зберігати найбільш суттєві змістові елементи.

Мабуть, що ні реферат, ні переказ не можуть бути повноцінною заміною вихідного тексту. Тоді як **переклад** розглядається суспільством як та ж сама інформація, лише іншою мовою. Як копія

вихідного тексту (іншою мовою). Таким чином, завдання перекладу в процесі міжкультурної комунікації таку опосередковану двомовну комунікацію, котра за своїми можливостями максимально наближувалася до звичайної, одномовної комунікації. При цьому завдання перекладача, на відміну від мовного посередника, полягає у тому, щоб мінімально змінювати текст, який перекладається.

Вибір того чи іншого шляху подолання лінгвоетнічного бар'єру залежить від ситуації міжкультурної комунікації. А також від цілей учасників комунікації.

Якщо мовний бар'єр можна подолати з допомогою мовного посередника, то ефективність та результативність міжкультурної комунікації залежить від знання національних цінностей та законів спілкування носіїв інших культур і мов. До важливих аспектів міжкультурної комунікації належать:

- ✓ чинники, пов'язані з культурною;
- ✓ чинники, пов'язані з соціальними факторами і соціальними функціями спілкування;
- ✓ чинники, пов'язані з етнопсихологією.

Крім того, слід враховувати, що різним етнічним групам притаманна різна (специфічна) поведінка, яка формується під впливом соціального і фізичного оточення. Специфічні моделі поведінки призводять до формування специфічної культури. Оскільки культуру можна визначити як «менталітет (система цінностей, ідей, звичаїв), тобто, сукупність конвенцій, які керують соціальними відносинами...» [2, с. 35]

Міжкультурна компетентність сприяє виробленню практичних навичок соціокультурних комунікацій із представниками інших культур, дає змогу вивчати їх традиції та максимізувати співробітництво і взаєморозуміння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фрик Т. Б. Основы теории межкультурной коммуникации: учебное пособие / Т. Б. Фрик; Томский политехнический университет. – Томск: Изд-во Томского политехнического университета, 2013. – 100 с.
2. Донец П. Н. Основы общей теории межкультурной коммуникации: научный статус, понятийный аппарат, языковой и неязыковой аспекты, вопросы этики и дидактики / П. Н. Донец. – Харьков: Штрих, 2001. – 384 с.

3. Ясперс К. Комунікація / Ясперс Карл // Ситниченко Л. Першоджерела комунікаційної філософії. – К.: Либідь, 1996. – С. 132 – 148.

УДК 81'243

ТЕТЯНА НОВАК, НАТАЛІЯ ПАНТЕЛЕСВА
ТАТЬЯНА НОВАК, НАТАЛИЯ ПАНТЕЛЕЕВА
TETYIANA NOVAK, NATALIA PANTELEEEVA

**МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНЦІЯ ТА НАВИЧКИ
СПІЛКУВАННЯ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
РЕЧЕВАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ И НАВЫКИ ОБЩЕНИЯ НА
ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКАХ
SPEAKING COMPETENCE AND COMMUNICATION SKILLS IN
FOREING LANGUAGES**

Красу і силу слова, мови й мовлення цінують усі народи. Володіння ними як знаково-інформаційними та культурно-естетичними системами підносить суспільство на новий щабель цивілізаційного розвитку. Плекання мови означає ще й відтворення етнічної психології, є неодмінною умовою збереження національної культури народів світу.

Мовна компетентність – складне й багатогранне поняття. У широкому сенсі його варто вживати на позначення явища певного рівня обізнаності конкретного суб'єкта чи суб'єктів з ідеальною знаковою системою рідної або іноземної мови (мов). Мовленнєва компетентність є різновидом комунікативної і означає здатність людини до практичного використання знань про мову в процесі спілкування – з певною усвідомленою метою, у визначених мовленнєвих ситуаціях.

Мовна компетентність суб'єкта (мовника, носія мови) є основою і джерелом розвитку таких типів компетентностей, як комунікативна (у тому числі мовленнєва), психолінгвістична, соціолінгвістична, а також культурологічна, когнітивна тощо.

Формування навичок спілкування іноземними мовами мають тенденції до:

1) глибшої психолінгвістичної мотивації процесу навчання мови;

2) переакцентації мети й завдань навчання, застосування нових підходів до його здійснення, якими є комунікативно-діяльнісний, функціонально-стилістичний, проблемний, етнопедагогічний, українознавчий;

3) органічного поєднання знань про мову й умінь і навичок їх застосування під час спілкування, тобто в процесі проявлення мовно-мовленнєвої компетентності;

4) розроблення методики навчання мовленнєвої діяльності та її видів на практичних заняттях іноземної мови, розвитку окремих складових мовної і мовленнєвої компетентностей / компетенцій, забезпечення викладачів дидактичним матеріалом для їх формування;

5) системного підходу до розв'язання проблеми формування і розвитку мовної, мовленнєвої компетентності / компетенції з використанням інноваційних технологій, урахуванням ситуації двомовності, навчанням мови на текстовій основі, застосуванням прийомів збагачення усного й письмового мовлення студентів тощо.

мовна компетентність – це система вироблених і засвоєних у процесі мовленнєвої діяльності (особистого спостереження мови і мовлення, спілкування, навчання тощо) мовознавчих правил, достатніх для адекватного сприйняття буттєвих явищ суб'єктами мовлення;

мовленнєва компетентність полягає у сформованості вмінь і навичок користування мовною компетентністю в усній чи писемній формі, у конкретних мовленнєвих ситуаціях і з певною метою.

Інтеграція українського суспільства до Європейського та міжнародного соціально-економічного, культурного, інформаційного простору, ринку праці зумовлює потребу в ефективній дидактичній технології, що забезпечувала б неперервну взаємодію співучасників навчання, умотивоване залучення їх до навчально-виховного процесу, бажання здійснювати самоосвіту та подальшу освіту у вищих навчальних закладах. Основною метою навчання іноземним мовам у вищому учбовому закладі стає розвиток здатності студентів використовувати іноземну мову як інструмент у діалозі культур і цивілізацій сучасного світу. Формування у студентів умінь і навичок іншомовного спілкування передбачає досягнення ними такого рівня комунікативної компетенції, який був би достатнім для здійснення спілкування в певних комунікативних сферах. З позицій державної мовної політики навчання іноземних мов є одним із пріоритетів сучасної освіти.

Розвиток комунікативної компетенції залежить від соціально-культурних і соціолінгвістичних знань, умінь і навичок, які забезпечують входження особистості в інший соціум і сприяють її

соціалізації в новому суспільстві. Головною метою будь-якої системи вищої освіти є розвиток особистості студента. Навчання виступає як основа та засіб психічного і в цілому особистісного розвитку людини. Саме на практичних заняттях іноземної мови викладач повинен формувати у студентів уміння й навички іншомовного спілкування, передбачити досягнення ними такого рівня комунікативної компетенції, який був би достатнім для здійснення спілкування в певних комунікативних сферах, орієнтуватися в соціокультурних аспектах країни, мову якої вивчають.

Комунікативна компетенція формується на основі взаємопов'язаного мовленнєвого, соціокультурного й мовного розвитку студентів відповідно до їхніх вікових особливостей та інтересів на кожному етапі оволодіння іноземною мовою.

Мовленнєва компетенція є однією з провідних складових характеристик особистості, що формується в процесі її розвитку. Під мовленнєвою компетенцією ми розуміємо вміння адекватно й доречно, практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, міркування тощо), використовувати для цього як мовні, так і позамовні засоби (невербальну знакову систему) та інтонаційні засоби виразності мовлення.

Структура мовленнєвої компетенції переконує через те що:

- 1) явища мовної і мовленнєвої компетентностей мають спільне походження, спільну природу – лінгвістичну й психолінгвістичну;
- 2) мовна компетентність як ідеальне знання про мову може “матеріалізуватися” лише через мовленнєву, а отже, є її своєрідною буттєвою проекцією;
- 3) мовна й мовленнєва компетентності “синтезовані” в мовній діяльності як сукупності мовних дій і операцій з боку мовця й слухача;
- 4) у визначенні мовної компетентності (компетенції) через її структуру є ознаки мовленнєвої діяльності, її етапи (на синтаксичному рівні) тощо.

Отже, структуру мовленнєвої компетентності теж можна визначити як єдність трьох компонентів: мовленнєвого досвіду, знань про мову й чуття мови.

Мовленнєва компетенція розглядається як суспільно обумовлені вимоги до мовлення суб'єкта, а мовленнєва компетентність - як рівень відповідності суб'єкта цим вимогам і, одночасно, як суб'єктна характеристика. Компетентність психологічно відмінна і від здатності, і від здібностей. Мовна та мовленнєва здатність

розглядаються необхідними передумовами формування компетентності, а наявність здібностей до оволодіння мовленням обумовлює індивідуальну своєрідність протікання та результативності зазначеного процесу. Змістом мовної та мовленнєвої компетентності визначається сукупність знань суб'єкта про мову та шляхи використання мовних засобів для формування та формулювання думки. Мовна компетентність змістовно відрізняється від мовленнєвої і входить до складу мовленнєвої як необхідна складова. У свою чергу, мовна компетенція містить дві підструктури: когнітивну компетенцію та лінгвістичну компетенцію, котрі забезпечують її оптимальне функціонування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мацько Л. Матимемо те, що зробимо. До питання формування мовної культури // Дивослово. – 2001. – № 9. – С. 2-3.
2. Наказ МОН № 665 від 01.06.13 року «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів».
3. Колодич О.Б. Сучасні підходи до вивчення мовленнєвої діяльності / О.Б.Колодич // Педагогіка і психологія. – 2004. – №4. – С.55-60.
4. Луговий В.І. Компетентності та компетенції: поняттєво-термінологічний дискурс / В.І.Луговий // Вища освіта України №3. – 2009р. – Тематичний випуск “Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології”. – К.: Гнозис, 2009. – С.8-13.
5. Психологія мовлення і психолінгвістика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Калмикова Л.О., Калмиков Г.В., Лапшина І.М., Харченко Н.В.; За заг. ред. Л.О.Калмикової. – К.: Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут, в-во “Фенікс”, 2008. – 235с.

ОКСАНА ОБРАЗ
ОКСАНА ОБРАЗ
OKSANA OBRAZ

**ВИВЧАЙМО ІНОЗЕМНІ МОВИ (АКТУАЛЬНІСТЬ,
МОТИВАЦІЯ, ШЛЯХИ І МЕТОДИ)
ДАВАЙТЕ ИЗУЧАТЬ ИНОСТРАННЫЕ ЯЗЫКИ
(АКТУАЛЬНОСТЬ, МОТИВАЦИЯ, ПУТИ И МЕТОДЫ)
LET'S STUDY FOREIGN LANGUAGES (SIGNIFICANCE,
MOTIVATION, WAYS AND METHODS)**

Вивчаймо іноземні мови! Вчімося сприймати, розуміти, осмислювати, думати, висловлюватися, спілкуватися, розумітися, пізнавати, співчувати, «співдумати», «співжити» з тими, хто розмовляє мовою іншою, ніж ми.

Хто ми? Що ми? Де ми? Куди ми йдемо, а чи може вже (для декого з нас) прийшли? Де ми зараз? Де будемо завтра? Дехто з посеред нас, навіть молодих, навіть зовсім юних, навіть підлітків, залишається у вимірі «тільки вчора». Зимові соловейки так давно і так довго виспівували нам мелодії вчорашнього дня, минулої доби, згаслої зорі, заціпенілої серед снігів епохи, застиглої у кризі «Архіпелагу Гулагу» (за О. Солженіциним) думки, мови, порядності, почуття людської гідності, зрештою, національної самоідентифікації, що навіть після річниці Євромайдану, анексії вітчизняного Криму, зловісного АТО дехто і досі не усвідомив європейського вибору нації.

Далеко неохоче наводимо висловлювання «скільки мов знаю, стільки я людина». Менше з тим, ми констатуємо, що серед соціуму (сукупності індивідів) побутує думка, що володіння не «знання, бо це надто претензійна сентенція), є певною сходинкою на шляху до успіху кар'єрного зростання. Щодо одвічної проблеми «батьки і діти», то висловлюючися мовою лінгвістичних термінів «Дихотомія мовленнєвого знаку» є мовленнєвий знак (для батьків) і, мовленнєва компетенція (для дітей), мовленнєве озброєння (мова як код і мовлення як його застосування (засіб спілкування, мислення, самоідентифікації, самоствердження, самовизначення у кар'єрному розвитку).

На жаль, за майже чверть віку незалежності Україна не лише тільки перебуває у стані певної лінгво-політичної невизначеності. Після мовного майдану, сталого розвитку, так би мовити «мовного

європроекту», суспільству нібито пропонується «на вибір, Господи», але у ситуації, що склалася (blood sweat and tears = WAR) ми йдемо = одна сім'я: сто бійців, а з ними я. Можливо, це «Я» – це кожен з нас викладачів, перекладачів, тьюторів, менторів, наставників, у будь-якому разі проблема гарного оволодіння як рідною, так і іноземною мовою, постає на порядку денному у той час, коли на вітчизняних теренах постає лозунг «И так поймут», що означає «Розмовляймо/думаймо українською = сприймаймо і аналізуймо українською – реагуймо українською – спілкуймося українською»).

Але лише тільки українською – замало. Україна, як держава, що є на перехресті шляхів між Європою і Азією, між Заходом і Сходом, між світоглядною системою апробованого гуманізму та, фактично, необмеженого абсолютизму, має врешті-решт вихараскатися зі свого ментально-звичаєвого хуторянства та позбутися пут «меншовартості».

Щодо студентства національних вишів, зокрема КНТЕУ, тут картина значно оптимістичніша: інтерес до вивчення іноземних мов великий, усвідомлення необхідності володіти європейськими мовами та професіональна і особистісна мотивація високі. Нам, викладачам, залишається тільки належним чином оцінити мовленнєвий рівень студентів, психологічний клімат в академгрупі, індивідуальні особливості окремо взятого студента з тим, щоб у процесі викладання як на рівні оперативного мовлення, так і ініціації у поглиблене пізнання предмету, мотивація учасників іншомовного спілкування підвищувалася, інтерес не згасав, набуття знань і умінь йшло по висхідній.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Георг Клаус «Сила слова» гносеологический и прагматический анализ языка / Г. Клаус ; пер. с нем.: [Н. Г. Комлев](#) ; ред. и вступ. ст.: [Г. В. Колшанский](#) . – М.: Прогресс, 1967 . – 215 с. – Библиогр.: с. 211–212 и в подстроч. примеч.

2. Антисуржик. Учимся вежливо вести себя и правильно говорить / [О. Сербенська, М. Белоус, Х. Дацишин и др.]; под общей редакцией А. Сербенской: учебное пособие. – 2-е издание, дополненное и переработанное. – Львов: ЛНУ имени Ивана Франка, 2011. – 258 с.

3. Плужник И.Л. Формирование межкультурной коммуникативной компетенции студентов гуманитарного профиля в

процессе профессиональной подготовки: автореферат дис. д-ра пед. наук: 13.00.01 / Ирина Ленаровна Плужник. – Тюмень, 2003. – 29 с.

УДК 81'243:061.1 ЕС

ЛІДІЯ ОРЛЕНКО
ЛИДИЯ ОРЛЕНКО
ORLENKO LIDIYA

**ВИКОРИСТАННЯ АКТИВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В
ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ ЯК ЗАСІБ
ПОДОЛАННЯ МОВНИХ БАР'ЄРІВ
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АКТОВ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА В
ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ КАК
СПОСОБ ПРЕОДОЛЕНИЯ ЯЗЫКОВЫХ БАРЬЕРОВ
USING OF EUROPEAN UNION ACTS IN THE PROCESS OF
FOREIGN LANGUAGES' TEACHING AS THE METHOD OF
OVERCOMING OF LANGUAGE BARRIERS**

На сьогоднішній час Українська держава впевнено обрала шлях євроінтеграції та, зокрема, приведення своєї освіти до європейських стандартів. Подальше їх впровадження дозволить випускникам українських вищих навчальних закладів вільно працевлаштовуватися у країнах ЄС.

Слід відзначити, що, на нашу думку, однією із основних цілей викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах повинно стати створення найбільш сприятливих умов для оволодіння студентами лексичним матеріалом, необхідним для ефективної роботи у європейських країнах. Адже ефективна діяльність у міжнародній торгівлі майже неможлива без подолання мовних бар'єрів.

Особливої актуальності зазначене завдання набуває в умовах адаптації системи українських стандартів до стандартів ЄС. Можливість розуміння особливостей термінології, яка застосовується в актах ЄС (зокрема Директивах) та їх вільного англійсько-українського перекладу значно підвищує конкурентоспроможність українських випускників вишів на міжнародному ринку праці. Так само, не менш важливим є формування у студентів навичок точного розуміння особливостей використання вузько спеціалізованих

лексичних одиниць, які надзвичайно поширені у нормативній документації ЄС (економічна, юридична, технічна лексика тощо) в залежності від контексту та можливість підібрати їх українські аналоги.

Таким чином, при роботі із студентами (особливо старших курсів) доцільно у якості додаткових текстів для самостійного опрацювання (перекладу) використовувати окремі нормативні документи ЄС чи їх частини. При цьому необхідно особливу увагу приділити відповідності галузевій спрямованості нормативного акту та спеціальності і спеціалізації студента.

Так, відомо, що відповідно до Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» вирізняється 16 сфер у яких здійснюється адаптація законодавства: митне право; законодавство про компанії; банківське право; бухгалтерський облік компаній; податки, включаючи непрямі; інтелектуальна власність; охорона праці; фінансові послуги (у тому числі послуги в системі накопичувального пенсійного забезпечення); правила конкуренції; державні закупівлі; охорона здоров'я та життя людей, тварин і рослин; довкілля; захист прав споживачів; технічні правила і стандарти; енергетика, включаючи ядерну; транспорт.

Враховуючи зазначене, доцільно під час викладення курсів іноземної мови у якості додаткових неадаптованих джерел для перекладу використовувати акти профільної сфери. Так, для спеціалістів з управління в сфері економічної конкуренції – це акти із сфер «правил конкуренції» та «державні закупівлі», наприклад Угода про субсидії та компенсаційні заходи (Рішення Ради 94/800/ЄС від 22 грудня 1994 року) (Agreement on Subsidies and Countervailing Measures), Директива Ради №89/665 ЄЕС від 24 грудня 1989 року щодо координації законів, підзаконних актів стосовно застосування процедур нагляду за наданням права на виконання державних поставок та контрактів на публічні роботи (Council Directive 89/665/EEC of 21 December 1989 on the coordination of the laws, regulations and administrative provisions relating to the application of review procedures to the award of public supply and public works contracts) тощо.

Для спеціалістів митної справи доцільно звернути увагу на переклад Регламенту Ради (ЄЕС) 2913/92 від 12 жовтня 1992 року про запровадження Митного кодексу Співтовариства (Council Regulation (EEC) No 2913/92 of 12 October 1992 establishing the Community Customs Code), Регламент Комісії (ЄЕС) 2454/93 від 2 червня 1993

року щодо імплементації Регламенту Ради (ЄЕС) 2913/92, який запроваджує Митний кодекс Співтовариства (Commission Regulation (EEC) No 2454/93 of 2 July 1993 laying down provisions for the implementation of Council Regulation (EEC) No 2913/92 establishing the Community Customs Code) та Рішення Ради 94/800/ЄС від 22 грудня 1994 року про укладення від імені Європейського Співтовариства, в межах його компетенції, угод, досягнутих під час Уругвайського раунду багатосторонніх переговорів (Council Decision of 22 December 1994 concerning the conclusion on behalf of the European Community, as regards matters within its competence, of the agreements reached in the Uruguay Round multilateral negotiations).

В той же час студенти, які обрали «Банківська справа» мають ознайомитися із англійськомовною Директивою Європейського Парламенту та Ради 2006/48/ЄС від 14 червня 2006 року щодо започаткування та здійснення діяльності кредитних установ (Directive 2006/48/EC of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions (recast)).

Ознайомлюючи студентів із подібними актами ЄС, викладач має сумлінно ставитися до джерела таких текстів. Використання сумнівних видань (включаючи роздруківки з неофіційних сайтів, скорочені та адаптовані варіанти тощо) є неприпустимим, оскільки може сформувати у студента неправильне уявлення стосовно стандартів, вимог та норм ЄС у цій чи іншій сфері. Оптимальним варіантом є використання консолідованої версії акта ЄС, яка завантажується з офіційного Веб-порталу законодавства Європейського Союзу (<http://eur-lex.europa.eu/>) англійською мовою.

Крім того, при застосуванні подібних текстів (чи їх частин) у якості вправ для перекладу, викладач іноземної мови повинен постійно взаємодіяти із викладачами відповідних профільних дисциплін. Зазначене унеможливить неточності під час перекладу. Так, наприклад, українському господарському праву відповідають різні галузі права ЄС: *bussines law*, *commercial law* або *economic law* – і точне контекстне значення може вказати лише юрист.

Таким чином, використання актів Європейського Союзу в процесі навчання іноземним мовам може стати одним із найбільш цінних засобів подолання мовних бар'єрів та, одночасно, зможе надати студентам необхідні знання для ефективної роботи у країнах ЄС.

ВІКТОРІЯ ПРИМА
ВИКТОРИЯ ПРИМА
VIKTORIA PRIMA

**МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК ЗАСІБ КРОСС-
КУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ
ЯЗЫКОВАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ КАК СРЕДСТВО КРОСС-
КУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ
LANGUAGE COMPETENCE AS A MEANS OF
INTERCULTURAL COMMUNICATION**

Однією з найсуттєвіших характеристик сучасності є глобалізація, яка охоплює всі сфери людського життя від економіки до культури. Цей процес є невідворотнім, його неможливо стримати, а треба сприймати як об'єктивну реальність і вчитися реалізовувати себе в новому світовому просторі. Надзвичайно важливу роль у підготовці фахівців, здатних до здійснення професійної діяльності у світі, що постійно змінюється та вдосконалюється, до співпраці із представниками інших народів, відіграє система освіти.

Контактуючи з навколишнім світом, займаючись тією чи іншою виробничою діяльністю, студенти отримують можливість висловити своє власне бачення реального світу на основі власного досвіду і бажань, через власні доповіді, твори, вірші тощо [3, 4].

Іноземна мова визначається багатьма авторами як засіб міжкультурної комунікації, оволодіння яким неможливо без паралельного вивчення відповідної культури. «Якщо розуміти під культурою все, що робить і думає нація, то мова фіксує, як ця нація думає» [1, с. 81]. На думку G. Brown, культура – це контекст, всередині якого ми існуємо, думаємо, відчуваємо і спілкуємось один з одним [5, р. 23]. Якщо організувати процес навчання і виховання таким чином, щоб іноземна мова вивчалася як феномен національної культури, як «мовна модель» світу цього народу і цієї культури, буде забезпечено повноцінну міжкультурну комунікацію і взаєморозуміння, тобто діалог культур.

Проблема вивчення іноземної мови як одна з умов формування культури міжнаціональних взаємовідносин є актуальною для сьогодення, враховуючи інтеграцію України до Європи та її стандартів. Ми вважаємо, що основним засобом спілкування є мова, а у багатогранному суспільстві – декілька мов. Ось чому вивчення

іноземних мов набуває особливого статусу в нашій країні. І безперечно, що ефективність комунікативно спрямованого навчання іноземних мов у школах та вищих навчальних закладах залежить від бажання та здатності учителів і викладачів скористатися позитивним досвідом зарубіжних учених.

Міжкультурний вимір у навчанні іноземних мов переслідує не лише прагматичну мету (забезпечити студентів необхідними засобами для мовленнєвої взаємодії з носіями мови), але й – і навіть у більшій мірі – розвиваючу і загальноосвітню цілі. Вивчати іноземну мову означає увійти в незнайомий світ, стати відкритим для нового, відчувати культурну спільність з носіями мови й надати спілкуванню особливої повноти й багатомірності.

У сучасних умовах соціально-економічних змін, стрімкого розвитку економіки та міжнародних відносин, впровадження нових технологій, різноманітних технічних засобів виникає потреба в майбутніх спеціалістах міжнародного зразка з високим рівнем професійної підготовки, одним із компонентів якої повинне бути професійне володіння іноземною мовою. Але для досягнення цієї мети необхідно докорінно змінити саму позицію студента стосовно вивчення іноземної мови. Із пасивного споживача наукової інформації, виконавця готових завдань, студент повинен основну перевагу віддати самостійній праці, розвитку свого творчого потенціалу. Підготовка з іноземної мови у вищій школі потребує удосконалення системи організації навчання, створення ефективних дидактичних систем, нових технологій і методів навчання, які могли б забезпечити інтенсивне оволодіння системою знань і на цій основі – суттєве підвищення рівня самостійної пізнавальної діяльності студентів [2; с. 199-204].

Необхідно зазначити, що в процесі кросс-культурної комунікації виховується загальна і професійна культура майбутніх фахівців, розширюється їхній світогляд, виховується особисте ставлення до іншої культури в процесі опанування цієї культури через мову, виховується у студентів культура спілкування, ціннісні орієнтації, почуття, емоції, позитивне ставлення до іноземної мови, культури народу, який розмовляє цією мовою.

Міжкультурний вимір у навчанні іноземних мов переслідує не лише мету забезпечити студентів необхідними засобами для мовленнєвої взаємодії з носіями мови, але й – і навіть у більшій мірі – розвиваючу і загальноосвітню цілі. Вивчати іноземну мову означає увійти в незнайомий світ, стати відкритим для нового, відчувати

культурну спільність з носіями мови й надати спілкуванню особливої повноти й багатомірності

Гуманізація вищої освіти на сучасному етапі ставить нові вимоги до спеціаліста в аспекті формування загальної гуманістичної культури студентів. Це означає, що перспективою роботи викладача є формування світогляду, який базується на принципах, що визначають загальнолюдські цінності, а також передбачає процес розвитку духовно багатой, високоморальної особистості майбутнього спеціаліста, який здатний розв'язувати творчі завдання, адаптуватися до будь-якого мовного середовища, знайти своє місце в соціумі.

Отже, мовленнєва компетенція посідає надзвичайно важливе місце у між культурній комунікації, ставлячи більші пріоритети у вивченні іноземних мов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Корнилов О.А. Языковые модели мира //Россия и Запад: диалог культур / А.О. Корнилов. – М., Центр по изуч. взаимодей. культур, 1994. – 240 с.
2. Тупченко В.В. Викладання іноземної мови як засобу між культурного спілкування у вищій школі// Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – № 5 (58). – 2013. – С. 199-204
3. Хоменко Л.Я. Педагогіка Френе у навчанні іноземної мови // Іноземні мови. – 2000. – № 2. – С. 19 – 20.
4. Щербань О.М. До уваги вчителів іноземних мов // Освіта. – 1997. – № 82-83. – С. 9
5. Brown G. Principles of Language Learning and Teaching. – San-Francisco: S. Fr. State University: 1987. – 277 p.

ОЛЬГА РЕБЧЕНКО
ОЛЬГА РЕБЧЕНКО
OLGA REBCHENKO

**ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ
КУЛЬТУРОЛОГІЧНА СКЛАДОВА
ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ
И ЕГО КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ
THE PROBLEMS OF MODERN EDUCATION IN UKRAINE
AND ITS CULTUROLOGICAL COMPONENT**

Успішний розвиток будь-якої країни і будь-якого суспільства, особливо в нових економічних визначається рівнем забезпечення їх економіки, науки, соціальної сфери висококваліфікованими кадрами, новим баченням ними перспектив розвитку. В ХХІ ст. людство повинно вирішувати нові глобальні проблеми, перш за все, за допомогою освіти. Ключ до добробуту і процвітання держав, посилення їх ролі на світовому ринку – у системі освіти. Аналіз кризи освіти привів до усвідомлення необхідності розробки нової освітньої парадигми, спрямованої, передусім, на розвиток духовності і творчої суті людини. При цьому основним завданням освітньої практики стає не тільки навчання законів природи і суспільства, а й допомога в діяльному оволодінні гуманістичною методологією творчого перетворення світу і гармонізації відносин у системі “людина – природа – суспільство”. З цим завданням може впоратися лише інноваційна освіта, головною метою якої – збереження та розвиток творчого потенціалу людини. Твердження, що освіта повинна мати абсолютний пріоритет у бюджетах усіх країн і сприяти розвитку всіх видів творчої діяльності, представників світової інтелектуальної еліти можна сприймати як аксіому, тому що сьогодні вирішальним чинником соціально-економічного розвитку є людський капітал, інтелектуальний ресурс, виражений у знаннях, культурі та духовності всього світового співтовариства, який практично є безмежним, невичерпним і постійно відтворюваним.

Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти в Україні, метою вищої освіти є створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина, відновлення національних освітніх традицій, відтворення інтелектуального духовного потенціалу нації, виховання покоління людей, здатних

оберігати і примножувати цінності національної культури, формування національних і загальнолюдських цінностей, становлення державності та демократії в суспільстві. З цього випливає, що освічене суспільство і якість людського капіталу, де значна роль відводиться соціокультурній складовій, оскільки в освіті актуальним стало питання про гуманітарну парадигму, є тією основою, яка дає змогу забезпечити поступальний розвиток держави в усіх напрямках.

Освіта – процес формування духовного обличчя людини, а також саме духовне обличчя людини, яке розвивається під впливом моральних і духовних цінностей, що становлять здобутки її культурного оточення. Головним при цьому є не обсяг знань, а поєднання знань з особистими якостями, вміння самотійно розпоряджатися своїми знаннями.

Виховна функція освіти була й залишається надзвичайно актуальною. Розгляд освіти з точки зору соціального “організму” дає змогу більш чітко розмежувати зміни в інституті освіти, зумовлені внутрішніми закономірностями її розвитку як специфічного інституту, що виконує основну суспільну функцію – відтворення культури, формування ідеалів і цінностей особистості та суспільної свідомості. При цьому найважливішою виявляється регулятивна функція цього інституту. Основні риси функції полягають у тому, що зазначений інститут покликаний – акумулювати зміст загальної культури в найбільш економній та ефективній для передачі формі; – вибирати межу між базовим (узагальненим соціальним досвідом минулого) та набутим фондом культури; – виконувати роботу зі зменшення розриву між базовим шаром культури та надбудови, яка завжди формується поза сферою освіти.

Існує група причин, які вказують на необхідність посилення культурологічного компонента в підготовці фахівців. Вони зумовлені тим, що розвиток світового співтовариства за останні десятиліття все більш явно ставить у центр системи освіти пріоритет людської особистості. За сучасними уявленнями, формування всебічно освіченої особистості потребує вирішення низки взаємопов’язаних завдань. По-перше, необхідно гармонізувати відносини людини з природою через знайомство із сучасною природничою картиною світу, По-друге, потрібно виходити з того, що людина живе в суспільстві і для її гармонійної соціалізації необхідне занурення в існуюче культурне середовище через засвоєння історії, права, культурології, економіки, філософії. По-третє, сучасна людина живе в умовах насиченого інформаційного середовища, і завдання культурологічної підготовки – навчити її жити в його потоці, створити передумови та умови для

безперервної самоосвіти. Нарешті, по-четверте, особистість повинна перебувати у злагоді сама із собою, що вимагає певних знань у галузі психології, фізіології, у сфері літератури та мистецтва.

Сучасне суспільство потребує людей, які вміють швидко пристосовуватися до змін, гнучких, здатних працювати більше, ніж в одній професійній позиції, в тому числі і в ролі керівника, людей допитливих, які прагнуть з'ясувати, що відбувається, і вміти здійснювати вплив на події. Іншими словами, в прийдешній будові світу будуть винагороджуватися передусім висока культура, інтелігентність у поєднанні з індивідуальністю і підприємливістю, орієнтованість на майбутнє, творче мислення та фантазія.

Таким чином, повністю зміниться модель освіти, що, у свою чергу, зумовлює зміни і в підготовці майбутнього фахівця, орієнтуючи його на розуміння сучасної соціокультурної ситуації, знання основ філософії освіти, історії культури, отже, актуальною стає проблема побудови системи культурологічної підготовки майбутнього фахівця. У зв'язку з цим відбувається зміна парадигми раціоналізму на парадигму культуровідповідності й культуротворчості освіти, на зміну основного змістовного знака освіти «раціоналізм» на знак «культура». Така ситуація докорінно змінює вимоги до освіти. До її змісту починають відноситись усі поняття культури на рівні сучасного розуміння – не тільки традиції та духовні форми діяльності (релігія, філософія, наука), а й уся сукупність сучасної техніки, технології, предметно-речового середовища, економіки, соціальних інститутів суспільства.

Отже, вища школа в Україні є чинником соціально-культурного розвитку суспільства та гуманізації освіти. Сучасна система вищої освіти безпосередньо пов'язана з виробництвом, збереженням, передачею та інноваціями в культурних цінностях, набуттям, розвитком та передачею здобутків культури від покоління до покоління, забезпеченням становлення й удосконалення особистості, її фахової та загальнокультурної підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І.Д. Принципи сучасної освіти / І.Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 4 (49). – С. 5–27.
2. Міщенко В. Особливості функціонування вищої школи України в ринкових умовах: вища школа України між минулим і майбутнім / В. Міщенко, С. Науменкова // Вища школа. – 2001. – № 1. – С. 6–17.

АНТОНІНА РОЗУМ, НАДІЯ КАЙДА
АНТОНИНА РОЗУМ, НАДЕЖДА КАЙДА
ANTONINA ROZUM, NADIA KAIDA

**ПЛАТФОРМА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ MOODLE ДЛЯ
ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У
ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО
СПРЯМУВАННЯ**

**ПЛАТФОРМА ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ MOODLE
ДЛЯ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ
СТУДЕНТОВ В ИЗУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА
ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО НАПРАВЛЕНИЯ
MOODLE DISTANCE EDUCATION PLATFORM FOR
ORGANIZATION OF STUDENTS' SELF-WORK IN ENGLISH
FOR PROFESSIONAL PURPOSES**

Навчальна дисципліна «Іноземна мова професійного спрямування» передбачає здобуття студентами іншомовних знань, навичок та вмінь, необхідних для формування професійно орієнтованої комунікативної компетентності у студентів з метою забезпечення їх ефективного спілкування в академічному та професійному середовищі.

Невід'ємною складовою вивчення іноземної мови професійного спрямування є самостійна робота студентів, її ефективність певною мірою визначає якість професійної підготовки. Цей вид діяльності передбачає самостійне виконання лексичних, граматичних вправ різного типу, самостійне опрацювання текстів, складання глосаріїв, пошук певної інформації, написання творчих робіт, підготовка рефератів, доповідей з наступною усною презентацією тощо. Самостійна робота може вважатися ефективною коли студенти зацікавлені в її виконанні. Від рівня організації самостійної роботи залежить її успішність. Тому, постає питання знаходження раціональних форм, методів і засобів організації самостійної роботи з урахуванням готовності до неї студентів. Саме тут головна роль відводиться інформаційним технологіям, які дозволяють прискорювати процес отримання інформації, спростувати її сприйняття.

Ефективний дистанційний курс з англійської мови професійного спрямування має відповідати таким вимогам: мати чітку структуру; сприяти розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності студентів;

містити фахові тексти; відповідати професійним потребам студентів; бути узгодженим з навчальною та робочою програмами.

Елементи та ресурси дистанційного курсу інформаційного середовища Moodle надають необмежені можливості викладачам для створення інформаційно якісних, динамічних, логічно структурованих курсів. Типова функціональність Moodle містить такі інтерактивні інструменти для сумісного вирішення завдань як вікі, глосарій, блог, форум, чат, телеконференція, веб-квест, вебінар. Вони передбачають обмін інформацією у режимі «викладач-студент», «студент-студент», є комунікативно спрямованими та сприяють формуванню професійної компетентності майбутніх фахівців. Форуми призначені для обговорення певної теми між усіма учасниками процесу дистанційного навчання. Повідомлення можуть містити прикріплені файли, елементи графіки, тощо. Форум зручно використовувати для проведення дискусій, консультацій зі студентами, семінарів, він надає можливість викладачу перевірити ступінь засвоєння студентами необхідних знань, умінь та навичок з певної теми. Чат є ефективним засобом мережевого спілкування, що дозволяє студентам спілкуватися у реальному часі. Чат можна використовуватися у якості навчального елементу для вирішення певного творчого завдання. При цьому оцінювання може проводитись як викладачем, так і іншими студентами. Глосарій у системі Moodle — це електронний аналог довідника спеціальних термінів. Його відмінність від традиційного словника полягає у тому, що глосарій може послідовно створюватися студентами протягом усього періоду навчання, і саме тому означений елемент курсу вважається інтерактивним. Студент може надати своє визначення терміну та описати його властивості, створивши міні-статтю. Інші учасники курсу мають можливість прокоментувати цю статтю, запропонувати свої варіанти визначення поняття. Цей вид навчання значно підвищує мотивацію студентів завдяки наступним аспектам: різноманітна навчальна діяльність, яскравість та динамічність навчального процесу, навчання в зручний для студента час, постійний контроль знань студентів, самостійний пошук інформації та можливість поповнення глосарію дистанційного курсу новими термінами, формування пізнавального процесу.

Заняття у межах дистанційного курсу можуть мати різні форми: дистанційне тестування або виконання віртуальних лабораторних робіт, олімпіада, індивідуальна консультація, тощо.

Отже, щоб скласти гідну конкуренцію на ринку праці, майбутні фахівці повинні володіти певними вміннями, які б характеризували

рівень їх професійно-комунікативної компетентності, серед яких: володіння термінологією фахових дисциплін, вміння вести бесіди, доводити власну думку, вирішувати всі комунікативні завдання в процесі професійного спілкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інформаційно-комунікаційні технології у навчанні іноземних мов для професійного спілкування: Колективна монографія / Коваль Т. І., Асоянц П. Г., Каменєва Т. М., Майєр Н. В., Синєкоп О. С., Стрілець В. В., Чуфарлічева А. Ю. Заг ред. Коваль Т. І. – К.: Вид.центр КНЛУ, 2012. – 280 с.

2. Кожухов К. Ю. Педагогическая модель применения дистанционных технологий в процессе формирования методической компетенции будущего учителя. – Курск, 2011. – 19 с.

3. Коновалова Л. Формувати фахову компетентність разом із життєвою. // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2011. – №1. – с. 42-47.

4. Тарнопольский О.Б. Методика обучения английскому языку для делового общения: учеб. пособие / О.Б. Тарнопольский, С.П. Кожушко. – К. :Ленвіт, 2013. – С. 60-65.

УДК 378.147:81'243

ЄВГЕНІЯ РУДЕШКО
ЕВГЕНИЯ РУДЕШКО
YEVGENIYA RUDESHKO

КОМУНІКАТИВНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ COMMUNICATIVE APPROACH IN FOREIGN LANGUAGES TEACHING КОММУНИКАТИВНО-ОРИЕНТИРОВАННЫЙ ПОДХОД В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ

Досягнення високого рівня володіння іноземною мовою не можливе без фундаментальної мовної підготовки в вищій школі. Викладачеві важливо знати новітні методи викладання іноземної мови, спеціальні навчальні техніки та прийоми, щоб оптимально

підібрати той чи інший метод викладання відповідно до рівня знань, потреб, інтересів студентів.

У зв'язку з розвитком прагматичного підходу у мовознавстві, посилився інтерес до механізмів спілкування за допомогою мови, до його комунікативної функції. Важливо відзначити, що мова розглядається не сама по собі, а в усій сукупності чинників її породження: хто, з ким, яким чином і з якою метою спілкується. Центральним поняттям лінгвістичної прагматики, а разом з нею і методики, стала комунікативна ситуація, що включає всі перелічені та інші фактори, що впливають на характер, цілі та способи спілкування. Це спричинило за собою справжній переворот у методиці викладання мов, а саме, до вироблення та становлення комунікативного підходу, метою якого стало навчання спілкуванню на іноземній мові, наближене за своїми якостями і характеристиками до того, як користуються даними мовою його носії. Оскільки всі операції з мовою розуміються в руслі прагматичної теорії як дію, методична система комунікативного підходу розглядає і процес навчання як дію, вироблене з мовою і мовою. Звідси випливає, що дана методична концепція передбачає велику активність учнів і завантаження максимальної кількості каналів прийому інформації як передумову успішного запам'ятовування і подальшого використання мовної інформації. Поняття комунікативної ситуації переймається методикою як явище, що визначає логіку пред'явлення матеріалу на сторінках підручника і на уроці. Всі вправи комунікативного підходу так чи інакше пов'язані з необхідністю відтворення ситуації реального спілкування, засвоєння її параметрів і розвитку навички перенесення засвоєного матеріалу на всі схожі ситуації. Звідси сплеск інтересу до різноманітних діалоговим вправ, ситуацій рольового спілкування, рольових ігор, симуляція реальної комунікації.

Безумовно, така активна практика базується на мовному матеріалі - лексиці і граматичі. Вибір матеріалу здійснюється з чисто практичних міркувань. Відомо, наприклад, що будь-який традиційний підручник іноземної мови має в основі своєї структури параграф (unit, Lektion і т. п.) і відповідну йому тему. Комунікативно-орієнтовані навчальні посібники частково долають ці традиції. Нове полягає в тому, що за основу, на якій вибудовується «параграф», береться не «тема» (сім'я, їжа, школа і т. д.), а мовленнєвий намір (що я хочу сказати / написати). Мовленнєвий намір, наприклад: запитувати інформацію, звернутися з питанням / проханням, висловити подяку, - приводиться у відповідність з можливими комунікативними ситуаціями, в рамках яких необхідно вміти реалізувати подібне

мовленнєвий намір. Так виникає співвідношення: намір – ситуація. Однак оскільки один і той же намір може бути в рамках однієї і тієї ж ситуації виражене по-різному (більш-менш ввічливо, на літературній мові або на жаргоні, більш складно або більш просто в мовному відношенні), пара «намір – ситуація» доповнюється компонентою «мовні / мовленнєві засоби». Передбачається, що всі альтернативні можливості не можуть бути засвоєні відразу, в рамках «одного параграфа». Отже, в логіку навчального посібника необхідно закладається неминучий повернення до матеріалу, але з використанням все нових мовних засобів. У цьому випадку в методиці говорять про «циклічної прогресії», тобто наростанні складності по спіралевидної моделі: з кожним витком спіралі ми все далі віддаляємося від вихідної точки, неминуче, тим не менш, повертаючись до неї. Таким чином, мовленнєвий намір зумовлює вибір як самих ситуацій, так і лексичних та граматичних засобів, необхідних для вирішення проблеми спілкування «тут і зараз». Поставлена мета навчання спілкуванню «як у житті» визначає ще цілий ряд моментів, надзвичайно важливих в комунікативній методиці.

Компонентами іншомовної комунікативної компетенції є, перш за все, опанування знаннями (з лексики, граматики, фонетики та орфографії) та формування відповідних навичок: фонетичних, лексичних, граматичних, морфологічних, пов'язаних із складом слова та частинами мови; синтаксичних, пов'язаних з побудовою речень та їх різних видів; орфографічних, що поділяються на графічні та каліграфічні-засвоєння особливостей написання.

Комунікативна компетенція може поділятися на два види: мовленнєва компетенція та соціокультурна компетенція. Мовленнєва компетенція-володіння чотирма видами умінь аудіювання, говоріння, читання та письмо. Соціокультурна компетенція складається з: країнознавчої та лінгвокраїнознавчої компетенції. Країнознавча компетенція-знання учнів про культуру країни, мова якої вивчається; лінгвокраїнознавча компетенція передбачає володіння учнями особливостями мовленнєвої та не мовленнєвої поведінки носіїв. Тема-коротка теза, що підлягає розгортанню у процесі говоріння та вилученню інформації при читанні та аудіюванні. Мовленнєва ситуація-така динамічна система взаємовідносин комуні кантів, яка базуючись на відбитті об'єктів та подій зовнішнього світу, породжує потребу у цілеспрямованій діяльності в розв'язанні мовленнєво-мислительного завдання та підтримує цю діяльність.

Методи навчання іноземних мов, які ґрунтуються на гуманістичному підході, допомагають розкрити творчий потенціал студентів і сприяють розвитку та самовдосконаленню навчально-комунікативного процесу, формуванню майбутніх свідомих патріотів своєї країни, толерантних громадян світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гусак Т. Методологія викладання іноземних мов // Рідна школа. – 2006. – № 2. – С. 58–62.
2. Ключковська І.М. Інноваційні підходи у викладанні іноземних мов у вищих технічних навчальних закладах // Сучасні проблеми лінгвістики та навчання іноземних мов у контексті Болонського процесу. – К.: Знання, 2005. – С. 67–69.
3. Костера П. Навчання іноземної мови у мовній лабораторії. М., 1986.
4. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник для студентів вищих закладів освіти. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.
5. Палмер Г. Усний метод навчання іноземних мов. М., 1960.
6. Соловйова Н. Формування методичної творчості на практичних заняттях з методики викладання іноземних мов // Рідна школа. – 2003. – № 3. – С. 31–33.
7. Соловйова Н. Формування методичної творчості на практичних заняттях з методики викладання іноземних мов // Рідна школа. – 2003. – № 3. – С. 31–33.

ВІКТОРІЯ СЕМІДОЦЬКА, ОКСАНА МОЙСІЄНКО
ВИКТОРИЯ СЕМИДОЦКАЯ, ОКСАНА МОЙСИЕНКО
VIKTORIJA SEMIDOTSKA, OKSANA MOYSIENKO

**ПОДКАСТИ ЯК ЗАСОБИ АСИНХРОННОЇ КОМУНІКАЦІЇ ДЛЯ
ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У
НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ
ПОДКАСТЫ КАК СРЕДСТВА АСИНХРОННОЙ
КОММУНИКАЦИИ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ
РЕЧЕВОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫМ
ЯЗЫКАМ
PODCASTS AS MEANS OF ASYNCHRONIC COMMUNICATION
FOR LANGUAGE COMPETENCE FORMING AND
DEVELOPMENT AT TEACHING FOREIGN LANGUAGE**

Розвиток вищої освіти пов'язують з потенціалом новітніх засобів навчання і найважливішою умовою підвищення якості процесу навчання вважають інформатизацію. Тому при розробці технологій навчання іноземних мов необхідно брати до уваги специфіку сучасних засобів отримання та переробки інформації, основою яких має стати сучасне інформаційно-комунікативне середовище.

Організація самостійної роботи з використанням мультимедійних засобів можна розглядати як складову інтенсифікації і оптимізації навчального процесу викладання іноземних мов.

Навчання іноземних мов, зокрема англійської мови, стає необхідною важливою складовою для отримання повноцінної професійної освіти у сфері торгівлі.

У сучасній методиці викладання англійської мови існує багато розробок щодо використання ресурсів Інтернету, а саме веб-сайтів, електронної пошти, електронних енциклопедій, блогів і телекомунікаційних проєктів, відеоконференцій, подкастів, чатів, сесій, форумів та ін.

При формуванні і розвитку комунікативної компетенції на базі інтернет-технологій виділяють синхронну та асинхронну комунікацію. Засоби синхронної комунікації – це засоби, що дозволяють спілкуватися у режимі реального часу (чат, відеочат, аудіочат). Засоби асинхронної комунікації дозволяють обмінюватися інформацією з затримкою у часі (форуми, електронна і аудіопошта, сайти, блоги). Серед блогів існує особливий тип – аудіоблоги, або так

звані подкасти (від англ. Podcast). Слово podcast походить від слів iPod (MP 3 плеєр) і broadcast (радіомовлення, трансляція). Аудіоблоги (подкасти) – це сітьові щоденники з аудіо файлами у форматі MP3. Подкастинг – це створення та розповсюдження аудіо файлів в MP3-форматі в інтернет-мережі, які можна прослухати on line чи завантажити в MP3-плеєр. Існує також термін vodcast – це формат розповсюдження відео- та аудіо контент через Інтернет. Завдяки технологіям подкастингу користувач може підписатися на ті подкасти, які йому необхідні і які потім будуть автоматично оновлюватись і завантажуватись на його комп'ютер чи пристрій, який з ним синхронізується. Мета подкастингу – можливість створення свого власного аудіоблогу, де користувач може розміщувати свої власні записи. Головна відмінність подкаста від живої трансляції – це можливість прослухати його у зручний час у зручній обстановці. Подкаст стандартизується на основі протоколу RSS (really simple syndication), що з англійської означає «дійсно проста розсилка». RSS – формат, який використовується для передачі змісту веб-сайтів, контент яких швидко змінюється. Серед інших переваг цієї технології слід зазначити те, що усі програми безкоштовні для слухачів і процедура підписки дуже проста. Можна підписатися на певний RSS-канал і отримувати інформацію з тематики, що визначається користувачем.

Однією з найважливіших цілей у навчанні іноземних мов є навчання розуміти мову «на слух». Відсутність можливості прослуховувати тексти ід час занять може привести до того, що студенти не зможуть розуміти живу мову поза межами аудиторії. Використання аудіо матеріалів може значно поліпшити підготовку студентів до ситуацій реального спілкування. Без оволодіння таким видом мовленнєвої діяльності, як аудіювання, неможливо опанувати мову на тому рівні, який потрібен на сучасному етапі розвитку суспільства. Подкасти дозволяють звикнути до «чужої мови». Методика, при якій студенти багато разів слухають різні тексти на теми, що їх цікавлять, сприяє більш глибокому розумінню мови, що вивчається. Але ця методика потребує поступової зміни тем, що має на меті розширення мовної компетенції в цілому.

Необхідно також зазначити, що в сучасному світі виникає проблема мобільності не тільки студентів, але й викладачів, оскільки з розвитком взаємозв'язку з різними країнами і виникненням нових сучасних технологій стає нагальною потреба у фахівцях, що здатні працювати у нових нестандартних ситуаціях і які будуть готові до навчання протягом усього життя. Перед викладачем іноземної мови

стає завдання навчити студента спілкуватися на рівні, необхідному на міжнародному ринку праці. Саме тому обов'язковими критеріями оцінки професійності викладача іноземних мов у сучасному вузі мають стати відмінне знання іноземної мови, комунікативні навички (постійна взаємодія викладача і студентів як партнерів), мотиваційні вміння, вміння розвивати у студентів міжособистісне спілкування, володіння інноваційними методиками навчання, зокрема з застосуванням ІТ-технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мятин Е. Подкастинг – синтез интернет и радио, 2006. URL: <http://www.ixbt.com/>
2. Ступина Т.Л. Основы использования подкастингов образовательном процессе: методическое руководство. – Иркутск: ИГЛУ, 2006.
3. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. - К.: Либідь, 1998.
4. New ways of Learning. Online: <http://www.preteacher.org/user/mod4>

УДК 81243(075.8)

НАТАЛІЯ СТРОКАНЬ
НАТАЛИЯ СТРОКАНЬ
NATALIYA STROKAN

ВИМОГИ ДО ТЕКСТІВ ПОСІБНИКІВ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ФАХУ ТРЕБОВАНИЯ К ТЕКСТАМ ПОСОБИЙ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ СПЕЦИАЛЬНОСТИ TEXT REQUIREMENTS FOR FOREIGN LANGUAGE FOR PROFESSIONAL PURPOSES TEXTBOOKS

Заняття з іноземної мови, в тому числі в немовному вузі, будується навколо тексту. Цілком очевидно, що він повинен відповідати певним вимогам. Питання про вимоги до навчального тексту для занять з іноземної мови постає, насамперед, в процесі підготовки навчальних посібників. На основі власного досвіду та

аналізу відповідної літератури, були сформульовані наступні вимоги до текстів.

Насамперед, презентація тексту в повинна викликати бажання студента прочитати цей текст. Створенню такої мотивації може слугувати яскравий заголовок тексту, сформульований у вигляді запитання, риторичного запитання, незакінченого речення тощо. Вдало підібраний до тексту епіграф містить в собі елемент інтриги і також може бути поштовхом для прочитання тексту студентом. Іншим засобом формування мотиву є різноманітні фото, графіки, діаграми, таблиці, схеми, що не тільки супроводжують текст, але і сприяють його більш повному розумінню. До речі, усі вищеназвані види унаочнення є не що інше як види текстів, адже сучасна наука текстом називає будь-яку об'єднану смисловою залежністю послідовність знакових одиниць, основними властивостями якої є зв'язність і цілісність. Для фахової ж мови такі види текстів є типовими. Тому слід говорити не про бажаність, а про необхідність включення в навчальний посібник таких форм презентації матеріалу.

По-друге, слід пропонувати в посібнику різноманітні за походженням тексти. Найкориснішими є, звичайно, автентичні тексти. Автентичні, або оригінальні тексти – це тексти, які написані не спеціально для заняття з іноземної мови, але які є прикладом того, як би висловив свою думку з того чи іншого приводу носій мови. Адже автор, наприклад, журналіст, говорить або пише щось не для того щоб тренувати, наприклад, граматичні структури, а щоб повідомити якусь інформацію. Також автентичний текст дає студентам уявлення про носіїв мови, їх професійні звички, діловий менталітет, культуру ділового спілкування, а отже сприяє формуванню соціокультурної компетенції студента. Звичайно, автентичний – це найскладніший тип текстів, бо він є взірцем живої мови і може містити в собі професійний сленг, діалекти і т.д.. Тому роботі з автентичними текстами студентів слід навчати. Простішими, але менш цікавими з точки зору «натуральності» мови є дидактизовані (адаптовані, опрацьовані) або дидактичні (штучні) тексти.

Як свідчить практика, великий за обсягом текст зводить нанівець бажання студента читати його. Тому обсяг текстів для початкового рівня повинен бути невеликим. Якнайкраще підходять для цього короткі повідомлення з газет та Інтернету. Часто лаконічності дотриматися важко. В такому випадку слід підбирати тексти з «прозорою» структурою (такі, що містять підзаголовки, графічно виділені ключові моменти тощо).

Якщо попередні вимоги стосувалися лише зовнішнього вигляду тексту, то наступні – його змісту. Насамперед, рівень складності тексту повинен відповідати прийнятим нормам. Якщо студент за значенням кожного другого слова чи виразу буде звертатися до словника, то це надовго відверне його охоту до читання. Слід звернути увагу і на те, щоб текст не був переобтяжений інформацією та засобами образності та виразності, що іноді перешкоджає розумінню тексту.

Однією з важливих вимог до тексту є також його відповідність психологічній особі адресата, тобто, студента 1-2-3 курсу. А це означає, що він повинен відповідати віковим особливостям сприйняття, уваги, пам'яті 17-19-річної людини.

Текст має бути цікавим, а отже містити елементи новизни (але не бути занадто чужим для студента) і мати практичне значення, щоб, прочитавши заголовок, студент міг відповісти, чому він повинен читати цей текст, і що, прочитавши цей текст, він зможе виконати якусь комунікативну задачу. Це можуть бути поради щодо написання резюме чи ділових листів, проведення співбесіди при влаштуванні на роботу чи презентації. Отже, матеріал повинен бути адекватним процесу комунікації. Для цього слід окреслити коло тих комунікативних ситуацій, в яких може опинитися студент/випускник економічного вузу, де йому необхідним буде користування іноземною мовою. Насамперед, це прийом іноземної делегації, а отже презентація власного підприємства (структура, види послуг, сфера діяльності тощо), розповідь про власну професійну діяльність, ведення ділових переговорів (обговорення умов, види співробітництва) тощо.

Ще однією важливою вимогою є застосування виключно фахових текстів, так як тільки вони містять в собі унормовані залежно від виду тексту та від фаху текстуальні сегменти в установленій послідовності. При цьому слід звернути особливу увагу на фахову коректність тексту. Адже, проаналізувавши навчальні плани, можна прийти до висновку, що в немовному вузі заняття з іноземної мови є елементом вступу до фаху, воно сприяє формуванню професійної спрямованості студента та усвідомленню ним звичного для певного фаху дискурсу вже на першому курсі університету.

ГАННА ХАРЧЕНКО, ГАЛИНА ІВАНЕНКО
АННА ХАРЧЕНКО, ГАЛИНА ИВАНЕНКО
ANNA KHARCHENKO, HALYNA IVANENKO

**ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ
НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У СВІТЛІ
БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ
ВНЕДРЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ НА
ЗАНЯТИЯХ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В СВЕТЕ
БОЛОНСКОГО ПРОЦЕССА
IMPLEMENTATION OF ENGLISH INNOVATIVE METHODS OF
TEACHING UNDER BOLON PROCESS**

Європейська вища освіта завжди була різноманітною щодо мов. Головним критерієм знань з англійської мови є якість.

Вивчення англійської мови повинно бути багатоступеневим: університет — післявузівська підготовка. Програма для двох ступенів повинна бути зрозумілою, мобільною, універсальною, відповідною до ступеня бакалавра та магістра. Як забезпечити її привабливість та конкурентоспроможність? – Створити цікаву систему комунікативних вправ для кожної теми кожного рівня, читати літературу в оригіналі, на її базі розробляти та виконувати комунікативні вправи.

В сучасному світі знання англійської мови просто необхідно. Велика увага на заняттях приділяється перекладу на рідну мову, робота над діалогами у групах. Студенти мають вміти сприймати мову співбесідника, самостійно виправляти помилки, намагатися вживати найбільш зрозумілі та чіткі фрази, допомагати одне одному правильно висловлювати думку. Важливу роль грають творчий підхід до занять та самостійна зацікавлена діяльність.

В рольових іграх при навчанні драматизуються повсякденні ситуації, які потребують вживання мовних навичок. В процесі навчання велику роль відіграють колективні дискусії, а також так звані дискусійні ігри, перед студентами ставиться проблема, з приводу якої кожний з них має висловити свою думку. Викладач розкриває тему все більше і більше, висловлює власні враження, ставить допоміжні запитання. Такого роду заняття дозволяють аудиторії поводитися невимушено, не соромитись, не хвилюватись. Подібна форма спілкування знімає психологічний переляк, напругу та зніяковілість, студенти починають висловлювати свої думки ясніше,

грамотніше. Завдання поступово ускладнюються, теми для обговорення потребують вдумливості.

Європейський простір вищої освіти має базуватись на європейських традиціях відповідальності освіти перед суспільством; на широкому та відкритому доступі як до ступеневого, так і після - ступеневого навчання: на загальнолюдських принципах розвитку особистості, що передбачає навчання впродовж усього життя; забезпечувати громадянську та соціальну її значимість як у короткотерміновій, так і довготерміновій. Створення Європейського простору вищої освіти має відбуватися одночасно та паралельно зі створенням Європейського простору наукових досліджень, оскільки наукові дослідження є рушійною силою вищої освіти.

В цілому ефективність діяльності вищого навчального закладу з фахової підготовки висококваліфікованих та конкурентоспроможних спеціалістів значною мірою залежатиме від результативності запровадження інноваційних технологій навчання.

Коротко окреслимо поняття інтерактивних методик навчання. Інтерактивні методи навчання - це імітація традиційних проявів суспільного життя у навчальних цілях. Студенти під час занять стають учасниками колективних форм роботи і вирішують типові практично зорієнтовані завдання.

Інтерактивне навчання - це навчання в режимі діалогу, під час якого відбувається взаємодія учасників педагогічного процесу з метою взаєморозуміння, спільного вирішення навчальних завдань, розвитку особистісних якостей студентів.

Всі інтерактивні методи навчання спрямовані не тільки на оволодіння конкретними знаннями, але і на вдосконалення різних навичок: посилення здатності до аналізу неадаптованих завдань, вміння керувати своїми емоціями, приймати відповідальне рішення в неоптимальних умовах. Інтерактивні завдання допомагають встановленню та підтримці стосунків, вчать взаємодіяти в парах, групах, командах. Активне спілкування студентів у процесі навчання завжди є цікавим і корисним, оскільки не тільки знімає заборону на спілкування, а й стимулює його діяльність.

Отже можна стверджувати, що, на відміну від традиційних методик викладання, які дають студентам основні пізнавальні навички, відірвані від життя й досвіду, інтерактивні навчальні технології не вибираються для виконання певних навчальних завдань, а самою своєю структурою визначають кінцевий результат, стимулюють процес пізнання, викликають інтерес, посилюють розумові можливості.

Інтерактивні методи потребують багато часу для підготовки. Тому починати слід з поступового використання цих методів. Необхідно звикнути до них і отримати певний досвід їх використання.

Як свідчить практичний досвід роботи у немовному ВНЗ, більшість студентів чекають від практичних занять з іноземної мови можливості спілкуватися та висловлюватися на мові, яку вони вивчають. Чим більше спілкуються та розмовляють студенти, тим краще організоване практичне заняття тому, що головна мета при вивченні іноземної мови - це здатність до спілкування цією мовою. На початку навчання вважаємо доцільним надати перевагу монологічним висловлюванням тих, хто навчається з поступовим переходом до дебатів та дискусій на старших курсах.

Досвід роботи показує, що на сучасному етапі у ВНЗ відбувається перехід до інтерактивних методик викладання іноземної мови та йде активний пошук найбільш ефективних методів та засобів їх впровадження.

На вищому ступені вивчення іноземної мови необхідно навчати студентів писати фахові статті іноземною мовою.

Таким чином, інтерактивні методики покликані формувати ініціативну, самостійну людину, наділену творчим мисленням. Вони розширюють пізнавальні можливості, розвивають творчі здібності, інтуїтивне мислення, оригінальні способи дій, відходять від шаблонів і стереотипів, а саме головне - сприяють налагодженню партнерства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За ред. В.Г.Кременя. Авторський колектив: М.Ф.Степко, Я.Я. Болюбаш та ін. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
2. Зимняя И.А., Сахарова Т.Е. Проектная методика обучения английскому языку // Иностранные языки в школе. – 1991. – № 3. – С. 13-17.
3. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учеб пособие для студ. пед. вузов и системы повышения квалификации кадров / Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина и др.: под ред. Е.С.Полат. – М.: Изд.центр «Академия». 2002. – С.64–110.
4. Даниленко Л.І. Педагогічні інновації та інноваційні педагогічні технології: сутність і структура // Нові технології навчання: Науково-методичний збірник. – Вип. 40. – С.270–276.

ОЛЬГА ЦИГАНОК
ОЛЬГА ЦЫГАНОК
OLGA TSYGANOK

**ПРО МОЖЛИВЕ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО СЛОВНИКА
ПРИ ВИВЧЕННІ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ
О ВОЗМОЖНОМ ИСПОЛЬЗОВАНИИ ЭЛЕКТРОННОГО СЛОВАРЯ
ПРИ ИЗУЧЕНИИ ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКА
ON THE POSSIBLE USE OF ELECTRONIC DICTIONARY IN THE
STUDY OF LATIN**

Враховуючи певну складність граматики латинської мови та багатство її лексики, що розвивалася упродовж майже двох тисячоліть, важливо викладати латину якомога ефективніше, зменшити «трудовитрати» студентів на вивчення зазначеної навчальної дисципліни. Цю мету ми намагаємося реалізувати різними шляхами. Один із них – використання в навчальному процесі електронного словника – комп'ютерної бази даних, що містить особливим чином закодовані словникові статті. І. І. Заваруєва класифікує електронні словники за трьома критеріями: форма, лінгвістичні характеристики та прототип [3, с. 68]. Щодо форми дослідниця поділяє електронні словники на мінливі (онлайнові, представлені в мережі Інтернет) та постійні (словники в електронному вигляді, представлені на компакт-дисках та інших електронних носіях) [3, с. 69]. За лінгвістичними характеристиками І. І. Заваруєва розрізняє текстові і гіпертекстові словники (наприклад, ті, статті яких відсилають користувачів до інших статей того самого словника). Деякі електронні словники мають паперові прототипи, а інші – ні [3, с. 69].

Електронний словник Lingvo компанії ABBYY належить до найбільш відомих. На прикладі ABBYY Lingvo ми розглянемо можливості використання електронного словника при вивченні латинської мови. За класифікацією І. І. Заваруєвої, латинсько-російський словник – це змінний гіпертекстовий словник. Вважаємо, що він має два паперових прототипи. У його основі – укладений І. Х. Дворецьким «Латинсько-російський словник» (1949, 1976 та ін.), що містить близько 50 тис. словникових статей [2]. Додатково в латинсько-російський електронний словник Lingvo компанії ABBYY включені латинські крилаті вислови і приклади їх використання, наприклад: **Via dolorōsa** «Путь страданий», крестный путь. *Дорога, по*

которой, согласно христианскому преданию, вели Христа на распятие. В годы, следовавшие за Гамлетом, он [Шекспир] сродни скорее Китсу и Достоевскому в их приверженности к *via dolorosa*, чем к «невозмутимому олимпийцу» Гете. («И несть ему конца...», *Вопросы литературы*, 1964, № 4). Вважаємо, що паперовим протитипом для латинських крилатих слів у електронному словнику Lingvo компанії АБВУУ був відповідний спеціальний словник під редакцією Я. М. Боровського [2].

Олександр Риков пропонує використовувати електронний словник АБВУУ Lingvo x5 в процесі вивчення іноземної мови для систематизації граматичних знань (використовуючи довідник із граматики), умінь аудіювання (використовуючи аудіоуроки), розвитку навиків читання, для введення нової лексики, її закріплення, використання в контексті і повторення [4]. Окрім аудіювання, усе це відноситься і до вивчення латинської мови.

Подамо можливі шляхи використання електронного словника АБВУУ Lingvo при вивченні латинської мови на прикладі трьох граматичних тем.

Тема 1. Фонетика. Можна відпрацьовувати навики читання на списку словникових статей. Наприклад: *jus, jus abutendi, jus ad rem, jus civile, jus commune, jus criminale, jus dicit, jus divinum etc.*

Тема 2. Відміни іменників. Прийменники. Розкриваючи словникову статтю іменника, закріплюємо поняття словникової форми, відміни іменника, граматичного роду, фразеологізму. Наприклад: **justitia** jūstitia, ae f. [justus] 1) справедливость, правосудие (in hostem) justitiam colēre (agitare) — осуществляют справедливость (поступать справедливо) 2) право, совокупность законов 3) благочестие (erga deos); почтительность (erga parentes). Активізуючи вікно «Форми слова „justitia”», закріплюємо парадигму відмінювання іменників.

Розкриваючи словникову статтю прийменника, демонструємо багатство значень цієї частини мови в латині (наприклад, прийменник «ad» може вказувати на простір, час, число, мету, спосіб дії, відношення, причину, схильність, подібність, засіб). Відповідно, «ad» перекладається по-різному, залежно від контексту.

Тема 3. Прикметники та їх ступені порівняння. Пропонуємо студентам розглянути особливості двох груп прикметників на на прикладах. Беремо форми **justificus** jūstificus, a, um [justus + facio] справедливо поступающий (mens deorum) та **criminalis** crīminalis, e [crimen] преступный, касающийся преступления (causa, accusatio). Активізуючи вікно, наприклад, «Форми слова „justificus”»,

закріплюємо парадигму відмінювання прикметників. В електронному словнику подаються також їх ступені порівняння: Gradus Comparativus. Masculinum Femininum Neutrum. justificentior justificentius. Gradus Superlativus. Masculinum Femininum Neutrum. justificentissimus justificentissima justificentissimum. Перекладу ступенів порівняння електронний словник не дає, тому на це треба звернути особливу увагу викладачеві.

Таким чином, використання електронного словника може бути одним із сучасних засобів вивчення латини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабичев Н. Т., Боровский Я. М. Словарь латинских крылатых слов: 2500 единиц / Под ред. Я. М. Боровского. – М.: Рус. яз., 1982. – 959 с.

2. Дворецкий И. Х. Латинско-русский словарь. Около 50 000 слов. Издание второе, переработанное и дополненное. – М.: Издательство «Русский язык», 1976. – 840 с.

3. Заваруева И. И. Об одной возможности классификации электронных словарей / И. И. Заваруева // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія філологія. Вип. 50. – Харків, 2007. – № 765. – С. 67–70.

4. Рылов Александр. Использование электронных словарей и справочных материалов на уроке иностранного языка / Александр Рылов // Просвещение. Иностранные языки. Зима 2014/15 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://iyazyki.ru/2012/07/useof-edictionaries/>

НАТАЛІЯ ЧАЛА
НАТАЛИЯ ЧАЛАЯ
NATALIA CHALA

**МОВНА КОМПЕТЕНЦІЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ
ЯК КЛЮЧ ДО ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ
ЯЗЫКОВАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА
КАК КЛЮЧ
К ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ УСПЕХУ
LANGUAGE COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS
AS A KEY TO PROFESSIONAL SUCCESS**

Явища, які ми сьогодні спостерігаємо в економіці світу в цілому та нашої держави зокрема, є досить складними. Кризове становище, в якому опинилася наша країна, змушує нас вже сьогодні по-новому поглянути на діяльність в різних галузях, а особливо звернути увагу на оновлення тенденцій у вищій освіті. Рівень безробіття серед випускників ВНЗ набирає загрозливих масштабів, а тому ентузіазм молодих людей та віра в те, що вони можуть принести користь рідній країні, швидко зникають. Звичайно, важливу роль в цьому відіграють складні суспільні процеси, за часів яких довелося жити сучасній молоді. Проте не варто забувати і про роль вищої освіти, суть якої інколи полягає у підготовці майбутніх фахівців до роботи, якої можливо через 5-10 років вже не існуватиме.

Експерименти з новими технологіями вимагають від працівників глибоких знань, гнучкості та вміння адаптуватися до нових робочих умов. За оцінками експертів [2] 47% сучасних категорій робіт будуть відкритими для автоматизації впродовж наступних 20 років, а значить на заміну сьогоднішнім працівникам прийдуть новітня техніка, комп'ютери, або спеціально розроблені програми. Тому так само, як за часів індустріальної революції нові інвестиції в освіту забезпечили наявність фахівців, що мали виконувати нові завдання та опановувати нові професії, сьогодні необхідно підготувати професіоналів готових до викликів майбутнього ринку праці.

Вже зараз прогнозується, що певна кількість галузей (транспорт, виробництво, енергетика, продажі) скоро не потребуватимуть задіяння людини та її здібностей, а отже, представники цих професій можуть зіткнутися з ризиком, що їхні знання та навички будуть

замінені новітніми технологіями. Проте професії, які користуватимуться попитом у найближчому майбутньому, і які зазнають найменшого ризику відмови від людського фактору, будуть в таких галузях як інформаційні технології, інженерія, природничі науки (адже проектувати нову техніку та керувати нею потрібно буде саме людині), а також сфери, в котрих необхідними є творче мислення та міжособистісні зв'язки, як наприклад, управління, право, освіта, охорона здоров'я, фінансові послуги, тощо. З цього можна зробити висновок, що процес гуманітизації вищої освіти знову набирає актуальності.

На даному етапі освітяни прагнуть визначити теоретичні основи гуманітаризації освіти системно й органічно вписати формування мовної культурної компетентності у процес професійного становлення особистості майбутнього фахівця. Проте, як відомо, зараз, коли ми прагнемо приєднатися до Європейської спільноти, знання іноземної мови є обов'язковою вимогою для успішного розвитку кар'єри. Отже, сучасній людині для успіху потрібно володіти мистецтвом комунікації як рідною, так і іноземною мовами. На сьогоднішній день у лінгвістиці виділяються такі рівні мовної особистості: вербально-семантичний, лінгвокогнітивний і мотиваційно-прагматичний [1, с. 4]. Вербально-семантичний рівень – це володіння різними мовними нормами, лінгвокогнітивний рівень репрезентує індивідуальну мовну картину світу, вихід на мотиваційно-прагматичний рівень забезпечує вільне володіння мовою у будь-якій комунікативній ситуації. Володіння студентами іноземною мовою мотиваційно-прагматичному рівні – це мета, яку кожен викладач іноземної мови у ВНЗ ставить як перед собою, так і перед студентами.

Також важливим етапом вивчення іноземної мови є формування соціолінгвістичної компетенції – здатності розуміти і продукувати мовлення в конкретному соціолінгвістичному контексті спілкування [1, с. 4]. Для досягнення цієї мети велика увага приділяється культурологічному компоненту занять з іноземної мови, що втілюється не лише у змістовому наповненні текстів, тренувальних вправ і контрольних робіт. Активізувати увагу аудиторії, підвищити загальнокультурний рівень молоді, поглибити знання з історії та культури держави, мова якої вивчається, допомагають короткі інформаційні повідомлення, підготовлені студентами, конференції, круглі столи та культурні вечори, що мають проводитися у ВНЗ. Прослухані повідомлення обов'язково обговорюються й

аналізуються, коментується індивідуальне мовлення доповідача, розглядаються стильові особливості текстів.

Так, з постійним розширенням сфери функціонування англійської мови у суспільстві перед вищою школою постає проблема підготовки фахівців, професійна зрілість яких визначається не тільки рівнем професійних знань, а й умінням здійснювати науково-виробниче і службове спілкування, доцільно й ефективно використовуючи ресурси рідної мови, а також іноземної.

Формування високої культури мовлення є невід'ємною ознакою загальнолюдської культури. Для фахівця економічного профілю культура усного й писемного мовлення є не лише відображенням його вихованості, інтелігентності, чистоти помислів і вчинків, але й визначає в цілому культуру його праці й, що особливо важливо, культуру взаємин у щоденному спілкуванні в найрізноманітніших сферах мовленнєвої діяльності: від приватного спілкування – до спілкування на державному рівні. З огляду на перспективу Євроінтеграції нашої держави, володіння англійською мовою стає не просто додатковою навичкою, володіння якою принесе користь молодому фахівцю, це вже обов'язкова вимога, без якої наша молодь не зможе конкурувати з молоддю інших Європейських держав. За таких умов особливої актуальності набуває вивчення курсу англійської мови за професійним спрямуванням, який включає вивчення всіх мовних норм, а отже, допомагає майбутнім фахівцям не лише уникнути інтерференції, але й оволодіти навичками оптимальної мовної поведінки у професійній сфері. Загалом, формування мовної компетенції майбутніх фахівців стає запорукою їхнього професійного успіху на сучасному ринку праці.

Заклики щодо інвестування в освіту та розвиток молоді стають все частішими. Це пояснюється не лише стрімкими темпами автоматизації певних галузей, розробкою нових технологій, а й зростаючою кількістю молодих людей. Сьогодні на планеті налічується 1,8 мільярдів осіб віком від 10 до 24 років і це число продовжує збільшуватися [2]. З одного боку, цей факт ставить шалені виклики перед молоддю, які мають повсякчас доводити свою конкурентоспроможність і демонструвати гнучкість та здатність адаптуватися до постійних змін. З іншого боку, це означає, що сьогодні, як ніколи раніше, наше майбутнє знаходиться в наших руках, тобто від нашої здатності виховати та навчити молодь залежатиме економічний та соціальний прогрес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богин, Г.И. Модель языковой личности в её отношении к разновидностям текстов Текст. / Г.И. Богин: Дисс. док. филол. наук. Л., 1984. 310 с.
2. UNFPA. State of World Population 2014. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/EN-SWOP14-Report_FINAL-web.pdf

УДК 303.446.2:81'243

ЮЛІЯ ШКОРУБСЬКА
ЮЛИЯ ШКОРУБСКАЯ
IULIA SHKORUBSKA

МІЖКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНЦІЯ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ В ИЗУЧЕНИИ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА INTERCULTURAL COMPETENCE IN FOREIGN LANGUAGE LEARNING

Особливості політичного, економічного, соціального та культурного розвитку сучасного світу все більш явно демонструють збільшення взаємозв'язків різних країн. Це проявляється не тільки в поширенні практики культурного обміну, а й у зростанні кількості безпосередніх контактів між державними та соціальними інститутами, громадськими рухами, групами і людьми різних країн.

Інтелект, знання, технології стають найважливішими економічними активами. Інформаційна революція, що базується на поєднанні комп'ютера з телекомунікаційними мережами, докорінно перетворює людське життя. Стискаються час і простір, відкриваються кордони, людина здатна встановлювати контакти в будь-якій точці земної кулі. І якщо раніше зв'язок з людьми з інших країн був можливий тільки за допомогою телефонів, листів, телеграм, то тепер завдяки процесу глобалізації спілкування стало можливим і в режимі реального часу. Прагнучи до економічного єднання світу, глобалізація також викликає тенденцію до його мовною єднання.

Якісні зміни в характері міжнародних зв'язків, інтернаціоналізація всіх сфер суспільного життя робить володіння іноземною мовою нагальною необхідністю практичної та інтелектуальної діяльності людини.

Міжнародні контакти керівників і підприємців усіх рівнів показують, що успіх у міжнародній діяльності багато в чому залежить від уміння долати «мовні» і «культурні» бар'єри, від рівня мовної підготовки фахівців, рівня їх міжкультурної компетенції, тобто здатності здійснювати спілкування іноземною мовою з урахуванням різниці культур і стереотипів мислення.

Фактор поступової інтеграції в міжнародне співтовариство підвищує статус іноземної мови як загальноосвітнього і професійного навчального предмета у вищому навчальному закладі. Все частіше навчальні заклади здійснюють обмін студентами, викладачі організовують спільні проекти і проходять стажування за кордоном, беручи участь, таким чином, в міжкультурній комунікації та діалозі культур.

Міжкультурне навчання повинно бути спрямоване на формування здатності до міжкультурної комунікації та сприяти як усвідомленню своєї приналежності до певного етносу, так і ознайомленню з традиціями та культурними особливостями представників іншої культури.

Можна виділити наступні вимоги до сформованості міжкультурної компетенції у студентів:

- *наявність знання*: про рамки культури, характеристики культури, про типи взаємин між культурами;

- *наявність вміння*: ініціювати і починати міжкультурний діалог, інтерпретувати культурні факти / події, виявляти культурні подібності та відмінності між представниками різних культурних груп (спостереження), знаходити і визначати ситуації міжкультурних конфліктів, вирішувати культурні конфлікти, критично оцінювати контактуючі культури з позиції їх власних систем цінностей, виступати в якості представника рідної країни / культури;

- *у взаємостосунках*: відкритість, толерантність, взаємоповага, емпатія до представників інших культур, терпимість до культурних відмінностей і подолання культурних бар'єрів.

На жаль, в даний час дуже часто відзначається відсутність у студентів прагнення до формування міжкультурної компетенції. Тому необхідно розвивати у них пізнавальні мотиви, це слід робити з урахуванням і в контексті наявного у студентів досвіду пізнавальної діяльності, їх кругозору, внутрішніх спонукань. Мотивація студентів

до вивчення та розуміння інших культур є одним із шляхів вдосконалення процесу формування міжкультурної компетенції. Особливу увагу варто приділяти формуванню у студентів готовності до міжкультурних контактів у професійній діяльності та прагненню розвивати знання, вміння та навички міжкультурної компетенції в цілях подальшого їх використання для вирішення професійних завдань. Також важливо розуміти, що здійснення міжкультурної комунікації передбачає готовність людини не тільки приймати представника іншої культури з усіма його національними та ментальними особливостями, але і здатність змінюватися самому.

Міжкультурна компетенція студентів у вивченні іноземної мови може формуватися наступними шляхами: розвитком пізнавальних мотивів студентів; створенням міжкультурно-орієнтованого педагогічного простору; включенням у зміст освіти творів культури країни досліджуваної мови; проведенням різноманітних тренінгів, присвячених особливостям міжкультурного спілкування в професійній сфері, використанням діалогу як методу навчання; розвитком навичок читання без перекладу; формуванням мислення іноземною мовою.

Міжкультурна компетенція формується в процесі навчання іншомовного спілкування з урахуванням культурних та ментальних відмінностей носіїв мови і є необхідною умовою для успішного діалогу культур. Усвідомлення можливих проблем, що виникають в міжкультурній комунікації представників різних культур, розуміння цінностей і загальноприйнятих норм поведінки є досить значимими факторами у вивченні іноземної мови. І коли студенти підготовлені до їх вирішення відповідним чином, вони можуть уникнути нерозуміння, неадекватного сприйняття поведінки і потенційних конфліктів, які можуть виникнути через неправильне використання мови, помилкової інтерпретації реакції співрозмовника і оцінки ситуації, що склалася. А здатність студента до переломлення культурних цінностей у своїй поведінці сприяє становленню його як хорошого фахівця у співпраці з представниками світової спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бикитеева Р. Р. Формирование межкультурной компетентности студента: личностно-смысловой аспект: автореф. дис. канд. пед. наук. Оренбург, 2007. – 51 с.

2. Грушевицкая Т. Г., Попков В. Д., Садохин А. П. Основы межкультурной коммуникации. Учебник для вузов. М.: Юнити-Дана, 2002. – 352 с.

3. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация: (Учеб. пособие) - М.: Слово/Slovo, 2000. – 624 с.

УДК 159.954.3:007

ТЕТЯНА ШУМЕЙКО, ЄВГЕНІЯ ФІНІК
ТАТЬЯНА ШУМЕЙКО, ЕВГЕНИЯ ФИНИК
TETIANA SHUMEYKO, EUGENIA FINIK

**ЕЙДЕТИКА ЯК ІНВАРІАНТ СУЧАСНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ
МЕТОДИКИ
ЭЙДЭТИКА КАК ВАРИАНТ СОВРЕМЕННОЙ
КОМУНІКАТИВНОЇ МЕТОДИКИ
EIDETICS AS AN INVARIANT OF CONTEMPORARY
COMMUNICATION METHODOLOGY**

Одним з найважливіших аспектів процесу сучасної глобалізації є спостережуванепротягомжиття одного покоління поширення англійської мови як універсальноїміжнародноїмови-посередника. На думку британськогонауковця Д. Греддола, перспективирозвитку глобальної англійськоїмови зумовлюються складним перетином тенденцій глобалізації та регіоналізму. Глобалізація сучасності стосується і навчального процесу,адже на данному етапі основною метою ВНЗ є не тільки навчання та виховання,але і на сам перед – розвиток індивіда. Вимога сьогодення до будь-якого навчального закладу – готувати творчу особистість. А перед викладачами іноземної мови – готувати креативну особистість, здатну до пізнання світу через формування комунікативної компетенції, що складається з лінгвістичної, прагматичної, мовленнєвої та загально навчальної компетенцій.

Перше місце в рейтингу популярності методик вивчення англійської мови активно утримує комунікативний підхід, який спрямований на практику спілкування. Ця методика вивчення англійської мови активно застосовується в Європі і в США. Комунікативна методика вивчення англійської мови спрямована саме на можливість спілкування. З чотирьох напрямів, на котрих

тримається будь-який мовний тренінг (читання, письмо, говоріння та сприйняття мови на слух) більше уваги приділяється саме двом останнім. Оксфордський і кембриджський підходи до англійської мови поєднують те, що в основу більшості курсів покладена комунікативна методика, інтегрована з декількома традиційними елементами викладання. Вона передбачає максимальне занурення студента в мовний процес, що здійснюється за допомогою зведення апеляції студента до рідної мови до мінімуму. Основна ціль цієї методики – навчити студента спочатку вільно говорити на англійській мові, а потім думати на ній.

Ще одним цікавим підходом є ейдетика. Ейдетика – метод, в основу якого покладено конкретно-образне мислення. Ця наука є відгалуженням традиційної методики запам'ятовування і побудована на позитивному мисленні, позитивному ставленні до навколишнього світу, що дуже нас приваблює. Ейдетика разом із традиційними методами викладання англійської мови допомагає надійно утримувати в пам'яті максимум інформації, а на процес запам'ятовування витратити мінімум часу та зусиль. Хороша пам'ять – це глибокі знання.

Практичні заняття у школі ейдетики показали, що студенти, котрі вважали себе «слабкими» у запам'ятовуванні, після проходження тренінгів з ейдетики неочікувано для себе відкривали неймовірні здібності. Їхня пам'ять поліпшувалась у рази. Вони з легкістю описували предмети чи ситуації, більш майстерно висловлювали свою думку, влучно справлялися з цифрами. Фантазуючи та граючи студент запам'ятовує за 40 годин до 2000 слів. Коли студент бачить результат своєї роботи, предмет стає для нього цікавим, він із задоволенням вчить іноземну мову. Це і є мотивація.

Отже, ейдетика потрібно включати у навчальний процес, оскільки вона підтримує високий інтерес до вивчення мов, розвиває уяву, лінгвістичне відчуття. На нашу думку, метод образного уявлення є найефективнішим методом для вивчення лексичного та граматичного матеріалу.

ТЕТЯНА ШУМЕЙКО, ЄВГЕНІЯ ФІНІК
ТАТЬЯНА ШУМЕЙКО, ЕВГЕНИЯ ФИНИК
TETIANA SHUMEYKO, EUGENIA FINIK

СКАЙП-ВИКЛАДАННЯ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ ПРАКТИК
СКАЙП-ПРЕПОДАВАНІЕ: ОПЫТ ИНОСТРАННОЙ
ПРАКТИКИ
SKYPE-TEACHING: EXPERIENCE OF FOREIGN PRACTICE

Все частіше ми стикаємося з новими методами навчання, які формуються під впливом одного лише критерія- час. Найпопулярнішими на сьогодні стали відеоуроки, практично в необмеженій кількості представлені на YouTube. Часто їх записують для своєї аудиторії діючі співробітники провідних вузів світу, професори та академіки. Однак таким урокам не вистачає одного - взаємодії з викладачем. Далеко не всі учні розуміють матеріал з першого разу, а можливість поставити запитання, щось уточнити – дорогого коштує. Тому все більше людей обирають інтерактивне навчання, яке проводиться в прямому ефірі, коли по одну сторону знаходиться викладач, а на іншому кінці дроту – учень.

Використовуючи комунікативну методику викладання, студент починає говорити з першого заняття і 70% часу уроку відводиться тренуванню навичок спілкування. Граматика і лексика вивчаються на конкретних прикладах і відпрацьовуються в розмові. Під час уроку англійської по Скайпу студент бачить на екрані сторінку підручника, відповідає на питання, бере участь у діалозі, а викладач коригує – все, як при звичайних заняттях з репетитором.

Урок по скайпу проходить в режимі відео конференції і зазвичай не відрізняється від звичайного уроку. На бажання студента можна використовувати підручники в електронному варіанті. Викладач може відправляти студентів текстові документи та аудіо файли, щоб той міг підготуватися з певної теми до уроку. Це стимулює студента готуватися до заняття і використовувати в процесі різні видання та інтернет-ресурси. Щоб проконтролювати письмові завдання, які виконує студент, викладач має можливість користуватися функцією Skype «Демонстрація екрану», яка може замінити звичайну класну дошку. До речі, за допомогою цієї функції викладач може вміло виправляти помилки студента, не перебиваючи його в процесі говоріння. Під час скайп-уроків викладач має можливість

використовувати всі аспекти навчання: граматику, читання, говоріння, письмо. Постійне обговорення прочитаних книжок, переглянутих фільмів можуть урізноманітнити заняття, зацікавити студента. Словниковий запас студента під час скайп – уроків значно поповнюється. Викладач навіть може створювати власний словничок для студента з аудіо записом вимови слів. Хоча скайп-уроки і не передбачають особистого контакту між студентом та викладачем, а все ж таки є дистанційним методом навчання, вони, на нашу думку, є досить ефективними. Такий спосіб оволодіння іноземною мовою не даремно стає дуже популярним серед тих, хто хоче вдосконалити свої знання.

УДК 81'37349

ОЛЕГ ЯНУШ
ОЛЕГ ЯНУШ
OLEG YANUSH

ПОЛІТИЧНА ЕВФЕМІЯ ТА ІНШІ ВИДИ ІНАКОМОВЛЕННЯ
POLITICAL EUPHEMIA AND ALTERNATE WAYS OF
SPEECH EXPRESSION
ПОЛИТИЧЕСКАЯ ЭВФЕМИЯ И ДРУГИЕ ВИДЫ
ИНАКОРЕЧИЯ

Одним з найважливіших засобів формування мовної компетенції суспільства виступають національні мови, в тому числі й спеціальні лексичні шари в ній, які своєрідно відбивають здобутки науки, культури, підприємництва, господарської діяльності людей тощо. Сучасна українська мова, зокрема, увібрала в себе досягнення багатьох епох. Вивчення лексики мови у плані синхронії та діяхронії є актуальним завданням сучасного мовознавства.

Останні роки характеризуються значними успіхами у вивченні мовних явищ у широкому соціальному контексті. Проте в соціолінгвістиці, яка є досить важливою галуззю мовознавства, окремі проблеми висвітлені недостатньо. Так, наприклад, кореляції моралі та мови досліджені менше, ніж кореляції типу "наука і мова", "техніка і мова", "література і мова" та інше. А тим часом значний шар лексики і фразеології сучасної української мови своїм походженням зобов'язаний

впливу морально-етичних та естетичних факторів. У зв'язку з цим виникає проблема дослідження евфемії та суміжних з нею явищ.

Творення сучасних досліджень лексикології неможливе без попереднього глибокого вивчення окремих груп і шарів лексичного складу мови, чим і пояснюється актуальність та значущість наукових дослідів, які здійснюються в цьому напрямку.

Це повністю стосується також мовної евфемії, зокрема, політичної, і суміжних з нею явищ, які досі вивчались неповно, в деяких вимірах – навіть епізодично, до того ж суперечливо. Такі лінгвальні явища, як мовні заборони, поява слів, що замінюють їх частково, висвітлені у працях учених, які належать до різних лінгвістичних шкіл та напрямків: С. Ульман, Ж. Вандрієс, Е. Бенвеніст, С. Відлак, Д. К. Зеленін, Б. О. Ларін, Р. О. Будагов, Л. А. Булаховський та інші. Останнім часом досить повно цю проблему досліджували такі українські та російські мовознавці, як Н. М. Бердова, Н. Ц. Босчаєва, А. М. Кацев, принагідно залучаючи до її характеристик факти евфемістичних заміन в лексиці різних європейських мов.

Словники фіксують найрізноманітніші семантичні зрушення, трансформації, які відбувалися в усному і писемному мовленні, в тому числі й евфемізацію мовлення. Зокрема, суспільно-політична лексика в обох мовах поступово стабілізувалася, конкретизувалася, набуваючи щораз більшої системності. Утворення суспільно-політичних, юридичних, військових термінів мало не випадковий характер, а переважно регламентований, модельований.

Питання політичної евфемії й досі залишається дискусійним. На цьому аспекті й доцільно зупинитися докладніше.

До політичних евфемізмів деякі лінгвісти відносять такі лінгвальні вияви інакомовності, в яких відображаються соціальні погляди носіїв мови, її інтенції, вербальні стратегії тощо. Політичне інакомовлення та евфемія справді мають спільні риси. До них можна віднести соціальну детермінованість їх утворення у мові, бінарну протиставність паралельних найменувань, прагнення завуалювати поняттєвий компонент в семантиці слів.

Безперечно, аналізуючи евфемізми, необхідно пам'ятати, що табуюванню, забороні, підлягають не самі по собі поняття, а тільки їх прямі найменування. Евфемізми, пише А. М. Кацев, у своєму денотативному значенні повинні повністю збігатися з табуйованими словами [2; с. 51]. Отже виправдовується теза про те, що політичні евфемізми – це тільки перекичування понять. Проте, із цим важко погодитись, оскільки навряд чи можна сприйняти і твердження, ніби політичні евфемізми своїм денотативним значенням не збігаються з

табуйованими назвами понять чи з будь-якими найменуваннями, які потребують завуальовання або заміни. Водночас немає сумніву в тому, що політичні евфемізми більше від інших видів евфемії наближаються до криптології, та інших видів інакомовлення.

Різна прагматична настанова двох видів інакомовлення відповідно викликає різні трансформації семантики слів. Щодо політичної інакомовності, то заміни в ній можливі як у плані перекручування похідного поняття, так і щодо його матеріального оформлення, тобто можливі зміни плану змісту і плану вираження, наприклад: *країни народної демократії, соціалістичний табір, соціалістична інтеграція, соціалістична співдружність, холодна війна*.

До політичної інакомовності можна також віднести і вираз *державна машина*, що порівнює основні складові елементи держави з деталями машини. Пізніше за аналогією були створені політичні вирази *адміністративна машина* та *військова машина*.

Існує багато й евфемістичних заміन щодо таких явищ. Наприклад, в "Кратком политическом словаре" знаходимо таке евфемістичне, на наш погляд, сполучення слів, як рос. *теория домино* [3; 401]. Цей термін уживається в пресі для позначення політичних, економічних, соціальних змін в одній країні або регіоні, які призводять до адекватних чи подібних змін у сусідніх країнах. Евфемістичність виразу *теория домино* полягає в тому, що він вживається як аргумент проти прогресивних змін у так званих "третіх країнах" або ж спрямований проти національно-визвольної боротьби за незалежність; цим терміном-евфемізмом у недалекому минулому виправдовувалась політика втручання в справи інших держав. До речі, вирази *треті країни* або *країни третього світу* можна також вважати евфемістичними, оскільки вони вживаються для назв країн з низьким розвитком промисловості, господарства, а також з низьким рівнем економіки та культури.

Функція евфемізмів полягає в завуальованості, приховуванні негативних реалій, в тому числі й у галузі міжнародних відносин. Форми дипломатичної ввічливості вживаються з метою вираження поваги на основі взаємності або за бажанням держави, яка їх застосовує. На відміну від евфемізмів, формули дипломатичної ввічливості не бувають ситуативними, контекстуальними або ж оказіональними. Деякі з них мають сталий міжнародний характер. Водночас, подекуди, у якості евфемізмів можуть також застосовуватись описові вирази типу *одна сусідня держава, один дипломатичний представник* та інші. Вартим уваги є також питання політичної евфемії як спробу перекручування політичних фактів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.:іл.
2. Кацев А. М. Эвфемия в современном английском языке. Опыт социолингвистического описания. – Канд. дис.- Л.: ЛГПИ имени А. И. Герцена, 1977.
3. Краткий политический словарь. – М.: Изд-во Полит. лит., 1980.
4. Иссерлин Е. М. Лексика и фразеология современных дипломатических документов. Материалы к курсу «Стили русского языка». – М., 1966.

Електронне видання

Міжнародна науково-практична конференція

**УКРАЇНА ТА ЄС: ПОДОЛАННЯ
ТЕХНІЧНИХ БАР'ЄРІВ У ТОРГІВЛІ**

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

(Київ, 18–19 березня 2015 року)

Видавець і виготовлювач

Київський національний торговельно-економічний університет

вул. Кіото, 19, м. Київ-156, Україна, 02156

E-mail: knteu@knteu.kiev.ua